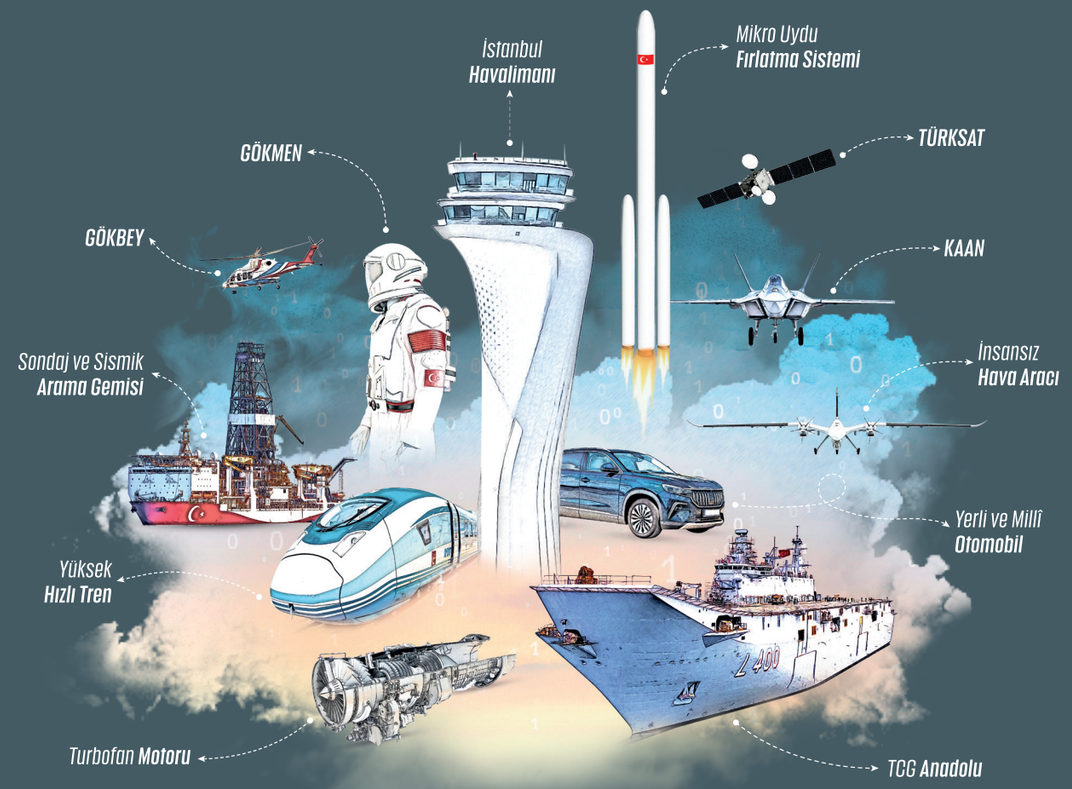
Bu kitaba sığmayan daha neler var!

eba
www.eba.gov.tr

Karekodu okut, bu kitapla ilgili EBA içeriklerine ulaş!

Teknoloji Yolculuğumuz

BU DERS KİTABI MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINCA ÜCRETSİZ OLARAK VERİLMİŞTİR.
PARA İLE SATILAMAZ.

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin Beşinci Maddesinin İkinci Fıkrası Çerçevesinde Bandrol Taşıması Zorunlu Değildir.

ORTAÖĞRETİM
Peygamberimizin Hayatı
12. Sınıf
Ders Kitabı

T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI | ORTAÖĞRETİM | DERS KİTABI

Peygamberimizin Hayatı

12. Sınıf

ORTAÖĞRETİM

PEYGAMBERİMİZİN HAYATI

12. SINIF DERS KİTABI

Yazarlar

Dr. Elmas Burcu KARATAŞ

Huriye ÇETE

Safiye YAMAN

Zülfiye ALTUN AYVAZ

DEVLET KİTAPLARI

...../..... 2026

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI NO.....9846

DERS KİTAPLARI DİZİSİ NO.....2105

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri

kısmen de olsa hiçbir suretle alınıp yayımlanamaz.

Editör
Yusuf YILMAZ

Dil Uzmanı
Yıldız EREBAK DEMİREL
Elvan ALYILDIZ

Görsel Tasarımcı
Esra ARKALI
Habiş Günseli YENİDOĞAN

Çoklu Ortam Tasarımcısı
Yasemin ISKIN

Program Geliştirme Uzmanı
Murat ÇIRAKOĞLU

Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı
Murat YALÇINKAYA

Rehberlik Uzmanı
Elif DİLEK
Esen GÜVEN

ISBN 978-975-11-8635-5

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 24.03.2025 tarih ve 129330886 sayili yazısı ile eğitim aracı olarak kabul edilmiştir. Kurulca bu kitabın kabul edilmiş olması ders kitabından yayınevi ve yazarın/yazarların sorumluluğunu kaldırmaz.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

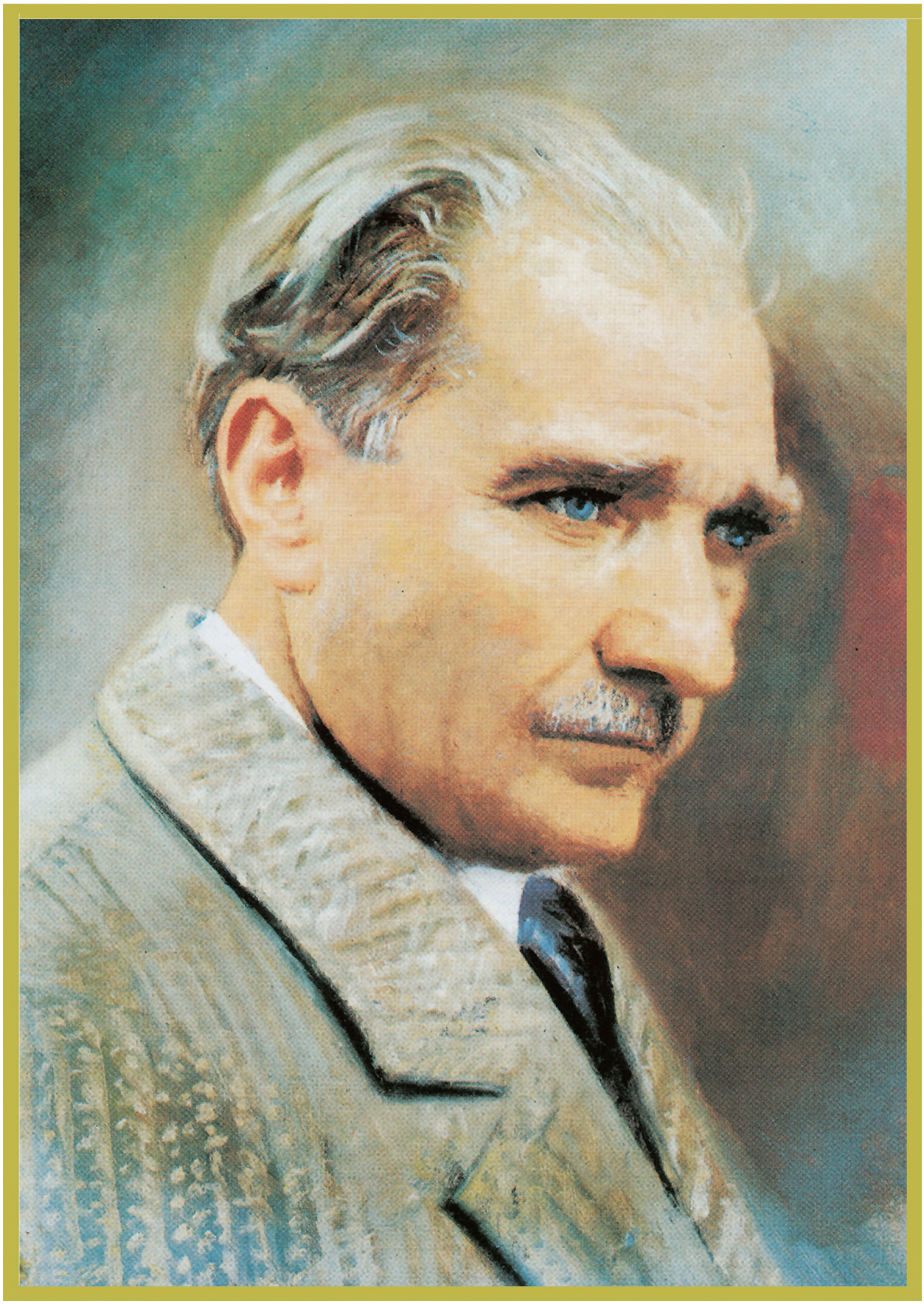
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

Organizasyon Şeması **8**

1. ÜNİTE PEYGAMBERİMİZE İTAAT

1. Peygamber Sevgisi 12
2. Peygamberimize İtaat ve Bağlılık 16
3. İslam'ı Anlama ve Yaşamada Sünnetin Yeri ve Önemi 20
4. Bir Sahabi Tanıyorum: Abdullah bin Ömer (ra) 23
5. Hadisten Hayata 25
1. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 27

2. ÜNİTE PEYGAMBERİMİZ VE SAHABE

1. Peygamberimizin Yol Arkadaşları: Sahabe 34
2. İslam Davetinde Sahabenin Rolü 40
3. Sahabenin Kur'an-ı Kerim'e Bağlılığı 45
4. Sahabenin Peygamber Efendimiz'e ve Sünnetine Bağlılığı 47
5. Sahabenin Peygamberimizle iletişimi 49
6. Bir Sahabi Tanıyorum: Abdullah bin Mesud (ra) 52
7. Hadisten Hayata 54
2. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 55

3. PEYGAMBERİMİZ VE TOPLUMSAL DEĞİŞİM

1. Cahiliyeden İslam Toplumuna Geçiş 62
2. İnanç Hayatında Değişim 68
3. Aile Hayatında Değişim 70
4. Ekonomik Hayatta Değişim 73
5. Siyasi Alanda Değişim 77
6. Bir Sahabi Tanıyorum: Musab bin Umeyr (ra) 80
7. Hadisten Hayata 83
3. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 85

4. ÜNİTE KÜLTÜRÜMÜZDE PEYGAMBERİMİZ

1. Şemailişerif 92
2. Sanat, Edebiyat ve Musikimizde Peygamberimiz 95
3. İslam Dünyasında Peygamber Sevgisi 102
4. Bir Sahabi Tanıyorum: Ebu Eyyüb Ensari (ra) 108
5. Hadisten Hayata 109
4. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 111

SONNOT 116
SÖZLÜK 123
KAYNAKÇA 132
CEVAP ANAHTARI 136
GÖRSEL KAYNAKÇA 136
TÜRKİYE'NİN MÜLKİ İDARE BÖLÜMLERİ İLE KARA VE DENİZ KOMŞULARI HARİTASI 137
TÜRK DÜNYASI HARİTASI 138

ORGANİZASYON ŞEMASI

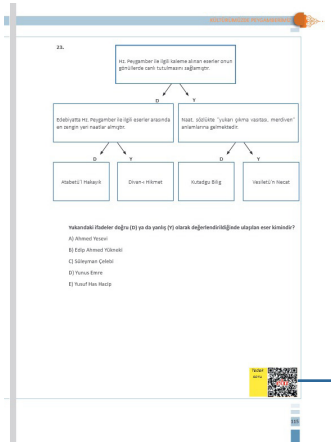
Ünitenin numarası ve adı bu bölümde yer alır.

Ünite özetine bu karekod üzerinden ulaşılır.

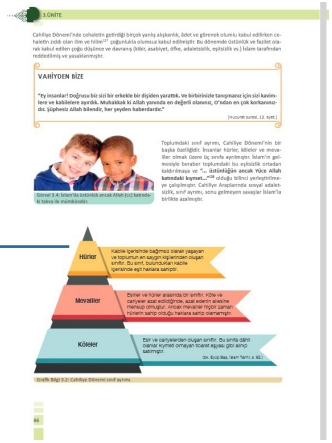
Ünitenin PDF'sine bu karekod ile ulaşılır.

Ünitede "Neler Öğreneceğiz" bölümü burada yer alır.

Öğrencinin konu içinde öğreneceği temel kavramlar bu bölümde yer alır.

Öğrencinin kazanımlarla ilgili hazır bulunuşluğunu ölçen sorular bu bölümde yer alır.

Konuyla ilgili bazı bilgilerin şema veya infografik olarak verildiği bölümdür.

Üniteyle ilgili daha fazla soruya ölçme ve değerlendirme sonunda yer alan bu karekod üzerinden ulaşılır.

Ünite konularının ana başlığını gösteren bölümdür.

Ünite adının geçtiği bölümdür.

Öğrenmeyi destekleyecek çeşitli e-içeriklerin yer aldığı bölümdür.

Ünitede öğrenilen bilgilerin ve kazanılan becerilerin ölçüldüğü çalışmaların yer aldığı bölümdür.

Konu içeriğini destekleyen görseli gösteren bölümdür.

Sayfa numarasını gösteren bölümdür.

Görsel Kaynakça

Görsel kaynakça ve genel ağ kaynakçasına bu karekoddan ulaşılır.

Cevap Anahtarı

Ünite sonu ölçme ve değerlendirme sorularının cevap anahtarına bu karekoddan ulaşılır.

KİTAP GENELİNDE KULLANILAN ETKİNLİK İSİMLERİ	
VAHİYDEN BİZE	Ünite içindeki konuyla ilgili ayetlerin yer aldığı bölümdür.
HZ. PEYGAMBER'DEN BİZE	Ünite içindeki konuyla ilgili hadislerin yer aldığı bölümdür.
SIRA SİZDE	Konuyu pekiştirmek amacıyla öğrencileri düşünmeye ve analiz etmeye yönlendiren bölümdür.
OKUYALIM	Konuyla ilgili kazanımları destekleyen özgün metinlerin bulunduğu bölümdür.
BİLGİ KUTUSU	Konuyla ilgili bazı kavram ve açıklamaların yer aldığı bölümdür.
ŞİİR	Konuyla ilgili kazanımı destekleyen örnek şiirlerin bulunduğu bölümdür.

Kısaltmalar

bk.	**Bakınız**	**ra**	**radıyallahüanhüma**
C	**Cilt**	**ra**	**radıyallahüanhüm**
cc	**cellecelalühü**	**S**	**Sayı**
çev.	**Çeviren**	**s.**	**Sayfa**
ed.	**Editör**	**ss.**	**Sayfalar arası**
DİB	**Diyanet İşleri Başkanlığı**	**sav**	**Sallalahu aleyhi ve sellem**
haz.	**Hazırlayan**	**TDV**	**Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**
Hz.	**Hazreti**	**Ter.**	**Tercüman**
MEB	**Milli Eğitim Bakanlığı**	**thk.**	**Tahkik**
ra	**radıyallahüanh**	**TDK**	**Türk Dil Kurumu**
ra	**radıyallahüanha**	**y.t.**	**Yayın tarihi yok**

Kitap genelinde

• Kısaltmalarda Türk Dil Kurumunun Kısaltmalar Dizini,

• Ayetlerde Diyanet İşleri Başkanlığının meal ve tefsirleri,

• Başlık ve genellemelerde OPHD Öğretim Programı'ndan, terimlerin yazımında DKAB Yazım Kılavuzu'ndan yararlanılmış,

• Sözlük oluşturulurken ilk olarak Meb Dinî Terimler Sözlüğü, ikinci olarak TDK baz alınmıştır.

Sonnot

Kitapta verilen bilgilerin geçtiği kaynakların yer aldığı bölümdür.

Sözlük

Kitapta geçen belli başlı kavramların anlamlarına kolayca ulaşılabilecek bölümdür.

Kaynakça

Kitap hazırlanırken faydalanılan kaynakların listesine buradan ulaşabilirsiniz.

محمد صلى الله عليه وسلم

Ünite Özet

Ünite PDF'si

1. ÜNİTE
PEYGAMBERİMİZE İTAAT

NELER ÖĞRENECEĞİZ?

Bu ünitede

1. Hz. Peygamber'i sevmenin dinî bir sorumluluk olduğunu
2. Hz. Peygamber'e itaat ve bağlılığın gerekliliğini
3. İslam'ı anlama ve yaşamada sünnetin yeri ve önemini
4. Abdullah bin Ömer'in (ra) örnek şahsiyetini
5. Peygamberimize itaat ve bağlılık ile ilgili bir hadisi **öğreneceğiz.**

KAVRAMLAR

- itaat
- itisam
- habibullah
- hadis
- sünnet

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. Peygamberimize olan sevginizi nasıl ifade edersiniz? Bu konudaki duygu ve düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Sosyal hayatta Peygamberimize sevgi, itaat ve bağlılığı yansıtan birkaç örnek veriniz.
3. Hz. Muhammed'in (sav) sünnetlerinden bildiklerinizi paylaşınız.
4. Dini doğru anlama ve yaşamada sünnetin yeri ve önemi hakkında düşüncelerinizi paylaşınız.

1. Peygamber Sevgisi

Peygamberler; Yüce Allah'ın rızasına uygun, en üstün ahlaki özelliklere ve en güzel yaşantıya sahip seçkin elçilerdir.[1] Tıpkı diğer insanlar gibi beşerî vasıflara sahiptir; bizler gibi doğar, büyür, yer, içer ve zamanı geldiğinde vefat ederler. Ancak Yüce Allah bu beşerî vasıfların yanı sıra onlara diğer insanlardan peygamberlik gibi üstün birtakım özellikler vermiştir. Asıl görevi tebliğ olan peygamberlerin Allah'tan (cc)* aldıkları vahyi eksiksiz ve kusursuz bir şekilde insanlara aktarmaları, onların doğru sözlü ve güvenilir olma özelliğine dayanır.

Güven, Yüce Yaratıcı ile ilişkilerimizi belirleyen ve düzenleyen önemli bir duygudur. Bu duygu toplumsal ilişkilerimizi de düzenleyen önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle Yüce Allah; insanların hem ferdî hem de sosyal hayatlarında huzurlu, güvenilir bir ortamda yaşayabilmeleri için peygamberlere imanı ve itaati emretmiştir. Allah'ın (cc) insanlara rehber olması için gönderdiği peygamberler, Kur'an-ı Kerim'de "**... güvenilir bir elçi"**[2] olarak nitelendirilmiştir. Çünkü onlar maddi ve manevi her türlü kusur ve eksikliklerden uzak, güvenilir insanlardır.

VAHİYDEN BİZE

"O peygamberler ki Allah'ın gönderdiği emirleri duyururlar, Allah'tan korkarlar ve O'ndan başka kimseden korkmazlar. Hesap görücü olarak Allah (herkese) yeter."

(Ahzab suresi, 39. ayet.)

Resulullah, peygamberlikle şereflenmeden önce halkın arasında onlardan biri olarak yaşamıştır. Bu dönemde insanlarla sağlıklı ilişkiler kurmuş, ahlaki ilkeleri ve yaşam şekli ile ön plana çıkmıştır. Toplum nazarındaki erdemli davranışları ve kişiliği ile insanlar arasında sevilip sayılan, sözüne itibar edilen biri olmuştur. Birçok olumsuzluğun yaşandığı Cahiliye Dönemi'nde yanlış örf ve âdetlerden de uzak durarak kendisini korumuştur. Bu nedenle peygamberliğinden önce ve peygamberliği döneminde etrafındaki insanlar, ona güvenerek çevresinde kolaylıkla toplanmıştır. Çünkü Resulullah hayatının her dönemini vefalı, doğru sözlü, güvenilir bir kişi olarak geçirmiştir.

Görsel 1.1: " Muhammed sallallahü aleyhi vesellem" yazılı hat.

"Ben gizli bir hazine idim; bilinmek istedim, mahlukatı yarattım."[3] hadisişerifinde bildirildiği üzere Yüce Allah'ın insanı yaratmadaki en büyük gayesi, yaratıcı olduğunun insan tarafından bilinmesini istemesidir.

İnsanoğlu; dünyaya gönderiliş amacını, imtihan edilmesini, dünya ve ahiret hayatında onu nelerin beklediğini ancak peygamberler aracılığıyla tam anlamıyla bilmiştir.

Allah (cc) ile kul arasındaki sevgi iki yönlüdür: İnsanların Yüce Allah'a duyduğu sevgi ve Allah'ın (cc) kullarına olan sevgisi. Bunun yanı sıra Allah'ın (cc) da kullarını sevdiği, peygamberler aracılığı ile bildirilmiştir. Yüce Allah; elçileri vasıtasıyla takva sahiplerini, hatasından tövbe edenleri, sabredenleri, ihsan sahiplerini, adil davrananları, kendisine kulluk edenleri sevdiğini belirtmiştir. Allah'ın (cc) kulundan razı olması ve onu sevmesi için o kulun iyiye, güzele ve meşru olana yönelmesi, sevdiğini Allah (cc) için sevmesi gerekir. Çünkü Allah'ın (cc) rızasını kazanmak; O'nun sevdiklerini sevmeye, sevmediklerinden de rızasını umarak kaçınmaya bağlıdır.

Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e (sav)** kadar bütün peygamberler; insanı güzel ahlaka, Yüce Allah'a imana ve ibadete davet etmiştir. Allah (cc); rehberler göndererek insanı ruhani, cismani, bireysel ve sosyal alanlarda kemale ulaştırmayı hedeflemiştir. Peygamberliğin son halkası ve nübüvveti kıyamete kadar sürecek olan Hz. Muhammed (sav); Allah'tan (cc) aldığı görevi layıkıyla yerine getirmiş, asla kendi heva ve hevesiyle konuşmamıştır. Son ilahi kitabı sözlü ve uygulamalı olarak insanlara açıklamıştır.

Görsel 1.2: "Lâ ilâhe illallah Muhammedürrasulüllâh" (Allah'tan başka ilah yoktur. Hz. Muhammed (sav) Allah'ın Peygamberi'dir.) kelimeitevhit yazılı hat.

Peygamber sevgisi, dinin temel prensiplerinden biridir. Allah (cc) Kur'an-ı Kerim'de bu konuyla ilgili şöyle buyurmuştur: **"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."**[4] Hz. Peygamber'i sevmek Allah'ı (cc) sevmektir. Yüce Allah'ın insanlara peygambere itaati emretmesinin en temel sebebi, Resulullah'a olan sevgisidir. Allah (cc); onu son elçisi olarak seçmiş, ona iman etmeyi kendisine iman etmenin şartı olarak kabul etmiş ve peygamberi inkâr etmeyi kendisini inkâr etmek olarak görmüştür.[5] Kur'an-ı Kerim'de Allah (cc) kendisine ve peygamberine iman ile itaati bir bütün olarak zikretmiştir.[6] Yani Allah'ı (cc) sevmenin ölçüsü, Hz. Peygamber'e uymaktır. Kelimeitevhitte Yüce Allah, kendi adından sonra Resulü'nün adından bahsederek onun şanını ve şerefini yüceltmiştir. O; Allah'ın (cc) ve meleklerin salatüselam getirdiği, Yüce Allah'ın en sevdiği kul olmuştur.[7] İşte bu sevgiden dolayı Yüce Allah, Resulü'ne **habibullah** ünvanını vermiştir. Nitekim Peygamberimiz bir hadisişerifinde bu konuda şöyle buyurmuştur: *"Allah'ın dostu İbrahim halilullah, Allah'ın seçkin kulu Musa safiyullah, ben ise Allah'ın bana bir ihsanı ve ikramı olarak habibullahım, Allah'ın sevgili kuluyum."*[8]

HZ. PEYGAMBER'DEN BİZE

"Rivayet edildiğine göre Resulullah sallallahü aleyhi vesellem, gece ayakları şişinceye kadar namaz kılardı. Resulullah'a:

- Niçin böyle yapıyorsun ey Allah'ın Resulü, denildiğinde Hz. Peygamber:

- *Ben Allah'a çokça şükreden bir kul olmayayım mı, buyurmuştur."*

(Buhari, Teheccüd, 6.)

Peygamber Sevgisinin Hayatımızdaki Yeri

İnsan beden ve ruhtan oluşan bir varlıktır. Bedenin varlığını devam ettirebilmesi için yemek, içmek, uyumak gibi birtakım istek ve ihtiyaçları bulunmaktadır. Semavi olan ruh ise fıtratı gereği daima yükselmek ister. Çünkü manevi olarak yükselmek ve mutlak hakikate ulaşmak arzusu ruhun bir ihtiyacıdır. İnsan ruhunun yücelmesi ve Allah'a (cc) ulaşabilmesi için peygamberlerin tebliğine, onların önderliğine ihtiyacı vardır.[9] Yüce Allah, her dönem peygamberler göndererek insanların manevi ihtiyacına cevap vermiştir. Bu ihtiyacın giderilmesi için Yüce Allah, Hz. Muhammed'i (sav) vahyi tebliğ etme ve açıklama vazifesi ile yükümlü kılmıştır. Onun nübüvveti, insanlığın hem dünya hem de ahiret mutluluğunu elde etmesi için son derece önemlidir. Kur'an-ı Kerim bu kurtuluşun iman ve salih amelden geçtiğini belirtmektedir.[10] Yüce Allah'ı tanıma ve O'na gerçek anlamda iman etmenin en güzel yolu Peygamberimizi tanımaktan geçer. Çünkü Resulullah'ın hayatının merkezinde her zaman Kur'an-ı Kerim'in emir ve yasakları yer almıştır.

Allah'ı (cc) sevmek, insan yaratılışının en büyük mutluluğu ve en yüce gayesidir. İnsan, Yüce Allah'ı peygamberler vasıtasıyla tanır ve sever. Bunu gerçekleştirebilmek için Peygamberimizin günlük hayatındaki davranışlarına bakmak ve manevi dünyasını tanımak gerekir. Onu tanıyıp sevdikçe de kulunu yaratan, çeşitli nimetlerle ona ihsanda bulunan Rabbimizi tanıyabiliriz.

HZ. PEYGAMBER'İ SEVMEK

Hz. Peygamber'i sevmek, Yüce Allah'ı sevmektir. Çünkü O'na iman etmek, kurtuluşa ermek Allah Resulü'nü sevmekten geçer. Al- i İmran suresi 31. ayette **"De ki, Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir."** buyrulmuştur.

Hz. Peygamber'i sevmek, Allah'ın (cc) rızasını kazanmaktır. **"Onlar; Rablerinin rızasına ermek için sabreden, namazı dosdoğru kılan, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli olarak ve açıktan Allah için harcayan ve kötülüğü iyilikle ortadan kaldıranlardır..."**[11] ayeti, bunu göstermektedir.

Hz. Peygamber'i sevmek, imanın kalbimizde derinleşmesidir. Çünkü gerçekten inanmak, sevmekten geçer. Hz. Peygamber bu konuda şöyle buyurmuştur: *"Sizden biriniz beni annesinden, babasından, çoluk çocuğundan ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe gerçek manada iman etmiş olamaz."*[12]

Hz. Peygamber'i sevmek, ebedî âlemde Hz. Peygamber'in bir kurtuluş vesilesi olduğunu bilmektir. Yüce Allah Nisa suresi 13. ayette **"... Kim Allah'a ve Peygamberi'ne itaat ederse Allah onu, altından ırmaklar akan cennetlere koyacaktır, orada devamlı kalıcıdırlar; işte büyük kazanç budur."** buyurmuştur.

Hz. Peygamber'i sevmek, dünya ve ahiret hayatımızda mutluluğun kaynağını bilmek ve ona göre yaşamaktır. Yüce Allah Kasas suresi 77. ayette **"Allah'ın sana verdiğinden ahiret yurdunu kazanmaya bak ve dünyadan nasibini unutma! Allah sana ihsan ettiği gibi, sen de insanlara ihsanda bulun..."** buyurarak her ikisinin de dengeli olmasını istemiştir.

Hz. Peygamber'i sevmek, insan olma değeri bakımından herkesin eşit olduğunu bilmektir. Yüce Allah Hucurat suresi 13. ayette, **"...Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır..."** buyurmuştur.

Hz. Peygamber'i sevmek, onun tüm insanlığa en iyi örnek olduğunu bilmektir. Kur'an-ı Kerim'de o, "güzel bir örnek" anlamında üsveihasene olarak tanıtılmıştır. Yüce Allah, Ahzab suresinin 21. ayetinde, **"Ant olsun, Allah'ın Resulü'nde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır."** buyurmuştur.

Grafik 1.1: Hz. Peygamber'i sevmenin önemi.

SIRA SİZDE

Ebu Hüreyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

"Benim hâlimle sizin hâliniz ateş yakan kimsenin hikâyesi gibidir; bir gün adamın biri ateş yakmıştı. Ateş, etrafını aydınlattığı zaman çevresindeki küçük kelebekler ve hayvanlar ateşin içine düşmeye başladı. O kimse bu hayvanları ateşe düşmelerinden men etmeye çalışıyordu. Fakat hayvanlar o zata üstün gelip düşüncesizce ve hızlıca ateşe düşüyordu. İşte bu benimle sizin meseleniz gibidir. Ben sizi ateşe gitmeyesiniz diye tutuyorum ve 'Ateşten sakının! Ateşten sakının!' diyorum. Sizler ise benim elimden kurtulup kaçıyorsunuz."

(Müslim, Fezail, 19.)

Verilen hadisle ilgili çıkarımlarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

Peygamberimiz risaletinin başlangıcından vefatına kadar ümmetini çok sevmiş ve onlara çok düşkün olmuştur. Yüce Allah onun bu özelliğini **"Size kendi aranızdan öyle bir peygamber geldi ki sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. Size çok düşkündür, müminlere karşı pek şefkatli ve merhametlidir."**[13] ayetiyle vurgulamıştır. Müslümanlar da Hz. Peygamber'in bu yüce sevgisi karşısında kayıtsız kalmamış ve ona olan sevgilerini her fırsatta göstermiştir. Örneğin Hz. Peygamber, Medine'ye geldiğinde ensarın hepsi etrafını sararak onu kendi evlerinde misafir etmek istemiştir. Allah Resulü ise bir tercih yaparak diğerlerini gücendirmemek için devesinin çökeceği yerde misafir olacağını belirtmiştir. Deve; Ebu Eyyüb Ensari'nin evinin karşısında, Neccar oğullarından iki yetim çocuğun arsasında durmuştur. Bunun üzerine Ebu Eyyüb Ensari, Hz. Peygamber'in eşyalarını kendi evine taşımıştır. Hz. Peygamber, dedesi Abdülmuttalib'in annesi tarafından akrabası olan Ebu Eyyüb Ensari'nin evinde misafir olarak kalmıştır.[14]

video

OKUYALIM

Resulullah ile Hz. Ömer arasında geçen bir konuşma, Peygamber sevgisindeki temel ölçütün ne olduğunu bize göstermektedir:

"Bir gün Hz. Ömer Allah Resulü'ne gelerek:

- Ey Allah'ın Resulü! Kendim hariç seni her şeyden daha çok seviyorum, dedi. Hz. Peygamber ise:

- *Olmadı ya Ömer! Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki beni canından daha çok sevmedikçe olgun mümin olamazsın, buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ömer:*

- Ey Allah'ın Resulü, vallahi şimdi seni canımdan bile daha çok seviyorum, dedi. Hz. Peygamber de:

- *Şimdi oldu ya Ömer,* buyurdu."

(Buhari, Eyman ve Nüzur, 3.)

2. Peygamberimize İtaat ve Bağlılık

İtaat; sözlükte "boyun eğme, uyma, alınan emre göre hareket etme ve saygı gösterme"[15] gibi anlamlara gelmektedir. Dinî terim olarak ise Allah'ın (cc) ve elçisinin ortaya koyduğu emir ve yasaklarına uymak anlamına gelir.[16] Nisa suresi 59. ayette "Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e ve sizden olan ülülemre (idarecilere) de itaat edin." buyurularak Yüce Allah'a, Hz. Peygamber'e ve İslami değerleri taşıyan yöneticilere de itaat edilmesi emredilmiştir. Nitekim kendisi de bir idareci olan Hz. Peygamber, Veda Haccı sırasında cennete girebilmek için yerine getirilmesi gereken görevlerin Allah'tan korkmak, namaz kılmak, oruç tutmak, zekât vermek ve sizi yönetene itaat etmek olduğunu söylemiştir.[17]

Allah'a (cc) kulluk yönünden bakıldığında peygambere itaat etmek, Müslüman olmanın gereklerindendir. **İtisam;** kavram anlamı olarak "men etmek, mani olmak ve korumak"[18] gibi anlamlara gelmektedir. Terimsel anlamı, hayatı Kur'an ve sünnete göre düzenleyerek İslam'ı mutedil bir çizgide yaşamaktır. Kur'an-ı Kerim'de sünnete itisamı, bir bütün olarak ele alan kapsamlı ayetler mevcuttur: **"Kim Peygamber'e itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Kim yüz çevirirse (bilsin ki) biz seni onlara bekçi göndermedik."**[19] ayeti çok genel ve öz bir biçimde Hz. Peygamber'e itaati emretmektedir. Nitekim Resulullah'a iman edilmesini ve ona uyulmasını emreden ayetler, Hz. Peygamber'in ve sünnetinin önemini belirlemek bakımından itisamın gereğini de ortaya koymaktadır. Yüce Allah **"... Allah'a ve ümmi peygamber olan Resulü'ne -ki o Allah'a ve O'nun sözlerine inanır- iman edin ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız."**[20] ayeti ile Resulullah'a iman etmeyi ve ona uymayı, kendi istediği yola uymuş olmanın şartı olarak buyurmuştur. Hz. Peygamber'in *"Kim Allah'a ve Resulü'ne itaat ederse doğru yolu bulmuştur. Kim onlara isyan ederse ancak kendisine zarar verir. Allah'a hiçbir şekilde zarar veremez."*[21] sözü de bu konuya dikkat çekmektedir. Hz. Peygamber'e itaat, sünnete itaati gerekli kılmaktadır. **Sünnet,** sözlükte tutulan yol, gidişat ve davranış demektir. Dinî bir terim olarak ise "Hz. Peygamber'in davranışları, onayları, farz ve vacibin dışındaki tavsiyeleri ve Kur'an-ı Kerim'den anladığı şeyleri hayatına uygulama biçimidir."[22] İslam âlimlerine göre sünnet terimiyle yakın anlamlı olan **hadis,** sünnete oranla daha genel bir anlama sahiptir. Çünkü sünnet, Hz. Peygamber'in sadece fiilleri, hadis ise hem sözleri hem de fiilleri anlamına gelmektedir.[23]

Görsel 1.3: Sahabenin Hz. Peygamber'e bağlılığını ona biat ederek gösterdiklerini anlatan temsilî görsel.

SIRA SİZDE

Sad bin Hişam'dan (ra) rivayet edildiğine göre o şöyle dedi: "Ben Aişe'ye (ra), 'Bana Resulullah'ın ahlakını anlatır mısın?' dedim. Aişe de (ra) bana; 'Peygamberin ahlakı, Kur'an'dan ibaretti.' cevabını verdi."

(Müslim, Müsâfirîn, 139.)

Hz. Peygamber'in yaşamı niçin örnek alınmalıdır? Hz. Aişe'nin cevabından hareketle açıklayınız.

Peygamberimiz; bireysel ve toplumsal olmak üzere hayatın her alanını kapsayan inanç, ibadet, eğitim, ahlak gibi çeşitli konularda Kur'an-ı Kerim'in ilke ve değerlerinden yola çıkarak düzenlemeler yapmıştır. Dünya görüşünü yansıtan sünnetiyle hem kendi döneminde hem de sonraki dönemlerde Müslümanlara yol gösteren bir kılavuz olmuştur. Sahabe Resulullah'a ve onun sünnetine itaat etmiştir. Bu itaat körü körüne bir taklit değildir. Çünkü taklitte irade yoktur. Hz. Peygamber'in sözleri, tavırları, davranışları kısacası kendisi taklidin doğru olmadığının bir delilidir. Bu sebeple sünnete uymak, 'taklit' değil, 'itisam' ve 'ittiba'dır. Peygambere bağlanmayı ve itaati ifade eden "itisam" kavramı aynı zamanda iman eden insanların Resulullah'a karşı sergilemeleri gereken tutumdur.

VAHİYDEN BİZE

"Kim Allah'a ve peygambere itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine lütuflarda bulunduğu peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salih kişilerle beraberdirler; bunlar ne güzel arkadaşlardır!"

(Nisa suresi, 69. ayet.)

Hz. Peygamber'e itaati gerekli kılan sebeplerden biri de **"Allah'a itaat edin, Peygamber'e de itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz, bilin ki elçimize düşen sadece apaçık bir tebliğdir."**[24] ayetinde görüldüğü üzere Yüce Allah'ın, peygamberine itaati kendisine itaatle ilişkilendirmiş olmasıdır. **"Hayır! Rabbine ant olsun ki onlar, aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp sonra da verdiğin hükme, içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar."**[25] ayetinde itisamın gerekliliği açıkça vurgulanmıştır. İslam âlimleri, konuyla ilgili ayetlerden hareketle Hz. Peygamber'e itaati, Yüce Allah'ın emir ve yasaklarına uymak olarak nitelemiştir. Sünnetlerde Hz. Peygamber'e itaat etmek, farzlarda Allah'a itaat etmek gibidir, demişlerdir. **"... Allah ve Resulü'ne itaat edin..."**[26] ayetlerinde Allah'a itaatin farzlara; Resule itaatin ise sünnetlere itaat demek olacağını da vurgulamışlardır.[27] Dolayısıyla bu emri uygulamak Allah'ın (cc) farz kıldığını gerçekleştirmek demektir. Resulullah'a itaat, gerçek bir müminde olması gereken bir davranış biçimidir. Nitekim bu konuda Tevbe suresi 71. ayette Yüce Allah şöyle buyurmuştur: **"... Mü'minler... İyiliğe teşvik eder, kötülükten alıkoyarlar, namazı kılarlar, zekâtı verirler, Allah ve Resulü'ne itaat ederler. İşte onları Allah merhametiy-**

Görsel 1.4: Namaz, kulun Allah'a (cc) itaatini gösteren en önemli ibadetlerden biridir.

le kuşatacaktır. Kuşkusuz Allah mutlak güç ve hikmet sahibidir."

Peygamberimize itaat, Kur'an-ı Kerim'de Allah'ı (cc) sevme alameti olarak da belirtilmiştir. Bu konuda **"De ki: Allah'ı seviyorsanız, bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın."**[28] ayeti bunun delillerindendir. Hz. Peygamber'den bu ayette açık ve kesin bir şekilde kendisine uyulmasını talep etmesi istenmektedir.

Kur'an-ı Kerim'in emirleri, yasakları ve Hz. Peygamber sünnetine aykırı her şey "heva"; her davranış ve uygulama da "bidat" sayılmıştır. Bu nedenle Yüce Allah **"Sizden, hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülükten men eden bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erenler onlardır."**[29] ayeti ile din dışı unsurlardan, bidatlardan, heva ve heveslerden uzak kalmanın yolunun insanları hayra çağırmaktan geçtiğini ifade etmiştir. Peygamberler görevleri gereği insanları hayra çağıran en önemli kişiler olmuştur. Yüce Allah farklı zamanlarda peygamberler göndererek kendi emir ve yasaklarına göre insanların hayrı bulmalarına rehberlik etmiştir. Peygamberimiz de Yüce Allah'ın bu emrini yerine getirmede, Müslümanların doğru yolu bulmalarında her zaman örnek ve yol gösterici olmuştur. Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'in doğruluğunu **"O, arzusuna göre konuşmaz."**[30] ayeti ile delillendirmiştir. Böylece Resulullah'ın sünnetinin vahiy kaynaklı olduğunu Müslümanlara bildirmiştir. Bu anlamda Resulullah'a itaat ve itisam, İslam'a aykırı tutum ve davranışlara karşı koruyucu birer kalkan olarak karşımıza çıkmaktadır.

BİLGİ KUTUSU

Bidat: Daha önce mevcut olmayan ve sonradan meydana çıkan inançlar, amellerdir.

Heva: Kişinin, dinini dikkate almaksızın arzuladığı şeylere yönelmesidir.

(MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 40, 133.)

Peygamberimize İtaat ve Bağlılığın Gerekliliği

İnsan, akıl ve irade sahibi bir varlıktır. Çevresindeki pek çok şeyi taklit ederek ve örnek alarak hayatını şekillendirir. Yaratılışı gereği sosyal bir varlık olan insan, diğer insanlarla uyum içinde yaşamaya ihtiyaç duyar. İnsanın yaratılışındaki bu özellik, onu iyi bir örnek arayışına sokar. Bu nedenle Kur'an, kişi ve toplum için en iyi rehber olarak Hz. Muhammed'i (sav) örnek göstermektedir.

Görsel 1.5: Peygamberimiz bizleri tüm canlılara karşı merhametli ve duyarlı olmaya teşvik etmiştir.

Peygamberlere iman, Yüce Allah'a imandan sonra gelen inanç esaslarından biridir. Yüce Allah, insanların peygamberlere itaat etmesini emretmektedir. Çünkü peygamberler Allah'tan (cc) aldıkları vahyi olduğu gibi insanlara aktarırlar. Allah'a (cc) iman etmek aynı zamanda onun gönderdiği elçileri kabul etmek ve onlara itaat etmektir. İslam'a göre bu, Müslüman olmanın temel esaslarındandır.

Hz. Peygamber'e itaat, önce ona gönülden inanmak sonra da onun getirdiklerine uymaktır. Onun getirdiğini isteyerek kabul etmek, iyi ve güzel ameller işlemektir. İtaat sadece emre uymak değil, gönüllü bir eylemdir. Peygamberimizin hayatına bakıldığında tebliğ görevini yerine getirirken insanları zorlamadığı, sadece gelen vahyi bildirip onları hayra çağırdığı görülmektedir. İnsanlara ve tüm canlılara göstermiş olduğu duyarlılık, etrafındaki insanların İslam'ı kabul etmesini sağlamıştır.

Kur'an-ı Kerim Hz. Peygamber'in bu tavrını **"Sen onlara sırf Allah'ın lütfu sayesinde yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın hiç şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi..."**[31] şeklinde açıklamıştır.

Hz. Peygamber'in getirdiği vahyi, hayat düzenini, değerleri kabul etmeyen insan ise küfre düşer. Nitekim Allah (cc) peygamberini inkâr edenlerle ilgili **"De ki: Allah ve Resulü'ne itaat edin. Eğer yüz çevirirlerse bilsinler ki Allah kâfirleri sevmez."**[32] buyurmuştur.

HZ. PEYGAMBER'DEN BİZE

"... Size bir şey yasaklarsam ondan sakınınız. Sizlere bir şey emrettiğim zaman da emrimi tutunuz. Gücünüz yettiği kadar onu yerine getirin."

(Buhari, İtisam, 2.)

İslam'ı benimseyen sahabenin yaşam biçiminde köklü değişiklikler olmuştur. İslam'dan önce her türlü kötülüğü işleyen, zulmeden bir toplumdan Müslüman olduktan sonra adaletiyle, merhametiyle insanlığa ışık saçan yeni bir toplum ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Kur'an-ı Kerim'de sahabeden **"Muhacirlerin ve ensarın ilkleri ile onlara güzelce uyanlardan Allah hoşnut olmuştur, onlar da O'ndan razıdırlar. Onlara, sonsuza dek hep içinde kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. Büyük bahtiyarlık işte budur."**[33] şeklinde söz edilmiştir. Sahabe bu değişimle gelecekteki İslam ümmetinin davranışlarına da örnek olmuştur. Sahabe ile başlayan ve kaynağını Kur'an-ı Kerim ile sünnetten alan İslami anlayış, sırasıyla tâbiin ve tebeuttâbiin dönemlerinde daha da yerleşerek günümüze kadar gelmiştir. Günümüz İslam toplumunda hâlâ Hz. Peygamber'in sünnetinin ve kurduğu ahlaki sistemin devam ettiği görülmektedir.

etkinlik

ŞİİR

NAAT

Seccaden kumlardı...
Devirlerden, diyarlardan
Gelip göklerde buluşan
Ezanların vardı!

Mescit mü'min, mimber mü'min...
Taşardı kubbelerden Tekbîr,
Dolardı kubbelere "âmin!"

Ve mübarek geceler, dualarımız,
Geri gelmeyen duâlardı...
Geceler, ki pırıl pırıl,
Kandillerin yanardı!

Kapına gelenler, yâ Muhammed,
-Uzaktan, yakından-
Mü'min döndüler kapından!

Besmele, ekmeğimizin bereketiydi;
İki dünyada azîz ümmet,
Muhammed ümmetiydi.

Konsun-yine- pervazlara
Güvercinler;
"Hû hû"lara karışsın
Âminler...
Mübarek akşamdır;
Gelin ey Fâtiha'lar, Yâsin'ler!

ÂRİF NİHAT ASYA
Duâlar ve Âminler

3. İslam'ı Anlama ve Yaşamada Sünnetin Yeri ve Önemi

İslam dininin en önemli iki kaynağı Kur'an-ı Kerim ve sünnettir. Kur'an-ı Kerim, tamamı vahiy ürünü olan bir kitaptır. Sünnet ise Hz. Peygamber'in Kur'an-ı Kerim merkezli tüm uygulamalarıdır. Sahabe, İslam'ı doğrudan doğruya Kur'an ve sünnetten öğrenmiştir. Nitekim Hz. Peygamber'in tebliği sonucu Kur'an-ı Kerim, beyanı sonucu da sünnet oluşmuştur. Her bir sahabi, sahip olduğu anlayış ve muhakeme gücü oranında bu iki kaynaktan yararlanmış ve diğer insanlara tebliğde bulunmuştur.

Allah (cc) Kur'an-ı Kerim'deki **"Ant olsun, Allah'ın Resulü'nde sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır."**[34] ayeti ile Hz. Peygamber'e itaatin öneminden bahsetmektedir. Yüce Allah'a ve ahirete inananlar için örnek bir şahsiyet olarak Peygamberimizin gösterilmesi ve her ikisine imanın peygamberle ilişkilendirilmesi Kur'an-ı Kerim'in sünnete verdiği değeri açıkça ortaya koymaktadır. Hz. Muhammed'in (sav) sünneti, Müslümanların dini yaşama konusunda Kur'an-ı Kerim'den sonra başvurması gereken en önemli kaynaktır. Hz. Peygamber, peygamberliğinin her safhasında vahyin kontrolü altında olmuştur. Bu nedenle sünnete uygun yaşamak, Allah'ın (cc) rızasını kazanmanın da bir yoludur.

HZ. PEYGAMBER'DEN BİZE

"Malik şöyle rivayet etmiştir: 'Hz. Peygamber'in yanına iki kişi olarak geldik. O sıralarda yaşları birbirine yakın iki gençtik. Resulullah'ın yanında yirmi gün kaldık. Allah Resulü, çok merhametli ve yumuşak kalpli biriydi. Bizim ailelerimizi özlediğimizi anlayınca ailelerimiz hakkında bize sorular sordu ve biz de cevapladık. Bunun üzerine şöyle buyurdu: *'Ailelerinizin yanına dönün. Onlar arasında yaşayın, onlara dinlerini öğretip Allah'ın emirlerini emredin. Beni namaz kılarken nasıl gördüyseniz öyle namaz kılın, namaz vakti gelince içinizden biri ezan okusun ve en büyüğünüz namaz kıldırsın.' buyurdu."*

(Buhari, Ezan, 18.)

Hz. Peygamber'in Kur'an-ı Kerim'in açıklayıcısı olması, sünnetin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. **"O peygamberleri apaçık delillerle ve kutsal metinlerle gönderdik. İnsanlara indirdiklerimizi kendilerine açıklaman ve düşünürler diye sana da uyarıcı kitabı indirdik."**[35] ayetinde Yüce Allah, Hz. Peygamber'e Kur'an-ı Kerim'i açıklama görevini vermiş ve insanların ona başvurmasını emretmiştir. Kur'an-ı Kerim hükümleri belirlemiş, Hz. Peygamber de ayetleri açıklamış ve uygulamıştır. Kur'an-ı Kerim'de olmayan hususlarda hüküm koyma, haram ve helal tayin etme yetkisi Hz. Peygamber'e Yüce Allah tarafından verilmiştir. Beş vakit namazın zamanı, rekâtları, nasıl kılınacağı, vitir namazının vacip oluşu, orucu bozan ve bozmayan şeyler, kimlere zekât verileceği gibi konular bunlardan bazılarıdır.

Görsel 1.6: "... Adaletli olun, bu takvaya daha uygundur..." (Maide suresi, 8. ayet.)

Peygamberimiz; bencillik, haksızlık, israf, kibir gibi kötülüklerin yerine toplumu ihya edecek değerlerin gelmesini hedeflemiştir. Adaletsizlikleri kaldırmaya öncelik vermiş ve Allah (cc) katındaki üstünlüğün ancak takva ile sağlanabileceğini belirtmiştir.[36]

Resulullah yirmi üç yıllık peygamberliği süresince Cahiliye'den gelen yanlış inançlar, gelenek ve göreneklerle mücadele etmiştir. O; Medine'ye göç ettiğinde insanlar arasında kan davaları, gasp, soygun, kabileler arası savaşlar, gayrimeşru ilişkiler, yetimlerin hakkını yemek, içki ve kumar gibi zararlı alışkanlıklar vb. birtakım yaygın Cahiliye âdetleri bulunmaktaydı. Hz. Peygamber, vahyin kontrolünde bu yanlış uygulamaları bitirmiş, düşmanlıklara son vermiş, zulmün ortadan kalkması için toplumun huzurunu bozan davranışları yasaklamış; kardeşlik, adalet, eşitlik, doğruluk gibi evrensel değerleri uygulamıştır. Örneğin Medine'ye gelir gelmez ensardan Evs ve Hazrec adlı iki kabile arasında süregelen savaşları bitirerek şehirde barış ortamını oluşturmuştur. Muhacir ve ensarı kardeş ilan ederek de din kardeşliğini ön plana çıkarmıştır. Ayrıca toplum yapısının bozulmaması için nikâh konusunu önemsemiş, evlilik kurumunun sağlıklı olması için vahiy doğrultusunda birtakım düzenlemeler yapmıştır.

Görsel 1.7: İslam'a göre nikâh, neslin korunması için vazgeçilmez bir değerdir.

SIRA SİZDE

Peygamberimiz muhacir ve ensar arasında "muahat" adı verilen kardeşlik uygulaması başlatmıştır. Örneğin ensar, muhacir kardeşine malının yarısını vermeyi teklif ederek üstün bir kardeşlik örneği sergilemiştir.

(bk. Buhari, Menakıbu'l-Ensar, 3.)

Peygamberimizin muahat uygulamasından hareketle düşüncelerinizi birkaç cümle ile paylaşınız.

Hz. Peygamber'in sünneti, iyi bir insan ve takva sahibi bir Müslüman olmak isteyenler için en doğru kılavuzdur. Zira sahabenin hayatına bakıldığında onun daima en iyiye ve en güzele götüren bir elçi olduğu görülmektedir.

VAHİYDEN BİZE

"Ya Sin. Hikmet dolu Kur'an'a ant olsun ki sen kesinlikle dosdoğru bir yolda yürümek üzere gönderilmiş peygamberlerden birisin."

(Yasin suresi, 1-4. ayetler.)

Sünnet -Vahiy Birlikteliği

Müslümanlar, İslam'ı doğru anlama ve yaşamada Kur'an ve sünneti her zaman bir bütün olarak ele almıştır. Kelimeitevhitte de Allah'a (cc) imandan sonra Resulullah'ın O'nun elçisi olduğunun vurgulanması bunun en güzel delillerinden biridir. Dinin özünü oluşturan bu iki temel kaynakta, öncelikle Allah'ın (cc) yüceliğinden bahsedilmiş ardından onun insanlarla ilişkisini sağlayan nübüvveti tasdik etmiştir.

Peygambere iman etmek kurtuluşa ermenin etkili yollarındandır. Kur'an-ı Kerim bu konuda şöyle buyurmaktadır: **"... Kim Allah'a ve Resulü'ne itaat ederse gerçekten büyük bir kazanç elde eder."**[37] Hz. Peygamber kendisine indirilen vahyin açıklayıcısı ve uygulayıcısı olmuştur. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de geçen **"... İnsanlara kendilerine indirileni açıklaman için ve düşünüp anlasınlar diye sana bu Kur'an'ı indirdik."**[38] ayeti Hz. Peygamber'in vazifesini insanlara bildirmekte ve görevinin sadece vahyi aktarmak olmadığını ifade etmektedir. Bu nedenle gerçek manada iman etmek isteyen bir Müslümanın Hz. Peygamber'in yaşayışını önemsemesi gerekir. Çünkü Hz. Peygamber'e ve sünnetine bağlılık olmadan hakiki manada bir iman gerçekleşemez. İman tam olmayınca da Yüce Allah sevgisi bir kalbe yerleşemez. Bu nedenle ona olan itaat, şahsına değil vahye karşıdır ve Yüce Allah'a itaat anlamına gelmektedir.

Görsel 1.8: Hz. Muhammed (sav) Kur'an-ı Kerim'i bizlere ulaştırmış ve ona uygun yaşantısıyla örnek olmuştur.

Kur'an-ı Kerim Hz. Peygamber'i 'âlemlere rahmet olarak'[39], 'üstün ahlaki özellikleri olan'[40], 'müjdeci, uyarıcı, insanlığa ışık olan'[41], 'tebliğ görevini tam ve eksiksiz yerine getiren'[42], 'bir beşer'[43] olarak tanıtmaktadır. Resulullah'ın tebliğ görevinin yanında bir beşer olduğu Kur'an'da sıkça vurgulanmaktadır. Hz.Peygamber'in bir beşer olması insanlar açısından bir lütuftur. O, günlük hayatında tıpkı diğer insanlar gibi yaşamış onlar gibi yiyip içmiş ve evlenmiştir. Kur'an, insanlara kendi cinsinden bir peygamber gönderildiğini ifade etmiştir. Şayet yeryüzünde insanlar yerine melekler yaşasaydı, o zaman da Yüce Allah onlara bir meleği rehber olarak gönderirdi.[44] Örneğin bir gün yanına gelen üç sahabeye insani yönlerini hatırlatmıştır. Nafile ibadetleri öğrenmek için gelen bu üç kişiden ilki, ömrünün sonuna kadar her gece uyumaksızın namaz kılacağını söylemiş, diğeri de bütün hayatı boyunca oruç tutacağını belirtmiştir. Üçüncü kişi de sağ olduğu müddetçe kadınlardan uzak kalarak evlenmeyeceğini belirtmiştir. Hz. Peygamber bunun üzerine, *"... Allah'a yemin ederim ki ben sizin Allah'tan en çok korkanınızım ve O'na en saygılı olanınızım. Fakat ben bazen oruç tutar, bazen de yemek yerim. Geceleri kalkıp namaz kılarım ancak sonrasında uyurum. Evlilik de yaptım. Benim sünnetimden yüz çeviren kimse benden değildir."*[45] buyurarak itidali tavsiye etmiştir. Böylece sahabe, Hz. Peygamber'in uygulamalarına bakarak onun beşeriyet ve risalet yönlerini ayırt edebilmiş ve buna göre sünneti uygularken dikkatli davranmıştır.

OKUYALIM

Hz. Peygamber, Bedir'de müşriklerle karşı karşıya gelineceğini anladıktan sonra ashabıyla istişare edip savaş kararı almıştı. Ordunun mevzilenmesi konusunda sahabe farklı fikirler ortaya atmıştı. Hz. Peygamber, stratejik düşüncesini ifade eden Hubab bin Münzir'in (ra) görüşünü kayda değer bulmuştu. Aslında Hz. Peygamber, Bedir kuyusunun yanına gelip kuyunun arka tarafına mevzilenmeyi düşünmüştü. Hubab bin Münzir (ra) de "Ya Resullullah! Seçtiğin bu yer Allah (cc) tarafından vahiy ile

mi sana bildirildi yoksa strateji, savaş ve taktik midir?" diye sormuştu. Hz. Peygamber de, *"Şüphesiz o savaş, strateji ve taktiktir"* buyurdu. Bunun üzerine Hubab bin Münzir (ra), "Ya Resulullah, orduyu buradan kaldır ki Kureyşlilerin konaklayacağı yerin yakınındaki bir suyun başına gidip konaklayalım. Onun gerisindeki bütün kuyuları kapatalım. Bir havuz yapıp onu su ile dolduralım, sonrasında müşriklerle çarpışalım. Biz susadıkça havuzdan su içeriz, onlar ise içemezler." dedi. Bu teklif Resulullah'ın hoşuna gitmiş ve Hubab'ın (ra) dediği şekilde ordu yerleşmişti. Hz. Peygamber'in bu kararı, vahyin müdahalesi olmadan tamamen kişisel düşünceye dayalı olarak aldığı görülmektedir.

(bk. Ramazan el-Buti, Fıkhu's-Sire, s. 201.)

Müslümanın Hayatında Sünnetin Yeri

Yüce Allah Peygamberi'nin bütün hükümlerine emir ve yasaklarına tabi olmayı emretmiştir.[46] O, vahyin uygulayıcısı olarak dinî konularda hata ve günahlardan korunmuştur. Bu nedenle sahabe, Hz. Peygamber'in tavsiyelerini bile emir kabul etmiş ve hemen yerine getirmeye çalışmıştır. Sahabenin bu hassasiyeti Hz. Peygamber'in vefatının ardından da devam etmiştir. Sahabe ve tâbiin, Hz. Peygamber'in hadislerini yazıya geçirmiş ve korumuştur. Sonraki dönemlerde yaşayan âlimler de Kur'an ve sünnetin birbirinden ayrılmazlığını kabul etmiş ve sünnetin dinin ikinci kaynağı olduğu hakkında görüş birliğine varmışlardır.

Peygamberimizin görevli olarak Yemen'e gönderdiği Muaz bin Cebel (ra) ile aralarında geçen konuşma, sahabenin sünnete bağlılığını gösteren güzel örneklerden biridir:

"-Sana, hakkında hüküm vermen gereken bir mesele arz olunduğunda nasıl hüküm verirsin?

-Allah'ın Kitabı'na göre hüküm veririm.

-Şayet Allah'ın Kitabı'nda bulamazsan?

-Resulullah'ın sünnetiyle hükmederim.

-Ne Allah'ın Kitabı'nda ne de Resulullah'ın sünnetinde bulamazsan?

-Kendi görüşümle içtihat ederim. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu:

-Resulullah'ın elçisini muvaffak kılan Allah'ı hamdederim."[47]

etkinlik

Dinin gayesi insanları doğru yola iletmektir. Bunu sağlayan en önemli kaynaklarımız ise Kur'an ve sünnettir. Her bilinçli Müslümanın Yüce Allah'ın Kitabı'na ve Resulullah'ın sünnetine sımsıkı sarılması gerekir. Sünneti yaşamak, günahlardan uzaklaşarak samimi bir niyetle iyiliğe ve doğruluğa yönelmektir.

4. Bir Sahabi Tanıyorum: Abdullah bin Ömer (ra)

Abdullah bin Ömer (ra), Hz. Ömer'in oğludur. Annesi Zeyneb binti Mazun' dur (ra). Mekke'de nübüvvetin üçüncü yılında doğmuştur. O, babasının ardından Müslüman olmuş ve babasıyla Medine'ye hicret etmiştir. Bedir ve Uhud savaşları'na yaşı küçük diye Hz. Peygamber onu kabul etmemiş, Hendek Savaşı'nda ise yaşının on beş olması üzerine savaşa katılmasına izin vermiştir. Abdullah bin Ömer (ra), Hayber ve Mekke Fethi ile Huneyn Gazvesi'nde de bulunmuştur. Ayrıca Suriye ve Irak fetihlerine, Yermük ve Nihavend Savaşları'na, Mısır'ın Fethi'ne katılmıştır. Ebu Eyyüb Ensari'nin (ra) de bulunduğu İstanbul seferine katılan İbni Ömer (ra), Müslümanlar arasında gerçekleşen savaşlardan ve hadiselerden ise uzak kalmayı tercih etmiştir.

Görsel 1.9: Abdullah bin Ömer (ra), Ebu Eyyüb Ensari (ra) ile İstanbul seferine katılmıştır.

İbni Ömer (ra), Hz. Peygamber'in eşi Hafsa (ra) ile kardeş olması sebebiyle Resulullah'ın yanında bulunma imtiyazı elde etmiştir. Pek çok sahabenin görmediği ve duymadığı Hz. Peygamber'in davranış ve sözlerine şahit olmuştur. Ebu Hureyre'den (ra) sonra en çok hadis rivayet eden kişi olmuştur. Bu hadisleri bizzat Hz. Peygamber'in kendisinden ve babası Hz. Ömer, ablası Hafsa (ra), Hz. Ebu Bekir, Hz. Osman, Hz. Aişe, Zeyd bin Sabit (ra), Bilal Habeşi (ra) ve Abdullah bin Mesud (ra) gibi sahabenin önde gelenlerinden dinleyip öğrenmiştir.[48]

İbni Ömer'in (ra) en önemli özelliği, Hz. Peygamber'den duyduğu hadisleri olduğu gibi aktarmasıdır. Yani hadis içindeki kelimelerin benzer kelimelerle değiştirilmesine müsaade etmemiştir. Geniş hadis bilgisine rağmen hadisleri rivayet ederken son derece hassas davranmıştır. Abdullah bin Ömer (ra), Medine'de en çok fetva veren yedi fakih sahabiden biridir. Sahabenin ileri gelenleri vefat ettikten sonra Müslümanlar fetva için İbni Ömer'e (ra) ve İbni Abbas'a (ra) başvurmuşlardır. İbni Ömer (ra) bir konuda fetva verirken önce Kur'an-ı Kerim'den izahını aramış, sonrasında hadislere başvurmuştur. Şayet kitap ve sünnette aradığını bulamazsa sahabenin ileri gelenlerinin üzerinde fikir birliği ettiği kararlara göre hüküm vermiştir. Sahabenin görüş birliğinin olmadığı zamanlarda ise kendi kararına veya kıyaslara göre hareket etmiştir.

İbni Ömer'in (ra) Hz. Peygamber'in emirlerini aynen yerine getirme noktasında sahabenin içerisinde ayrı bir yeri olmuştur. Bir gün gördüğü rüyayı ablası Hafsa (ra) aracılığıyla Hz. Peygamber'e yorumlatmıştır. Hz. Peygamber de bu rüya üzerine: *"Abdullah ne iyi bir adamdır, keşke geceleyin namaz kılıyor olsaydı!"*[49] buyurmuştur. İbni Ömer (ra) o günden itibaren gece namazını hiç terk etmemiştir.

İbni Ömer (ra), Hz. Peygamber'in sünnetini yerine getirmede çok hassas davranmıştır: Hz. Peygamber'in selamlaşma konusundaki buyruğunu yerine getirebilmek için bazı zamanlarda büyük küçük demeden sokakta karşılaştığı herkesle selamlaşmış, malını fazla biriktirmeden yoksullara dağıtmış, Hz. Peygamber'in vefatının ardından onun namaz kıldığı yerleri tespit etmiş, oralarda namaz kılmış, yürüdüğü yollarda yürümüş, onun gölgelendiği ağaçların altında gölgelenmiş, o ağaçları kurumasın diye sulamıştır.

Peygamberimize olan sevgisinden dolayı İbni Ömer (ra); sade giyinmesi, az yemesi, yumuşak huylu olması sebebiyle Hz. Peygamber'e benzetilmiştir. İbni Ömer'in (ra), fazilet bakımından tıpkı babası gibi olduğunu söyleyen Ebu Seleme bin Abdurrahman (ra), "Ömer'in yaşadığı devirde onun benzerleri vardı fakat Abdullah'ın zamanında onun gibisi yoktu." diyerek onun Müslümanlar arasındaki örnek kimliği üzerinde durmuştur. Abdullah bin Ömer (ra); esmer tenli, orta boylu ve iri yapılı bir adamdır. Hz. Peygamber'e benzemek için saçlarını zaman zaman omuzlarına kadar uzatmıştır. O, miladi 692 yılında Mekke'de seksen beş yaşındayken vefat etmiştir.[50]

video

Görsel 1.10: Abdullah bin Ömer (ra), hadis ve fıkıh ilmi açısından ön plana çıkmış önemli bir sahabidir.

5. Hadisten Hayata

إِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ، وَأَحْسَنَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا، وَكُلُّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّار

"Sözün en doğrusu Allah'ın kitabıdır, hidayetin en güzeli Muhammed'in hidayetidir, işlerin en kötüsü sonradan ortaya çıkanlardır, sonradan çıkan her şey bidattir. Her bidat delalet sebebidir. Her delalet ateşe götürür."

(Buhari, İtisam, 2.)

video

İnsan yeryüzündeki varlığını, canlılar arasında insan olarak seçilip yaratılışını ve nedenlerini sorgular. Bu mana arayışının cevabını ancak gerçek ve doğru bilginin kaynağı olan dinde bulabilir. Yüce Allah Zümer suresi 9. ayette **"... De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Ancak akıl sahipleri öğüt alırlar."** buyurarak ilmin üstünlüğünü, cehaletin ise bir eksiklik olduğunu bildirmiştir.

İslam; cehaletin her çeşidini reddetmiş, Allah'a (cc) isyan edip karşı gelen insanları da kınamıştır. İslam'dan önceki döneme Cahiliye denilmesinin sebeplerinden biri inanç, tutum ve davranışlarda İslam'la örtüşmeyen uygulamaların bulunması ve yanlışta körü körüne ısrar edilmesidir.[51]

Hz. Muhammed'in (sav) peygamber olarak gönderildiği Cahiliye toplumunda okuma yazma bilenler bulunmaktaydı. Ama onlar uyarılara karşı **"... Hayır! Biz, atalarımızı üzerinde bulduğumuz (yol)a uyarız!.."**[52] diyerek bilinçsizlik ve taklitçilikte ısrar ediyorlardı. Kur'an-ı Kerim ise bu duruma şu şekilde cevap vermiştir: **"... Peki ama ataları bir şey anlamayan, doğru yolu bulamayan kimseler olsalar da mı (onların yoluna uyacaklar)?"**[53] Doğru bilgi, insanı doğru inanca ve gerçek manada Allah'a (cc) kul olmaya yöneltir. **"Gerçekten onlara, inanan bir toplum için yol gösterici ve rahmet olarak içinde tam bilgiye dayalı açıklamalar yaptığımız bir kitap getirdik."**[54] ayetinde vurgulandığı gibi her Müslüman, gerçek bilgiye Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in (sav) yolundan giderek ulaşabileceğini bilmelidir.

Hz. Muhammed (sav) hayatının her döneminde insanları doğru yol olan İslam'a davet etmiştir. Veda Haccı'nda *"Ey Müminler! Size iki emanet bırakıyorum. Onlara sımsıkı sarıldığınız takdirde bir daha asla yolunuzu şaşırmazsınız. Bunlar Allah'ın kitabı Kur'an'la peygamberin sünnetidir."*[55] şeklindeki sözleriyle yanlış inanç ve davranışlardan korunmanın ve doğru bilgiye ulaşmanın yolunu göstermiştir.

Allah'ın (cc) emrettiği gibi yaşamak için öncelikle inanç esaslarına, ibadetlere ve ahlaki ilkelere sahip olmak gerekir. Sonradan ortaya çıkarılan, derin bilgisizlikten kaynaklanan ve dinde olmadığı hâlde dine eklenmeye çalışılan bidat, hurafe ve batıl inançlardan da uzak durulmalıdır. Hurafe ve batıl inançlardan uzak kalmak; dinin, aklın ve bilimin aydınlığında gerçeğe sahip çıkmakla mümkündür. Bu noktada her Müslüman, sahabenin de yaptığı gibi Peygamber Efendimiz'in yaşayışını ve tavsiyelerini örnek almalıdır.[56]

Görsel 1.11: Kur'an-ı Kerim doğru yolu bulmamızda en önemli rehberdir.

OKUYALIM

"Zeyd bin Harise (ra), Cahiliye Dönemi'nde henüz küçük bir çocukken annesiyle gittiği bir yolculuk esnasında kaçırılmış ve Mekke'ye köle olarak getirilmişti. Hz. Hatice'nin yeğeni Hakim bin Hizam, halası için Zeyd'i (ra) satın almıştı. Hz. Hatice de bu köleyi çok sevdiği eşi Hz. Muhammed'e (sav) hediye etmişti. O da Zeyd'i (ra) himayesine almıştı. Zeyd (ra) köle olarak satılmadan önce Kelb kabilesindendi ve özgür bir kişiydi. Mekke'de günlerini geçirmekteyken bir zaman sonra hac için gelen Zeyd'in (ra) akrabaları onu görüp tanımış ve ailesine haber vermişti. Babası Harise ile amcası Kab, yanlarına Zeyd'in (ra) fidyesini de alarak Mekke'ye onu kurtarmaya gelmişlerdi. Hz. Peygamber'i arayıp bulduklarında dediler ki, 'Ey Abdullah'ın oğlu! Ey Abdulmuttalib'in torunu! Ey kabile reisinin torunu! Siz Harem'in sahipleri ve komşularısınız. Allah'ın evi olan Kâbe'nin yanı başındasınız. Köleyi azat eder, esiri doyurursunuz. Yanınızdaki oğlumuz için sana geldik. Bize ikramda bulun, onun fidye ile azadı konusunda bize bir iyilik yap. Fidyeyi senin için arttıracağız.' dediler. Peygamber, *'O kimdir?'* buyurdu. Onlar, 'Zeyd bin Harise' dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber, '*Onu çağırın ve tercihinde serbest bırakın. Şayet sizi tercih ederse o fidyesiz olarak sizindir. Şayet beni tercih ederse vallahi ben, hiçbir kimseyi beni seçen birine asla tercih etmem.'* buyurdu. Zeyd bin Harise (ra) geldiğinde Hz. Peygamber: 'Bunları tanıyor musun?' diye sordu. Zeyd (ra), 'Bu babam, şu da amcamdır.' dedi. Resulullah, *'Ben senin tanıyıp bildiğin bir kişiyim. Seninle arkadaşlığımı gördün. İstersen beni tercih et, istersen onları.'* buyurdu. Zeyd (ra), Hz. Peygamber'i çok seviyordu ve onun yanında kaldığı zaman boyunca da ondan hiçbir kötülük görmemişti. Bu nedenle onu tercih etti. Bu olaydan sonra Allah Resulü, Kâbe'nin bitişiğindeki Hicr mevkisine Zeyd'i (ra) götürmüş ve şöyle buyurmuştu: *'Ey burada hazır bulunanlar! Zeyd benim oğlumdur, bundan sonra o benim mirasçım, ben de onun mirasçısıyım!'* Zeyd bin Harise (ra) bu olaydan sonra uzunca bir süre 'Zeyd bin Muhammed' olarak çağrılmıştı."

(İbni Sad, Kitabü't-Tabakati'l-Kebir, C 4, s. 42-44.)

1. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıda verilen açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Peygamberimizi seven ve ona itaat eden bir kişi davranışlarında nelere dikkat etmelidir? Birkaç örnekle açıklayınız.

.....
.....
.....

2. "(Resulüm) Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin, de. Eğer yüz çevirirseniz bilin ki onun sorumluluğu ona, sizin sorumluluğunuz da size aittir. Şayet ona itaat ederseniz doğru yola erersiniz. Peygamber'e düşen ancak apaçık bir tebliğdir."

(Nur suresi, 54. ayet.)

Verilen ayetten yola çıkarak Allah'a (cc) itaat ile Peygamberimize itaat arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

.....
.....
.....

3. "Kişisel arzularına göre de konuşmamaktadır. (Size okuduğu) kendisine indirilmiş vahiyden başka bir şey değildir."

(Necm suresi, 3-4. ayetler.)

Verilen ayetten yola çıkarak sünnet-vahiy ilişkisini açıklayınız.

.....
.....
.....

4. Abdullah bin Ömer'in (ra) hadisleri aktarmadaki hassasiyetini kısaca açıklayınız.

.....
.....
.....

5. "Sözün en güzeli Allah'ın kitabı; hidayetin en güzeli Muhammed'in hidayeti, işlerin en kötüsü sonradan ortaya çıkanlardır. Size vaat edilen mutlaka gelecektir. Siz bunu önleyemezsiniz."

(Buhari, İtisam, 2.)

Hadise göre hurafe ve batıl inançlardan kendimizi nasıl koruyabiliriz? Kısaca açıklayınız.

.....
.....
.....

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere parantez içinde verilen kelimelerden uygun olanları yazınız.

(habibullah, hadis, itaat, itisam, muahat, sünnet, üsveihasene)

6. "Allah'ın (cc) en sevgili kulu" anlamında, Hz. Muhammed (sav) için kullanılan saygı ve hürmet ifadesine ..... denir.

7. Peygamberimizin sözleri, davranışları, onayları, farz ve vacibin dışındaki tavsiyeleri, öğütleri ve Kur'an-ı Kerim'den anladığı şeyleri hayatında yaşama biçimine ..... denir.

8. Kişinin Yüce Allah'ın ve Resulü'nün emir ve yasaklarına tam bir teslimiyetle boyun eğmesine ..... denir.

9. Kişinin hayatını Kur'an-ı Kerim'in hükümlerine göre düzenlemesi ve sünnete sımsıkı sarılarak Hz. Peygamber'e gönülden bağlanmasına ..... denir.

10. Peygamberimizin sözleriyle onun fiillerini ve onamalarını bildiren haberlere ..... denir.

Aşağıdaki kavramları doğru açıklama ile eşleştirerek yay ayracın içine madde numarasını yazınız.

11. bidat	( )	A) Yüce Allah'ın rahmeti ve bereketi, Hz. Muhammed'in (sav), ailesinin ve ona iman edenlerin üzerine olsun anlamına gelen ifadesidir.
12. üsveihasene	( )	B) Peygamberimizin Medine'ye hicret ettikten sonra ensar ve muhacir arasında başlattığı kardeşlik uygulamasına verilen isimdir.
13. muahat	( )	C) Dinde daha önce var olmayan ve sonradan meydana çıkan inançlar, uygulamaları anlatmak için kullanılan kavramdır.
14. hurafe	( )	Ç) "Güzel bir örnek" anlamına gelen ve Kur'an'da Allah Resulü'nü tanıtmak için kullanılan kavramdır.
15. salatüselam	( )	D) Batıl dinlerde ve halk arasında uydurulan masallardan kalma aslı esası olmayan inanışlar.

Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

16. **I.** Hz. Peygamber'e iman ve ona uymaktır.

II. Kişinin hayatını Kur'an-ı Kerim'in hükümleri doğrultusunda yaşamasıdır.

III. Hz. Peygamber'in sünnetini en makul şekilde yaşamaya çalışmaktır.

IV. Hz. Peygamber'in söylediklerinin doğruluğuna inanmak ve ona itaat etmektir.

Yukarıdaki öncüllerden hangileri itisam kavramının tanımını içerir?

A) I, II, III B) I, II, IV C) I, III, IV D) II, III, IV E) I, II, III, IV

17. Aşağıdaki ayetlerden hangisi konusu bakımından diğerlerinden farklıdır?

A) "Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin. Amellerinizi boşa çıkarmayın."

(Muhammed suresi, 33. ayet.)

B) "Kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerle, sıddıklarla, şehidlerle ve iyi kimselerle birliktedirler. Bunlar ne güzel arkadaştır."

(Nisa suresi, 69. ayet.)

C) "Ey iman edenler! Size hayat verecek şeylere sizi çağırdığı zaman, Allah'ın ve Resulü'nün çağrısına uyun ve bilin ki, Allah kişi ile kalbi arasına girer. Yine bilin ki, onun huzurunda toplanacaksınız."

(Enfal suresi, 24. ayet.)

D) Ant olsun, sana ve senden önceki peygamberlere şöyle vahyedildi: "Eğer Allah'a ortak koşarsan elbette amelin boşa çıkar ve elbette ziyana uğrayanlardan olursun."

(Zümer suresi, 65. ayet.)

E) Bedeviler "İman ettik" dediler. De ki: "İman etmediniz. (Öyle ise, "iman ettik" demeyin.) "Fakat boyun eğdik" deyin. Henüz iman kalplerinize girmedi. Eğer Allah'a ve Peygamberine itaat ederseniz, yaptıklarınızdan hiçbir şeyi eksiltmez. Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."

(Hucurat suresi, 14. ayet.)

18. İslam'ı doğru anlayıp yaşayabilmemiz için Yüce Allah bizlere Hz. Muhammed (sav) aracılığı ile Kur'an-ı Kerim'i göndermiştir. Hz. Peygamber'e uyan kişi Allah'ın (cc) emir ve yasaklarına uyuyor demektir. Onun yaşamı, Kur'an'ın uygulamalı tefsiri niteliğindedir. Kur'an merkezli bir yaşamımızın olmasını istiyorsak Hz. Muhammed'in (sav) hayatını çok iyi bilmemiz gerekir. Peygamberimizi en iyi tanıyan ve anlatan, onu görmüş sohbetine katılmış olan sahabedir. Sahabe tüm zorluklara rağmen Hz. Muhammed'in (sav) izinden ayrılmayıp onu örnek alarak yaşamını sürdürmüştür. Bizlere birçok hadis rivayet etmiştir.

Yukarıdaki paragraf şıklarda yer alan ayetlerden hangisi ile ilişkilendirilemez?

A) "Kim Peygamber'e itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur..."

(Nisa suresi, 80. ayet.)

B) "Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez. Günah yükü ağır gelen kimse onun taşınması için yardım çağrısında bulunsa -çağrılan yakını bile olsa- o yükten hiçbir şeyi başkası üzerine alamaz..."

(Fatır suresi, 18. ayet.)

C) "Onlar yaralandıktan sonra Allah'ın ve Peygamberi'nin davetine uyan kimselerdir. Onlardan güzel davranıp iyilik edenlere ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlara büyük bir mükâfat vardır."

(Al-i İmran suresi, 172. ayet.)

D) "Ant olsun, Allah'ın Resulü'nde sizin için, Allah'ı ve ahireti arzu eden ve Allah'ı çok anan kimseler için en güzel bir örnek vardır."

(Ahzab suresi, 21. ayet.)

E) "... Müminler... İyiliğe teşvik eder, kötülükten alıkoyarlar, namazı kılarlar, zekâtı verirler, Allah ve Resulü'ne itaat ederler. İşte onları Allah merhametiyle kuşatacaktır. Kuşkusuz Allah mutlak güç ve hikmet sahibidir."

(Tevbe suresi, 71. ayet.)

19. Medine yakınlarında bulunan iki kabileden bir heyet, Hz. Muhammed'in (sav) yanına gelerek kendilerine Kur'an-ı Kerim ve İslam'ı öğretecek kişilere ihtiyaç duyduklarını söylemiştir. Bu isteğe kayıtsız kalmayan Hz. Muhammed (sav) on kişilik bir heyeti Asım bin Sabit'in başkanlığında yola çıkarmıştır. Reci adı verilen yere ulaşan heyet, saldırıya uğramış ve çoğu şehit edilmiştir. Zeyd bin Desine ile Hubeyb bin Adi ise esir alınmış ve türlü işkencelere maruz bırakılmıştır. Henüz Müslüman olmamış olan Ebu Süfyan, "Hayatının bağışlanması karşılığında Muhammed'in burada olmasını istemez miydin?" sorusuna Zeyd hiç tereddüt etmeden, "Onun burada olmasını istemek şöyle dursun, Medine'de ayağına bir diken batmasına bile gönlüm razı olmaz." diye cevap vermiştir. Bunun üzerine Ebu Süfyan'ın "Ben dünyada Muhammed'e inananların sevdiği gibi bir başkasını seven kimse görmedim." demiştir.

(bk. Zekeriya Güler, "Zeyd bin Desine", TDV İslam Ansiklopedisi, C 44, s. 317.)

Bu parçadan aşağıdakilerden hangisi <u>çıkarılamaz</u>?

A) Hz. Muhammed (sav) İslam'ı öğretmek amacıyla bazı bölgelere öğretmenler göndermiştir.

B) "Hz. Muhammed (sav) Müslüman olmayan kişileri huzuruna kabul eder ve onların isteklerini yerine getirmeye çalışırdı ."

C) Zeyd bin Desine'nin sözlerinden etkilenen Ebu Süfyan Müslüman olmuştur.

D) Esir alınan sahabe İslam dininden ayrılmadıkları için türlü işkenceler görmüştür.

E) Peygamber sevgisi sahabenin hayatında çok derin bir duygudur.

20. Ahmet katıldığı bir deneme sınavında cevap sırasını hatırlamasa da "itaat", "sıratımüstakim", "muahat", "hadis", "salatüselam" cevaplarını verdiğini hatırlıyor.

Bu sınavdaki sorular şöyledir:

I. Hz. Peygamber'in söz, fiil ve onamalarını içeren örnek davranışlarına ne denir?

II. "Allah'ın (cc) rahmeti ve bereketi, Hz. Muhammed'in (sav), ailesinin ve ona iman edenlerin üzeri ne olsun." anlamına gelen duanın adı denir?

III. Allah'ın (cc) gösterdiği dosdoğru yolu takip edip O'nun emirlerini ve koyduğu ahlaki ilkeleri Peygamberimiz gibi uygulamaya ne denir?

IV. Allah'ın (cc) varlığını kabul ederek O'nun emir ve yasaklarına boyun eğmeye ne denir?

V. Medine'ye hicretten hemen sonra ensar ile muhacir arasında yapılan kardeşlik uygulamasına ne denir?

Buna göre Ahmet hangi soruyu <u>yanlış</u> cevaplamıştır?

A)I B) II C) III D) IV E) V

Aşağıdaki yapılandırılmış kutucuklarda Abdullah bin Ömer'in hayatıyla ilgili bilgiler verilmiştir. Kutucuklardaki numaraları kullanarak soruları cevaplayınız. Aynı kutucuğu birden fazla soru için kullanabilirsiniz.

1. Hz. Ömer	2. Hz. Hafsa	3. Nihavend Savaşı	4. Uhud Savaşı
5. Hendek Savaşı	6. Hz. Aişe	7. Abdullah bin Mesut (ra)	8. Zeyd bin Sabit (ra)
9. Zeynep binti Mazun (ra)	10. Bedir Savaşı	11. Yermük Savaşı	12. Ebu Hüreyre (ra)

21. Abdullah bin Ömer'in (ra) annesi ve babası kimdir?

22. Abdullah bin Ömer'in (ra) katılmak istediği fakat yaşı küçük diye Hz. Muhammed'in (sav) kabul etmediği savaşlar hangileridir?

23. Abdullah bin Ömer (ra) hangi sahabiden sonra en çok hadis rivayet eden kişi olmuştur?

24. Abdullah bin Ömer (ra) rivayet ettiği hadisleri hangi sahabilerden öğrenmiştir?

25. Abdullah bin Ömer'in (ra) katıldığı savaşlar hangileridir?

Yedek soru

الله

Ünite Özet

Ünite PDF'si

2. ÜNİTE

PEYGAMBERİMİZ VE SAHABE

NELER ÖĞRENECEĞİZ?

Bu ünitede

1. Sahabe kavramını
2. İslam davetinde sahabenin rolünü
3. Sahabenin Kur'an-ı Kerim'e bağlılığını
4. Sahabenin Peygamberimize ve onun sünnetine olan bağlılığını
5. Sahabenin Peygamberimizle iletişimini
6. Abdullah bin Mesud'un (ra) örnek şahsiyetini
7. Sahabenin örnekliği ile ilgili bir hadisi

öğreneceğiz.

KAVRAMLAR

- sahabe
- tebliğ
- davet
- irşat

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. Sahabe denince aklınıza neler gelmektedir? Birkaç cümle ile ifade ediniz.
2. Örnek şahsiyetleri ile ön plana çıkan sahabiler kimlerdir? Bildiklerinizin isimlerini arkadaşlarınızla paylaşınız.
3. Sahabe ile Peygamberimiz arasında nasıl bir iletişim vardı? Birkaç cümle ile açıklayınız.
4. İslam tarihinde sahabenin ilme ne gibi katkıları olmuştur? Bildiklerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
5. İslam'ı yayma sürecinde sahabe nasıl bir metot izlemiş olabilir? Birkaç cümle ile ifade ediniz.

1. Peygamberimizin Yol Arkadaşları: Sahabe

Görsel 2.1: Hz. Peygamber'in en yakınında bulunan dört sahabi; Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali.

Kureyş kabilesinin Haşimoğulları kolunun bir üyesi olarak Mekke'de doğup büyüyen Hz. Peygamber, vahyin gelişiyle beraber İslam'ı çevresine anlatmaya başlamıştır. Çevresinden ona ve tebliğ ettiklerine iman eden kişiler olmuştur. Hz.Muhammed'in (sav) peygamberliğini tasdik ederek daima destekçisi ve yoldaşı olanlar, İslam tarihinde **sahabe** olarak anılmıştır. Arapça bir kelime olan sahabi; sözlükte "arkadaş, dost, veli" anlamlarına gelir. Terim olarak ise "Hz. Muhammed (sav) zamanında yaşamış, Müslüman olarak Hz. Peygamber'i çok kısa bir süre olsa da görmüş, onun sohbetinde bulunmuş ve yine Müslüman olarak ölmüş kimse" demektir.[57] Arapçada "sahabi" kelimesinin çoğulu "sahabe"dir. Bu kavram zaman zaman "ashap" olarak da kullanılır.[58] Sahabenin yaşadığı döneme "Asrısaadet" denir. Bu dönem; Hz. Peygamber'in yaşadığı, ashabını yetiştirdiği, İslamiyet'in tebliğ edildiği ve tam anlamıyla uygulandığı zaman dilimini ifade eder.[59]

İslam'ın Yayılmasında Sahabenin Önemi

İslam'dan önce şirkin ve küfrün yaygın olarak yaşandığı Mekke'de; İslam'ın getirdiği değerler, Cahiliye âdetleri ile çelişmektedir. Diğer insanlardan farklı bir üstünlüğe sahip olmayan sahabenin de hataları ve günahları bulunmaktaydı. Ancak onların büyük bir kısmı, inen ayetler ve Hz. Peygamber'in eğitimi sayesinde yepyeni bir hayata kavuşmuştur. Resulullah'tan öğrendikleriyle İslam'ı güzel bir şekilde yaşamış ve kendilerinden sonra gelen ümmete örnek olmuştur. Hz. Peygamber ümmetin onları örnek almasını tavsiye etmiştir.[60]

Sahabe, tevhidi bir inanç olarak kalbine yerleştirmiş, bir düşünce şekli olarak zihninde inşa etmiş, bir hayat biçimi olarak yaşamına yansıtmıştır. Dünya görüşünü tevhitle temellendirip birçok topluma hâkim olmuştur. Onlar Cahiliye adı verilen eski örf ve âdetlerini bırakmış, yerine Hz. Peygamber ve İslam dininin kuralları ile şekillenmiş bir hayatı benimsemiştir. Mekke'de İslam'ın çağrısına kulak veren ilk kişiler genç sahabiler olmuştur. Engin bir Peygamber sevgisi taşıyan bu gençler sayesinde Peygamberimiz, İslam'ı yaymış ve manevi ızdırabı kendisi gibi hisseden bu genç sahabilerle tarihte eşi benzeri görülmemiş bir çağ açmıştır. Bu nedenle İslam'da sahabenin yeri her zaman çok önemli olmuştur.

VAHİYDEN BİZE

"Muhacirlerin ve ensarın ilkleri ile onlara güzelce uyanlardan Allah hoşnut olmuştur, onlar da O'ndan razıdırlar. Onlara, sonsuza dek hep içinde kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. Büyük bahtiyarlık işte budur."

(Tevbe suresi, 100. ayet.)

Allah (cc) Kur'an-ı Kerim'de sahabe için Allah ve Resulü'ne iman edip tam teslimiyet gösterdiklerini ve büyük ecir kazandıklarını[61], ihtiyaç içinde bulunmalarına rağmen başkalarını kendilerine tercih ettiklerini ve kurtuluşu hak ettiklerini,[62] gerçek müminler olarak bağışlanacaklarını ve ahirette cömertçe rızıklandırıla-

caklarını[63] haber vermiştir. Hz. Peygamber de pek çok hadisinde kendisine destek olanlardan, *"Ashabım hakkında uygunsuz sözler söylemeyin. Sizden birinin Uhud Dağı kadar altını olsa bunun tamamını Allah yolunda infak etse yine de onların bir iki avuçluk hurma infakına, hatta yarısına denk gelmez."*[64] buyurarak uyarmış ve sahabesi için "sahabenin hayırlıları"[65] gibi nitelemelerde bulunmuştur.

Görsel 2.2: Sahabe Hz. Peygamber'in eğitiminden geçerek Kur'an-ı Kerim'i sonraki nesillere aktarmıştır.

Sahabe, Hz. Peygamber'e gösterdiği bağlılık ve teslimiyetle onun hem hayatında hem vefatından sonra İslam'ın yayılması ve doğru anlaşılmasında önemli bir yere sahip olmuştur. Onların büyük bir kısmı, nazil olan ayetlerle ve Hz. Peygamber'in eğitimi sayesinde Cahiliye hayatından kurtularak yepyeni bir hayata kavuşmuştur. Sahabe, Resulullah'tan öğrendikleri İslam'ı güzel bir şekilde yaşayarak sonraki nesillere örnek olmuştur. Onların İslam'ı yayma ve Resulullah'ı koruma uğrunda yaptığı fedakârlıklar kendilerinden sonra gelen nesilleri imrendirecek ve hayrette bırakacak niteliktedir. İslamiyet onların bu davranışları sayesinde kök salmıştır."[66] Sahabe Hz. Peygamber'in eğitim metoduyla Kur'an-ı Kerim'i anlayarak ezberlemiş, dağınık hâlde farklı malzemeler üzerinde yazılı bulunan ayetleri büyük bir hassasiyetle iki kapak arasına getirerek sonraki nesillere aktarmıştır.

OKUYALIM

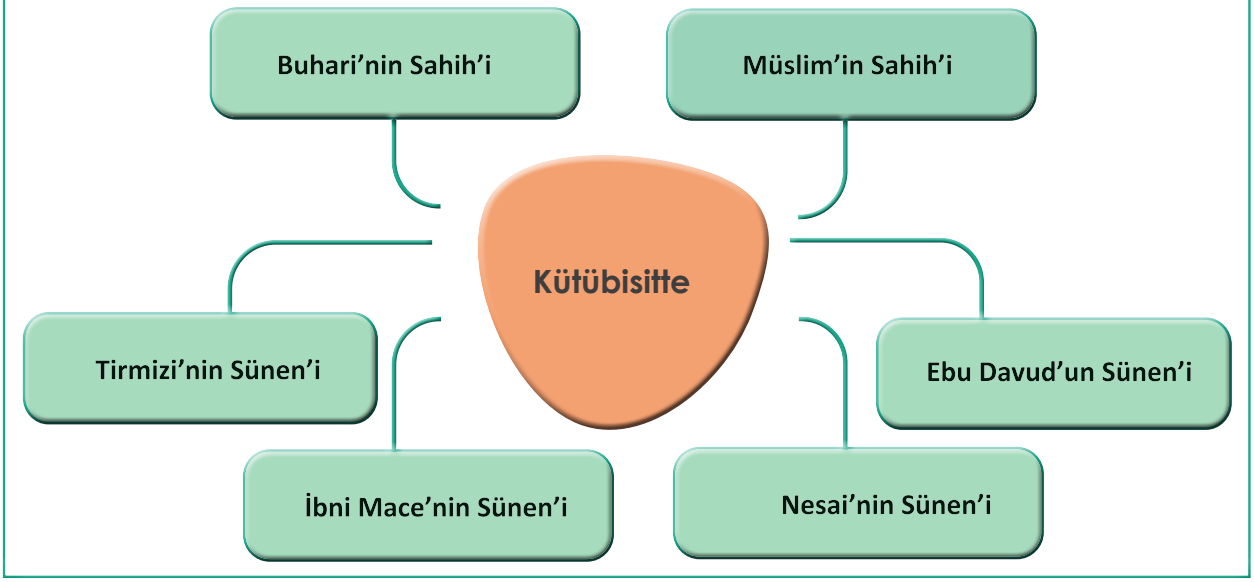

Hz. Muhammed (sav) hayatta olduğu sürece vahiy devam ettiği için Kur'an-ı Kerim metni, iki kapak arasında mushaf hâline getirilememişti. Kur'an metninin birçok hafiz tarafından ezberlenip devamlı okunması, vahyi tamamlanan sureleri Peygamberimizin uygun malzemelere yazdırması, herhangi bir sorunda Resulullah hayatta olduğu için ona başvurulması Kur'an-ı Kerim'in kaybolması endişesini ortadan kaldırmıştı. Hz. Peygamber'in vefatının ardından İslam toplumunda birtakım sorunlar ortaya çıkmıştı. Yemame Savaşı'nda birçok hafızın şehit olması, sahabeden bazılarının başka bölge ve ülkelere göç etmesi gibi sorunlar Kur'an-ı Kerim'in kaybolması endişesini beraberinde getirmişti. Bu endişe, dağınık hâlde çeşitli malzemelerin üzerinde yazılı olan Kur'an-ı Kerim metinlerinin toplanması ihtiyacını doğurmuştu. Dönemin halifesi olan Hz. Ebu Bekir ile istişare eden Hz. Ömer, Kur'an-ı Kerim'in bir araya getirilmesi fikrini beyan etmişti. Başta Hz. Peygamber'in yapmadığı bir işi yapmaktan dolayı çekindiğini ifade eden Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer'in onu ikna etmesi üzerine Zeyd bin Sabit'e (ra), "Sen genç ve zeki bir adamsın. Kimse seni itham edemez. Zaten Resulullah'ın vahiy kâtibiydin. Kur'an metnini topla." diyerek bu görevi vermişti. Zeyd bin Sabit (ra), "Vallahi bir dağı yerinden kaldırıp başka yere koymamı isteselerdi, Kur'an'ı toplama mesuliyeti kadar bana ağır gelmezdi." diyerek görevin ağırlığını ifade etmişti. Hz. Ebu Bekir, Zeyd bin Sabit'e (ra) asla hafızasına güvenmemesini, her ayet için iki delil olmak üzere iki şahıstan yazılı nüsha almasını emretmişti. Zeyd bin Sabit (ra), iyi bir hafiz olmasına rağmen kendisi gibi başka hafızlardan da her ayet için iki şahit aramış ve Kur'an-ı Kerim'i iki kapak arasında toplamıştı. Zeyd bin Sabit (ra) kendisine verilen bu görevi titizlikle yerine getirmişti. Bu şekilde bir araya getirilen sahifelere "Mushaf" ismi verilmişti.

(bk. Buhari, Fezailü'l-Kur'an, 3.)

Sahabe, dini öğrenmenin birbirinden ayrılmayacak iki şartının Kur'an-ı Kerim ve sünneti bilmek olduğunu anlamıştır. Bu idrak sayesinde Hz. Peygamber'i adım adım takip etmiş ve vahyin muhatabı olmuştur. Kur'an-ı Kerim'deki ayetlerin iniş sırasının ve hadislerin söyleniş sebeplerinin bilinmesi onlar sayesinde gerçekleşmiştir. Ayetlerin hükümlerinin açıklanması ve uygulanması konusunda çok hassas davranmışlardır. Sahabenin bu hassasiyeti sonucunda Kur'an-ı Kerim ve hadisler bizlere güvenli bir şekilde ulaşmıştır. Sahabe, Resulullah'ın vefatından sonra İslam'ın doğru anlaşılması, uygulanması ve yayılması konusunda kilit bir rol oynamıştır.

Kütübisitte: Hz. Peygamber'den nakledilen sahih hadislerin toplandığı ve İslam dünyasında şöhret bulmuş altı temel hadis kitabına verilen isimdir.

Grafik Bilgi: 2.1: Kütübisitte olarak adlandırılan hadis kaynakları.

Sahabenin Değeri

Sahabe, Allah (cc) ve Resulü'ne canları pahasına sevgi ve bağlılık göstermiştir. Vahyin açıklanması ve yayılması için bütün gücü ile mücadele eden sahabe, Hz. Muhammed'in (sav) hayatını tüm ayrıntıları ile takip etmiştir. Sahabenin Resulullah'ın hayatını bu denli yakından izlemelerinin en önemli sebeplerinden biri onun bütün hayatını sünnet olarak görmeleridir. Bu nedenle sahabe sünneti öğrenmek için kendi aralarında nöbet usulünü kullanmış ve bir araya geldiklerinde öğrendikleri bilgileri birbirlerine aktarmıştır. Hz. Ömer bu usulü şöyle anlatmaktadır: "Ensardan bir komşum ile beraber Beni Ümeyye bin Zeyd yurdunda oturuyordum. Burası, Medine'nin Avali bölgesinde idi. Resulullah'ın yanına nöbetleşe gelirdik. Bir gün o gelir, bir gün de ben gelirdim. Ben geldiğim zaman o gün vahiy ve başka ne duyarsam haberini komşuma iletirdim. O da geldiği zaman böyle yapardı."[67]

Görsel 2.3: Sahabe, Kur'an-ı Kerim'i daha iyi anlamak için Hz. Peygamber'i adım adım takip etmiştir.

Sahabe İslam tarihinde Hz. Peygamber'in daha iyi anlaşılmasına vesile olmuş bir nesildir. Bu nedenle Yüce Allah **"Siz, insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emredersiniz, kötülükten alıkoyarsınız ve Allah'a inanırsınız..."**[68] hitabıyla sahabeyi övmüştür.

Hz. Peygamber'i takip etme hususunda Abdullah bin Mesud (ra) ise "Ben Allah'ın kitabında bulunan surelerin ve ayetlerin ne hakkında, nerede nazil olduğunu en iyi bilen kimseyim. Benden daha iyi bilen biri olduğunu bilsem, ulaşabileceğim yerde ise kesinlikle ulaşırdım."[69] diyerek bu konudaki hassasiyetini belirtmiştir.

HZ. PEYGAMBER'DEN BİZE

"Bir gün Resulullah, Bilal Habeşi'ye (ra), 'Ey Bilal! İslam'a girdiğinden beri işlediğin ve en çok mükâfat ümit ettiğin amelin nedir? Çünkü ben bu gece rüyamda, cennette ön tarafımda senin ayak sesini işittim!' buyurdu. Bilal Habeşi (ra) bunun üzerine, 'Ben en çok mükâfat ümit ettiğim şu ameli işledim; gece olsun gündüz olsun abdest aldığım zaman mutlaka bir namaz kılarım.' diye cevap verdi."

(Buhari, Teheccüd, 17.)

Sahabenin Fazileti

Peygamberimiz evrensel değerleri bizzat yaşayarak çevresine örnek olmuştur. Sahabe de onun davranışlarını bilgi ve düşünce süzgecinden geçirerek hayatına uygulamış, bu şekilde İslam medeniyetinin temellerini atmıştır. Resulullah'ın eğitiminden geçen sahabe pek çok devlet görevinde bulunmuştur. Bazıları elçilik, kadılık, valilik görevlerinde bazıları ise eğitim ve fetih hareketlerinin içinde yer almıştır. Hatta fethedilen bölgelere yerleşen pek çok sahabi olmuştur. Hz. Peygamber'in vefatının ardından da İslam daveti hız kesmeden devam etmiş ve bu nedenle pek çok coğrafyaya fetihler düzenlenmiştir. Bu hususa en güzel örnek, Müslümanlarla Sasaniler arasındaki savaşta İranlı komutan Rüstem ile Müslümanların gönderdiği elçi Ribi bin Amir (ra) arasında gerçekleşen konuşmadır: "İranlı komutan Rüstem, Müslümanların elçisi Ribi bin Amir'e (ra) şu soruyu sorar: 'Ey Elçi! Seni buraya getiren nedir? Neden ülkemize geldiniz?' Ribi şöyle der: 'Biz sizleri kula kul olmaktan kurtarıp Allah'a (cc) kul etmeye geldik. Biz sizleri dinlerin sömürüsünden kurtarıp İslam'ın rahmetine kavuşturmaya geldik. Biz sizleri dünyanın darlığından kurtarıp ahiretin genişliğine kavuşturmaya geldik..."[70] Sahabenin fetihlerle yeni bölgelere gidip yerleşmesindeki en büyük neden Allah'ın (cc) adını yüceltme arzusudur.

Sahabeikiram, Kur'an-ı Kerim'in ilk muhataplarıdır. Onlar vahyin sorumluluğunu paylaşma noktasında Hz. Peygamber'in her zaman yanında olmuştur. Bu uğurda canlarını, mallarını vermekten kaçınmamışlardır. Nitekim İslam'a verdikleri desteklerden dolayı Yüce Allah Enfal suresi 74. ayette sahabe için şöyle buyurmaktadır: **"İman edip hicret edenler, Allah yolunda cihat edenlerle onları bağırlarına basanlar ve yardım edenler var ya işte gerçek müminler onlardır; bağışlanma onlar için, büyük lütuf onlar içindir."**

Sahabe Hz. Peygamber'e bağlılığı sebebiyle müşriklerin ve münafıkların her türlü söylemlerine karşı "O söylediyse doğrudur, Allah ve Resulü en doğrusunu bilir!"[71] şeklinde karşılık vererek ona kalpten inanmıştır. Sahabenin en büyük mutluluğu Resulullah'ın gönlünde yer alabilmek olmuştur. Sevban (ra) adlı sahabinin endişesi, bu sevginin değerini bizlere göstermesi bakımından önemlidir: "Peygamberimiz bir gün Sevban'ı (ra) çok üzgün ve solgun görerek sebebini sorduğunda o, 'Ya Resulullah, öyle bir sevgi içindeyim ki eve gidiyorum, size hasret kalıyorum. Siz ahirette peygamberlerle beraber olacaksınız. Ben ise kimbilir nereye savrulup kalacağım.' demiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber de: *'Kişi sevdiği ile beraberdir.'* buyurarak Sevban'ı rahatlatmıştır."[72]

Görsel 2.4: Sahabenin Hz. Peygamber'e engin bir sevgisi olmuştur.

OKUYALIM

Ümmü Seleme (ra), eşi ve oğlu ile İslam'ı kabul edenler arasındaydı. Hz. Peygamber müşriklerin eziyetlerinden dolayı Müslümanlara hicret için izin verdiğinde o ve eşi Medine'ye hicret etmek için hazırlıklara başlamıştı. Onlar hazırlıklarını tamamlayıp yola çıktıkları zaman akrabaları onlara yetişmiş ve Ümmü Seleme'nin Medine'ye hicret etmesine izin vermemişlerdi. Akrabalarının müdahalesiyle kocası ve oğlundan ayrılmak zorunda kalan Ümmü Seleme bu duruma çok üzülmüştü. Kocasının akrabaları da oğlunu alıkoymuşlardı. Ümmü Seleme'nin (ra) kocası çaresiz bir şekilde karısı ve oğlu olmadan Medine'ye hicret etmek zorunda kalmıştı. Ümmü Seleme (ra) ise hem kocasından hem de oğlundan bir yıla yakın bir zaman ayrı kalmıştı. Bu süre zarfında gözyaşı hiç dinmeyen Ümmü Seleme (ra) her gün bir taşın üzerine çıkarak güzel bir haber beklemekteydi. Bir gün amca oğullarından biri onun bu hâline acımış ve onun gitmesini engelleyen akrabalarına, 'Şu zavallı kadıncağızı kocasının yanına ne diye göndermiyorsunuz?' demişti. Bunun üzerine akrabaları onu daha fazla alıkoymaktan vazgeçmiş ve kocasının yanına gitmesine müsaade etmişlerdi. Oğlunun da serbest bırakılması üzerine Ümmü Seleme (ra), oğluyla Medine'ye gitmek üzere yola çıkmıştı. Ancak yanında kendisine yardımcı olacak hiç kimsesi yoktu. Tenim bölgesine geldiğinde Müslüman olan Osman bin Talha (ra) ile karşılaşmıştı. Osman bin Talha (ra), Ümmü Seleme'nin (ra) tek başına Medine'ye hicret ettiğini görünce hâline üzülerek 'Vallahi, seni bu yolda yalnız bırakmak doğru olmaz.' diyerek onun devesinin yularından tutmuş ve onu güvenli bir şekilde Medine yakınlarındaki Kuba mevkisine kadar getirmişti. Kuba'ya vardıklarında Osman bin Talha (ra), 'Senin kocan bu köydedir. Artık Allah'ın (cc) bereketi ile gir oraya!' demiş ve sonra Mekke'ye geri dönmek üzere Ümmü Seleme'nin (ra) yanından ayrılmıştı. Ümmü Seleme (ra), Osman bin Talha'nın (ra) bu iyiliği karşısında her zaman duygulanmış ve onun yüceliğini, 'Ben hiçbir zaman Osman bin Talha'dan (ra) daha ikramlı ve saygılı bir yoldaş görmedim." sözleriyle ifade etmişti.

(bk. Asım Köksal, Peygamberler Peygamberi Hz. Muhammed Aleyhisselam ve İslamiyet, C 2, s. 299, 300.)

Sahabenin İslam'a Giriş Serüveni

Sözlükte "bir şeyi veya haberi duyurmak" anlamına gelen **tebliğ,** peygamberlerin Allah'tan (cc) aldıkları vahyi insanlara eksiksiz aktarmasıdır.[73] Yüce Allah, kendi katından göndermiş olduğu ilahi emirleri, Hz. Peygamber'den inkârcılara duyurmasını emretmiştir. Aynı zamanda onları inkâra düştükleri hususlarda, inançla ilgili şüphelerinde vahiyle ikna etmesini ve şüphelerinin tevhitle yok olmasını istemiştir. Allah Resulü vahiy doğrultusunda tebliğ faaliyetlerine başlamış, bu konuda en çok sahabeden destek görmüştür.

Sahabe; ortaya koyduğu çaba, taşıdıkları yük, insanları putlardan hürriyete kavuşturmada üstlendiği rol ile Asrısaadet'in en mümtaz şahsiyetleri olmuştur. Ancak her sahabinin İslam'la şereflenme süreci aynı değildir. Hz. Peygamber tebliğe ilk önce yakın çevresinden başlamış, daha sonra tüm Mekke halkını İslam'a davet etmiştir.[74] Bu süreçte Hz. Peygamber'in davetini ilk olarak eşi Hz. Hatice, yakın arkadaşı Hz. Ebu Bekir, azatlı kölelikten evlatlık mertebesine geçen Zeyd bin Harise (ra) ve amcasının oğlu Hz. Ali kabul etmiştir. Daveti kabul eden bu insanların toplumdaki konumları düşünüldüğünde İslam'ın cinsiyet, statü, renk ve ırk ayrımı yapmadan herkesi kuşattığı görülmektedir. Hz. Hatice'nin hür bir kadın, Hz. Ebu Bekir'in hür bir erkek, Zeyd bin Harise'nin (ra) azatlı bir köle, Hz. Ali'nin ise henüz o dönemde çocuk olması İslam'ın ne denli kapsayıcı olduğunun bir kanıtıdır.

Görsel 2.5: İslam; cinsiyet, statü, renk ve ırk ayrımı gözetmeksizin herkesi kucaklayan evrensel bir dindir.

İslam'ın ilk yirmi üç yıllık sürecinde, kimi zaman tek tek kimi zaman toplu olarak bu dini kabul edenler olmuştur.[75] Sahabe, Allah'a (cc) imandan vazgeçmemiş, Peygamber'ine ve Yüce Kitabı'na bağlı kalmış, O'nun rızasını kazanmak için çok büyük zorluklara katlanmıştır. Mekke'de Müslüman olan Bilal Habeşi (ra), Mikdad bin Esved (ra), Ammar bin Yasir (ra), annesi Sümeyye binti Hubbat (ra) ve daha pek çok sahabi çeşitli işkencelere maruz kalmıştır. Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Hamza gibi birçok sahabi ölüm tehlikesine rağmen Resulullah'ı korumuştur. Onlar Mekke'nin önde gelen müşriklerine karşı dimdik ayakta durmuş; her türlü sıkıntıya, imtihana sabretmişlerdir. Etraflarını kuşatan mal, mülk, makam ve dünya şerefini bir tarafa bırakarak Allah Resulü'nün yanında her türlü cefaya katlanmışlardır. Nitekim Allah (cc) Al-i İmran suresi 172. ayette, **"Bunca yara aldıktan sonra yine Allah'ın ve peygamberin çağrısına koşanlar var ya işte onlardan bu güzel davranışta bulunan ve karşı gelmekten sakınanlar için de büyük mükâfat vardır."** buyurmuştur.

SIRA SİZDE

Hz. Ebubekir ve Hz. Osman'ın ardından Hz. Peygamber'e iman eden ilk Müslümanlardan olan ve türlü işkencelere maruz kalan Talha bin Ubeydullah, Uhud Savaşı'nda Resulullah'ı koruyabilmek için büyük kahramanlıklar göstermiştir. Allah Resulü'nün etrafındaki sahabenin çoğu şehit olunca onu korumak için pek çok kılıç darbesi almasına rağmen cesaretle savaşmaya ve Resulullah'ı korumaya devam etmiştir.

(Bünyamin Erul, "Talha bin Ubeydullah", TDV İslam Ansiklopedisi, C 39, s. 504.)

Metinden çıkardığınız mesajları örnekteki gibi maddeler hâlinde listeleyiniz.

- Sahabe İslam'ın ilk yıllarında çektiği sıkıntılara sabretmiştir.
- .....
- .....
- .....
- .....

İlk Müslümanların Hz. Peygamber'i takip etmesinin en önemli sebebi onun doğruluk ve dürüstlükle tanınmasıdır. Zira onlar, Peygamberimiz ile beraber yaşamış ve hayatının her safhasına şahit olmuştur. Resulullah'ın sağlam karakteri, iffeti, cesareti ve ileri görüşlülüğü nedeniyle tereddüt etmeden ona iman etmişlerdir. Çünkü Resulullah tebliğ sürecinde bütün sıkıntılara rağmen cesaretli ve kararlı duruşuyla sahabeye örnek olmuştur. Nitekim Mekkeliler Ebu Talib'e giderek Hz. Peygamber'i davasından döndürmek istediklerinde Peygamberimiz, *"Ey amca! Allah'a yemin ederim ki bu ilahi tebliğ görevimden vazgeçmem için ödül olarak Güneş'i sağ elime, Ay'ı sol elime verseler, ben yine de davamdan dönmem."* [76] buyurarak cesaretini, davaya bağlılığını ortaya koymuştur. Hz. Peygamber'in bu tutumunu gören sahabe de onun gibi kararlılık göstermiştir. Allah Resulü, davasında kendisini yalnız bırakmayan ilk Müslümanların Mekke'de dinlerini yaşayamayacak duruma geldiklerini görünce onların Habeşistan'a hicret etmelerine müsaade etmiştir.

Görsel 2.6: Resulullah, kendisine sunulan bütün teklifleri reddederek cesaret ve kararlılığını göstermiştir.

Muhacirler; İslam adına ailelerini, mal ve mülklerini, yurtlarını terk ederek gittikleri yerde Yüce Allah'ın dinini tebliğ etmişlerdir. Allah (cc), bu uğurda mücadele etmeleri sebebiyle onlara ahirette pek çok ecir vereceğini, **"Zulme uğramaları yüzünden Allah uğrunda göç edenleri muhakkak ki biz bu dünyada güzel bir yere yerleştireceğiz; ahiret ecri ise elbette daha büyük olacaktır. Keşke bilseler!"**[77] ayetiyle müjdelemiştir. Hz. Peygamber ve Mekkeli Müslümanlar İslam'ı daha rahat yaşamak ve yaşatmak için peyderpey Medine'ye hicret etmiştir. Tıpkı Habeşistan'a hicret eden Müslümanlar gibi her şeyi geride bırakmışlardır. Onlara kol kanat geren, evlerini açan ise ensar olmuştur.

Görsel 2.7: Sahabe inançlarını özgürce yaşamak için başka beldelere hicret etmiştir.

Ensar, muhacirler için elinden geleni yapmıştır. Allah (cc) Haşr suresi 9. ayette ensarı, muhacirlere yaptıkları iyiliklerden dolayı **"Onlardan önce bu yurda yerleşmiş ve gönülden inanmış olanlar, kendilerine göç edip gelenleri severler, onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymazlar; ihtiyaç içinde olsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin bencilliğinden korunmayı başarırsa işte kurtuluşa erecek olanlar onlardır."** buyurarak övmüştür.

sunu

İslam, Medine'de yayıldıktan sonra Peygamberimiz yönünü civardaki diğer şehirlere ve kabilelere çevirmiştir. İslam'ı tebliğde sahabeyi farklı bölgelerde görevlendirmiş ve özellikle sahabeden hafız olanları civar bölgelere öğretmen olarak göndermiştir. Bu çalışmalardan sonra insanlar Müslüman olmak için akın akın Medine'ye gelmeye başlamıştır.

2. İslam Davetinde Sahabenin Rolü

Davet[78]**;** peygamberlerin emir ve yasakları insanlara bildirmesi, hükümleri nasihat etmesi ve onları etkileyici bir dille aktarmasıdır.[79] Yüce Allah, Hz. Peygamber'i vahiyle terbiye etmiş, ona kitap ve hikmeti öğreterek bilmediklerini bildirmiş, öğretmenlik vasfını yüklemiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim pek çok ayette onun öğreticilik vasfından bahsetmektedir.[80] Kur'an-ı Kerim ve hadislerin açık beyanlarında Hz. Peygamber, ümmetini hakikate çağıran bir davetçidir.

HZ. PEYGAMBER'DEN BİZE

"... Allah beni sıkıntı verip zorlaştırıcı olarak göndermedi. Beni ancak kolaylaştırıcı bir öğretmen olarak gönderdi."

(Müslim, Talak, 29.)

Resulullah'ın eğitim metodunu anlayabilmek için iki önemli eğitim modeli olan Mekke'deki Darülerkâm ve Medine'deki Suffe'yi bilmek gerekir. Hz. Peygamber'in Mekke'de tebliğ döneminin en önemli mihenk taşı olan Darülerkâm'da yakınlarına tebliğ için yaptığı çalışmalar dikkat çekicidir. Allah Resulü, Mekke'de küçük bir grupla ilk olarak İslam'ı yaşama gayretinde olmuştur. Erkam bin Ebülerkam'ın (ra) evini müminlere açması üzerine burası en güzide eğitim merkezi olmuştur. Safa tepesine yakın bir konuma sahip olan bu evde Hz. Peygamber, bireysel davetten kitlesel davete geçene kadar Müslümanlarla toplanmıştır. Hicret sonrası Medine'de kurduğu Suffe mektebi ile de inşa ettiği İslam toplumu eğitimle güçlenmiştir. Sözlükte "gölgelik" anlamına gelen suffe; Mescid-i Nebevi'nin giriş kısmında, Medine'de evleri ve kalabilecek yakınları olmayan sahabenin barınması için yapılan mekânın adı olmuştur. Burada kalan ve çoğunluğu muhacirlerden oluşan topluluğa "Ashabısuffe"[81] denmiştir. Suffe mektebindeki öğrenciler, Arap Yarımadası'nın çeşitli bölgelerinde görev alacak şekilde Hz. Peygamber tarafından eğitilmişlerdir. Resulullah burada sahabeye ders vermiş, okuma-yazma bilenlerden de bilmeyenlere öğretmenlik yapmalarını talep etmiştir.[82] Peygamberimiz; eğitim merkezi olan bu iki yerde, Darülerkâm ve Suffe'de, bir zihin dünyası inşa etmiş ve bunun devamında medreselerde çağları aşan bir nesil yetişmiştir.

Görsel 2.8: Suffe eğitiminin devamı olarak İslam Devletleri'nde medreseler gelişmiştir.

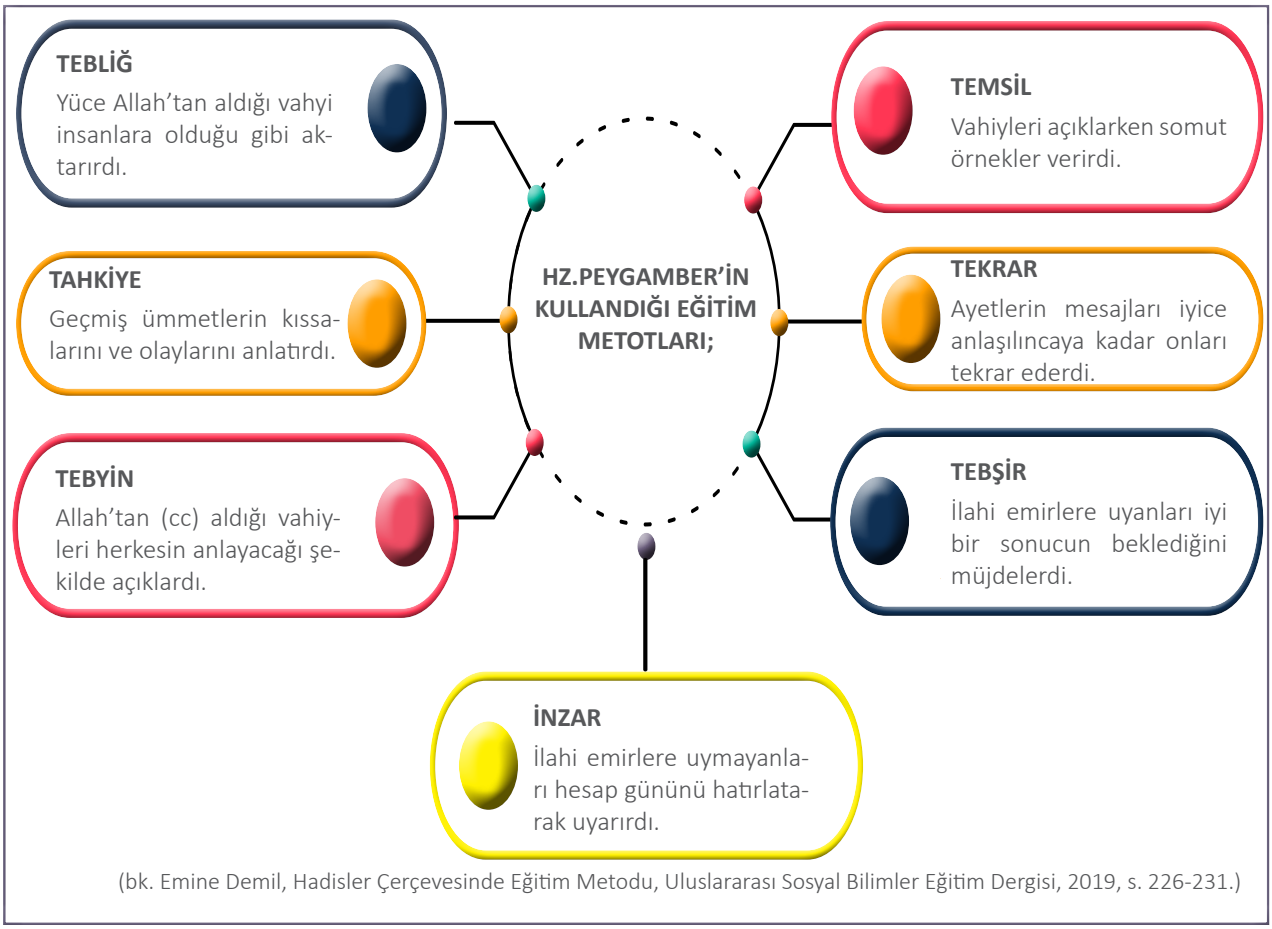
BİLGİ KUTUSU

Resulullah, eğitime büyük önem vermiş ve bunun için her fırsatı değerlendirmiştir. Örneğin Bedir Savaşı'nda esir alınanlardan okuma yazma bilenleri, on Müslüman çocuğa okuma yazma öğretmeleri karşılığında serbest bırakacağını söylemiştir. Aynı zamanda Müslüman çocukların eğitim aldığı "Küttab" adı verilen İslam'ın ilk eğitim kurumlarını kurmuştur. Sahabeikiram da evlerini okul hâline getirmiştir. Suffe'nin öğretim için yetersiz kalması üzerine Medine'de bazı evlerde 'darülkurra' adı verilen okullar açılmıştır.

(bk. Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 1, s. 141; Kettani, et-Teratibü'l-idariyye, C 1, s. 56.)

Hz. Muhammed'in (sav) davetine icabet edenler genellikle gençler olmuştur. Hz. Peygamber de kendisini örnek alan genç sahabilerle her zaman yakından ilgilenerek onların gönüllerini fethetmeye çalışmıştır.

Hz. Peygamber, sahabenin bireysel özelliklerini dikkate alarak onlara yaklaşmış ve görevlendirmelerinde de aynı hassasiyeti göstermiştir. Sahabeyi eğitim, askeri ve idari gibi alanlarda eğiterek pek çok sahada istihdam etmiştir. Kullandığı metotlarla İslam davasına sahip çıkan sahabe, Hz. Peygamber'in bu eğitim metodunun başarısının kanıtı olmuştur.

(bk. Emine Demil, Hadisler Çerçevesinde Eğitim Metodu, Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitim Dergisi, 2019, s. 226-231.)

Grafik Bilgi 2.2: Hz. Peygamber, eğitimde birden fazla metot uygulamıştır.

Görsel 2.9: Hz. Peygamber, dönemin devlet yazışmalarına uygun olarak davet mektuplarına mührünü basmıştır.

İslam tarihinin dönüm noktası olan Hudeybiye Barış Antlaşması'ndan sonra Peygamberimiz, İslam'ı dünyaya duyurmak için Suffe'de eğitim gören sahabeden bazılarını seçerek çeşitli ülkelere elçi olarak göndermiştir. Örneğin Habeşistan hükümdarı Necaşi'ye Amr bin Ümeyye Damri'yi (ra), Bizans Hükümdarı Herakleios'a Dıhye bin Halife Kelbi'yi (ra), İran Kisrası Hüsrev'e Abdullah bin Huzafe Sehmi'yi (ra), İskenderiye Meliki Mukavkıs'a Hatib bin Ebu Beltea'yı (ra) elçi olarak göndermiştir. Hz. Peygamber bu ülkelere gönderdiği mektupların üzerine kendi mührünü basmış ve hükümdarları Allah'a (cc) itaate davet etmiştir.

Hz. Peygamber'in Tebliğ ve İrşat Faaliyetlerinde Sahabeye Örnekliği

Rehberlik etme, yol gösterme ve kılavuzluk yapmak anlamına gelen **irşat,** Müslüman olmayanlara İslam'ı tanıtarak onların bu dine girmelerini sağlamak, dinin öğütlerine göre yaşamak ve yaşatmak gayesi güden dinî bir çalışmadır.[83] En önemli misyonu insanlara rehberlik etmek, onlara yol göstermek olan Peygamber Efendimiz, tebliğ ve irşat faaliyetlerinde sahabeye örnek olmuştur. Nitekim o, vazifesi gereği yaptığı tebliğin insanlarda köklü değişimlere yol açtığını görmüş ve aynı vazifeyi ümmetine de tavsiye etmiştir. Bu konuda *"Yolunu kaybetmiş olan kardeşini irşat etmen, iyiliği emredip kötülükten sakındırman sadakadır."*[84] buyurarak insanları hayra çağırmanın önemini vurgulamıştır.

Allah Resulü, zorlu risalet yolculuğunun başından itibaren her sahabiye özen göstermiş, onların hayatlarının daha iyi ve güzel olmasına katkı sağlamıştır. **"Bunlar, iman edenler ve Allah'ı zikrederek gönülleri huzura kavuşanlardır. Bilesiniz ki gönüller ancak Allah'ı zikrederek huzura kavuşur."**[85] ayeti gereği insanlara Allah'ı (cc) tanıtmış ve ancak O'na yönelerek kalplerin mutmain olacağını bildirmiştir. Allah Resulü; Cahiliye âdetleriyle paslanmış gönülleri, kirlenmiş zihinleri tebliğ, irşat faaliyetleriyle ihya etmiştir.

Peygamber Efendimiz, o günün Mekke'sinde yaygın olan şirk ve Cahiliye düşüncesini tevhitle yok etmeye çalışmıştır. Tevhit; Allah'ı (cc) zatında, sıfatlarında ve fiillerinde birlemek, O'nun tek ve eşsiz olduğunu kabul ederek şirke dair ne varsa yok etmektir. Resulullah, "Lâ ilâhe illallah" diyerek inancın temeline tevhidi yerleştirmiştir. Sahabe de "Allah'tan başka ilah yoktur." derken nelerin yok olduğunu Hz. Peygamber'i izleyerek öğrenmiştir.

Görsel 2.10: Sahabe hayatını tevhit inancıyla yeniden şekillendirmiştir.

Hz. Peygamber; -kadın erkek ayırmaksızın- sahabeyi, vahyin rehberliğinde eğiterek İslam toplumunda yeni bir dönem başlatmıştır. Mescid-i Nebevi'de kadınların eğitimi için özel bir gün belirlemiştir. Tebliğ faaliyetlerine önce kendi eşlerinden başlamıştır. Hz. Peygamber'in eğitiminden geçen hanımları, evlerine gelen genç kızlara ve kadınlara bildiklerini öğretmiş ve İslam hakkında soru soranlara da bilgiler vermişlerdir. Hz. Aişe'nin kadınların eğitim ve öğretimiyle çok yakından ilgilendiği bilinmektedir.[86] Bu eve gelen kadınlar da zaman zaman Hz. Peygamber'in eşlerine bildiklerini öğretmiştir. Örneğin sahabeden Şifa binti Abdullah (ra), yazı yazmayı bilen kadınlardan biridir ve Hz. Peygamber'in eşi Hafsa'ya (ra) okuma yazma öğretmiştir. İlk Müslümanlardan olan Sad bin Ebu Vakkas (ra) gibi bazı sahabiler kızlarına yazı yazmayı öğretmiştir.[87] Kadın ve kız çocuklarının eğitimine verilen önem sonraki toplumlarında da artarak devam etmiştir.

Görsel 2.11: Asrısaadet Dönemi'nde kadınların ve kız çocuklarının eğitimine verilen önem günümüzde de devam etmektedir.

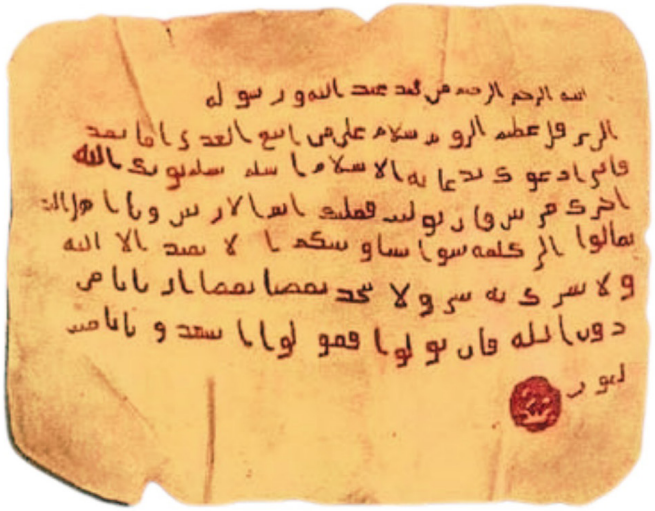
Hz. Peygamber, sahabeyi eğittiği gibi birtakım konularda daha iyi olmaları için farklı eğitimlere de teşvik etmiştir. Zeki ve kabiliyetli gençleri yabancı dil öğrenmeye yönlendirmiştir. Abdullah bin Amr (ra), Selman Farisi (ra), Süheyl Rumi (ra), Suhayb bin Sinan (ra) gibi sahabiler de Farsça ve Süryanice öğrenmiştir.[88]

SIRA SİZDE

Hz. Peygamber hicretten sonra Medine'de yaşayan Yahudilerle antlaşmalar yapmıştır. Bu antlaşma ve görüşmelerde kendisine yardımcı olması için Zeyd bin Sabit'i (ra) İbranice öğrenmeye teşvik etmiştir. Zeyd (ra) ayrıca Farsça, Rumca, Kıptice ve Habeşçe öğrenmiştir. Farsça'yı kisranın elçisinden, Rumca'yı Resulullah'ın hacibinden, Habeşçe ve Kıptice'yi de yine Resulullah'ın yardımcılarından öğrendiği rivayet edilmektedir.

(bk. Bünyamin Erul, "Zeyd bin Sabit", TDV İslam Ansiklopedisi, C 44, s. 321.)

Peygamberimiz neden sahabeyi dil öğrenmeye teşvik etmiştir? Bu davranışın günümüz koşullarındaki yansımalarını örnek vererek arkadaşlarınızla tartışınız.

Görsel 2.12: Hz. Peygamber, dönemin devlet yazışmalarına uygun olarak civar devletlere davet mektupları göndermiştir.

Resulullah, peygamberlik görevi süresince gelen ayetleri hem tebliğ etmiş hem de etrafında okuma yazma bilen sahabeye yazdırmıştır. Vahiy kâtipleri denen bu sahabiler, Hz. Peygamber'in talimatı üzerine birtakım malzemelerin üzerine Kur'an-ı Kerim ayetlerini yazmışlardır. Hz. Ali, Hz. Osman, Zeyd bin Sabit (ra), Übey bin Kab (ra), Abdullah bin Sad (ra) kâtiplik yapan bazı sahabilerdir. Bununla birlikte sahabe bu dönemde; iş bölümü yaparak mektup, ahitname, ganimet kayıtları vb. hususlarda da kâtiplik yapmıştır.[89]

İslam, Medine'ye iyice yerleştikten sonra Hz. Muhammed (sav) civar bölgelerde tebliğ faaliyetlerine başlamıştır. İslam devletinin sınırları genişledikçe bu bölgelere valiler ve emirler göndererek sahabeye sorumluluklar yüklemiştir. Yemen valisi Muaz bin Cebel (ra), Taif valisi Osman bin Ebul As (ra) bunlardandır. Zekât ve sadakaların toplanması, fethedilen bölgelerden alınan cizye vergileri de diğer görevlendirmelerden bazılarıdır.[90] Sahabe bu bölgelere gittiğinde sadece verilen görevi yapmakla kalmamış aynı zamanda İslam'ı tebliğ etmiştir.

VAHİYDEN BİZE

"Bize düşen ancak apaçık bir tebliğdir."

(Yasin suresi, 17. ayet.)

Hz. Peygamber döneminde sahabe farklı görevler de icra etmiştir. Allah Resulü bir gazveye çıktığı zaman yerine Medine'den sorumlu bir sahabi görevlendirmiştir. Bu sahabi vakit namazlarını kıldırmış, Hz. Peygamber yokken şehrin idari sorumluluğunu üstlenmiştir. Örneğin Hz. Peygamber, Medine dışına çıktığında yerine görme engelli bir sahabi olan Ümmü Mektum'u (ra) vekil tayin etmiştir.[91]

Hz. Peygamber'in yanında çeşitli alanlarda yetişen sahabe, İslam'ı yaymak için çeşitli bölgelere gitmiştir. Allah Resulü'nün önderliğinde başlayan fetih hareketlerini devam ettirmiştir. Hatta dört halife döneminde bu fetih hareketleri hızlanmış, devrin en güçlü devletlerinden olan Sasani Devleti'nin tamamı Müslümanlar tarafından ele geçirilmiştir. Müslümanlar Şam'ı fethettikten sonra Mısır ve Mağrip'i (bugünkü Fas, Tunus, Libya, Cezayir) fethetmiştir. İslam donanmalarının oluşturulması üzerine Kıbrıs ve Rodos da fethedilmiştir. Irak üzerinden Anadolu, Azerbaycan, İran, Horasan, Kuzeybatı Hindistan bölgeleri fethedilerek Çin sınırına kadar gidilmiştir. Bu fetihlere katılan sahabiler tebliğ faaliyetlerine ilk olarak mescit inşa ederek başlamıştır. Sahabenin çoğu gittikleri bu beldelere yerleşmiş ve oralarda vefat etmişlerdir.

Görsel 2.13: Ebu Eyyüb Ensari (ra) gibi sahabenin çoğu gittikleri yerlerde defnedilmiştir. (Ebu Eyyüb Ensari'nin (ra) İstanbul'daki kabri ve türbesi)

etkinlik

3. Sahabenin Kur'an-ı Kerim'e Bağlılığı

Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber'e insanları doğru yola iletmesi[92] ve onların anlayıp düşünmeleri[93] için indirilmiştir. Kur'an-ı Kerim'in ifadesiyle insanlara hidayet rehberi olan[94], müminlere şifa ve rahmet olarak indirilen[95], hüküm ve hikmet dolu,[96] öğüt verici[97] bir kitaptır.

Sahabilerin hayatlarındaki en önemli vazife; Kur'an-ı Kerim'i öğrenmek, öğrendiklerini yaşamak ve insanlara tebliğ etmek olmuştur. Ayetleri okumada, ezberlemede ve mesajını anlamada aralarında tatlı bir rekabet oluşmuştur. Hatta ezberlenen ayetlerin sayısı sahabe arasında fazilet vesilesi sayılmıştır.[98]

HZ. PEYGAMBER'DEN BİZE

"Sizin en hayırlınız, Kur'an'ı öğrenen ve öğretendir."

(Tirmizi, Fezailü'l-Kur'an, 15.)

Sahabenin Kur'an-ı Kerim'e düşkünlüğü ve bağlılığı herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Örneğin Müslümanlar karşısında sürekli yenilgiye uğrayan düşmanlar başa çıkamadıkları bu insanları tanımak için sahabe arasına casuslar göndermiştir. Bu casuslar gözlemlerini şu şekilde ifade etmişlerdir: "Onlar; gece kendisini ibadete adamış, gündüz ise bir cengâverdi. Onların arasında otururken yanındaki ile konuşmaya kalksan, okunan Kur'an ve zikir sesinden ne dediğini anlayamazsın. Çünkü onlar, sürekli Kur'an okuyup Allah'ı zikrederler."[99]

Sahabe ihtiyaç duyduğu bilgileri doğru öğrenebilmek için vahyi adım adım takip etmiş, ayetlerin iniş sebebini tam ve eksiksiz öğrenmeye gayret etmiştir. Kur'an-ı Kerim'in günümüze dek değişime uğramadan gelmesinin en önemli sebebi onların vahyin yazılış sürecinde gösterdikleri titizliktir. Yazı bilen sahabiler; gelen ayetleri deri, kâğıt, bez parçaları, hayvan kürek kemikleri gibi malzemelerin üzerine yazmışlardır. Yazı bilmeyenler de Peygamberimizin bizzat kendisinden dinleyerek ayetleri ezberlemeye gayret etmişlerdir.[100] Böylece Kur'an-ı Kerim hem yazılarak hem de ezberlenerek korunmuştur. Yüce Allah bu nedenle vahiy kâtiplerinden Kur'an-ı Kerim'de övgüyle bahsetmiştir.

VAHİYDEN BİZE

"... Şüphesiz ki bu ayetler, şerefli ve sadık kâtiplerin elleriyle (yazılmış) tertemiz, yüce makamlara yükseltilmiş mukaddes sahifelerde yazılı bir öğüttür; dileyen ondan (Kur'an'dan) öğüt alır."

(Abese suresi, 11-16. ayetler.)

Sahabe, Resulullah'ın vefatından sonra da Kur'an-ı Kerim'in insanlığa ulaşmasında çok önemli hizmetlerde bulunmuştur. Örneğin Ebu Musa Eşari (ra) Basra'da Kur'an talebesi yetiştirmiştir. Bu talebelerinden Ebu Reca Utaridi "Ebu Musa (ra), Basra Camii'nde her gün bize ders verirdi. O, halkalar hâlinde bizleri oturtur, Kur'an okuturdu."[101] diyerek Kur'an-ı Kerim'i belli bir sistemle öğrendiklerini söylemiştir. Sahabenin Kur'an-ı Kerim'e bağlılığı tüm nesillere örnek olmuştur.

video

Görsel 2.14: Kur'an-ı Kerim'de övgüyle bahsedilen sahabe günümüz gençleri için bir rol modeldir.

ŞİİR

KUR'AN'I YAŞADIKÇA

Bir insan ki yenilmez, ne kalem ne tüfekle;
Ne saray sofraları ne bir kuru ekmekle.
Bir insan ki dünyada, korkusuz bir yürekle,
Allah'a vekil olur, Kur'an'ı yaşadıkça...

Bir inanç ki sarsılmaz, ne tayfun ne tufanla;
Güçlenir, sabır denen en zorlu imtihanla.
Bir inanç ki beslenir, her nefesle imanla,
Sonsuzlara taç olur, Kur'an'ı yaşadıkça...

Bir vicdan ki düşmeden nefsin tuzaklarına;
Mahşer penceresinden, bakar kul haklarına...
Bir vicdan ki her çağda, zulmün uşaklarına,
Adaleti haykırır, Kur'an'ı yaşadıkça...

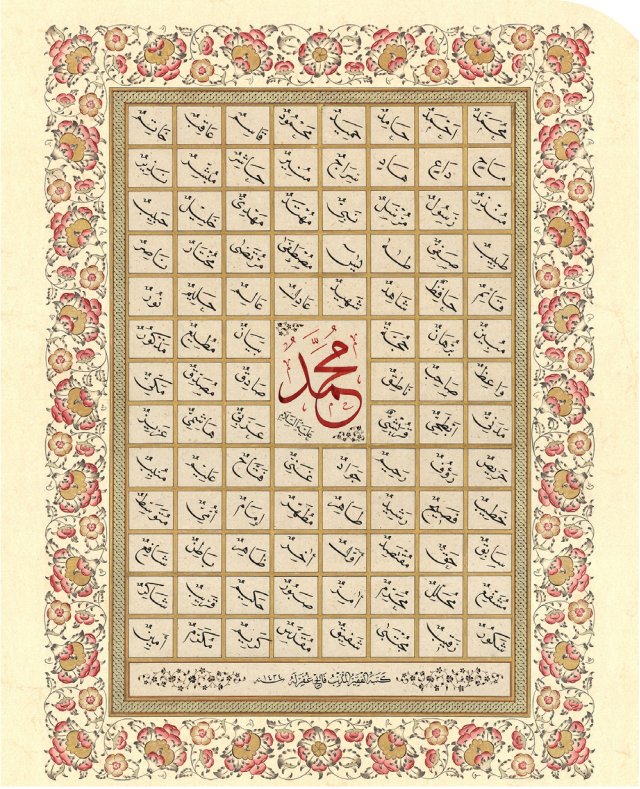
...
Bir edep ki hayânın, gölgesinde barınır,
Ahlak imbiklerinden süzüldükçe arınır...
Bir edep ki namusu, servetten önde tanır;
Ayetlerle yıkanır, Kur'an'ı yaşadıkça...
...
Bir sevda ki titretir, yürekleri derinden;
Dağılır kâinata, Medine göklerinden..
Bir sevda ki açılır, semalar kaç yerinden,
Muhammed nuru ile Kur'an'ı yaşadıkça...

CENGİZ NUMANOĞLU
Şuur

4. Sahabenin Peygamber Efendimiz'e ve Sünnetine Bağlılığı

Temelde bütün peygamberler insanları, tek ilah olan Yüce Allah'a iman etmeye davet etmişlerdir. Peygamberimizin en temel görevi de Kur'an-ı Kerim'in getirdiği değerler ve ilkeler doğrultusunda insanları tevhit inancına çağırmak, uyarmak ve onlara hakikati anlatmaktır. Allah (cc), bu görevi yerine getirsin diye kendi içlerinde yaşayıp büyüyen, kendi dillerini konuşan, ahlakıyla ve yaşantısıyla örnek olan bir peygamber göndermiştir. Yaşadığı toplumda Muhammedülemin sıfatı ile tanınan Hz. Muhammed (sav); hayatı boyunca hiç yalan söylemediği, hiçbir insanı kandırmadığı için insanları etrafına toplayabilmiştir. Resulullah, yaşantısıyla genç sahabenin dikkatini çekmiştir. Vahyin nüzul sürecinde onlar Peygamberimizi yalnız bırakmamışlardır.

Cahiliyeyi tasvip etmeyen ve o zihniyetin içerisinde aşağılanan insanlar, kendileri için hem dünya hem ahiret mutluluğunu vadeden Resulullah'a içtenlikle güvenmiş ve bağlanmışlardır.

Görsel 2.15: Peygamberimizin isimlerinin yer aldığı Fatih Özkafa'nın bir çalışması.

Hz. Muhammed (sav) Kur'an-ı Kerim'in getirdiği ilkelerle yeni bir düzen inşa etmiştir. O; tebliğ eden, açıklayıcı ve uyarıcı olarak Yüce Allah'tan aldığı bilgileri aktarmıştır. Peygamberimize tebliğ vazifesi dışında 'hikmet' de verilmiştir. Birçok İslam uleması, bu kavramla sünnetin kastedildiği kanaatindedir.[102] Sahabe Kur'an-ı Kerim'le beraber sünnete ittiba ile de emrolunmuştur.

VAHİYDEN BİZE

"Ant olsun ki içlerinden kendilerine Allah'ın ayetlerini okuyan, onları arındıran, onlara kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle Allah, müminlere büyük bir lütufta bulunmuştur. Hâlbuki daha önce onlar, apaçık bir sapkınlık içinde bulunuyorlardı."

(Al-i İmran suresi, 164. ayet.)

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'e itaat etmekten bahseden ayetler bulunmaktadır. Bunlardan, **"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin, sizden olan ülülemre de..."**[103] ayeti bunu kesin bir dille ifade etmiştir. Sahabe bu minvalde gelen ayetler üzerine kuvvetli bir iman ve sarsılmaz bir inançla Hz. Peygamber'e itaat etmiş, sünneti öğrenirken ve başkalarına aktarırken çok dikkatli olmuştur.

Peygamberimiz hayattayken sahabe sünnet konusunda her zaman istişare ve müzakere edebilmiştir. Kur'an-ı Kerim ayetlerinden veya onun sözlerinden mahiyetini anlamadıkları hususlarda yahut herhangi bir konuda sıkıntı yaşadıklarında Resulullah'a başvurarak çözüme kavuşturmuştur. Sahabe onun vefatının ardından da hadislerin aktarılması ve yazılmasında dikkatli davranmış ve sonraki nesillere doğru aktarılmasında titiz davranmıştır.

SIRA SİZDE

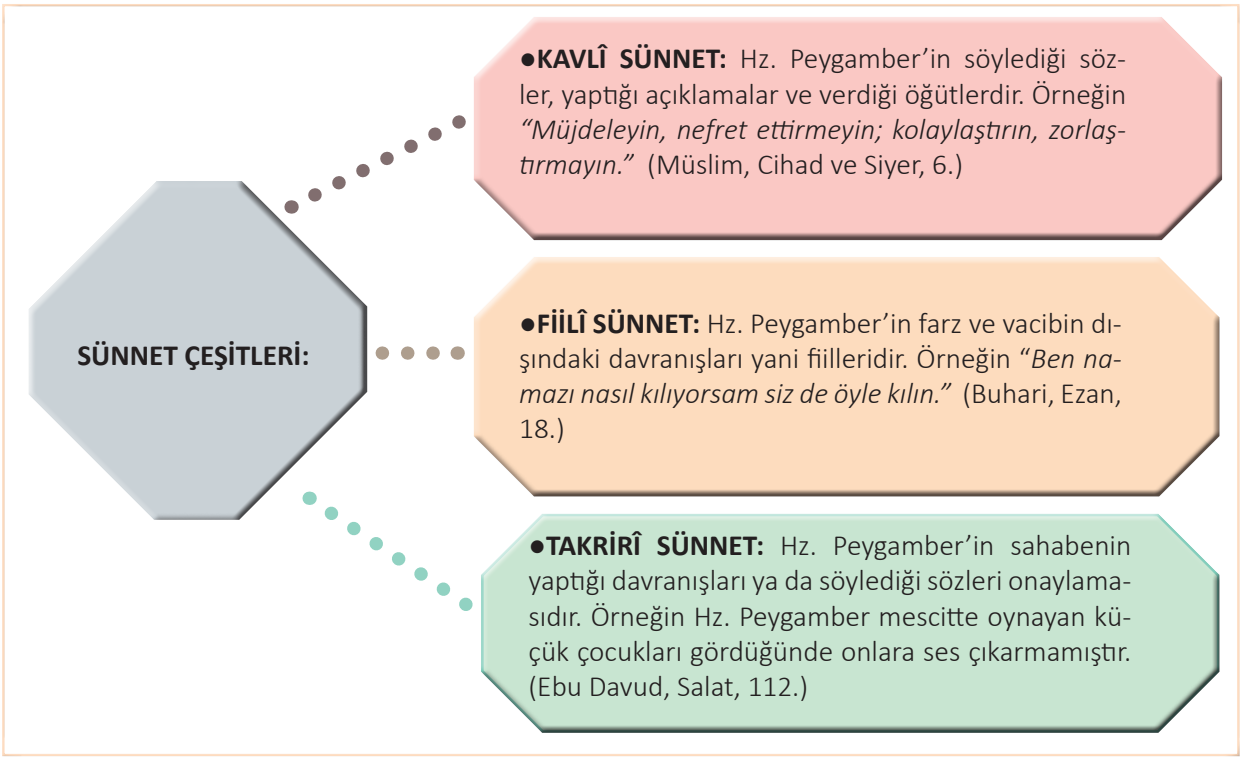
"Hz. Ömer, Resulullah'ın sözleri noktasında son derece titiz davranan bir halife olmuştu. O, Resulullah'ın sözlerine yalan karıştırırlar endişesiyle hadislerde şahitlik olayını sıkça uygulamıştı. Örneğin bir gün Ebu Musa Eşari (ra), Hz. Ömer'i ziyarete geldiğinde kapıyı üç defa çalmış ancak açan olmayınca oradan ayrılmıştı. Hz. Ömer ile sonradan karşılaştığında Ebu Musa Eşari (ra); "İzin istemek üç defadır. İzin verilirse girersin, verilmezse geri dönersin." hadisi üzerine kapısından ayrıldığını ifade etmişti. Ancak Hz. Ömer bu hadisi Resulullah'tan bizzat kendisi duymadığı için Ebu Musa Eşari'den (ra) aynı hadisi işiten bir şahit getirmesini istemişti. Bunun üzerine o da bu hadisi işiten Übey bin Kab'ı (ra) şahit olarak getirmişti."

(İbni Kuteybe, Te'vilü'l-Muhtelifi'l-Hadis, Hadis Müdafaası, ter. Hayri Kırbaşoğlu, s. 111-112.)

Hz. Ömer'in hadislerin güvenilirliği ile ilgili göstermiş olduğu bu hassasiyeti arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber'e itaati emrettiği gibi ona karşı gelmeyi de yasaklamıştır. Çünkü Resulullah'a iman sadece peygamberliğine iman etmek değil onun getirdiği ilkeleri hayata aksettirmektir. Yüce Allah Mümtehine suresi 6. ayette, **"Ant olsun, onlarda sizin için, Allah'ı ve ahiret gününü arzu edenler için güzel bir örnek vardır."** buyurarak insanlara en güzel örneğin peygamberler olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle sahabe Resullullah'ın izinden giderek onun rehberliğinde bir hayat tarzı benimsemiştir.

sunu

Grafik Bilgi 2.3: Hz. Peygamber'in örnekliği kavlî, fiilî ve takrirî olarak sınıflandırılmıştır.

5. Sahabenin Peygamberimizle İletişimi

Sahabiler, Kur'an-ı Kerim'de övgüyle söz edeilen ve insanlığa örnek bir nesildir. Yüce Allah, **"Siz, insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emredersiniz, kötülükten alıkoyarsınız ve Allah'a inanırsınız..."**[104] ayetiyle bunu vurgulamıştır. Onlar, Yüce Allah'ı Hz. Peygamber sayesinde doğru tanımış ve sevmiştir. Allah'ı (cc) sevdikçe de Resulullah sevgisi kalplerinde yer etmiştir. Hz. Peygamber'in ilim meclislerinde yer almış ve onun yanından ayrılmamışlardır.

Sahabenin her birinin hayatına Resulullah'tan bir iz düşmüştür. Kimi ona tam bir teslimiyetle bağlı olduğu için kimi de cahiliyenin karanlıklarından kurtulup hakikate ulaştığı için Yüce Allah katında bir kıymete sahip olmuştur. Sahabe, güzel ahlakın temsilcisi olmuştur.

Sahabe, Allah Resulü'ne iman etmenin yanında maddi ve manevi birçok fedakârlıkta bulunmuştur. Allah (cc) yolunda tüm mal varlığını harcamış ve bu uğurda gözlerini kırpmadan canlarını feda ederek şehit olmayı göze almışlardır. Bu nedenle Yüce Allah Tevbe suresi 100. ayette, **"Muhacirlerin ve ensarın ilkleri ile onlara güzelce uyanlardan Allah hoşnut olmuştur, onlar da O'ndan razıdırlar... "** buyurarak onlardan razı olduğunu tüm insanlara bildirmiştir.

VAHİYDEN BİZE

"Onlar yaralandıktan sonra Allah'ın ve Peygamber'in davetine uyan kimselerdir. Onlardan güzel davranıp iyilik edenlere ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlara büyük bir mükâfat vardır."

(Al-i İmran suresi, 172. ayet.)

Sahabenin Peygamber Efendimize Sadakati

Sahabe, Resulullah'ın hayatına bakarak İslam'ın doğruluğuna inanmış ve onun davasının haklılığına şeksiz şüphesiz iman etmiştir. Hz. Peygamber başta Miraç olayı olmak üzere gaybla ilgili haberleri tereddütsüz kabul ettiği için Hz. Ebubekir'e "çok samimi, çok sadık" anlamına gelen "sıddık" lakabını vermiştir. [105]

Görsel 2.16: Hz. Ebu Bekir Resulullah'a olan sadakatiyle ön plana çıkmış bir sahabidir.

HZ. PEYGAMBER'DEN BİZE

"Ebu Hüreyre'den (ra) gelen bir rivayete göre Resulullah şöyle buyurdu: 'Cebrail (as) yanıma gelerek elimden tuttu ve bana ümmetimin gireceği cennet kapısını gösterdi.' Allah Resulü'nün bu sözünü işiten Hz. Ebu Bekir, 'Ey Allah'ın Resulü! Ben o sırada seninle olmayı ve ona bakmayı çok isterdim.' dedi. Resulullah ise 'Ey Ebu Bekir, ümmetimden ilk cennete girecek kimse olman sana yetmez mi!' buyurdu."

(Ebu Davud, Sünnet, 8.)

Peygamberimizin hicreti sırasında Hz. Ali'nin gösterdiği cesaret ve teslimiyet bir diğer örnektir. Müşrikler Resulullah'ı öldürmek için bir plan hazırlayıp gece evine baskın yaptıklarında Hz. Ali'yi Peygamberimizin yatağında bulmuş[106] ve onun bu cesaretine hayret etmişlerdir. Habbab bin Eret (ra) ise Hz. Peygamber'e iman ettiği için müşrikler tarafından bayılana kadar dövülmüş ancak yine de imanından vazgeçmemiştir. "O bizi karanlıklardan kurtarıp nura çıkaracak olan Allah'ın Resulü'dür." dediği için türlü işkenceye maruz kalmıştır.[107]

Sahabe Resulullah'a karşı hem derin bir muhabbet beslemiş hem de sünnetine bağlanmıştır. Allah Resulü'nün hayatının her safhasını izleyerek Peygamberimizin hadislerini doğru ezberlemeye gayret etmiştir. Örneğin ailesi, malı mülkü olmayan ancak çok güçlü bir hafızaya sahip olan Ebu Hüreyre (ra), en fazla hadis ezberleyenlerden biridir. Onun tek sermayesi, Allah'a (cc) ve Resulü'ne duyduğu sevgi olmuştur. Günlerini Hz. Peygamber'in yanında geçirmeye gayret etmiştir. Onun sözlerini bir mücevher gibi zihninde korumuştur. Sayıları sekiz yüze varan pek çok sahabi ve tâbiin Ebu Hüreyre'den (ra) rivayette bulunmuştur.[108]

SIRA SİZDE

"Sahabeden İmran bin Husayn (ra), Kur'an-ı Kerim'de bulunmayan bazı meselelerin rivayet edilmesi hakkında eleştiride bulunan bir kimseye, Kur'an-ı Kerim'i okuyup okumadığını sormuştu. "Okudum." cevabı üzerine ikinci bir soru olarak Kur'an-ı Kerim'in herhangi bir yerinde sabah namazının farzının iki, akşamın üç, öğle, ikindi ve yatsının dört olduğuna dair bir bilgi görüp görmediğini sormuştu. Adam, "Hayır." cevabını verince "Peki bunları kimden aldınız? Bizden almadınız mı? Biz de Hz. Peygamber'den almadık mı?" diye cevap vermiştir."

(Ebu Davud, Zekât, 1.)

Verilen metinden hareketle hadis rivayetinde İmran bin Husayn'ın (ra) tutumu hakkındaki düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Sahabenin Hz. Peygamber Sevgisi

Allah'tan (cc) sonra sevgiye en çok layık olan hiç şüphesiz Hz. Peygamber'dir. Onu herkesten ve her şeyden daha çok seven sahabe, müşriklerin fitne ve zulümleri karşısında yılmayarak onunla yollarına devam etmiştir. Onlar için Resulullah'la beraber olmak tüm dünya nimetlerinden çok daha kıymetli olmuştur. İnançlarını Mekke'de rahat yaşayamadıkları için göç etmek zorunda kaldıklarında en çok Peygamberimizden ayrıldıkları için üzülmüşlerdir. Medine'ye gittiklerinde ise onun hicretini hasretle beklemişlerdir.

etkinlik

İslam tarihinde ashabıkiramın Hz. Peygamber'e sevgisinin pek çok örneği vardır. Musab bin Umeyr (ra), tebliğ için onun emriyle Medine'ye öğretmen olarak gitmiş, orada vazifesini yaparken en çok Resulullah'a özlem duymuştur.[109] Ebu Zer Gıfari (ra) ise yol kesicilik ve gayri meşru işlerle meşhur olmuş bir kabilenin üyesi iken Peygamberimizin okuduğu ayetlerden etkilenerek Müslüman olmuştur. İmanı onda coşku yaratmış, Kâbe'de müşriklerden korkmadan imanını haykırmıştır. Bu sebeple müşrikler tarafından dövülmüş ancak yine de imanından dönmemiştir.[110] Zeyd bin Desine (ra) ise, Mekkeliler tarafından şehit edilmeden önce kendisine sorulan, 'Sen akrabalarının arasında sağ salim olup da Muhammed'in şimdi senin yerinde olmasını ister miydin?' sorusuna, 'Allah'a yemin ederim ki, değil benim yerimde olmasını, ben Allah Resulü'nün ayağına bir dikenin batmasına dahi razı olamam.' diyerek ona olan sevgisini haykırmıştır.[111] Sahabenin Resulullah'a olan sevgisinden bizim hissemize düşen, onun sünnetini öğrenmek ve onu kendimize rehber edinmek olmalıdır. Bugün insanların çözümünde zorlandığı konularda Hz. Peygamber'in hayatı ve örnek ahlakı onlara ışık tutacaktır.

Görsel 2.17: Peygamberimizin sünneti nesilden nesile aktarılmaya devam etmektedir.

6. Bir Sahabi Tanıyorum: Abdullah bin Mesud (ra)

Abdullah bin Mesud (ra), Ebu Abdurrahman künyesiyle tanınan ve Hz. Peygamber'e iman eden ilk altı kişiden biridir. Ailesi ve İslam'dan önceki hayatı hakkında çok fazla bilgi yoktur. Babası Abdullah bin Haris bin Zühre, annesi ise Ümmü Abd binti Abdüved'dir. Çocukluğunda müşrik liderlerden Ukbe bin Ebi Muayt'ın sürülerine çobanlık yapmıştır. Fakir bir ailenin çoçuğu olduğu için İslam'a girmeden önce pek tanınmayan Abdullah bin Mesud'un, Hz. Hatice ve Hz. Ali'den sonra İslamiyet'i kabul eden üçüncü kişi olduğu söylenmiş ancak bizzat kendisi altıncı Müslüman olduğunu belirtmiştir. Onun yeni dine girişi Hz. Peygamber'le Darülerkâm'da bulunduğu sırada gerçekleşmiştir. Annesi Ümmü Abd (ra) ve kardeşi Ukbe (ra) de ondan sonra Müslüman olmuştur. Babası hakkında fazla bir şey bilinmediği için kendisine sahabi bin sahabiyye dendiği gibi yine annesine nispetle İbni Ümmü Abd diye de anılmıştır.

Görsel 2.18: Abdullah bin Mesud (ra), Resulullah'tan sonra Kur'an-ı Kerim'i Kâbe'de açıktan okuyan ilk kişidir.(İsmail Cerrahoğlu, "Abdullah bin Mesud", TDV İslam Ansiklopedisi, C 1, s. 115.

Abdullah bin Mesud (ra) Müslüman olduktan sonra -hiç kimsenin yanlarından geçmeye cesaret edemediği- Kureyş'in azılı düşmanlarından çekinmeden Kâbe'ye giderek tatlı ve akıcı sesiyle Kur'an-ı Kerim okumuştur. Müşriklerin ona kızmalarına, onu dövmelerine rağmen gücü yettiğince Kur'an-ı Kerim'i okumaya devam etmiştir.

Mekke'de işkence ve zulümler artınca Resulullah hicret için izin vermiş, Abdullah bin Mesud (ra) da ilk olarak Habeşistan'a hicret etmiştir. Ancak müşriklerin Müslüman oldukları yalan haberi üzerine o, Mekke'ye geri dönmüştür. İnancı uğruna her türlü zorluğa göğüs germiş ve akabinde Medine'ye hicret etmiştir. Hz. Peygamber, Medine'de Abdullah bin Mesud'u (ra), Zübeyr bin Avvam (ra) ve Muaz bin Cebel (ra) ile kardeş ilan etmiştir. Ayrıca onu, Mescid-i Nebevi'nin arkasında bir eve yerleştirmiş ve kendi evine de rahatça girmesine müsaade etmiştir. Bu sebeple yabancı kimseler İbni Mesud'u (ra) Hz. Peygamber'in ailesinden sanmıştır. O, Resulullah'ın yanında olmayı çok iyi değerlendirmiştir. Onun hâl ve hareketlerini önce zihnine sonra hayatına nakşetmiştir. O, Peygamberimizin hayatını örnek almaya gayret etmiş ve ona benzemeye çalışmıştır. Bu nedenle ashap arasında ahlak ve yaşantı bakımından Resulullah'a en çok benzeyen kişi olmuştur. Hz. Peygamber'in yanında yetişerek İslam'ı en iyi yaşayan ve Kur'an-ı Kerim'i çok güzel okuyan bir sahabi olmuştur. Hz. Peygamber kendisinden Kur'an-ı Kerim dinlemeyi çokça sevmiştir.

OKUYALIM

"Allah Resulü Kur'an-ı Kerim'i Abdullah bin Mesud'dan dinlemeyi severdi. Bir gün yanına onu çağırdı ve: *'Bana biraz Kur'an oku.'* buyurdu. İbni Mesud, 'Ya Resulullah, Kur'an sana indirildi, ben sana nasıl okuyayım?' dedi. Bunun üzerine Allah Resulü, *'Ben onu başkasından dinlemeyi de severim.' buyurdu.* Abdullah bin Mesud bu istek üzerine Nisa suresinden okumaya başladı. 'Her bir ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onlara şahit tuttuğumuz zaman hâlleri nice olacak! (Nisa suresi, 41. ayet.)' ayetine geldiğinde Hz. Peygamber'in gözleri doldu ve ağlamaya başladı. Eliyle İbni Mesud'a işaret ederek, *'Yeter ya İbni Mesud.' buyurdu."*

(Buhari, Fezailü'l-Kur'an, 32-33.)

Abdullah bin Mesud (ra), İslam'ı kabul ettikten sonra her zaman Resulullah'ın yanında yer alarak kendisini onun hizmetine adamış, aynı zamanda sırdaşı olmuştur. Asrısaadet'teki bütün savaşlara katılmış, Bedir Savaşı'nda İslam'ın en büyük düşmanlarından olan Ebu Cehil'i öldürmüştür. Uhud Savaşı'nda da savaşın seyri Müslümanlar aleyhine döndüğünde Peygamber Efendimiz'in yanında kalıp onu koruyan birkaç sahabiden biri olmuştur.[112]

İbni Mesud (ra), fiziksel özellikleri itibariyle kalabalıklar içerisinde pek farkedilmeyen, kısa boylu, zayıf biridir. Bir gün ağaca çıktığında arkadaşları ayaklarının inceliğine gülmüş bunun üzerine Resulullah, *"Mizanda onlar Uhud dağından daha da ağır olacaktır. Kıyamet gününde Abdullah bin Mesud'dan (ra) daha ağır basan kimse yoktur."*[113] buyurarak onun manevi yönüne dikkat çekmiştir. İbni Mesud (ra) Asrısaadet'te ilmiyle, cesaretiyle çok önemli bir yer edinmiştir. Hz. Peygamber'in vefatının ardından diğer halifelere hizmet eden Abdullah bin Mesud (ra), Ridde Olayları'nda Hz. Ebu Bekir tarafından Medine'nin savunulması ve stratejik noktaların korunmasında; Hz. Ömer zamanında ise Kufe kadılığı ve beytülmal idaresi ile görevlendirilmiştir. Hem ilmî yönden hem de yaptığı önemli görevlerden dolayı Hz. Ömer, 'İlim ve anlayışla dolu bir dağarcık' diyerek onu övmüştür.[114]

HZ. PEYGAMBER'DEN BİZE

"Resulullah şöyle buyurdu: *'Kur'an-ı şu dört kişiden öğrenin: Abdullah bin Mesud (ra), Salim (ra), Muaz bin Cebel (ra), Ubey bin Kab (ra).'"*

(Buhari, Fezailü'l-Kur'an, 8.)

İlmî Yönü

Abdullah bin Mesud (ra), Hz. Peygamber'in yanında yetişmiş ve dönemin önde gelen hafızlarından biri olmuştur. Kendisinin ifadesiyle Kur'an-ı Kerim'deki yetmişten fazla sureyi Resulullah'tan öğrenmiştir.[115] İbni Mesud (ra), 'Hiçbir Kur'an ayeti yoktur ki onun nerede indiğini bilmiş olmayayım.'[116] diyerek Kur'an-ı Kerim bilgisini ortaya koymuştur. İbni Mesud'un (ra) topladığı ve adına izafe edilen bir Mushaf'ı bulunmaktadır. O, hicri 20. yılda Kufe'ye kadı olarak atandıktan sonra ilmî hizmetlerde bulunmuş ve pek çok öğrenci yetiştirmiştir. İbni Mesud (ra), Kufe tefsir ve fıkıh mekteplerinin temelini atarak Kur'an-ı Kerim ilimlerinin gelişmesinde önemli hizmetler vermiş, tefsirde ise rey'e önem vermiştir.[117] Abdullah bin Mesud (ra), hadis ve Kur'an-ı Kerim ilimlerinde olduğu gibi fıkıh ilminde de bir otorite kabul edilmiştir. Kaynakların belirttiğine göre onun dışında görüşleri ve fetvaları öğrencileri tarafından yazıya geçirilmiş başka bir sahabi yoktur. İbni Mesud (ra), Kur'an-ı Kerim'i tefsir eden bir müfessir, hadis rivayet eden bir muhaddis, Kur'an-ı Kerim'i güzel okuyan bir kari, fıkıh ilminde otorite olan bir fakih olmuştur.

Görsel 2.19: Abdullah bin Mesud (ra), İslami ilimlerde otorite kabul edilen bir sahabidir.

animasyon

Abdullah bin Mesud (ra), Hz. Peygamber'e yakın olması sebebiyle birçok hadis duymuş ve ondan 848 hadis rivayet etmiştir. Bu hadisleri rivayet ederken de son derece hassas davranmıştır. Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali ve diğer sahabiler vasıtasıyla rivayet ettiği hadisler de bulunmaktadır.

Abdullah bin Mesud (ra), Hz. Osman'ın halifeliği döneminde Medine'ye yerleşmiş, ömrünün son zamanlarını burada geçirmiş ve altmışlı yaşlarında vefat etmiştir.[118]

7. Hadisten Hayata

مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ، مَثَلُ الْجَسَدِ، إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ، تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى

video

"Müminler; birbirlerini sevmede, birbirlerine merhamet ve şefkat göstermede tıpkı bir organı rahatsızlandığında diğer organları da uykusuzluk ve yüksek ateşle bu acıyı paylaşan bir bedene benzer."

(Buhari, Edeb, 27.)

Hadisişerif, inanan ve güvenen insanların birbirlerinin duygularını daha iyi anlayabildiğini ifade eder. Hadiste mümin kelimesinin kullanılması bu yüzdendir. Çünkü mümin, Yüce Allah'a inanan, başkalarının güvende olmasını sağlayan ve Allah'ın (cc) vaadine inanan demektir.[119]

Peygamberimiz Muhammedülemin olarak anılmıştır. Modern dünyanın "toplumsal dayanışma" dediği oluşumu o, ilk İslam toplumunda kardeşlik uygulaması ile gerçekleştirmiştir. Bu hadis, Müslümanın din kardeşine olan sorumluluğunu hatırlatmaktadır. Müminler sevgi, merhamet, şefkat ve yardımlaşmada tek vücut olmalıdır. Nasıl vücuttaki bir uzvun hastalığı tüm vücudu rahatsız ediyorsa bir Müslümanın başına gelen bela ve musibetleri de bütün müslümanlar dert edilmelidir. Çünkü Müslüman, Müslümanın din kardeşidir. Din kardeşliği Müslümanlar arasında güçlü bir bağ kurar.

Görsel 2.20: Müslümanlar zor durumlarda dayanışma içerisinde olmuştur.

Temel bağı iman olan müminler; ırklarına, renklerine, dillerine ve kültürlerine bakılmaksızın aynı birliğin mensubudur. Bu birliği oluşturan müminlerin birbirlerine karşı yerine getirmeleri gereken yükümlülükleri vardır. Müslümanlar birbirlerinin sevinç ve üzüntülerine ortak olmalı, acısını paylaşmalı, yardımına koşmalı ve koruyup kollamalıdır. Elinden bir şey gelmiyorsa dualarla yanında bulunmalı, her şart altında birlik ve beraberlik içinde olmalıdır. Yardımlaşmada da bir bütünün parçaları gibi hareket etmelidir.

2. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıda verilen açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Sahabenin fazileti ile ilgili birer ayet ve hadis yazınız.

Ayet:

.....
.....
.....

Hadis:

.....
.....
.....

2. Hz. Peygamber, sahabeyi -kadın erkek ayırmadan- vahyin rehberliğinde eğitmiştir. Kadınların eğitimi için Mescid-i Nebevi'de özel bir gün tahsis etmiştir. Haneisaadette Hz. Peygamber'in eğitiminden geçen hanımlar, evlerine gelen kadınlara bildiklerini öğretmiş ve İslam hakkında soru soranlara bilgiler vermişlerdir. Onlar da öğrendiklerini başkalarına aktarmışlardır.

Bu metinden hareketle İslam'ın yayılmasında kadın sahabilerin etkisini birkaç cümle ile açıklayınız.

.....
.....
.....

3. Kur'an-ı Kerim'in günümüze kadar gelmesinde sahabenin rolü çok büyüktür. Bunun en önemli sebebi onların Kur'an-ı Kerim'e olan bağlılığı ve düşkünlüğüdür.

Sahabenin Kur'an-ı Kerim'i;

okuyup anlamada

.....

ezberleyip yaşamada

.....

yazıp aktarmada

.....

gösterdiği hassasiyeti birer cümle ile tamamlayınız.

4. Sahabe, Hz. Muhammed'e (sav) bağlılığını sadece peygamberliğine iman ederek değil, onun getirdiği tüm ilkeleri hayatına yansıtarak da göstermiştir.

Peygamberimizi örnek alan sahabenin sünnete olan bağlılığını gösteren bir örnek veriniz.

.....
.....
.....

5. Sahabe Hz.Muhammed'e (sav) koşulsuz iman etmiş ve her daim yanında olmuştur. Örneğin Hz. Ebu Bekir; Peygambere kimsenin inanmadığı, onun sadık bir dosta her şeyden çok ihtiyacı olduğu ilk zamanlarda tereddüt etmeden iman etmiştir. Hz. Peygamber'in Miraç Gecesi'nde Mescid-i Aksa'ya gitmesi konusunda; "Kim ne derse desin, o söylüyorsa doğrudur." diyerek gösterdiği sadakat ile Peygamberin sadık dostu anlamına gelen "sıddık" ünvanını almıştır.

Sahabenin Hz. Peygamber'e olan sadakatine bir örnek de siz yazınız.

.....
.....
.....

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere parantez içinde verilen kelimelerden uygun olanları yazınız.

(davet, irşat, kavlî sünnet, sahabi, takrirî sünnet, tebliğ, vahiy kâtibi)

6. Peygamberlerin Yüce Allah'tan aldıkları vahyi insanlara bildirmesine ..... denir.

7. Hz. Peygamber'in söylediği sözlere, yaptığı açıklamalara ve verdiği öğütlere ..... denir.

8. Sözlükte ..... kavramı; duyurma, ulaştırma ve açıklama anlamına gelir.

9. Hz. Muhammed (sav) ile aynı dönemde yaşayan, Müslüman olarak Peygamberimizi gören, onun sohbetinde bulunan ve Müslüman olarak vefat eden kişiye ..... denir.

10. Müslüman olmayanlara İslam'ı tanıtarak onların Müslüman olmalarını sağlama anlamına gelen kavrama ..... denir.

11. Peygamberimize indirilen ayetleri yazmakla görevli sahabiye ..... denir.

Aşağıdaki kavramları doğru açıklama ile eşleştirerek yay ayracın içine madde numarasını yazınız.

12. fiilî sünnet	( )	A) Suffe'nin öğretim için yetersiz kalması üzerine Medine'de bazı evlerde açılan okullara verilen isimdir.
13. Kütübisitte	( )	B) Hz. Peygamber'in söylediği sözler, yaptığı açıklamalar ve verdiği öğütlerdir.
14. darülkurra	( )	C) Altı hadis kitabına verilen genel isimdir.
15. kavlî sünnet	( )	Ç) Hz. Muhammed'in (sav) yaşadığı döneme verilen isimdir.
16. Asrısaadet	( )	D) Hz. Peygamber'in davranış ve uygulamalarını anlatan sünnet çeşididir.

Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

17. I. İslam tarihinde Hz. Muhammed'in (sav) peygamberliğini kabul ederek ona her zaman destek veren, onun sohbetine katılan ve Müslüman olarak vefat eden kişilere sahabe denilmektedir.

II. Sahabi sözlükte; dayanmak, güvenmek, inanmak demektir.

III. "Asrısaadet" sahabenin yaşadığı dönemi ifade eder.

IV. Sahabe Hz. Peygamber'in sünnetini yerine getiren ve sonraki nesillere aktaran önemli kişilerdir

Yukarıdaki ifadelerden hangileri doğrudur?

A) I ve II B) I, II ve III C) I, III ve IV D) II ve III E) III ve IV

18. Hz. Muhammed (sav) İslam'ı farklı coğrafyalara tebliğ etmek için davet mektupları yazmıştır. Kendi mührünü bastığı bu mektupları, eğitim ve öğretim görmüş sahabileri aracılığıyla çeşitli bölgelere ulaştırmıştır. Bu mektuplardan biri de Rum Kayseri Heraklius'a gönderdiği şu mektuptur: "Rahman ve Rahim olan Allah'ın (cc) adıyla... Allah'ın (cc) kulu ve elçisi Muhammed'den, Rum Kayseri Heraklius'a... Selam hidayete tabi olanların üzerine olsun. Seni İslam'a davet ediyorum. Müslüman ol, kurtul. Müslüman ol ki Yüce Allah sana ecrini iki kat versin. 'De ki: Ey Ehlikitap!.. Bizimle sizin aranızda müşterek olan bir söze geliniz: Allah'tan (cc) başkasına ibadet etmeyelim ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım. Allah'ı (cc) bırakıp da birbirimizi Rabler edinmeyelim. Eğer onlar yüz çevirirlerse, işte o zaman, şahit olun ki biz Müslümanlardanız, deyin.'" (Al-i İmran suresi, 64. ayet.)

(İbni Sad, Kitabü't-Tabakati'l-Kebir, C 1, s.246.)

Bu metinden hareketle aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılamaz?

A) Hz. Muhammed (sav) İslam'ı farklı coğrafyalara yaymak istemiştir.

B) Peygamberimiz Rum Kayseri Heraklius'a İslam'a davet mektubu göndermiş ve İslam'ı kabul etmesini sağlamıştır.

C) Peygamberimiz İslam'ı tebliğ ederken diplomatik faaliyetlerde bulunmuştur.

D) Peygamberimiz elçilik için eğitim ve öğretim gören sahabeyi görevlendirmiştir.

E) İslam'a davet mektupları resmî belge niteliği taşımaktadır.

19. "Hz. Peygamber Veda Haccı'nda, "Ey insanlar! Yarın beni sizden soracaklar. O zaman ne diyeceksiniz?" deyince ashap, "Allah'ın (cc) risaletini tebliğ etti, görevini yaptı, bize nasihatte bulundu diye şahitlik ederiz." demiştir. Bunun üzerine Resulullah, şehadet parmağını semaya doğru kaldırmış, sonra da insanlara doğru çevirip indirerek, "Şahit ol ya Rab! Şahit ol ya Rab! Şahit ol ya Rab!" buyurmuştur."

Verilen metinden hareketle aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılamaz?

A) Ashabına nasihatte bulunmayı ihmal etmemiştir.

B) Nübüvvet görevini yerine getirmeye çalışmıştır.

C) Onun en önemli sorumluluklarından biri tebliğ görevidir.

D) Ashap onun yaşamının yakın şahitleridir.

E) Sahabeyle istişare etmeden karar vermemiştir.

20. Sahabe, "Sizin en hayırlınız, Kur'an'ı öğrenen ve öğretendir." (Tirmizi, Fezailü'l-Kur'an, 15.) hadisişerifine dayanarak Kur'an-ı Kerim'i okumuş, ezberlemiş ve öğretmiştir. Okuma yazma bilenler; inen ayetleri deri, kâğıt, bez parçaları, kürek kemikleri gibi malzemeler üzerine yazmışlardır. Vahiy kâtipleri olarak anılan bu sahabilerden Kur'an-ı Kerim'de övgüyle bahsedilmiştir. Sahabe yaşamlarını ayetlerin izinde sürdürmüştür.

Bu bilgilerden hareketle sahabe ile ilgili aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

A) Kur'an-ı Kerim'i öğrenme ve yaşama konusunda titiz davranmıştır.

B) Kur'an-ı Kerim'i ezberlemiş ve hayatına yansıtmıştır.

C) İhtiyaç duyduğu bilgileri vahiyden öğrenmiştir.

D) Vahyin nüzul sürecinde Hz. Peygamber'i yalnız bırakmamıştır.

E) Kur'an-ı Kerim'in yazıya geçirilme aşamasında yer almıştır.

21. Ashabıkiram inançlarını rahat yaşayamadıkları için Mekke'yi terk etmek zorunda kalmıştır. Yurtlarını ve sevdiklerini terk etmenin üzüntüsünü yaşamış en çok da Resulullah'tan ayrıldıkları için üzülmüşlerdir. Medine'ye gittiklerinde onun hicretini hasretle beklemişlerdir. Bu sahabilerden biri de ..... dir. O, Hz. Peygamber'in emriyle tebliğ için Medine'ye öğretmen olarak gitmiş, orada vazifesini yaparken en çok Resulullah'a özlem duymuştur.

Bu metinde boş bırakılan yere aşağıdaki sahabilerden hangisi gelmelidir?

A) Hz. Ebu Bekir

B) Abdullah bin Mesud (ra)

C) Zeyd bin Harise (ra)

D) Musab bin Umeyr (ra)

E) Bilal Habeşi (ra)

22. Abdullah bin Mesud (ra), Hz. Peygamber'den sonra Kâbe'de Kur'an-ı Kerim'i açıktan okuyan ilk sahabidir. Bu sebeple müşriklerin eziyetlerine maruz kalmış ve Peygamberimiz onu himayesine alarak yanından hiç ayırmamıştır. Hatta Peygamberimizin evine izinsiz girebilen tek sahabi olmuştur. Bedir, Uhud ve Hendek Savaşları'nın hepsine katılmış, Bedir Savaşı'nda Ebu Cehil'i öldürerek Mekkelilere ağır bir darbe vurmuştur. Hz. Ömer tarafından Kufe'ye kadı olarak tayin edilmiş ve orada halka İslami hükümleri anlatmakla görevlendirilmiştir.

Buna göre, Abdullah bin Mesud (ra) için yapılan

I. İslamiyet'e güç kazandırmıştır.

II. Cesareti ile Müslümanlara örnek olmuştur.

III. İslami ilimlerin gelişmesine öncülük etmiştir.

çıkarımlardan hangisi ya da hangileri doğrudur?

A) Yalnız II B) I ve II C) I ve III D) II ve III E) I, II ve III

Aşağıdaki yapılandırılmış kutucuklarda sahabe isimleri verilmiştir. Kutucuklardaki numaraları kullanarak soruları cevaplayınız. Aynı kutucuğu birden fazla soru için kullanabilirsiniz.

1. Hz. Ali	2. Übey bin Kab (ra)	3. Hz. Hatice	4. Musab bin Umeyr (ra)
5. Erkam bin Ebülerkam (ra)	6. Hz. Osman	7. Zeyd bin Sabit (ra)	8. Zeyd bin Harise (ra)
9. Hz. Ebu Bekir	10. Muaz bin Cebel (ra)	11. Abdullah bin Sad (ra)	12. Abdullah bin Mesud (ra)

23. Kâbe'de Kur'an-ı Kerim'i açıktan okuyan ilk sahabi kimdir?

24. İslam'ı tebliğ etmek için Hz. Peygamber'in isteği üzerine Medine'ye öğretmen olarak gönderilen sahabi kimdir?

25. Vahiy kâtipliği yapan sahabiler kimlerdir?

26. Müslüman olan ilk dört sahabi kimlerdir?

27. Hz. Peygamber'in teşviki üzerine Yahudilerin dilini öğrenen genç sahabi kimdir?

28. Mekke'de müminlere evini açarak ilk eğitim merkezinin oluşmasını sağlayan sahabi kimdir?

29. Hz. Muhammed'in (sav) Yemen valisi olarak görevlendirdiği sahabi kimdir?

Yedek soru

Ünite Özet

3. ÜNİTE

PEYGAMBERİMİZ VE TOPLUMSAL DEĞİŞİM

Ünite PDF'si

NELER ÖĞRENECEĞİZ?

Bu ünitede

1. Cahiliye zihniyeti ile İslam arasındaki farkları
2. Peygamberimizin inanç alanında yaptığı dönüşümleri
3. Peygamberimizin aile hayatında yaptığı dönüşümleri
4. Peygamberimizin ekonomik alanda yaptığı dönüşümleri
5. Peygamberimizin siyasi alanda yaptığı dönüşümleri
6. Musab bin Umeyr'in (ra) İslam davetindeki yerini
7. İslam ile cahiliye arasındaki farkı anlatan bir hadisi

öğreneceğiz.

KAVRAMLAR

- Cahiliye
- tevhit
- şirk
- müşrik

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. Cahiliye Dönemi'nin en belirgin özelliği nedir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. İslam'ın gelişiyle Cahiliye toplumunda ne gibi değişimler olmuştur? Birkaç örnek veriniz.
3. Cahiliye Dönemi'nden kalma tutum ve davranışlarla karşılaşan bir Müslüman nasıl davranmalıdır? Arkadaşlarınızla paylaşınız.
4. Musab bin Umeyr'in (ra) İslam'ın yayılmasına ne gibi katkıları olmuştur? Bildiklerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. Cahiliyeden İslam Toplumuna Geçiş

Hz. Peygamber'in hayatını çok yönlü anlayabilmek için öncelikle Allah Resulü'ne peygamberlik vazifesinin verildiği ve İslam'ı tebliğ ettiği coğrafi, etnik, dinî, ekonomik, kültürel ortamın çok iyi bilinmesi gerekir. Arap Yarımadası, özellikle Hicaz bölgesi; Hz. Peygamber'in doğup büyüdüğü, yaşadığı ve vefat ettiği yer olması açısından İslam tarihinde son derece önemlidir.

Görsel 3.1: Arap Yarımadası'nın haritası.

Arap Yarımadası, Asya'nın güneybatısı ile Afrika'nın kuzeydoğusunda yer alan dünyanın en büyük yarımadalarından biridir. Arap Yarımadası'nın batısında Kızıldeniz, güneydoğusunda Umman Denizi, doğusunda Basra Körfezi bulunmaktadır. Bu yarımadanın çöllerle kaplı olması, bölgede yaşayan insanların yaşam şekillerini; dinî, siyasi, sosyal ve ekonomik anlamda şekillendirmiştir. Arap Yarımadası'nın kuzey doğusunda Hireliler, kuzey batısında Gassaniler, güneyde Yemen'de Sebe ve Himyer Krallıkları bulunmaktadır.

Arap Yarımadası'nın batı kesiminde, Kızıldeniz kıyısında dar bir kıyı ovası olan Tihame yer almaktadır. Tihame'nin doğusunda ise Hicaz bulunmaktadır. Hicaz, Şam'dan Necran'a kadar uzanan yer yer dağları kesen vadilerden meydana gelmiştir. İslam'ın doğuşuna yakın zamanda Arabistan'ın en meşhur şehirleri; Mekke, Medine, Taif, Fedek, Dumetülcendel, Vadi'l-Kura, Hayber bunlardan bazılarıdır. İslam tarihi bu bölgelerde şekillenmiştir.[120]

Hz. Muhammed'in (sav) doğup büyüdüğü ve risaletini tamamladıktan sonra vefat ettiği bölge olan Hicaz (Orta Arabistan), genellikle çöl ve bozkırlarla kaplıdır. Çöl ikliminin yaşam şartlarına elverişli olmayışı, bu bölgede bir devlet kurulmasını engellemiş ve kabilecilik anlayışını getirmiştir. Cahiliye Arapları bu fiziki şartlar sebebiyle şehirde hadari, çölde bedevi olmak üzere iki farklı yaşayış şekli geliştirmiştir.

Cahiliye Araplarının Yaşam Şekilleri

Hadari

"Şehirli, medeni, yerleşik yaşayan" anlamına gelen ve bölgenin belli kesimlerinde yerleşik hayatın gerektirdiği düzen içinde yaşayan kabilelere mensup kişilere verilen isimdir.

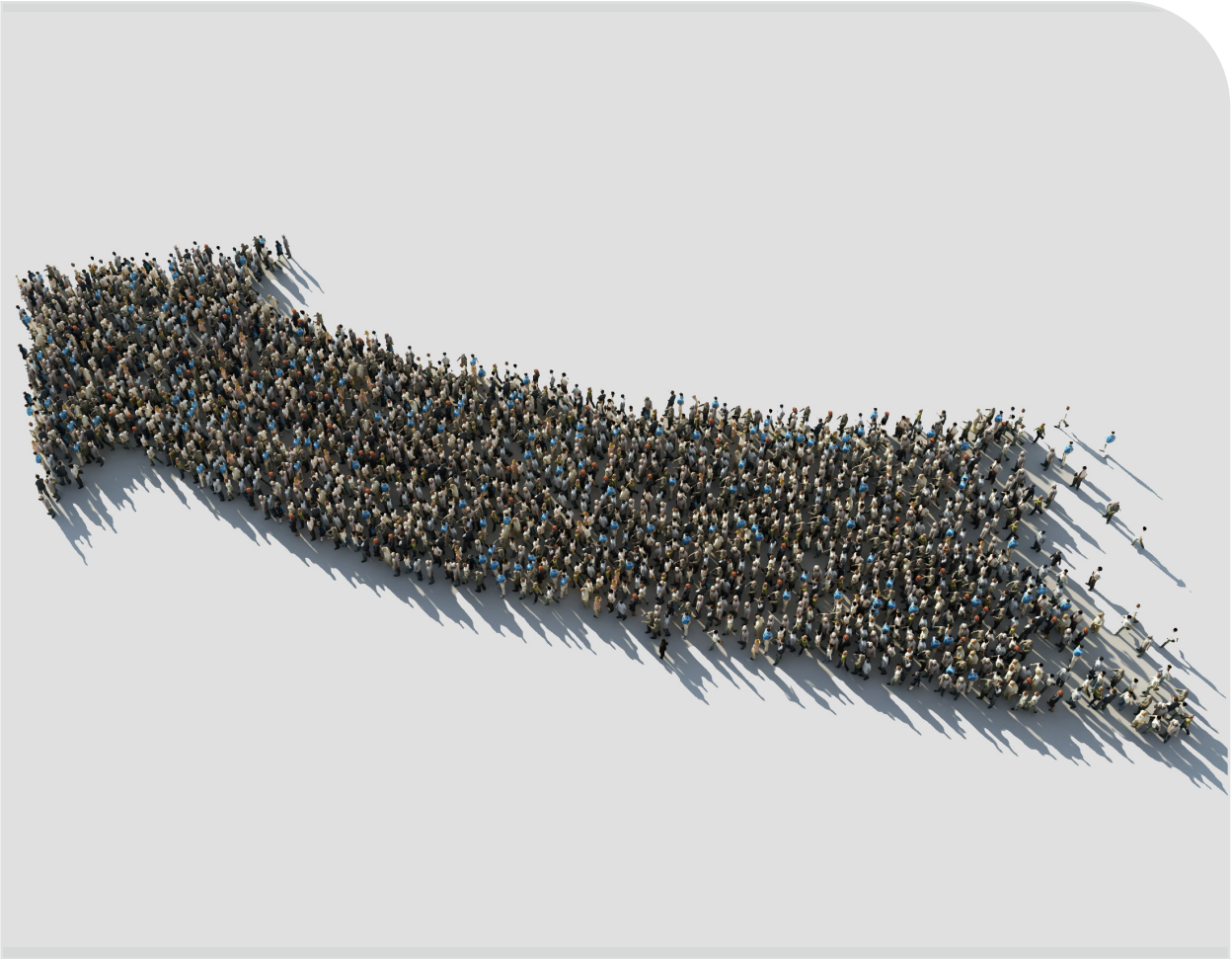
Bedevi

"Çölde yaşamak, sahrada oturmak" anlamına gelen ve bölgenin çöl ve kır olarak adlandırılan bölümlerinde yaşayan kabilelere mensup kişilere verilen isimdir.

(bk. Mustafa Fayda, "Bedevi", TDV İslam Ansiklopedisi, C 5, s. 311- 317.)

Grafik Bilgi 3.1: İslamiyet öncesi Arap Yarımadasında sosyal hayat

Göçebeliğin yerleşik hayattan daha yaygın olduğu Hicaz bölgesinde insanlar hayatta kalabilmek için dayanışma ihtiyacı duymuşlardır. Bu dayanışma da kabileler hâlinde yaşamayı gerekli kılmıştır. Kabiledeki kişiler birbirlerine sıkı sıkıya bağlı kalarak ayakta kalabilmişlerdir. Kabilecilik anlayışı sosyal hayatın devamını sağlamada güçlü bir unsur olan asabiyet duygusunu ortaya çıkarmıştır. Asabiyet; aralarında akrabalık bağı olanların, düşmanlarına karşı birlikte hareket etmesidir. Asabiyetle güçlenen kabilecilik anlayışı da bölgede yaşayan insanların inanç şeklini, sosyal yaşayışlarını ve kültürel birikimlerini etkilemiştir.

Görsel 3.2: Kabilecilik, birlikte hareket etme duygusunu güçlendirmiştir.

Cahiliye Dönemi

Cahiliye, cehl kökünden türemiş olup "bilgisizlik, nefsin bilgiden yoksun olması, bir konuda doğru olanın tersine inanma"[121] anlamlarına gelmektedir. İslam'ın gelmesiyle kullanılmaya başlanan bu kavram, Kur'an-ı Kerim ve hadisler ışığında Arapların önceki dönemlerdeki yanlış inanç şekillerini ve sosyal hayattaki haksızlıklarını ifade etmektedir.[122] Sahabe, Cahiliye kelimesi ile Kur'an-ı Kerim'in inmesinden önceki dönemi kast etmiştir. Özellikle Müslüman olmadan önceki hayatlarından bahsettikleri zaman bu kelimeyi kullanmışlardır.[123]

İslam'dan önceki dönemin Cahiliye olarak isimlendirilmesinin sebebi o dönem insanlarının çoğunun Allah'a (cc) şirk koşmaları ile yaşamlarında barıştan, düzenden, adaletten uzak olmalarıdır. Bu dönemde insanların çoğunun putlara taptığı, soy sopla övündüğü, güçlülerin zayıfları ezdiği ve kibir üzerine kurulu sosyal ve kültürel bir düzen egemen olmuştur.[124] Cahiliye zihniyeti ile yoğrulmuş bu düzende; erkek kadından üstün tutulmuş, kadınlara ve kız çocuklarına değer verilmemiştir. Cahiliye Dönemi'nde sıkça görülen kabilecilik, kan davaları, haksızlık ve cinsiyet ayrımcılığı gibi durumlar Asrısaadet Dönemi'nde Arap Yarımadası'nın İslamlaşması ile ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

SIRA SİZDE

Hz. Peygamber Mekke'de çeşitli eziyetler gören Müslümanların Habeşistan'a hicret etmelerine izin vermişti. Bunun üzerine bir grup Müslüman gizlice Habeşistan'a gitmişti. Bunu öğrenen Mekkeli müşrikler ise hicret eden Müslümanları geri döndürmek için Habeşistan kralı Necaşi ile görüşmeye giderek ülkesine iltica edenlerin kendilerine teslim edilmesini talep etmişlerdi. Necaşi, gelen Müslümanları dinlemeden geri göndermeyeceğini belirtmişti. Bunun üzerine Müslümanların sözcüsü olarak Cafer bin Ebu Talib (ra) şu sözleri söylemişti:

"Ey hükümdar! Biz Cahiliye zihniyetine sahip bir kavimdik; putlara tapar, ölü hayvan eti yer, fuhuş yapardık; akrabalık bağlarına riayet etmez, komşularımıza kötülük ederdik; güçlü olanlarımız zayıfları ezerdi. Zenginler fakirlerin sırtından kazanırdı ve hak nedir bilmezlerdi. Sonra Yüce Allah bizlere merhamet etti ve bizi düzeltti. İçimizden birini peygamber olarak gönderdi. O, asil bir soydan gelen tertemiz biridir. Kendisini 'el-Emin' diye isimlendirdik. O, tek Allah'a (cc) iman edip O'na ibadet etmeye çağırdı. Atalarımızın putlarından bizi kurtardı. Bütün ahlaksızlıkları bizden uzaklaştırdı. Kan dökmeyi, kumar oynamayı, içkiyi, faizi, yalancılığı, yetim mallarına dokunmayı yasaklayarak bize hep iyilikleri tavsiye etti. Doğruluğu, sözünde durmayı, komşularımıza ve akrabalarımıza iyi muamele etmeyi, kadın ve kızların şerefini korumayı emretti. Bizleri medeniyete ulaştırarak iyi birer insan olmamızı sağladı. Biz kendisine inandık ve onun yolundan gittik. Bu sebepten Kureyş'in düşmanlığını kazanarak işkencelere uğradık. İşkenceler dayanılmaz bir hâl alınca da dinimizden dönmemek için Peygamberimizden izin alarak hükümdarlar arasından sizi ve ülkenizi tercih ettik. Yurdunuzda zulme uğramayacağımızı umarak himayenize sığındık."

(bk. İbni Hişam, es-Siretü'n-Nebeviyye, ter. Abdülvehhab Öztürk, C 1, s. 4.)

1. Cahiliye Dönemi'ndeki toplumsal yapı ve değerler nasıldı ve İslam bu sorunları nasıl dönüştürdü?

- .....
- .....
- .....
- .....

2. Cafer bin Ebu Talib'in sözleri, İslam'ın hangi temel prensiplerini yansıtmaktadır?

- .....
- .....
- .....
- .....

3. Metinde bahsedilen sosyal adalet ilkeleri (zayıfların korunması, kadın hakları gibi) günümüzde nasıl uygulanmaktadır?

- .....
- .....
- .....
- .....

Cahiliye Dönemi'nde Sosyal Hayat

Cahiliye Dönemi'nin en belirgin özelliği, kabile anlayışı ve asabiyet duygusudur. Araplarda siyasi ve hukuki anlamda bir devlet sistemi olmadığı için insanlar kan bağıyla kabileler etrafında bir araya gelmişlerdir. Bu birliktelik asabiyet duygusunu doğurmuştur. Asabiyet, toplumsal dayanışma duygusu anlamına gelmekte olup kabile örgütlenmesini anlatan önemli bir unsurdur.[125]

Asabiyet duygusu Cahiliye Dönemi'nde birçok olumlu ve olumsuz sonucu beraberinde getirmiştir. Kişilerin can, mal ve namus güvenliğini sağlaması; otorite boşluğunu doldurması; kabile üyelerinin bölünmesini engellemesi; onların başka kabileler tarafından -hangi sebeple olursa olsun- saldırıya uğramasının veya haklarının gasp edilmesinin önüne geçmesi bu anlayışın olumlu sonuçlarındandır. Aile, aşiret veya kabilelerin hak ve menfaatlerini ihlal etmek; onlara karşı şiddete başvurarak üstünlük sağlamaya çalışmak ise bu anlayışın olumsuz sonuçlarındandır.[126] Cahiliye Araplarında bulunan bu asabiyet duygusu, güçlünün zayıfı ezmesi şeklinde bir tutuma dönüşmüş ve kabileler arasında ardı arkası kesilmeyen kan davalarına ve savaşlara neden olmuştur.

VAHİYDEN BİZE

"Onlar hâlâ Cahiliye Devri'nin hükmünü mü istiyorlar? Kesin olarak inanan bir toplum için kimin hükmü Allah'ınkinden daha güzeldir?"

(Maide suresi, 50. ayet.)

Cahiliye anlayışına göre tabiata uygun olan her şey adalete de uygundur. Bu sebeple dövüşmek, başkasına eziyet etmek tabiat düzenine uygun olduğu için adalete de uygundur.[127] Özellikle bedeviler için savaşlar sosyal hayatın bir parçası olmuştur. Çöl şartları, kuraklık, yaşam alanlarındaki darlık, yoksulluk, yağmalama isteği, namusu ve canı koruma, hâkimiyet mücadelesi, ganimet elde etme arzusu, akrabalara yardım etme içgüdüsü, asabiyet ve intikam duygusu, hayvanlar için su ve otlak arayışı, sınır ihlali yahut ihtilafları savaşların başlıca nedenleridir.[128]

Görsel 3.3: Su ve otlak arayışı savaşlara sebep olmuştur.

Cahiliye Dönemi'nde cehaletin getirdiği birçok yanlış alışkanlık, âdet ve görenek olumlu kabul edilirken cehaletin zıddı olan ilim ve hilim[129] çoğunlukla olumsuz kabul edilmiştir. Bu dönemde üstünlük ve fazilet olarak kabul edilen çoğu düşünce ve davranış (kibir, asabiyet, öfke, adaletsizlik, eşitsizlik vs.) İslam tarafından reddedilmiş ve yasaklanmıştır.

VAHİYDEN BİZE

"Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır."

(Hucurat suresi, 13. ayet.)

Görsel 3.4: İslam'da üstünlük ancak Allah (cc) katındaki takva ile mümkündür.

Toplumdaki sınıf ayrımı, Cahiliye Dönemi'nin bir başka özelliğidir. İnsanlar hürler, köleler ve mevaliler olmak üzere üç sınıfa ayrılmıştır. İslam'ın gelmesiyle beraber toplumdaki bu eşitsizlik ortadan kaldırılmaya ve **"... üstünlüğün ancak Yüce Allah katındaki kıymet..."**[130] olduğu bilinci yerleştirilmeye çalışılmıştır. Cahiliye Araplarında sosyal adaletsizlik, sınıf ayrımı, sonu gelmeyen savaşlar İslam'la birlikte azalmıştır.

Grafik Bilgi 3.2: Cahiliye Dönemi sınıf ayrımı.

Cahiliye Dönemi'nde Dinî İnançlar

Tarih boyunca ticaret, toplumlar arasındaki etkileşimi artıran bir faaliyet olmuştur. Coğrafi şartlardan dolayı tarımsal faaliyetlerin yaygın olmadığı Arabistan'da ticaret daha çok gelişmiştir. Özellikle yaz ve kış mevsimlerinde yapılan Suriye ve Yemen ticaretleri, bölgeye ekonomik ve sosyal anlamda bir canlılık getirmiştir. Bu faaliyetler Orta Arabistan'ı dinî olarak da etkilemiştir. Özellikle Doğu ve Batı arasındaki ticaret yollarının kesiştiği bir merkezde yer alması farklı inançlardan etkilenmesine sebep olmuştur. Bölgede Sabiilik, Mecusilik, putperestlik, Haniflik, Musevilik ve Hristiyanlık gibi farklı dinler ortaya çıkmıştır.

Görsel 3.5: Cahiliye Araplarında hurma ticareti önemlidir.

Putperestlik çok eski kavimlere dayanan bir inançtır. Araplar da başta Nabatiler olmak üzere civardaki putperest kavimlerden etkilenmiştir.[131] Az sayıda olsa da Hz. İbrahim'in dini olarak sayılan Hanif dinine mensup kişiler de vardır. Arap toplumunun bazı doğal totemleri de kutsal saydıkları bilinmektedir. Ayrıca bu dönem insanlarının bir kısmı Güneş ve yıldızları da kutsal kabul ederek onlara tapmışlardır. Örneğin Arap kabilelerinden Himyer ve Kinane Güneş'e, Kays ve Tay yıldızlara tapmıştır.[132]

Cahiliye Dönemi'ndeki insanlar çeşitli insan ve hayvan figürü şeklinde heykeller, putlar ve dikili taşlar yaparak onları tapınmaya değer objeler olarak görmüşlerdir. Putlar ve dikili taşların; Allah (cc) ile kendi aralarında arabulucu ve şefaatçi olduğunu kabul etmiş, insanı Allah'a yakınlaştırdığına inanmışlardır.

Hicaz bölgesinin en önemli ibadet mekânı olan, Hz. İbrahim ve oğlu tarafından inşa edilen Kâbe; başlangıçta tevhit inancının hâkim olduğu bir mabet iken halkın putperestlikten etkilenmesiyle değişmiştir. Cahiliye Arapları; bu mabedin kutsallığını kabul etmekle beraber putlara da değer vermiş, saygı göstermiş ve onları Kâbe'nin içerisine yerleştirmiştir. Kâbe'yi tavaf ettikleri gibi putları da tavaf etmişlerdir. En önemli putları ise Lat, Menat, Uzza ve Hübel'dir.[133] Onlar çeşitli vesilelerle putlara hediyeler, kurbanlar takdim etmişlerdir. Bunun sebebi putlarla iyi ilişkiler kurmak ve kan akrabalığı oluşturmaktır. Putlara kurban olarak genellikle koyun, deve vb. hayvanlar takdim edildiği gibi içki ve buhur da sunulmuştur.[134] Cahiliye Dönemi Arapları; putların yanı sıra kâhinlere, fal oklarına, büyüye, sihire, tılsıma ve nazara inanmışlardır. Psikolojik problemlerinin çözümünde ve herhangi bir işe karar verecekleri zaman, kâhinlere ve fal oklarına başvurmuşlardır.

Görsel 3.6: Arapların dört büyük putundan Uzza'nın temsili görseli.

etkinlik

2. İnanç Hayatında Değişim

Sözlükte "iman, itikat, inanılan şey, bir fikre olan bağlılık,"[135] anlamlarına gelen inanç, İslam'ın getirdiği her şeyi kabul ederek ona bağlanmayı ifade etmektedir.[136] İslam; hukuki, ahlaki ve dinî anlamda Cahiliye âdetleri ve inanışlarına cephe alarak tevhit inancı ile putperestliği ortadan kaldırmıştır. **Tevhit** "Yüce Allah'ın tek ve eşsiz olduğunu kabullenme, O'na hiçbir şeyi ortak koşmadan inanma"[137] demektir.

Görsel 3.7: "De ki: O; Allah'tır, tektir. Allah Samet'tir. Doğurmamış ve doğmamıştır. O'nun hiçbir dengi yoktur." (İhlas suresi, 1-4. ayetler.)

Cahiliye Dönemi Arapları Yüce Allah'ın yeryüzünü yarattığını kabul ederek O'na iman etmiş ancak putları aracı sayarak O'na ortak koşmuşlardır. Kur'an-ı Kerim'e göre Cahiliye âdetlerinden olan putlara tapmak **şirk** olarak kabul edilmiştir. **Şirk,** Allah'a (cc) inanmakla birlikte başka varlıkları da tanrı kabul etmektir.[138] Nitekim Allah Teala Maide suresi 76. ayette, **"De ki: Allah'ı bırakıp da size zarar da veremeyen yarar da sağlamayan varlıklara mı kulluk ediyorsunuz! Allah her şeyi işitmekte ve bilmektedir."** buyurarak putlara tapmanın insana herhangi bir fayda sağlamayacağını belirtmiştir. Kur'an-ı Kerim bu şekilde şirke düşenleri **müşrik**[139] olarak nitelendirmiştir.

VAHİYDEN BİZE

"Onlara, 'Allah'ın indirdiğine uyun!' denildiğinde, 'Hayır, atalarımızdan gördüğümüze uyarız.' dediler. Ya atalarının aklı bir şeye ermemiş, doğru yolu bulamamışlarsa!.."

(Bakara suresi, 170. ayet.)

Cahiliye Dönemi Arapları atalarından devraldıkları putperestliği hiç sorgulamadan kabul etmiştir. Atalarının hurafelerle dolu olan inançlarını olduğu gibi hayatlarına uyarlamışlardır. Kur'an-ı Kerim bu konuda onları uyarmış ve atalarının yolunun doğru olmadığını ifade ederek Yüce Allah'a iman etmenin gerekliliğini anlatmıştır. Kur'an-ı Kerim, tevhit akidesine sahip olmayan Cahiliye Araplarını tek ve eşsiz olan Allah'a (cc) imana davet etmiştir.

Hz. Peygamber de tıpkı diğer peygamberler gibi ilahi buyruklarla içinde bulunduğu toplumu uyarmıştır. Kureyş'in ileri gelenleri Allah Resulü'nün davetine başlarda karşı çıkmamışlardır. Ancak puta tapmayı eleştiren ayetlerin[140] gelmesi üzerine müşrikler, Kur'an-ı Kerim'e ve Hz. Peygamber'e karşı çıkarak onun davetini engellemeye çalışmışlardır.[141] İslam'ın getirdiği değerlerle menfaatleri çatışan ve düzenin bozulması endişesini taşıyan bazı statü sahibi kişiler tarafından tevhit inancı reddedilmiştir.

SIRA SİZDE

"Hz. Peygamber'in amcası Ebu Leheb bir gün, 'Ya Muhammed! Ben sana iman eder Müslüman olursam, bana ne verilir?' diye sordu. Peygamberimiz, *'Müslümanlara ne verilirse sana da o verilir!'* buyurdu. Ebu Leheb, 'Onların üzerinde benim için bir üstünlük olmayacak mıdır?' diye öfkeyle sordu. Hz. Peygamber, *'Daha ne istersin?'* buyurunca Ebu Leheb, 'Benim şu sıradan insanlarla bir tutulacağım bu dine yuh olsun!' diyerek bağırdı."

(Taberi, Camiu'l-Beyan, C 24, s. 675.)

Peygamberimizin bu cevabı İslam'ın getirdiği hangi ilkeyi ön plana çıkarmaktadır? Günümüzde bu ilkeye ters düşen tutum ve davranışlara örnekler veriniz.

İslam her iki dünyada insanın mutluluğunu istemiş ve bunu gerçekleştirmek üzere kişilerin hayatını vahiyle inşa etmiştir. Huzurla yaşayabilmek için hem bireysel hem de sosyal hayatta uyulması gereken kurallar koymuştur. İnsanların huzuru için bu esaslara uyanları da cennetle müjdelemiştir.[142] Peygamberimiz, yirmi üç yıl gibi kısa bir sürede İslam'ın getirdiği değerler ile Cahiliye zihniyetinin tüm olumsuz yönlerini yok etmeye çalışmıştır. Hz. Peygamber Veda Haccı'nda Cahiliye âdetlerinden bazılarını sayarak bunların her birinin ayaklarının altında olduğunu ve o dönemin yanlış uygulamalarının kaldırıldığını ifade etmiştir.[143]

Görsel 3.8: İslam, huzurun kaynağıdır.

HZ. PEYGAMBER'DEN BİZE

"Ey insanlar! Rabb'iniz bir, babanız birdir. Dikkat edin! Arap'ın Arap olmayana, Arap olmayanın Arap'a, beyazın siyaha, siyahın beyaza üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takva iledir."

(Ahmed bin Hanbel, Müsned, 5.)

afiş

İslam'ın kabulüyle Cahiliye Dönemi insanlarının inanç, duygu ve düşüncelerinde köklü değişiklikler olmuş ve Müslümanların sayısı zamanla artmıştır. İslam; Cahiliye'den gelen kötü alışkanlıkları, yanlış gelenek, görenek ve inançları kaldırarak yerine toplumsal hayatta huzuru sağlayacak hükümler getirmiş, düzenlemeler yapmıştır.

3. Aile Hayatında Değişim

Toplumun temelini oluşturan aile, tarih boyunca insanlık için vazgeçilmez bir kurum olmuştur. Aile; neslin devamının sağlanması, insanlık haysiyetinin korunması, hayırlı evlatların yetiştirilmesi açısından son derece önemlidir. Bu nedenle İslam da aileye çok değer vermiş, aile hayatının sağlıklı ve huzurlu olabilmesi için inanç sisteminde düzenlemeler yaptıktan sonra bireysel ve toplumsal kurallar koymuştur.

Görsel 3.9: İslam, aile kurumuna önem vererek toplumun sağlıklı nesiller yetiştirmesini istemiştir.

İslam'ın getirdiği değerler ölçüsünde düzenlenen aile kurumunu daha iyi anlayabilmek için öncelikle Cahiliye Dönemi'nde kadınların sosyal statülerinden ve aile kurumundan bahsetmek gerekir. Cahiliye Dönemi'nde kadın; ev işleri, çocuk yetiştirme, sütannelik, hekimlik, yün eğirme, dokumacılık, savaş aletleri imalatı ve çobanlık gibi birçok görevi yerine getirmesine rağmen kısmi köle statüsünde değer görmüştür. Kadınların miras hakkından yoksun olmaları, kız çocuklarının bazı kabileler tarafından diri diri gömülmesi, çocuk doğurmayan kadının aileden kabul edilmemesi yahut öldüğünde mezarına ziyarete gidilmemesi kadının değersizleştirildiğini ve sosyal hayatta ikinci planda bırakıldığını göstermektedir.[144]

Cahiliye Dönemi'nde sosyal hayatın en önemli unsurlarından biri de evliliktir. Birçok toplumda olduğu gibi Arap kabilelerinde de evlilik hukuki bir kurumdur. Evlenme ve boşanma yetkisi doğrudan erkeğin otoritesindedir ve statü sahibi olan bazı hür kadınlar hariç kadınların hakları bulunmamaktadır. Genellikle evlilikte kadınların görüşleri alınmamış hatta evlilikler babalar arasındaki anlaşmalar neticesinde gerçekleşmiştir.[145]

İslam; getirdiği evrensel değerlerle kadınlara mehir gibi çeşitli haklar vermiş, onlara adil davranılmasını emretmiş ve kadın ile ilgili olumsuz algıyı ortadan kaldırmıştır.[146] Bu algıyı değiştirdikten sonra insan neslinin devamı ve meşru bir şekilde çoğalması için nikâhın öneminden bahsetmiştir. Fıtrata aykırı olan gayrimeşru ilişkilerin birey ve toplum açısından doğuracağı olumsuzluklara dikkat çekmiş ve evlilik dışı ilişkileri yasaklamıştır. Evlilik dışı ilişkilerin yasaklanması hem kişiyi hem de aileyi korumak adına alınan önemli bir önlemdir. Hz. Peygamber, insanları evliliğe teşvik etmiş ve toplumda çeşitli imkânsızlıklar nedeniyle evlenemeyen gençlere yardımcı olunmasını tavsiye etmiştir: *"En hayırlı amellerden biri, evlilik hususunda iki kişiye aracı ve yardımcı olmaktır."*[147]

Görsel 3.10: İslam kadının hakkını nikâh ile koruma altına almıştır.

VAHİYDEN BİZE

"Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda iyi düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır."

(Rum suresi, 21. ayet.)

Peygamberimiz, ailesine karşı sorumluluklarını yerine getirerek sahabeye örnek olmuş; onlara eşlerine muhabbet ve nezaketle yaklaşmalarını tavsiye etmiştir. Kadın ve erkeğin birbirine karşı sevgi, saygı, güven içerisinde olmaları hâlinde yuvanın devam edebileceğine dikkat çekmiştir. Evlilikte karşılıklı sevgi ve saygıyı önemle vurgulayan Hz. Peygamber, *"Sizin en hayırlınız hanımlarına karşı en iyi olandır. Ben de sizin içinizde hanımlarına karşı en iyi olanınızım."*[148] buyurmuştur. Bu yaklaşımın sağlam evliliğin temelini oluşturduğunu vurgulamıştır. İslam kişinin ve toplumun haklarını koruyarak sağlıklı bir neslin yetişmesini hedeflemiştir.

Görsel 3.11: Peygamberimiz, evlilikte karşılıklı olarak haklara riayet edilmesini tavsiye etmiştir.

SIRA SİZDE

Hz. Muhammed (sav) aile hayatında; ev işleriyle yakından ilgilenmiş, gerektiğinde kendi elbisesinin söküğünü dikmiştir. Aile bireyleriyle sohbet etmiş, şakalaşmıştır. Aile bireyleriyle istişare etmiştir. Eşlerine ve çocuklarına zaman ayırmıştır. Aile fertlerinin yakınlarıyla ilgilenmiş onlara hediyeler vermiştir.

(bk. Hale Şahin, Rukiye Aydoğdu Demir, Peygamberimiz ve Aile, s. 35-36.)

Hz. Muhammed'in (sav) bu davranışlarını örnek alan bir Müslümanın ailesine karşı tutum ve davranışları nasıl olmalıdır?

İslam, aile hayatında eşlerin karşılıklı hakları açısından düzenleme yaptıktan sonra aile içerisinde yetişen çocuklara da birtakım görev ve sorumluluklar yüklemiştir. Yaşlılara, ana babaya hürmet etmeyi emreden Kur'an-ı Kerim; onlara karşı gelmenin büyük bir günah olduğunu ifade etmiştir. Nitekim İsra suresi 23. ayette, **"Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi ve anne babanıza iyi davranmanızı emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa onlara 'Öf!' bile deme! Onları azarlama! İkisine de gönül alıcı güzel sözler söyle."** buyurarak ana baba hakkına dikkat çekmiştir. Hz. Peygamber, hatalı davranmış olsalar bile ana-babaya karşı görev ve sorumlulukların ihmal edilmesine karşı çıkmış, onlara saygıda kusur etmeyen ve iyilikle muamele eden kişilerin dualarının kabul olacağını haber vermiştir.[149]

Görsel 3.12: İslam ana-babaya hürmet etmeyi emretmiştir.

HZ. PEYGAMBER'DEN BİZE

"Muaviye bin Cahime'den rivayet edildiğine göre bir gün İbni Cahime (ra), Allah Resulü'nün yanına geldi ve: 'Ey Allah'ın Resulü! Ben gazveye katılmak istiyorum, bu konuda sizinle istişare etmeye geldim.' dedi. *Bunun üzerine Allah Resulü, 'Senin annen var mı?' diye sordu. İbni Cahime, 'Evet.' cevabını verince Allah Resulü: 'Ondan ayrılma. Şüphesiz cennet annelerin ayakları altındadır.' buyurdu.*"

(Nesai, Cihad, 6.)

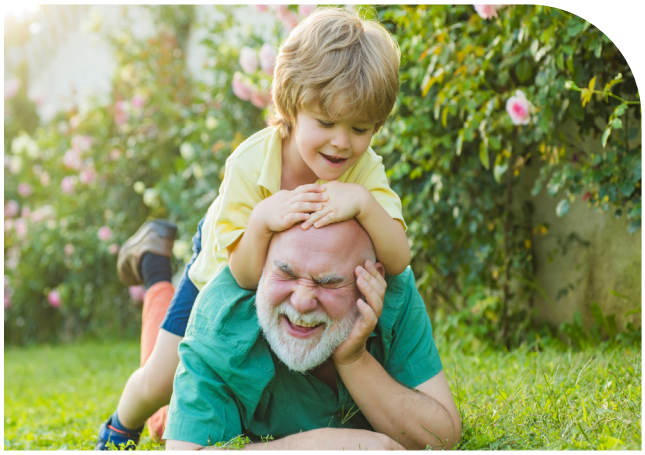
Cahiliye Dönemi'nin en kötü uygulamalarından olan kız çocuklarını diri diri toprağa gömme âdetini, Kur'an-ı Kerim şiddetle eleştirmiş ve kaldırmıştır.[150] Peygamberimiz, tüm çocuklara değer vermiş ancak yapılan haksızlığı ortadan kaldırmak için özellikle kız çocuklarına iyi davranılmasını tavsiye etmiş ve onları sahabeye örnek olacak şekilde sevmiştir. Örneğin Peygamberimiz cemaate sabah namazını kıldırırken kız torunu Ümame yanına gelmiştir. O; torununu omzuna almış, rükuya giderken indirmiş, secdeden kalkınca tekrar omzuna almıştır. Allah Resulü, bu davranışıyla düne kadar kız çocuklarını diri diri toprağa gömen bir topluma, kız çocuklarını sevmeyi göstermiş ve öğretmiştir.[151]

Görsel 3.13: Peygamber Efendimiz özellikle kız çocuklarına iyi davranılmasını tavsiye etmiştir.

Resulullah, çocukların İslami bir terbiye ile yetişmesi için merhametin, şefkatin çok önemli olduğunu her defasında dile getirmiştir. Allah Resulü, torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin yanına geldiğinde onlara her zaman sevgi ve şefkatle davranmıştır. Örneğin Resulullah, torunu Hz. Hüseyin'i sırtına almış ve bir adam oynarken onları görmüştür. Adam, Hz. Hüseyin'e seslenerek "Ya Hüseyin! Bineğin ne de güzel." demiş, Allah Resulü de tebessüm ederek ona dönmüş ve *"Binicisi daha güzel desene."*[152] buyurmuştur. Yine bir gün Allah Resulü diğer torunu Hz. Hasan'ı sevgiyle öperken sahabeden biri görmüş "Benim on çocuğum var. Şimdiye kadar hiçbirini öpmedim." diyerek şaşkınlığını dile getirmiştir. Hz. Peygamber bu söz üzerine hayret ederek *"Merhamet etmeyene, merhamet olunmaz."*[153] buyurmuş ve çocuklara merhametli davranılmasını emretmiştir.

sinevizyon

Görsel 3.14: Peygamberimiz, çocukların şefkat ve merhametle yetiştirilmesini emretmiştir.

OKUYALIM

"Bir gün genç sahabilerden Rafi bin Amr Gıfari (ra), hurma ağaçlarına taş atarken yakalanarak Hz. Muhammed'e (sav) getirildi. Hz. Peygamber yumuşak bir sesle, *'Yavrucuğum, niçin hurma ağaçlarına taş atıyorsun?' diye sordu. Rafi (ra) de cevaben, 'Düşürdüğüm hurmaları yiyorum.' dedi.* Allah Resulü, *'Bundan sonra hurma ağaçlarına taş atma da, yere düşmüş olan hurmaları ye.'* buyurdu. Sonra şefkatle elini Rafi'nin (ra) başına sürdü ve *'Allah'ım! Bunun karnını doyur.' diye dua etti."*

(İbni Mace, Ticarat, 67.)

4. Ekonomik Hayatta Değişim

İslamiyet'in ilk olarak yayıldığı Hicaz, Arabistan'ın en önemli bölgesidir. Hicaz'ın en önemli şehirleri ise Mekke, Medine ve Taif'tir. Coğrafi şartların elverişli olmamasından dolayı dönemin en güçlü devletleri olan Bizans ve Sasani devletlerinin saldırılarından korunmuştur. Aynı zamanda yabancıların ekonomik yönden buraya göz dikmesine sebep olacak bir zenginliğe de sahip değildir.[154] Dolayısıyla Araplar burada yüzyıllar

boyunca özgür bir şekilde hayatlarını devam ettirmiş ve ticari faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Yüz ölçümünün büyük bir kısmı çöl olan Arabistan'ın pek çok yerinde ticaret, en önemli geçim kaynağı olmuştur.

VAHİYDEN BİZE

"Kureyş'in güvenliğini, onların kış ve yaz yolculuklarında güvenliğini sağlamak için (Allah lütuflarda bulundu). Onlar da kendilerini besleyip açlıklarını gideren ve her çeşit korkudan emin kılan şu evin Rabb'ine kulluk etsinler.

(Kureyş suresi, 1-4. ayetler.)

Jeopolitik konumu itibariyle ticaret yollarının üzerinde bulunan Mekke, Hicaz'ın en önemli ticaret merkezidir. Bu yüzden Arapların ticari ilişkileri Hindistan, Afrika, Bizans ve Sasani ülkelerini kapsayan geniş bir coğrafyaya yayılmıştır.[155] Mekke, Kureyş Kabilesi'nin etkisiyle Hicaz bölgesinin ekonomik açıdan en güçlü şehri olmuştur. Bu şehri idare eden ve hac hizmetlerini düzenleyen Hz. Peygamber'in dedelerinden olan Kusay, şehri Kâbe etrafında yeniden düzenlemiş ve ticaretin canlanmasını sağlamıştır. Sonraki dönemde Kusay'ın torunları olan Haşim, Abdüşşems, Nevfel ve Muttalib Kureyş ticaretini uluslararası boyuta taşımışlardır. Hem Araplar nezdinde hem de civar ülkelerin hükümdarlarına karşı şöhret kazanmışlardır.[156] Diğer ülkelerin hükümdarlarıyla yaptıkları ticari anlaşmalar sayesinde ellerindeki malları o ülkelere rahatça sokabilmişlerdir. Aynı zamanda ticaret kervanlarının geçtiği yerlerdeki kabilelerle de anlaşma yaparak uzun mesafelerde güvenli bir ticaret ağı kurmuşlardır.[157]

Görsel 3.15: Cahiliye Araplarının yazın ve kışın ticari faaliyetlerini yürüttükleri bölgeler.

Hz. Peygamber'in Hicret'inden önceki ismi Yesrib olan Medine, Mekke'den daha farklı coğrafi şartlara sahiptir. Daha zengin su kaynaklarına ve ılıman bir iklime sahip olan Medine'de tarım en önemli geçim kaynağı olmakla beraber dokumacılık ve demircilik de yaygındır. Bu şehirde diğer bölgelere nazaran daha fazla Yahudi bulunmaktadır. Yahudiler; kuyumculuk, silah imalatı ve tarımla uğraşmışlardır. Bunlar arasında verimli hurma bahçeleri olanlar da vardır. Şehrin ekonomik üstünlüğü, bölgenin yerleşik Arap sakinleri olan Evs ve Hazreç kabilelerinde değil Yahudilerin elindedir. Özellikle Hz. Peygamber'in Hicret'inden sonra ekonomik dengeler değişmiş ve ticaret Müslümanlar lehine gelişmiştir.

Görsel 3.16: Taif, üzümleriyle meşhur bir Hicaz şehridir.

Hicaz bölgesinin en serin iklimine sahip olan Taif ise Arapların yazlık olarak kullandığı bir şehirdir. [158] Ticaretin yanı sıra tarım ve hayvancılığın geliştiği, özellikle meyve bahçeleri ve üzümleriyle meşhur bir yerdir. Hz. Peygamber; ticari faaliyetlerin yoğun olduğu Mekke, Medine ve Taif başta olmak üzere tüm şehirlerde Kur'an-ı Kerim'in getirdiği ticaret hukukuna göre yeni düzenlemeler yapmış; sosyal ve ekonomik hayatı buna göre devam ettirmiştir.

Arabistan'da ticaret, kervanlar dışında panayırlar aracılığıyla da gerçekleştirilmiştir. Kervan yollarının kesiştiği Dumetülcendel, Ukaz ve Mecenne panayırları ticari ve kültürel etkinliklerin yapıldığI yerlerdir. Yılın belli dönemlerindeki bu panayırlar alışveriş yapılan çarşılardır. Ancak İslam'dan sonra etkilerini kaybetmişlerdir.[159]

Görsel 3.17: Yılın belli aylarında kurulan panayırlar, Cahiliye Araplarının ticaretine yön vermiştir.

İslam öncesinde Araplar arasında ticari ilişkiler, tarafların kendi çıkarları üzerine kurulu bir düzende işlemektedir. Ticarette alıcıyı kandıran, karşı tarafı zorlayan, baskıyla satış yapan ve şeffaf olmayan uygulamalar yaygındır. Hz. Peygamber, ticari ahlak içermeyen bütün uygulamaları yasaklamıştır. Hz. Peygamber, ticari bir malı stoklayıp piyasaya sürülmesinin geciktirilmesini (ihtikâr) sakıncalı bulmuştur. Çünkü bu, fiyatların yükselmesine ve normal piyasa seviyesinin üstüne çıkmasına yol açmaktaydı. Özellikle temel ihtiyaç maddeleri söz konusu olduğunda toplum zarar göreceği için bu davranıştan uzak durulmasını istemiştir.[160]

Hz. Peygamber sermaye sahiplerinin köylüyü, üreticiyi ve ihracatçıyı şehir dışında karşılamasını yasaklamıştır. O dönemde şehirli sermaye sahipleri, piyasa fiyatını bilmeyen yabancı tüccarları yolda karşılayıp mallarını ucuza kapatırdı. Sonra da stokladıkları bu malları yüksek fiyatla satıp haksız kazanç elde etmekteydi. Sermaye sahiplerinin, köylüyü, üreticiyi ve ihracatçıyı şehir dışında karşılamasını yasaklamıştır. Çünkü o dönemde şehirli sermaye sahipleri, piyasa fiyatlarından habersiz yabancı ticaret kervanlarını yolda karşılar, getirdikleri malları ucuza kapatırlardı. Sonra da stok yaptıkları bu malları yüksek fiyatla satarlardı. Hz. Peygamber, üreticinin ve satıcının aldatılmasını önlemek için getirdiği bu yasağı uygulamak üzere görevliler tayin etmiştir. Hz. Peygamber, bu uygulamayla üreticinin emeğini ve alın terini korumuş, sermaye sahiplerinin haksız kazanç elde etmesini önlemiştir.[161]

Hz. Peygamber kâr sınırlamasına gitmemiş, fiyatların serbest rekabet piyasasında arz ve talep dengesine göre oluşması ilkesini benimsemiştir. Kâr'ın doğal ve ahlaki şartlara bağlı olarak ayarlanmasını öngörmüştür.[162] Ticaretin helal ve meşru olanını emretmiştir. Nitekim Yüce Allah Nisa suresinin 29. ayetinde, **"Ey iman edenler! Karşılıklı rızaya dayanan ticaret dışında, mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah size karşı çok merhametlidir."** buyurmuştur.

Yüce Allah; haram, faiz, haksız kazanç gibi konuların nasıl düzenleneceğini gösteren ayetler göndermiştir. Ticaretle uğraşan kişilerin ölçüde haksızlık yapmamalarını[163], faize bulaşmamalarını[164] emretmiştir. Aynı zamanda kişinin malını mahvettiğini[165] buyurarak faizin zararlarına dikkat çekmiştir. Peygamberimiz de, "*Dikkat edin, Cahiliye faizlerinden her faiz iptal edilmiştir! Size mallarınızın aslını almak vardır, bu şekilde ne zulüm eder ne de zulme uğratılırsınız."*[166] buyurarak faizin bir sömürü aracı olduğuna dikkat çekmiş ve yavaş yavaş faizi ortadan kaldırmıştır.

İslam'dan sonra vergi düzenlemeleri yapılmış; zekât, cizye ve haraç gibi vergi türleri ortaya çıkmıştır. Dinî bir görev olan zekât, zengin bir Müslümanın her yıl malının ve parasının yüz de iki buçuğunu ibadet niyetiyle fakirlere vermesidir. Hz. Peygamber de "Veren el, alan elden hayırlıdır."[167] buyurarak zengin Müslümanları zekât vermeye teşvik etmiştir. Hz. Peygamber zekâtları toplamak için amiller görevlendirmiş ve Müslümanlar Kur'an-ı Kerim'in getirdiği ölçülere göre zekâtlarını vermiştir. Zekât dışındaki vergilerin işleyişi ve miktarı bulunduğu bölgedeki yönetime bırakılmıştır. Haraç ve cizyenin miktarı ise yapılan antlaşmalar, bölgenin toprak verimliliği ve nüfusuna göre değişiklik göstermiştir.[168]

Görsel 3.18: Zekât, fakir ile zengin arasındaki uçurumu dengeler.

İslamda Vergi Türleri

Öşür:
Toprak ürünleri, gümrük ve devlet arazilerinden alınan vergidir.

Cizye:
Gayrimüslim erkeklerin bulundukları İslam ülkesinde can ve mal güvenliğine karşılık ödedikleri vergidir.

Haraç:
Gayrimüslimlerden alınan ve miktarı şartlara göre değişen bir toprak vergisidir.

Zekât amilleri:
Zekât, haraç, öşür ve ganimet toplamakla görevli olan memurlardır.

Grafik Bilgi 3.3: İslam'daki diğer vergi türleri. (MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 23, 64, 153, 366.)

Hz. Peygamber Mekke ve Medine çarşılarında Kur'an-ı Kerim'in ilkelerine göre birtakım düzenlemeler yapmıştır. Buraları denetleyen muhtesipler görevlendirmiştir. Bunlardan çoğu erkek olmakla beraber kadınlar da mevcuttur. Nitekim Medine'de Şifa binti Abdullah (ra) ve Semra binti Nuheyk (ra) çarşının zekâtla ilgili denetleyicisi olarak görev alan kadınlardandır.[169] Şifa binti Abdullah (ra) bu görevini Hz. Ömer zamanına kadar devam ettirmiştir.

İslam'da çarşı ve pazarlarda tefeci ve faizcilerin anapara üzerinden haksız kazanç elde etmeleri, tüccarların piyasayı yükseltmek için yaptıkları hileler, **"Aranızda birbirinizin mallarını haksız yere yemeyin. İnsanların mallarından bir kısmını bile bile günaha girerek yemek için onları hakimlere (rüşvet olarak) vermeyin."**[170] ayetiyle yasaklanmıştır. **"Eksik ölçüp tartanların vay haline!"**[171] ayetiyle de ölçü ve tartıda hile yapanlar uyarılmıştır.

afiş

Hz. Peygamber, ticaret ahlakını ilgilendiren ayetlere dayanarak ekonomik hayatta önemli ve büyük dönüşümler gerçekleştirmiştir. Sahabeye öncelikle kendisi örnek olmuş, ticarette adalet ve ahlakı ön plana çıkarmıştır. Karşılıklı rızanın olduğu şeffaf bir düzen getirmiştir.

5. Siyasi Alanda Değişim

Cahiliye Dönemi siyasi düzeni, tarihin belirli döneminde ortaya çıkan kuzey ve güney krallıkları hariç, kabile hayatı üzerine kurulmuştur. Araplarda bir devlet sistemi olmadığı için her kabilenin kutsadığı ve üyesi olduğu bağımsız siyasi ve sosyal bir birliği vardır. Bu birlik, özellikle Mekke'de şûra dedikleri Darünnedve'de bir yapılanma şeklinde kendini göstermiştir. Asabiyet anlayışıyla güçlenen kabilecilik; sadece çölün değil şehrin de belirleyici yönetim anlayışıdır. Nesep, asabiyet ve taassup duygularıyla yoğrulan kabilecilik, Arabistan sakinlerini kuşatan koruyucu bir zırh ve kalkan olmuştur. Kabile; fertleri sımsıkı bağlarla bağlı, birbirlerinin haklarını savunmada hassas, herkese hak ve sorumluluklar yükleyen, gerektiğinde savaş ve barış antlaşmaları yapan askerî ve siyasi bir yapıdır. Kabilecilik, yapısını tamamen kaybetmeden günümüze kadar varlığını sürdüren bir yaşam tarzı olmuştur.[172]

Cahiliye Dönemi'nde yaşayan Araplarda genel anlamda devlet sistemini andıran merkezî bir yönetim anlayışından söz etmek oldukça güçtür.[173] Allah Resulü ve Müslümanlar Medine'ye hicret etmeden önce Evs ve Hazreç kabileleriyle görüşmeler yapmıştır. Akabe Biatları denilen bu görüşmelerin özellikle ikincisinde Hz. Peygamber, Medine'de yeni bir İslami düzen kuracağının sinyalini vermiştir. Nitekim Peygamberimiz, gelir gelmez burada ilk olarak Mescid-i Nebevi'yi inşa etmiş ve Müslümanları bir araya getirmiştir. Hz. Peygamber'in Medine'ye Hicret'i ile İslam tarihinde yeni bir dönem başlamıştır. İslam'ın doğduğu Mekke'de Hz. Peygamber'in herhangi bir siyasi görevi bulunmazken o, Medine'de ilk İslam devletinin lideri olmuştur. Allah'ın Resulü burada biat ve itaat sözü almıştır. Söz konusu biat Hz. Peygamber'in şahsına değil, Kur'an-ı Kerim'in de ifadesine göre onun aracılığıyla Allah'a (cc) olan bağlılık şeklindedir.[174] Allah Resulü'ne biat, sonraki dönemlerde devlet idarecilerine bağlılık şeklinde devam etmiştir.[175]

Hz. Peygamber'in Medine'de yaptığı en önemli düzenlemelerden biri de Medine Sözleşmesi'dir. Bu sözleşme ile Allah Resulü; Müslümanların haklarını korumak, güvenliklerini sağlamak için şehirde yaşayan gayrimüslimlerle uyum içerisinde yaşamanın yollarını aramıştır.[176] Medine Sözleşmesi'nde din ve vicdan hürriyeti konusunda kurallar getirilmiştir. Şartların karşılıklı kabul edilmesi, Müslümanların bu şehirde hukuki ve dinî varlığının kabul edildiğinin bir göstergesi olmuştur. Bu, Müslümanlar açısından son derece önemli bir durumdur. Anlaşmaya göre her iki taraf da inanç ve fikir hürriyetine saygı gösterecek, kişinin can ve mal güvenliği öncelikli olacaktır.[177] Hz. Peygamber'in amacı Cahiliye Arapları'nda var olan savaş, soygun, kan davaları gibi toplumu bölen ve ayrıştıran uygulamaları kaldırarak içte ve dışta huzuru sağlamaktır.

Görsel 3.19: Hz. Peygamber, Medine Sözleşmesi ile toplumsal huzuru sağlamayı amaçlamıştır.

BİLGİ KUTUSU

Medine Sözleşmesi; haklar, sorumluluklar, din ve vicdan hürriyeti açısından çok önemli bir anlaşma olmuştur. Bu belge, ilk İslam devletinin anayasası olma özelliğine sahiptir. Aynı zamanda yeryüzünde bir devletin yapmış olduğu ilk yazılı anayasadır.

(bk. Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, s. 167.)

Görsel 3.20: İstişare sosyal hayatın her alanında önemli bir yer tutmaktadır.

Yüce Allah, **"Rab'lerinin çağrısına uyarlar, namazı özenle kılarlar. İşleri de aralarındaki danışma ile yürür. Kendilerine verdiğimiz rızıktan başkaları için harcarlar."**[178] buyurarak Müslümanların istişare etmesi gerektiğini belirtmiştir. Hz. Peygamber idare anlayışını istişare üzerine kurmuş ve çoğu meselede ashabına danışmıştır. İstişare, herhangi bir karar almadan önce konuların etraflıca araştırılması ile meselenin her yönünü görüp buna göre karar vermektir.[179] Hz. Peygamber, Kur'an-ı Kerim'in en önemli uygulayıcısı olarak bu konuda sahabeye örnek olmuştur. Dünyevi konularda (ferdî, ailevi, ticari konular vb.) olduğu gibi hakkında ayet inmeyen bazı dinî meselelerde de (ezanın meşru kılınması gibi) ashabıyla istişare etmiştir.[180] Sahabe Hz. Peygamber'in bu konudaki tavrını "Resulullah'tan daha çok ashabıyla istişare eden bir kimse görmedim."[181] sözleriyle ifade etmiştir.[182]

HZ. PEYGAMBER'DEN BİZE

"Biliniz ki, Allah da Resulü de istişareden müstağnidir. Ancak Allah Teala bunu benim ümmetime bir rahmet kıldı. Onlardan her kim istişare ederse hayırdan mahrum olmaz, her kim de terk ederse hatadan kurtulmaz."

(Beyhaki, Şu'abu'l- İman, C 6, s. 77.)

Bedir Savaşı'nda ordunun karargâh kuracağı mekânın seçilmesinde, Resulullah'ın Hubab bin Münzir'in (ra) tavsiyesini onaylaması onun en iyi istişare örneklerindendir. Yine Bedir Savaşı sonrası esirlere ne yapılacağı konusunda ashabına danışması ve Hz. Ebu Bekir'in fidye karşılığı serbest bırakılması teklifini kabul etmesi de diğer bir istişare örneğidir.[183] Hz. Peygamber, sadece siyasi alanda değil sosyal hayatta karşılaşılan konularda da ashabıyla istişare etmiştir. Sahabe, meyve alım satım olayında henüz olgunlaşmamış meyvenin satılmasından duydukları sıkıntıyı Resulullah'a ilettiğinde Hz. Peygamber ashabıyla istişare ederek meyvelerin olgunlaştıktan sonra satılmasını tavsiye etmiştir.

Peygamberimiz, siyasi alandaki uygulamalarını İslam'ın temel ilkeleri üzerinden gerçekleştirmiştir. Bu ilkelerin başında adalet, emanet, liyakat, istişare, maslahatlar, eşitlik, hak ve özgürlük ile ahde vefa etmek gelmektedir. İslamiyet Medine dışına yayıldığında Allah Resulü, bu bölgelere idareciler tayin etmiştir.

Bir idareci seçeceği zaman da kişinin liyakatine bakmıştır. Bu idareciler gittikleri yerde Hz. Peygamber'i temsil etmiş, Kur'an-ı Kerim'in rehberliğinde Resulullah'ı örnek alarak adaleti tesis etmiş ve İslam'ın yayılması için çalışmışlardır. Yine Allah Resulü, çevre ülkelerin hükümdarlarına ve bazı kabile reislerine gidecek olan elçilerini de aynı biçimde seçmiş; elçilerinde dürüstlük, güzel ahlak, hitabet, ikna kabiliyeti, bilgelik gibi özellikler aramıştır.[184]

VAHİYDEN BİZE

" Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel öğütler veriyor. Şüphesiz Allah her şeyi işitmekte, her şeyi görmektedir."

(Nisa suresi, 58. ayet.)

Hz. Peygamber'in Medine'ye gelmesiyle beraber vahyin içeriği de değişmeye başlamış ve sosyal hayatı düzenleyen ayetler gelmiştir. Bu ayetlerden hareketle miras ve ceza hukuku gibi alanlarda kurallar belirlenmiş ve toplumsal düzen Kur'an-ı Kerim'in ilkelerine göre sağlanmıştır. Hz. Peygamber'in muhacir ve ensarı kardeş ilan etmesi de insanlar arasında yardımlaşmayı geliştirmeye yönelik bir adımdır.

Görsel 3.21: İslam, inanç birliği etrafında yoğunlaşan manevi kardeşliği önemsemiştir.

Hz. Peygamber'in Medine'de gerçekleştirdiği köklü değişim, Kur'an-ı Kerim'in değerleri üzerine inşa edilmiş ve bu sayede şehirde ideal bir toplum düzeni sağlanmıştır. Hicret'in ardından Hz. Peygamber, Kur'an'ın ilkelerini temel alarak köklü bir değişim başlatmış; ortaya çıkan her türlü dava ve anlaşmazlığı çözerek şehirde ideal bir toplum düzeni kurmuştur. Hukuki ve cezai meselelerde Kur'an'ın hükümlerini esas almış; Kur'an'da açık hükmün bulunmadığı durumlarda ise adalet ve (maslahat) ilkeleri doğrultusunda yeni hükümler belirlemiştir.[185]

afiş

Hz. Peygamber'e gelen hırsızlık, zina gibi cezai olaylarda Kur'an'ın öngördüğü hükümleri hiçbir ayrım yapmadan uygulamıştır. Cezai davaların yanı sıra miras paylaşımı, toprak anlaşmazlıkları, su kuyularının mülkiyeti, borç ilişkileri gibi anlaşmazlık konuları onun hakemliğinde çözülmüştür. Hz. Peygamber bu süreçte sadece mevcut davaları karara bağlamakla yetinmemiş, aynı zamanda ilerleyen yüzyıllarda İslam hukukunun temelini oluşturacak muhakeme usullerini (yargı yollarını) ve yargı ilkelerini de ortaya koymuştur.[186]

ŞİİR

BİR GECE

"On dört asır evvel, yine bir böyle geceydi,
Kumdan, ayın on dördü, bir öksüz çıkıverdi!
Lakin, o ne hüsrandı ki hissetmedi gözler;
Kaç bin senedir, halbuki, bekleşmedelerdi!

Derken büyümüş, kırkına gelmişti ki öksüz,
Başlarda gezen kanlı ayaklar suya erdi!
Bir nefhada insanlığı kurtardı o masum
Bir hamlede kayserleri, kisraları serdi!

MEHMET ÂKİF ERSOY
Safahat

6. Bir Sahabi Tanıyorum: Musab bin Umeyr (ra)

Musab bin Umeyr (ra), Mekke'de saygın bir kabile olan Kureyş'in ana kollarından Abdüddaroğulları'na mensuptur. Musab bin Umeyr (ra), Ebu Muhammed künyesiyle anılmıştır. Lakabı ise Musabü'l-Hayr'dır. Babası Umeyr bin Haşim, annesi ise Hunas binti Malik'tir. Hz. Peygamber'in büyük dedesi Kusay; vefat etmeden önce Mekke yönetimi ve Kâbe hizmetleriyle ilgili görevleri oğulları arasında paylaştırırken Darünnedve'yi yönetme hakkını, hacılara su dağıtma işini ve savaşta sancağı taşıma görevini büyük oğlu Abdüddar'a vermiştir.

Abdüddaroğulları, Haşimoğulları ile aralarındaki husumetten dolayı Hz. Muhammed'e (sav) ve tebliğine muhalefet etmekle tanınmış bir sülaledir. Ailesi ve akrabaları bu denli güçlü olan Musab bin Umeyr (ra), İslam'ı kabul ederek Hz. Peygamber'in yanında olmayı tercih etmiştir. Musab (ra), anne babası tarafından çok sevilen güzel yüzlü ve nazik bir gençtir. Çok zengin bir kadın olan annesi, Şam ve Hindistan'dan getirttiği kaliteli kumaşlardan yapılmış en şık elbiseler, en güzel kokular ve hadrami denilen özel ayakkabılarla oğlunu büyütmüştür.[187] O, uyuduğunda bir çeşit içecek olan ka'b ve bir çorba türü olan heys başucuna konulmuş ve uyandığında bunları içerek güne başlamıştır.[188] Musab bin Umeyr (ra); ailesi tarafından özenle yetiştirilmiş, güzelliği ve saçlarını tarama şekliyle Mekkelilerin dikkatini çekmiş, gösterişli bir hayat yaşamıştır.

Görsel 3.22: Musab bin Umeyr (ra) Mekke'nin en güzel giyinen ve koku sürünen delikanlısıdır.

Mekke'nin en yakışıklı ve genç delikanlılarından olan Musab bin Umeyr'in (ra) hayatı İslam'ı kabul etmesiyle birlikte çok zorlu bir sürece girmiştir. Örneğin hicret esnasında Musab bin Umeyr (ra) zorluğa dayanamadığında Sad bin Malik (ra) onun için şöyle demiştir: "Biz hicret esnasında zor şartlar altında yaşam mücadelesi veriyorduk. Şiddetli bir açlıkla karşı karşıya kaldık. Bu durum bize zor gelmesine rağmen dayanabiliyorduk. Ancak Musab bin Umeyr (ra) geçmişte çok refah bir hayat yaşadığı için açlığa ve zorluğa dayanamadı. Onun açlıktan derisi soyulmaya başlamış ve o yürümeyecek hâle gelmişti."[189]

İslam'ın ilk yıllarında henüz yirmili yaşlarda olan Musab bin Umeyr (ra), ilk iman eden kişilerdendir.[190] Allah Resulü'nün Erkam bin Ebülerkam'ın (ra) evinde İslam'ı anlattığını duyması üzerine içinde yanmaya başlayan iman ateşi, onu Resulullah'ın huzuruna götürmüştür. Müslüman olduğunun öğrenilmesi hâlinde çeşitli sıkıntılarla yüz yüze geleceğini bilen Musab bin Umeyr (ra), bu durumu annesinden ve kavminden gizlemiştir. O Müslüman olduktan sonra saklanarak Hz. Peygamber'in yanına gidip gelmiş ve namazlarını gizlice kılmıştır. Ancak Osman bin Talha'nın onu namaz kılarken görüp ailesine bildirmesi üzerine Musab (ra) için zor bir dönem başlamıştır. Ailesi, onu yakalayıp hapsetmiş; Hz. Peygamber ve Müslümanlarla görüşmesini engellemiştir. Annesi oğlunun İslam'ı kabul etmesini beklemediğinden onu imanından döndürmek için çeşitli sözlerle iknaya çalışmış ancak gücü yetmeyince kölelerine kırbaçlatmıştır. İslam'dan uzaklaşması, Hz.

Peygamber'e tabi olmaktan vazgeçmesi için maddi ve manevi eziyetler uygulamıştır. Çoğu zaman aç ve susuz bir şekilde hapis hayatına devam eden Musab (ra), tüm bu işkencelere sabretmiş ve İslam üzerinde sebat etmiştir.[191] Bu durum Musab bin Umeyr'in (ra) Habeşistan'a hicretine kadar devam etmiştir.

Bisetin 5. yılında Allah Resulü, Müslümanlara Habeşistan'a hicret için izin vermiştir. İlk hicret edenlerden olan Musab bin Umeyr (ra), burada üç ay kadar kalmış ancak Mekkelilerin uydurdukları asılsız haber üzerine Mekke'ye geri dönmüştür.[192]

SIRA SİZDE

"Urve bin Zübeyr'den (ra) rivayet edildiğine göre bir gün Allah Resulü, Mescid-i Nebevi'yi inşa ederken Musab bin Umeyr (ra) çıkagelmişti. Üzerinde siyah beyaz çizgili bir giysi bulunan Musab (ra) bu elbisenin bir kısmına işlenmemiş bir hayvan derisinden eklemişti. Sahabe onun bu hâlini görünce ona acıyarak başlarını öne eğmişti. Musab bin Umeyr (ra), onlara selam vermiş ve Allah Resulü onun selamını aldıktan sonra ona güzel övgülerde bulunarak şöyle buyurmuştu: *'Dünya ehliyle dünyayı değiştiren Allah'a hamdolsun. Kureyş içinde anne babasının yanında nimete Musab'dan daha fazla sahip olan bir genç görmemiştim. Allah ve Resulü'nün sevgisine sahip olmak, onu bu refah içinden çıkardı.'"*

(İbni Sad, Kitabü't-Tabakati'l-Kebir, C 3, s. 128.)

Metinden hareketle Müslümanlar, İslam'ı yaşama konusunda ne tür fedakârlıklar gösterebilir?

Öğretmen Olarak Görevlendirilişi

Hz. Peygamber Birinci Akabe Biatı'nda Medineli Evs ve Hazreç'ten kişilerle görüşmüştür. Onlar, Hz. Peygamber'den kendilerine din hakkında derin bilgiler verecek ve Kur'an-ı Kerim'i okuyacak bir öğretmen tayin etmesini istemişlerdir. Hz. Peygamber de Musab bin Umeyr'i (ra) Medine'ye göndermiştir.[193] Mekke'den Medine'ye ilk hicret eden sahabi olan Musab (ra), burada Esad bin Zürare'nin (ra) evinde misafir olarak kalmıştır.

Musab bin Umeyr (ra), Medine'de eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamış; iman, ibadet, İslam ahlakı ve adabı gibi konularda dersler vermiştir. Aynı zamanda toplumun kozmopolit yapısını dikkate alarak Evs ve Hazreç arasında yıllarca süregelen savaşları bertaraf etmeye çalışmıştır. Musab bin Umeyr (ra) çok kısa sürede büyük başarılar elde etmiş, İslam neredeyse tüm evlerde konuşulur hâle gelmiştir. Bu durum onun yumuşak huylu, tatlı dilli ve güler yüzlü mizacından kaynaklanmıştır.[194]

Görsel 3.23: Musab (ra), Medine halkına İslam'ı anlatarak kalplerde imanın yeşermesine vesile olmuştur.

OKUYALIM

"Bir gün Musab bin Umeyr (ra) ve Esad bin Zürare (ra) birlikte Medine sokaklarında bir kuyunun başına oturmuş tebliğ yapıyorlardı. Müslüman olanlar da her ikisinin etrafına toplanmış, İslam hakkında bilgi alıyorlardı. O sırada Abdüleşheloğulları kabilesinin reisi Üseyd bin Hudayr, elinde mızrağıyla öfkeyle çıkageldi. Musab'a (ra) ve Esad'a (ra) seslenerek 'Sizin bizim toprağımıza gelme nedeniniz nedir? İçimizden zayıf olanların inançlarını mı bozacaksınız? Ey Esad! Şu yabancı, kovulmuş adamı inançlarımızı batılla bozması için mi getirdin? Ey Musab! Bizim etrafımızda bir daha bir şey yaptığını görmeyeyim! Eğer hayatınız değerli ise buradan hemen ayrılın!' dedi. Bunun üzerine Musab bin Umeyr (ra) ona, 'Biraz oturup beni dinlesen belki düşüncelerin değişir; beğenirsen kabul edersin, beğenmezsen dinlemekten yüz çevirirsin.' dedi. Üseyd bin Hudayr bu sözden sonra biraz olsun sakinleşmiş, 'Yerinde bir söz söyledin.' diyerek mızrağını yere saplayıp oturmuştu. Musab bin Umeyr (ra) İslam'ı ona anlatmış ve Kur'an-ı Kerim'den örnekler vermişti. Üseyd; Kur'an-ı Kerim ayetlerinden etkilenmiş, 'Bu ne kadar güzel, ne kadar yüce bir söz! Siz bu dine girmek için ne yaparsınız?' demişti. Bu söz üzerine Musab bin Umeyr (ra) ve Esad bin Zürare (ra) İslam'a giriş şartlarını anlatmışlardı. Üseyd bin Hudayr şehadet getirerek Müslüman olmuştu."

(İbnülesir, Üsdü'l-Gabe, thk. Ali Muhammed Muavviz, Adil Ahmed Abdülmevcut, C 2, s. 221.)

Katıldığı Savaşlar

Hz. Peygamber'in Mekkeli müşriklerle yaptığı ilk savaş olan Bedir Savaşı'na katılan Musab bin Umeyr (ra), Allah Resulü'nün en büyük sancağı olan muhacirlerin sancağını taşımıştır. Öteden beri bayrağı taşıma görevini yerine getiren kabilesi gibi bu savaşta da en büyük bayrağı Musab (ra) taşımıştır.

Görsel 3.24: Musab (ra), Uhud Savaşı'nda İslam'ın sancağını taşımıştır.

Hicret'in üçüncü senesinde yapılan Uhud Savaşı, Müslümanların yaptığı ikinci önemli savaştır. Müşriklerin kendi bayraklarını Abdüddaroğulları'ndan bir kişinin taşıdığını öğrenen Hz. Peygamber, bu savaşta da Musab bin Umeyr'e (ra) aynı kabileden olduğu için sancağı taşıma görevini vermiştir. Savaşın başladığı andan itibaren Resulullah'ın yanında savaşan Musab bin Umeyr (ra), İbni Kaime adındaki bir müşrik tarafından kolları kesilerek yere düşürülmüş ardından son bir kılıç darbesiyle şehit edilmiştir.

Musab bin Umeyr (ra) son nefesine kadar İslam'ın sancağını yere düşürmemiştir. O her iki kolu kesildiğinde bile sancağı göğsünün arasında sıkıştırarak düşürmemeye çalışmıştır. Savaş bittikten sonra Hz. Peygamber şehitler arasında gezerken Musab bin Umeyr'i (ra) yüzükoyun yere kapaklanmış bir şekilde gördüğünde **"Müminlerden bir kısım adamlar Allah'a verdikleri sözü yerine getirdiler, kimileri O'nun yolunda can verdiler, kimileri de ecellerini bekliyorlar; (vaatlerini) asla değiştirmediler."**[195] ayetini okumuştur. Hz. Peygamber, *"Allah Resulü, kıyamet gününde Allah katında sizin şehitler olduğunuza mutlaka şahitlik edecektir."* buyurmuş ve ardından Müslümanlara dönerek *"Ey insanlar; onları ziyaret edin, onlara selam verin. Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki onlar kıyamete kadar kendilerine selam veren her kişinin selamını alırlar."* diyerek şehitlerin ölmediğini ifade etmiştir.[196]

Musab bin Umeyr (ra), şehit olduğunda kefeni onun vücudunu kapatmaya yetmeyince sahabe Allah Resulü'ne başvurmuştur. Hz. Peygamber'in, *"Onunla baş kısmını örtün, ayaklarını da bitkilerle kapatın."* buyurması üzerine sahabe Musab bin Umeyr'i (ra) tavsiye edildiği şekilde defnetmiştir.

Musab bin Umeyr (ra); peygamber mesleği olan öğretmenliği güler yüz ve tatlı dille yerine getirmiş, son nefesini verinceye kadar İslam'a hizmet etmekten bir an bile vazgeçmemiştir. Allah'a (cc) ve Resulü'ne olan sevgisinden dolayı zenginlik ve refah içinde yaşadığı hayatı terk etmiş ve İslam'ın neferlerinden olmuştur. Medine'de İslam'ın yayılmasında en büyük çabayı sarf eden Musab (ra), en çok anne ve babasının Müslüman olmayışına hüzünlenmiştir. Yaşadığı onca sıkıntıya rağmen ana babasına İslam'ı tebliğ etmiş ancak onlar iman etmemiştir.

Allah Resulü, tebliğ gibi ağır bir vazifeyi Musab'ın (ra) yapabileceğine inandığı için Medine'de İslam'ın geleceğini onun ellerine teslim etmiştir. O, kendisine verilen bu vazifeyi hakkıyla yerine getirmiş ve Müslüman gençlere örnek olmuştur. Vefat ettiğinde kırklı yaşlarında olduğu rivayet edilen Musab bin Umeyr (ra), Uhud şehitliğinde Hz. Hamza'nın (ra) yanına defnedilmiştir.[197]

video

7. Hadisten Hayata

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اُنْصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا. فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنْصُرُهُ إِذَا كَانَ مَظْلُومًا، أَفَرَأَيْتَ إِذَا كَانَ ظَالِمًا، كَيْفَ أَنْصُرُهُ؟ قَالَ: تَحْجُزُهُ أَوْ تَمْنَعُهُ مِنَ الظُّلْمِ؛ فَإِنَّ ذٰلِكَ نَصْرُهُ

video

"Enes bin Malik'ten (ra) rivayet edildiğine göre Resulullah şöyle buyurdu: *'Zalim de olsa mazlum da olsa kardeşine yardım et.'* Bunun üzerine biri, 'Ey Allah'ın Resulü! Eğer mazlum ise yardım ederim ancak zalimse ona nasıl yardım edeceğim?' dedi. Resulullah buyurdu ki: *'Onu zulümden uzaklaştırırsın veya onun zulmüne engel olursun. İşte bu ona yapacağın yardımdır.'"*

(Buhari, İkrah, 7.)

Yüce Allah insanoğluna birçok alanda farklı sorumluluklar yüklemiştir. Bunlardan biri de adil olmasıdır. Adaletsizlik, zulüm ve haksızlıktır. **"İnanıp da imanlarına herhangi bir haksızlık bulaştırmayanlar var ya işte güven onlarındır ve onlar doğru yolu bulanlardır."**[198] ayetiyle Allah (cc) zulmü şiddetle yasaklamış ve adaletli olmanın en doğru yol olduğunu vurgulamıştır.

Hz. Peygamber bu hadisişerif ile Arap toplumunda (zalim de olsa haksız da olsa kendi ırkını ve soyunu desteklemeyi ön gören) asabiyet anlayışını yıkmıştır. Çünkü asabiyet çoğu zaman adaletsizliğe ve zulme sebep olmuştur. Hz. Muhammed (sav) insanların birlikte ve kardeşçe yaşamasına engel olan asabiyet anlayışının yerine, getirdiği birçok ahlaki değer ile toplumsal ilişkileri güçlendirmiştir.

Peygamberimiz insan ilişkilerinde sınırlara riayet etmeyi, haklara saygılı olmayı ve adil davranmayı öğütlemiştir. Ailevi ilişkilerde, hakların gözetilmesi konusunda ashabını uyarmıştır. Erkeklere, eşlerine karşı kaba ve kırıcı davranışlardan uzak durmalarını; hanımlara da eşlerinin haklarını korumalarını emretmiştir. Resulullah, erkek çocuklarının kız çocuklarına tercih edilmesini de menederek çocuklara eşit davranılmasını emretmiştir.[199] Aynı zamanda ana baba ve akrabaya zulmetmeyi ve saygısızlığı da büyük günahlardan sayarak onlarla ilişkiyi kesmeyi Yüce Allah'ın rahmetinden uzaklaşma sebebi olarak göstermiştir.[200]

Haksızlığa uğrayan kim olursa olsun, insan karar verirken duygularını bir kenara bırakarak daima haklının yanında yer almalıdır. İnsan isteyerek veya istemeyerek bazen çok sevdiği ve değer verdiklerine daha ayrıcalıklı, nefret duyduğu kişilere karşı da haksız davranabilmektedir. İnsan bunu bazen sevdiklerinin hatırı, dosttan beklenen bir çıkar ya da acıma duygusu ile yapmaktadır. Bazen de sevmediği hatta düşman olduğu kişilere karşı tutunduğu olumsuz duygular sebebiyle yapmaktadır.

Sahabe, hadisişerifte bahsedilen mazluma yardımı anlamış ama zalime yardımın nasıl olacağını anlamamış ve bunu Hz. Peygamber'e sormuştur. Allah Resulü'nün cevabı sayesinde kişinin zalime yardım etmesinin onun zulmünü engellemek olduğunu anlamışlardır. Çünkü kişi onun işleyeceği günaha engel olmuş, onu haksızlık etmekten ve ahirette ceza almaktan kurtarmıştır. Buna karşın zalimin zulmetmesine göz yummak ve duyarsız kalmak da zulmün bir çeşidi sayılmıştır. Bu nedenle Müslümanlara yakışan zulme karşı birlikte hareket edip kötülüğü uzaklaştırmaktır.

Görsel 3.25: İslam, insanların birbirine kenetlenmesini ve toplumsal birlikteliği önemser.

3. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıda verilen açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Arap Yarımadası'nda kabilecilik anlayışı insanların inançlarını, sosyal ve kültürel hayatlarını şekillendirmiştir. Arapların İslam'dan önceki bu inanç, yaşayış ve davranışları "Cahiliye" kavramı ile ifade edilmiştir.

İslam'ın Cahiliye Dönemi'ndeki sosyal hayatla ilgili kaldırdığı uygulamalara iki örnek veriniz.

.....
.....
.....

2. İslam dininin kadınlara verdiği haklardan biri de mehirdir. Mehir; bir karşılık beklemeden, alım-satım işlemi olmaksızın kocanın eşine bir hediyesidir. Mehir, kadınlara verilen değerin ve onlara karşı gösterilen saygının bir teminatıdır. Yüce Allah Nisa suresinin 4. ayette "Kadınlara mehirlerini borcunuzu öder gibi verin. Eğer onun bir kısmını size gönül rızasıyla verirlerse onu da afiyetle yiyin." buyurarak bu hakkın yerine getirilmesinin hem sosyal hem de hukuki bir görev olduğunu belirtmiştir.

İslam, aile kurumunu ve kadınları korumak için başka ne tür haklar vermiştir? Açıklayınız.

.....
.....
.....

3. İslam öncesi Arap Yarımadası'nda siyasi ve hukuki anlamda bir devlet sistemi olmadığı için insanlar arasında kan bağı ile oluşturulan bir kabilecilik anlayışı vardır. Bu anlayış beraberinde asabiyet duygusunu getirmiştir. Asabiyet; aralarında akrabalık bağı olanların, düşmanlarına karşı birlikte hareket etmesidir. Bir kabilenin yahut bir kişinin başka kabileler tarafından saldırıya uğramasını veya haklarının gasp edilmesini engelleyen bir güç olmuştur.

Verilen ayetten yola çıkarak sünnet-vahiy ilişkisini açıklayınız.

.....
.....
.....

4. "Hz. Peygamber Veda Haccı'nda Cahiliye zihniyetinin bütün olumsuz yönlerini kökten kaldırmıştır. 'Ey İnsanlar! Rabb'iniz bir, babanız birdir. Dikkat edin! Arap'ın Arap olmayana, Arap olmayanın Arap'a; beyazın siyaha, siyahın beyaza üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takva iledir.' buyurarak kaldırdığı olumsuzluklardan biri de insanlar arasındaki sınıf ayrımı ve eşitsizliktir."

(Ahmed bin Hanbel, Müsned, 5.)

Yukarıda verilen hadisişerifte İslam'ın insana verdiği değeri günümüz şartlarına göre yorumlayınız.

.....
.....
.....

5. "Ey iman edenler! Karşılıklı rızaya dayanan ticaret dışında, mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah size karşı çok merhametlidir."

(Nisa suresi, 29. ayet.)

Verilen ayetten hareketle İslam dininin ticari ilişkilerde üzerinde durduğu ve yasakladığı konular neler olabilir? Açıklayınız.

.....
.....
.....

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere parantez içinde verilen kelimelerden uygun olanları yazınız.

(asabiyet, bedevi, Cahiliye, hadari, kabilecilik, mevali)

6. Hicaz bölgesinde çölde konar göçer olarak yaşayan kimselere ..... denir.

7. Aralarında akrabalık bağı olanların, düşmanlarına karşı birlikte hareket etme duygusuna ..... denir.

8. Arapların İslam'dan önceki inanç, tutum ve davranışlarını ifade eden zihniyete ..... denir.

9. Hicaz bölgesinin belli kesimlerinde yerleşik hayat yaşayan kabilelere mensup kişilere ..... denir.

10. Esirler ve hürler arasında bir sınıf olup hürler kadar geniş haklara sahip olamayanlara ..... denir.

Aşağıdaki kavramları doğru açıklama ile eşleştirerek yay ayracın içine madde numarasını yazınız.

11.	Haniflik	( )	A) Yüce Allah'ın bir ve tek olduğunu kabul edip O'na hiçbir şeyi ortak koşmamaktır.
12.	Putperestlik	( )	B) Allah'a (cc) inanmakla birlikte başka varlıkları da tanrı kabul etmektir.
13.	Şirk	( )	C) Hz. İbrahim'in dini olarak bilinir ve tek Allah (cc) inancı hakimdir.
14.	Tevhit	( )	Ç) Yüce Allah'ın varlığını kabul etmekle birlikte bu inançta putlar aracıdır ve kutsaldır.
15.	İnanç	( )	D) Dinin getirdiği her şeyi kabul ederek ona bağlanmaktır.

Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

16. I. Arapların putlar aracılığıyla Allah'ı (cc) yüceltmesi

II. Arapların bireysel ve sosyal hayatta adaletten uzak olması

III. Güçlülerin zayıfları ezdiği ve kibir üzerine kurulu bir toplumsal düzenin olması

IV. Erkeğin kadından üstün tutulması ve kız çocuklarına değer verilmemesi

V. Kabilecilik anlayışı ve kan davalarının sıkça görülmesi

Yukarıdaki öncüllerden hangileri İslam'dan önceki dönemin Cahiliye Dönemi olarak isimlendirilmesinin sebeplerindendir?

A) I, II ve III

B) I, III ve IV

C) I, II, III ve V

D) II, III ve IV

E) II, III, IV ve V

17. Hz. Muhammed (sav); eşlerine, çocuklarına, torunlarına ve onların yakınlarına karşı sergilediği tutum ve davranışlarla da en güzel örnek olmuştur. O; tüm insanlara göstermiş olduğu ilgi, sevgi ve saygıyı kan bağı ve evlilik bağlarıyla oluşan akrabalarına da göstermiştir. Her zaman onların maddi ve manevi ihtiyaçlarıyla ilgilenmiş ve onların doğruyu bulmaları için elinden geleni yapmıştır. Hayatlarında olduğu gibi ölümlerinden sonra da yakınlarına dua etmiş ve onları güzelliklerle anmıştır. Çocuklarını ve torunlarını en güzel şekilde yetiştirmiş ve eğitimleriyle yakından ilgilenmiştir. Yetimliği ve öksüzlüğü bizzat yaşayan Peygamberimiz ana baba hakkı konusunda da pek çok kez uyarmış ve büyüklere karşı hürmette kusur edilmemesini emretmiştir.

Bu parçada vurgulanan düşünce aşağıdaki hadisişeriflerden hangisinin mesajı ile <u>örtüşmez</u>?

A) "Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en hayırlı olanınızdır. Ben de aileme karşı en hayırlı olanınızım..."

(Tirmizi, Menakıb, 64.)

B) "... Allah rızasını umarak ailen için yaptığın her harcamadan muhakkak ecir alırsın..."

(Buhari, Cenaiz, 36.)

C) "Müslüman, Müslümanın din kardeşidir."

(Ebu Davud, Edeb, 38.)

D) "Hiçbir ana baba çocuğuna güzel terbiyeden daha üstün bir bağışta bulunmamıştır."

(Tirmizi, Birr, 33.)

E) "Rabb'in hoşnutluğu anne babanın hoşnutluğuna bağlıdır. Rabb'in öfkesi ise anne babanın öfkesine bağlıdır."

(Tirmizi, Birr, 3.)

18. Ayşe Öğretmen geçen haftaki derste İslamiyet'le birlikte Arap toplumunda meydana gelen ekonomik dönüşümlerden bahsetmiştir. Öğrencilerin bu konuyla ilgili birer ayet bulmasını istemiştir.

Aşağıdaki öğrencilerden hangisi konu dışı ayet örneği vermiştir?

A) Emre: "Ey iman edenler! Karşılıklı rızaya dayanan ticaret dışında, mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah size karşı çok merhametlidir."

(Nisa Suresi, 29. ayet.)

B) Zeynep: "Ölçtüğünüz zaman tastamam ölçün ve doğru terazi ile tartın. Bu hem daha iyidir hem de sonucu daha güzeldir."

(İsra suresi, 35. ayet.)

C) Eymen: "Allah faizi tüketir, sadakaları ise arttırır ve Allah hiçbir inkârcı günahkarı sevmez."

(Bakara suresi, 276. ayet)

D) Hilal: "Aranızda birbirinizin mallarını haksız yere yemeyin. İnsanların mallarından bir kısmını bile bile günaha girerek yemek için onları hakimlere (rüşvet olarak) vermeyin."

(Bakara suresi, 188. ayet.)

E) Enes: "Allah'ın sizi birbirinizden üstün kıldığı şeyleri iç çekerek arzu etmeyin. Erkeklerin de kazandıklarından nasipleri var, kadınların da kazandıklarından nasipleri var. Allah'ın lütfundan isteyin, şüphesiz Allah her şeyi bilmektedir.

(Nisa suresi, 32. ayet.)

19. Hz. Muhammed'in (sav); Bedir Savaşı'nda Hubab bin Münzir'in (ra) tavsiyesini onaylayarak ordunun karargâh kuracağı mekânı değiştirmesi, onun en iyi istişare örneklerinden biridir. Uhud Savaşı'nda ise yaptığı istişare sonucu kendi görüşüne aykırı olmasına rağmen Medine dışında bir meydan savaşına karar vermiştir.

Bu bilgilerden yola çıkarak Hz. Peygamber için

I. Çoğunluğun görüşüne göre hareket etmiştir.

II. Siyasi konularda işlerini danışarak yapmıştır.

III. Sahabenin görüşlerine katılmasa da saygı göstermiştir.

yargılarından hangisine ya da hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I

B) I ve II

C) I ve III

D) II ve III

E) I, II ve III

20. - Musab bin Umeyr (ra) Müslüman olduktan sonra ailesinin işkencelerinden kurtulmak için Habeşistan'a gitmiştir.

- Akabe Biatı'nda Medine halkı, kendilerine din hakkında bilgi verecek ve Kur'an-ı Kerim öğretecek bir öğretmen isteyince Hz. Peygamber Musab bin Umeyr'i (ra) göndermiştir.

- Musab bin Umeyr (ra), Bedir Savaşı'nda kabilesi gibi en büyük bayrağı taşımış; Uhud Savaşı'nda sancağı taşıma görevi Hz. Peygamber tarafından yine kendisine verilmiştir.

- Musab bin Umeyr (ra); Uhud Savaşı'nda savaşın başladığı andan itibaren Resulullah'ın yanında savaşmış, İbni Kaime adındaki bir müşrik tarafından kolları kesilerek yere düşürülmüş ve ardından kılıç darbesiyle şehit edilmiştir.

- Müslüman olmadan önce zenginlik ve refah içerisinde yaşayan Musab bin Umeyr (ra), Allah (cc) ve Resulü'ne olan sevgisinden dolayı sahip olduğu bütün varlığını terk etmiştir.

Yukarıda verilen bilgilerde Musab bin Umeyr'in (ra) hangi özelliğinden bahsedilmemiştir?

A) Sancaktarlığı B) Savaşçılığı C) Öğreticiliği D) Muhacirliği E) Hoşgörülü olma

Yedek soru

محمد رسول الله

Ünite Özet

4. ÜNİTE

KÜLTÜRÜMÜZDE PEYGAMBERİMİZ

Ünite PDF'si

NELER ÖĞRENECEĞİZ?

Bu ünitede

1. Hz. Peygamber'in beşerî özelliklerini
2. Sanat, edebiyat ve musikimizde Hz. Muhammed (sav) sevgisinin tezahürlerini
3. İslam dünyasında Peygamber sevgisine ait örnekleri
4. Ebu Eyyüb Ensari'nin (ra) örnek şahsiyetini
5. Peygamber sevgisi ile ilgili bir hadisi

öğreneceğiz.

KAVRAMLAR

- şemail
- naat
- mevlit
- hilye

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. Hz. Muhammed'in (sav) beşerî özellikleri ile ilgili bildiklerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Mevlit kavramının sizde uyandırdığı çağrışımları arkadaşlarınızla paylaşınız.
3. Türk İslam sanatlarından bildiklerinizi ve ve bu sanatların sizde uyandırdıkları duygu ve düşünceleri arkadaşlarınızla paylaşınız.
4. Türk milletinin Hz. Muhammed'e (sav) duyduğu sevgi ve bağlılık kültürümüze nasıl yansımıştır? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
5. Ebu Eyyüb Ensari (ra) hakkında bildiklerinizi paylaşınız.

1. Şemailişerif

Hz. Adem'den Hz. Muhammed'e (sav) kadar tüm peygamberler insanlar arasından seçilmiştir. Yüce Allah Yusuf suresinin 109. ayette **"Senden önce de şehir halkı içinden seçip kendilerine vahyettiğimiz kişilerden başkasını peygamber göndermedik..."** buyurarak her topluluğa kendi içlerinden birini peygamber olarak seçtiğini bildirmiştir.

Yüce Allah, insanlara kendi içlerinden birini peygamber olarak gönderdiği zaman insanlar; ilk olarak peygamberin insan olamayacağını düşünerek tepki göstermiştir. Peygamber Efendimiz nübüvvetle taltif edilince müşriklerin ilk tepkisi de aynı olmuştur. İnsanların bu tepkilerine Allah (cc) **"De ki: Eğer yeryüzünde, (insanlar yerine) yerleşip dolaşan melekler olsaydı; elbette onlara gökten bir melek peygamber indirirdik."**[201] buyurarak cevap vermiştir. Hz. Peygamber, bir beşer olduğunu açık bir şekilde ifade etmiştir. Allah Resulü, Müslümanların kendisini sürekli insanüstü özelliklerle görmekte ısrar etmesi üzerine *"Ben de bir beşerim. Size dininizle ilgili bir şey emrettiğim zaman onu yapın. Kendiliğimden bir şey emredince bilin ki ben de bir insanım."*[202] buyurmuştur.

VAHİYDEN BİZE

"De ki: Ben de sizin gibi bir insanım. Şu var ki bana, ilahınızın sadece bir ilah olduğu vahyolunuyor... "

(Keyf suresi, 110. ayet.)

Resulullah, beşer ilişkileri ve bütün davranışlarıyla insanlığa üsveihasene olarak gösterilmiştir. Yüce Allah, Hz. Peygamber'i **"Ey Resul'üm! Şüphesiz ki sen, yüce bir ahlak üzeresin!"**[203], **"Ant olsun; Allah'ın Resulü'nde sizin için Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır."**[204] ayetlerinde de belirtildiği gibi tüm insanlara örnek olarak göstermiştir. Bu da Resulullah'a duyulan ilgi ve merakı artırmıştır.

Görsel 4.1: Fatih Özkafa'nın Hilyeişerif eseridir.

Asrısaadet'te sahabe, Resulullah'ın yanında bulunduğu için onun fiziksel özelliklerini anlatma ihtiyacı duymamıştır. Peygamber Efendimiz'in vefatının ardından ikinci nesil olan tabiîn; her fırsatta sahabeye Peygamberimizin dış görünüşünü, güzel sıfatlarını, davranışlarını sormuş ve "Bize Resulullah'ın dış görünüşü tasvir eder misiniz?" diyerek onu tanımak istemiştir. Sahabenin bu tür sorulara verdiği cevaplar zaman içerisinde zengin bir bilgi birikiminin oluşmasını sağlamıştır.[205] Bu da şemail ilminin doğmasına ve gelişmesine vesile olmuştur.

Şemail, sözlükte "huy, tabiat, karakter, hâl ve hareket, tavır ve davranış"[206] anlamlarına gelmektedir. İslam âlimleri; bu kelimeyi bir şahsın hayat hikâyesini anlatan bir terim olarak kullanmış ve sözcüğü özelleştirerek 19. yüzyıldan itibaren sadece Hz. Peygamber'in beşerî yönünü, yaşam tarzını, dış görünüşünü ve şahsi hayatını anlatan bir terim olarak kullanmışlardır.[207] Şemaillerde Resulullah'ın; fizyonomisi, karakteri, yaşayışı, giyim tarzı, yemesi, içmesi anlatılmıştır.[208]

PEYGAMBERİMİZİN ÖRNEK DAVRANIŞLARI VE TAVSİYELERİ

SÖZLERİNİN SADE VE ANLAŞILIR OLUŞU

Resulullah, sözlerine Yüce Allah'ın adıyla başlar ve yine onun adıyla bitirirdi. Az sözle çok şey ifade edecek şekilde konuşurdu. Konuşması açık ve netti.

"Hz. Peygamber; bir söz söylediğinde, sözü anlaşılsın diye üç kere tekrar ederdi. Bir topluluğa uğrayıp da selam verdiğinde üç kere selam verirdi." (Buhari, İlim, 30.)

MÜTEVAZI OLUŞU

Allah Resulü; peygamber ve devlet başkanı olarak her türlü imkâna sahip olmasına rağmen sade, gösterişten uzak bir hayat yaşamıştır.

"Hz. Peygamber bir adamın oturduğu yerden kaldırılarak diğerinin onun yerine oturmasını nehyetmiştir ama *'Yer açınız, genişletiniz.' diye buyurmuştur."* (Buhari, İzin İsteme, 32.)

DENGELİ OLUŞU

Hz. Peygamber, insanları her zaman ölçülü sevmiş ve ashabına da sevme konusunda dengeli davranmalarını tavsiye etmiştir.

"Sevdiğin kimseyi ölçülü sev ki bir gün sevmeyeceğin bir kişi olabilir. Sevmediğin bir kimseyi de ölçülü şekilde sevme ki günün birinde çok sevdiğin bir kimse olabilir." (Tirmizi, Birr, 60.)

VAKTİNİ DOĞRU DEĞERLENDİRMESİ

Hz. Peygamber evdeki vaktini eşit parçalara bölerek bir kısmını Allah'a (cc) ibadet ederek geçirmiş, bir kısmında ev halkıyla ilgilenmiş ve hane ihtiyaçlarını karşılamıştır. Kendisine ayırdığı zamanının bir bölümünde arkadaşlarını kabul etmiştir.

"Herkes evinde ne yaparsa Resulullah da onu yapardı. Elbisesini yamar, ayakkabısını tamir eder, koyunları sağar, kendi işini kendi yapardı." (Ahmed bin Hanbel, Müsned, 49.)

NEZAKETİ

Hz. Peygamber konuşurken nezaketi elden bırakmaz ve muhatabına incitici bir tarzda hitap etmezdi.

Allah Resulü, insanlardan hoşlanmayacağı bir söz duyduğunda o sözü söyleyeni belli etmeden *"Bazı kimselere ne oluyor da şöyle şöyle konuşuyor!"* şeklinde uyarırdı. (Ebu Davud, Edeb, 5.)

DOĞRULUĞU VE DÜRÜSTLÜĞÜ

Hz. Peygamber her zaman doğru sözlü olmuş, insanlara şaka yaparken bile yalandan uzak durmuştur. Seviyeli, ince ve hoş latifeler yapmıştır.

"Adamın biri Resulullah'a gelerek ondan bir binek hayvanı istemişti. Allah Resulü, *'Seni dişi devenin yavrusuna bindireceğim.'* buyurdu. Adam: 'Ey Allah'ın Resulü, dişi devenin yavrusunu ben ne yapayım?' deyince Hz. Peygamber: *'Tüm develer, dişi develerin yavrusu değil mi?'* buyurarak tebessüm etti." (Tirmizi, Birr, 57.)

SABRI VE HAKKI TAVSİYE ETMESİ

Hz. Peygamber, sevgi ve öfkede her zaman dengeli olmuş ve ashabına da öfkelerini yenmelerini tavsiye etmiştir:

"Öfke şeytandandır. Şeytan ise ateşten yaratılmıştır. Ateş, suyla söndürülür. Öyleyse sizden biri öfkelendiğinde abdest alsın. Biriniz ayakta iken öfkelenirse hemen otursun. Yine de öfkesi geçmezse yatsın." (bk. Ebu Davud, Edeb, 3.)

YEMESİ VE İÇMESİ

Hz. Peygamber yemeğe her zaman besmele ile başlamış, yemek seçmemiş, hoşlanmadığı bir yemekle karşılaştığında onu kötülemeden nazikçe reddetmiştir.

"Ömer bin Seleme dedi ki: Ben Resulullah'ın himayesinde büyüyen bir çocuktum. Elim yemek kabında rastgele dolanır dururdu. Resulullah bana: *'Ey oğul! Allah'ın adını an, sağ elinle ve önünden ye.'* buyurdu. Bundan sonra ben hep öyle yedim."(Buhari, Yiyecekler, 2.)

Grafik Bilgi 4.1: Hz. Peygamber'in ahlaki özellikleri ve bazı tavsiyeleri.

Muhaddisler, eserlerinde genellikle ‘Sıfatü’n-Nebi, Menakıp, Fezail’ gibi başlıklarda Hz. Peygamber’in şemailine yer vermiştir. Hadis âlimlerinden Tirmizi de ‘el-Camiü’s-Sahih’ adlı eserinde Hz. Peygamber’in beşerî yönünü, dış görünüşünü, özel hayatını ve ahlakını ‘Menakıp’ başlığı adı altında vermiştir. O, şemail alanında ilk müstakil eseri yazan ve bu esere ‘Kitabü’ş-Şemail’ adını veren kişidir. Şemail, hicri üçüncü asrın ikinci yarısında müstakil bir ilim dalı olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca Resulullah’ın çeşitli özellikleri, ‘Delailü’n-Nübüvve, Hasaisü’n-Nebi ve Hilye’ gibi farklı ilim dalları tarafından ele alınıp incelenmiştir.[209]

Hilyeişerif

İslam inancında, insan tasvirlerinden kaçınıldığı için Müslümanlar Hz. Peygamber’i gözlerinde ve gönüllerinde canlı tutabilmenin yollarını aramıştır. Onun fiziksel özelliklerini daha çok yazı ile anlatmışlardır. Hz. Muhammed’in (sav) dış görünüşünü ve niteliklerini anlatan bu yazılı metinlere **hilye** adı verilmiştir. Sözlükte “süs, ziynet, kolye”[210] gibi anlamlara gelen hilye mecazen “yaratılış, suret ve güzel vasıflar”[211] demektir. Müslümanlar Peygamber sevgisini canlı tutmak için bu metinleri, bazen küçük kağıtlara yazarak ceplerinde taşımış bazen de duvar levhası şeklinde evlerinin en güzel köşelerine asmışlardır. Bu metinler “cep hilyesi” ve “duvar levhası” adını almıştır.[212]

video

Hilyenin cep hilyesi hâlinde ilk ne zaman kullanıldığı tam olarak bilinmemektedir. Ancak kendine özgü bir kompozisyonla ilk defa Türk Hattat Hafız Osman tarafından levha hâline getirilmiştir. Hilye metinlerinin böyle levha hâline getirilmiş şekline; “hilyeişerif”, “hilyeisaadet”, “hilyeinebevi” denilmiştir.[213]

Hz. Ali, Peygamber Efendimiz’den şöyle bahsetmiştir:

“Peygamber Efendimiz ne aşırı derecede uzun ne de kısaydı. O, bulunduğu topluluğun orta boylusuydu.

Saçları ne kıvırcık ne de dümdüzdü, hafifçe dalgalıydı.

Tombul yüzlü ve yumru yanaklı değildi. Yüzünde hafif bir yuvarlaklık vardı.

Mübarek yüzlerinin rengi kırmızıya çalar şekilde beyaz, gözleri siyah, kirpikleri sık ve uzun, kemiklerinin eklem yerleri ile omuz başları iri yapılıydı. El ve ayak parmakları kalıncaydı.

Yürürken ayaklarını sürümez ve adımlarını genişçe atardı.

Bir kişiyle konuşurken başını çevirerek değil, tamamen ona yönelerek konuşurdu.

Kürek kemiklerinin arasında nübüvvet mührü vardı. Bu, onun peygamberler zincirinin son halkası olusunun nişanesiydi.

O; insanların en cömert gönüllüsü, doğru sözlüsü, yumuşak tabiatlısı ve arkadaş canlısıydı.

Kendisini ansızın görenler, onun heybeti karşısında sarsıntı geçirirler fakat üstün vasıflarını bilerek sohbetinde bulunanlar onu her şeyden çok severlerdi.

Onun üstünlüğünü ve güzelliğini tanıtmaya çalışan kişi: “Ben gerek ondan önce gerek ondan sonra onun gibi birini görmedim.” diyerek onu tanıtma hususundaki yetersizliğini itiraf ederdi.”[214]

Grafik Bilgi 4.2: Allah Resulü’nün bazı fiziki ve kişilik özellikleri.

SIRA SİZDE

Aşağıdaki metni paragrafın anlam bütünlüğünü dikkate alarak tamamlayınız.

"Benim ile benden önceki diğer peygamberlerin durumu, mükemmel ve güzel bir ev yapan fakat sadece köşelerinin birinde bir kerpiçlik yeri boş bırakan bir adama benzer. Halk, evi hayran hayran dolaşmaya başlar ve o eksikliği görüp 'Bu boşluğa bir kerpiç konulmayacak mı?' der. İşte ben bu kerpicim, ben peygamberlerin sonuncusuyum."

(Buhari, Menakıb, 18.)

Hz. Peygamber bu sözü ile kendini büyük görmemiş bilakis diğer peygamberlerin birer inşaat işçisi gibi bu noktaya kadar getirdikleri İslam binasının son kerpici olduğunu ifade etmiştir. O, insanlığa .....

.....

.....

.....

.....

vb. tutum ve davranışları ile örnek olmuştur.

2. Sanat, Edebiyat ve Musikimizde Peygamberimiz

Mutlak güzellik sahibi Yüce Allah, kendi güzelliğini ve kudretini göstermek için mahlukatı yaratmıştır. Kusursuz bir şekilde yaratılan kâinat, Allah'ın (cc) cemalinin bir yansımasıdır. Dolayısıyla kâinattaki her güzellik O'ndan bir iz taşımaktadır. Kur'an-ı Kerim baştan sona kadar kâinatın estetiğinden, onun harika bir sanat olmasından bahseder.

Görsel 4.2: "Dağları görür, onların durduğunu sanırsın oysa bulutlar gibi hareket ederler. Bu, her şeyi sapasağlam yapan Allah'ın sanatıdır..." (Neml suresi, 88. ayet.)

Varlıkların en mükemmeli olan insanın yaratılışındaki güzelliği **"Şüphesiz biz insanı en güzel biçimde yaratmışızdır..."[215], "Bütün mahlukat arasında mükerrem kıldığı insana..."[216], "... Suret verip de suretini en güzel kıldığı..."[217]** ayetleriyle ortaya koymuştur.

VAHİYDEN BİZE

"Allah'ın boyasıyla boyandık. Boyaca O'ndan daha güzel olan kim vardır? Biz yalnız O'na kulluk ederiz."

(Bakara suresi, 138. ayet.)

Cemalindeki güzellik ve ahlaki güzelliği ile Allah Resulü, hayatının her alanında zarafeti ve estetiği yansıtmıştır. Müslüman sanatkârlar hem Yüce Allah'ın rızasına erişmek hem de en güzel örnek olarak gösterilen Allah'ın en sevgili kulu Hz. Muhammed'e (sav) duyulan sevgiyi göstermek için sanatta, edebiyatta ve musikide birbirinden güzel eserler ortaya koymuşlardır.

HZ. PEYGAMBER'DEN BİZE

"Allah güzeldir, güzeli sever. Kibir ise hakkı def ve inkâr etmek, insanları hor görmektir."

(Müslim, İman, 147.)

Peygamber Sevgisinin Sanata Yansıması

İslam'a göre sanat; insanları görünenin arkasındaki görünmeyene ulaştıran, dünyayı ve hayatı güzelleştiren bir vasıtadır. İslam âlimlerinin geneli sanat çalışmalarında insan ve hayvanların tam teşekküllü heykel ya da resim şeklinde tasvir edilmesini sakıncalı görmüştür. Ancak bitki ve cansız varlıkların çizimine izin verilmiştir. Canlı figürlerin; yaşaması mümkün olmayan biçimde veya halı, minder gibi hürmet gösterilmeyen eşya üzerinde tasvir edilmesine müsaade etmiştir. Eğitim ve gelişim amacıyla çocuk oyuncaklarındaki figürlerin tasviri de kabul edilmiştir. Tasvirlerde İslam inancına aykırı sembollerin çizimini ise tevhid hassasiyetine ters düşeceği için kesin olarak yasaklanmıştır.[218]

Görsel 4.3: "Allah göklerin ve yerin nurudur..."(Nur suresi, 35. ayet.) Yazılı hat örneği.

İlhamını Kur'an-ı Kerim'den ve Peygamberimizden alan Müslüman sanatkârlar; Hz. Peygamber'in insanlığa emaneti olan Kur'an-ı Kerim'i en güzel şekilde yazmaya, süslemeye ve muhafaza etmeye gayret etmiştir. Onlar; Hz. Muhammed'in (sav) örnek şahsiyeti ve Kur'an-ı Kerim'in etrafında tezhip, minyatür, hat ve ebru gibi sayısız güzel eser meydana getirmiştir. Bunu yaparken merkeze tevhit akidesini ve Peygamber sevgisini yerleştirmiştir.

Sözlükte "yazmak, çizmek, kazmak, alamet koymak" anlamlarına gelen hat, terim olarak "Arap yazısını estetik ölçülere bağlı kalarak güzel bir şekilde yazma sanatı"dır.[219] Hat sanatı, İslam'ın temel taşı olan tevhit inancının satırlar üzerindeki simgesidir.[220] Hat ile uğraşan ve hattat denilen üstatlar, yazıya aktardıkları dinî heyecanlarını sanat disiplini ile birleştirmişler ve muhteşem eserler vermişlerdir. Hattatlar; Peygamberimizin adı, şahsiyeti ve hadisleri etrafında birbirinden güzel kitap, levha ve kitabeler yazarak hat sanatının zirve eserlerini Peygamber sevgisi ile oluşturmuşlardır.[221]

Görsel 4.4: Tezhip, Kur'an-ı Kerim başta olmak üzere bir çok eserde süsleme sanatı olarak kullanılmaktadır.

Sözlükte "altınlamak" anlamına gelen tezhip, altın ve çeşitli renklerin kullanılmasıyla uygulanan bir süsleme sanatıdır. Bu sanatla uğraşanlara da "müzehhip" denir.[222] Tezhip, hatla bir bütündür.

Hüsnühat levha ve yazıları genellikle tezhip ile süslenmiştir. Hattatlar; maharetlerini, hat sanatının bütün inceliklerini yazmış oldukları hilyelerde sergiledikleri gibi müzehhipler de tezhip sanatının en mükemmel ve orijinal örneklerini hilyelerde göstermişlerdir.

Sözlükte, "küçük resim" anlamına gelen minyatür; fildişi, parşömen, yazma kitap gibi farklı malzemeler üzerine ince ve ayrıntılı bir tarzda ışık-gölge oyunlarıyla derinlik duygusu kazandırılmadan yapılan küçük boyutlu resimlerdir.[223] Minyatür, diğer görsel sanatlarda olduğu gibi bilginin daha kolay aktarılmasına olanak tanıyan en eski sanat dallarından biridir. Bu sanat, İslam'ın resim anlayışına uygun olduğu için yazma eserlerde uygulanmıştır.[224] Hz. Muhammed'in (sav) tasvirlerinde Müslüman sanatkârlar daha hassas davranmıştır. Onu anlatan eserlerde yapılan tasvirlerde Hz. Peygamber'in yüzü; resmedilmeden, başında nurdan bir hale ve peygamberlik simgesi olan bir bulut kümesi ile birlikte çizilmiş, bazen de yüzü perdelenmiştir.[225]

Görsel 4.5: Arya Kamalı'nın "Salepçioğlu Camii" minyatür eseri.

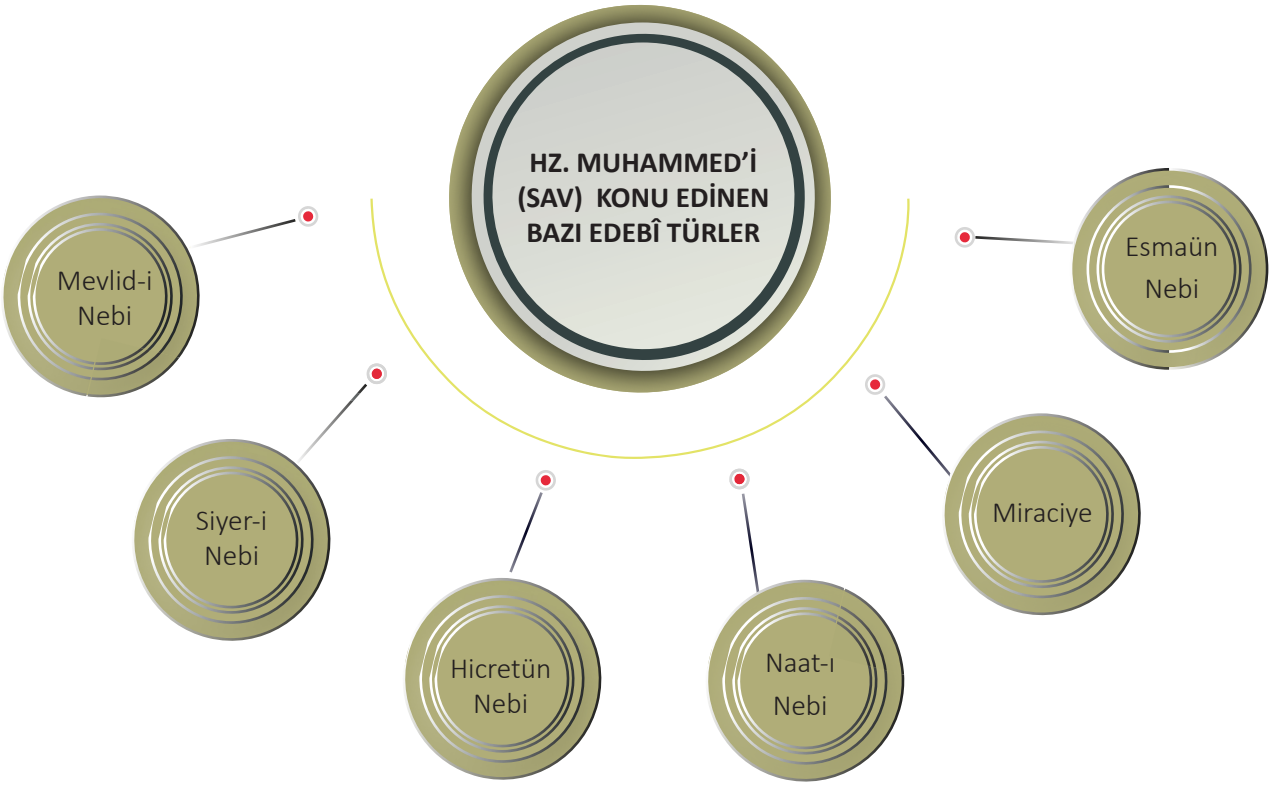
Ebru, kitreli su üzerine serpilen boyalarla bezenmiş kâğıt ve bunu hazırlama sanatıdır.[226] İlk zamanlarda cilt ve hat sanatlarında kağıdın süslemesi olarak ortaya çıkmıştır. Ebru sanatına Türk kağıt süsleme sanatı denilmiştir. Ebru; geleneklere bağlı olarak sürdürülen, Türk kültürünü ve İslam'ın değerlerini yansıtan bir sanattır. Ebru sanatında su yüzünde oluşturulan desenlere daha sonra lale, gül gibi çiçek motifleri ve dinî yapılar eklenmiştir. Ebru sanatında geleneklere bağlı kalınması, onu kültürel bir miras hâline getirmiştir.[227] Ebru ve hat sanatları birbirleriyle bağlantılı olup pek çok büyük hattatın yazdığı hatların kenarlarını ebrular süslemektedir. Bu sanatlar, Peygamber sevgisini günümüzde de klasik ve modern tekniklerle yansıtmaya devam etmektedir.

Görsel 4.6: Ümit Coşkunsu'nun "Hz. Muhammed" isimli hat ve ebru çalışması.

Peygamber Sevgisinin Edebiyata Yansımaları

İslamiyet'i kabul eden toplumlar kendi örf, âdet ve sosyal yaşamlarında birtakım değişikliklere gitmiştir. Yüce Allah'a ve Peygamber Efendimiz'e duyulan sevgi, edebiyatı geliştirip şekillendirmiştir. Kur'an-ı Kerim'de **"Allah ve melekleri Peygamber'e çokça salat ederler. Ey iman edenler, siz de ona salat edin ve tam bir teslimiyetle selam verin."**[228] ayetiyle Müslümanlar; Hz. Peygamber'i en güzel şekilde methetmiş, ona olan muhabbet ve hasretlerini edebî bir şekilde ifade etmiştir. Peygamber sevgisi, Türk-İslam edebiyatının da en zengin kaynaklarından biri olmuştur. Edebiyatımızda Peygamberimizin doğumunu, hayatını, hadislerini ve miraç hadisesini konu edinen; mevlit, miraciye, naat gibi birçok

Grafik Bilgi 4.3: Peygamber sevgisi, edebiyatımızda farklı türlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

edebi tür ortaya çıkmıştır.

Sözlükte "doğum yeri ve zamanı" anlamına gelen **mevlit;** Hz. Peygamber'in doğumu, doğum yıldönümü vesilesiyle yapılan törenler ve bu törenlerde okunmak üzere yazılmış eserlerin ortak adıdır.[229] Peygamber Efendimiz'in dünyaya gelişi, doğduğu zamanı ve yeri, hayatı, mucizeleri, ahlakı, vefatı vb. konuların anlatıldığı edebî bir türdür. Mevlit, İslam âleminde ilk kez Fatımilerde görülmüştür. Ancak Hz. Muhammed'in (sav) doğumunu kutlamak için mevlit yapan ve bunu gelenek hâline getiren Osmanlılar olmuştur.[230] Düzenlenen mevlit meclislerinde önce Kur'an-ı Kerim tilaveti ardından salatüselamlar, ilahiler ve mevlitin bazı bölümleri okunmuştur. Mevlit bitiminde genellikle şerbet, gül suyu ve gül lokumu gibi ikramlar verilirken Anado-

Görsel 4.7: Mevlit törenlerinde güllü lokum dağıtma geleneği hâlâ devam etmektedir.

Görsel 4.8: Kültürümüzde gül suyu Hz. Peygamber'in kokusunu sembolize ettiği için önemli bir yer tutar.

lu'nun bazı yerlerinde ise helva, kuru üzüm ve çörek cinsinden ikramlar dağıtılmıştır.[231] Dinî meclislerde Hz. Peygamber'in doğumunun yanı sıra doğum, ölüm gibi durumlarla sünnet, hac gibi kutlama meclislerinde de mevlit okunması gelenekselleşmiştir.

Süleyman Çelebi'nin yazdığı "Vesiletü'n Necat" (kurtuluş vesilesi), bu türün en önemli eserlerinden biridir. Süleyman Çelebi, Yıldırım Bayezid döneminde yaşamış ve önce Divan-ı Hümayun, ardından Bursa Ulu Cami imamlığı yapmıştır. İmamlık yaptığı yıllarda, bir vaizin Bakara suresinin 285. ayetini açıklarken peygamberler arasında bir fark bulunmadığını ve Hz. Muhammed'in (sav) diğer peygamberlerden üstün olmadığını söylemesi üzerine bu eseri kaleme almıştır. Bu eser Türk toplumunda Hz. Peygamber'e duyulan sevginin gelenekselleşerek kemikleşmesini sağlamıştır. Yazıldığı döneme göre sade ve akıcı bir Türkçe kullanıldığı için eser akılda kalmış ve büyük kitlelere ulaşarak tanınmıştır. Pek çok coğrafyada ünlenen bu eser, farklı dillere çevrilmiş ve okunmuştur. Eser günümüzde de okunmaya devam etmektedir.[232]

ŞİİR

VESİLETÜ'N-NECAT

Âmine Hâtun Muhammed anesi
K'ol sadeften oldı ol dür dânesi

Çünki Abdullah'tan oldı hâmile
Vakt, irişdi hafta vü eyyâm ile

Hem Muhammed gelmesi oldı yakın
Çok alâmetler belürdi gelmedin
...
Ol gice kim toğdı ol hayr-ül-beşer
Anası anda neler gördi neler

Ol rebî'ül-evvel ayı nicesi
On ikinci gice isneyn gicesi
...
Didi gördüm ol habîbün anesi
Bir aceb nur kim güneş pervânesi
...
İndi göklerden melekler saff u saf
Ka'be gibi kıldılar evüm tavâf
...
Bu gece ol gicedür kim ol şerîf
Nûrı ile âlemi eyler latîf

Bu gice dünyâyı ol cennet kılur
Bu gice eşyâya Hak rahmet kılur.

SÜLEYMAN ÇELEBİ
Mevlid

Sözlükte "hâl, durum, davranış, idare, yol, hareket, yürüme" gibi anlamlara gelen siyer; siret kelimesinin çoğuludur.[233] Edebî bir tür olarak siyer; önceleri biyografi anlamında kullanılırken daha sonra Hz. Muhammed'in (sav) hayatını, gazalarını, ahlakını anlatmak için kullanılmıştır. Resulullah'ın hayatının kronoloji gözetilerek şiir veya düz yazı şeklinde anlatan eserlere siyer-i Nebi, isimlerini ve bu isimlerin anlamlarını şiir ya da düz yazı şeklinde ifade eden eserlere esmaün-Nebi, Mekke'den Medine'ye hicretini konu alan eserlere de hicretün-Nebi denir.

Sözlükte "yukarı çıkma vasıtası, merdiven" anlamlarına gelen miraç, Hz. Peygamberin göğe yükselişini ve Allah (cc) katına çıkışını ifade etmektedir. İslam âleminde bu gece Miraç Kandili olarak üç aylar içinde kutlanmaktadır. Hz. Muhammed'in (sav) miraç mucizesinin İslam edebiyatına ve sanatlarına yansımış hâline de miraciye denilmektedir.

Edebiyat sahasında Hz. Peygamber'le ilgili eserler arasında en geniş ve en zengin yeri naatlar almıştır.[234] Sözlükte "nitelemek, iyi ve güzel şeyleri abartılı biçimde dile getirmek, nitelik ve vasıf"[235] anlamlarına gelen **naat;** Hz. Muhammed'in (sav) isimleri ve sıfatları, hayatı, ruhsal ve fiziksel özelliklerinin dinî, tasavvufi, edebî açılardan tarif ve tavsif edilmeye çalışıldığı edebî bir türdür. Yüzlerce beyte kadar uzayabilen naatlar,

Görsel 4.9: Hoca Ahmet Yesevi'nin Türkistan'daki türbesi.

milletimizin Hz. Peygambere olan derin, içten ve sonsuz sevgisinin göstergesi olmuştur. Edebiyatımızda ölen kişinin ardından yazılan veya söylenenlere mersiye veya ağıt denilirken Hz. Peygamber için kaleme alınan övgülere naat adının verilmesi, Hz. Muhammed'in (sav) daima gönüllerde canlı tutulduğunu gösterir.

Türk edebiyatının en eski eserlerinden biri olan Yusuf Has Hacip'in yazdığı Kutadgu Bilig'de, Naat-ı Peygamber adlı şiir ilk naat örneğidir. Edip Ahmed Yükneki'nin yazdığı Atabetü'l-Hakayık'ta ise kırk hadis tercümesi yer almıştır. Ahmed Yesevi'nin yazdığı Divan-ı Hikmet'te de Peygamber sevgisi yoğun olarak işlenmiştir. Allah Resulü ile ilgili bu değerler, Yunus Emre tarafından da şiirlere aktarılarak günümüze kadar ulaşan zengin bir külliyat oluşmuştur.

"Canım kurban olsun senin yoluna / Adı güzel, kendi güzel Muhammed." dizelerinde görüldüğü üzere Yunus Emre, şiirlerinde Hz. Peygamber'i; Muhammed, Mustafa, Ahmed, habib, Hak habibi, fahriâlem, iki cihan güneşi, iki cihan sultanı gibi isim, sıfat ve benzetmelerle anmıştır. Mevlana ise "Canım bedenimde oldukça Kur'an'ın kölesiyim. / Muhammed-i Muhtar'ın yolunun toprağıyım..." dizelerinde de belirttiği gibi başta Mesnevi adlı eseri olmak üzere bütün eserlerinde de Hz. Peygamber sevgisini işlemiştir.[236] Fuzuli de "Ya Nebi, kılma Fuzuli'ni kapundan mahrum. / Afv kıl var ise dergâhta terki edebi." dizeleriyle Hz. Peygamber'e olan sevgisini ve hürmetini anlatmıştır.[237] Türk kültüründe Hz. Peygamber sevgisi; pek çok şair, mutasavvıf vesilesiyle Anadolu'dan Balkanlar'a kadar bir meşale gibi gönülden gönüle taşınmıştır.

SIRA SİZDE

HİKMET

Ümmet olsan işitip canını vermez misin?
Mustafa'ya canını kurban eylemez misin?
Can ne olacak, imanını vermez misin?
İşitip okuyup yere girdi Kul Hoca Ahmed.

Kul Hoca Ahmed altmış üç yaşta gaib oldu,
Edebi koruyup Mustafa'ya naib oldu,
Sultan oldu, sıkıntı tayyip oldu,
İşitip okuyup yere girdi Kul Hoca Ahmed.

AHMET YESEVİ
Divan-ı Hikmet

Ahmet Yesevi'nin Peygamber sevgisini yorumlayınız.

Peygamber Sevgisinin Musikiye Yansımaları

Peygamber Efendimiz güzel sesi sevmiş, ashabından güzel sesli olanları Kur'an-ı Kerim ve ezan okumaya teşvik etmiştir. Allah Resulü zaman zaman güzel sesli Bilal Habeşi'ye *"Haydi Bilal, namaz için ezan oku da*

bizi ferahlat."[238] buyurarak onun sesiyle huzur bulmak istemiştir.

Ruha ve kalbe tesir eden musiki, insanı Allah'a (cc) ve Hz. Peygamber'e yaklaştırması yönüyle İslam kültüründe önemli bir yer edinmiştir. Özellikle ezan ve Kur'an-ı Kerim tilaveti yüzyıllar boyunca cemaatleri şevklendirmiş, camilerde ve çeşitli törenlerde huzur vermiştir. Müslümanlar; Hz. Peygamber'e olan hasret ve sevgilerini yansıttıkları eserleri güzel sesleriyle ve çeşitli makamlarla, formlarla, bestelerle okuyarak ifade etmişlerdir.

Osmanlı Devleti zamanında ortaya çıkan tasavvuf musikisi "Türk Din Musikisi" adını alarak İslam sanatları içinde kendine ayrı bir yer bulmuştur. Musiki alanında özellikle Osmanlılar döneminde Peygamber Efendimiz'e sevgi ve saygıyı ifade eden çok sayıda dinî musiki formu ortaya çıkmıştır. Sala, kaside ve ilahi günümüze kadar devam eden türlerden bazılarıdır.[239]

Görsel 4.10: Tasavvuf kültürümüzde ney, önemli bir müzik aletidir.

Sala; Peygamberimize Yüce Allah'tan rahmet dilemek, onu ve aile fertlerini hürmetle anmak maksadıyla yazılmıştır. Sevgi ve övgü ifade eden sözlerin, dua cümleleriyle besteli veya serbest şekilde okunduğu dinî musiki formuna denmektedir.[240] Salalar; sabah salası, cenaze salası, cuma ve bayram salası gibi çeşitlere ayrılmıştır.

BİLGİ KUTUSU

Bir sela örneği:

"Es-salatü vesselamü aleyke ya Resulullah
Es-salatü vesselamü aleyke ya Habibullah
Es-salatü vesselamü aleyke ya Seyyidel-evveline vel ahirin"

(Salat ve selam sana olsun ey Allah'ın Resulü
Salat ve selam sana olsun ey Allah'ın Habibi
Salat ve selam sana olsun ey öncekilerin ve sonrakilerin Efendisi.)

(Casim Avcı, Mevlana İdris, Hz. Muhammed'in Hayatı, s. 364.)

Kaside; Türk din musikisinin hem tekke hem de cami musikisi formlarından kaside, Allah (cc), Hz. Peygamber ve diğer din büyüklerine gösterilmesi gereken saygı başta olmak üzere, İslam'ın ibadet ve ahlak meselelerini konu edinen uyarıcı ve öğüt verici şiirlerinden oluşmaktadır. Müzikal olarak kasideler, her hangi

etkinlik

bir usule bağlı kalmadan, kendi içinde makam seyrinin sanatlıca kullanıldığı, müzik aletlerinin mekana göre kullanıldığı, irticalen o andaki ilhamla bestelenen dinî musiki formudur.[241]

İlahi; Allah (cc) ve Hz. Peygamber sevgisini dile getiren, dinî-tasavvufi şiirlerin Türk musikisinin makam ve usulleriyle bestelenmiş şeklidir.[242] Geleneğimizde ilahiler genellikle okunan yere ve zamana göre değişiklik gösterir. Özellikle ramazan ayında okunan ilahiler; ilk on beş günde "Hoş geldin ya şehriramazan!", sonlarında ise "Elveda ya şehriramazan!" şeklinde okunmaktadır. Bunun dışında çeşitli düğün, sünnet, asker uğurlama gibi merasimlerde de ilahiler okunmaktadır.[243]

Görsel 4.11: Kültürümüzde Ramazan ayının gelişi çeşitli ilahilerle coşkuyla her sene kutlanmaktadır.

3. İslam Dünyasında Peygamber Sevgisi

İslam'a göre Müslümanların Hz. Muhammed'i (sav) önder kabul ederek sevgi ve saygı göstermesi **"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın..."**[244] ayeti ile emredilmiştir. Hz. Peygamber'in sade ve gösterişsiz yaşamı, ümmetine olan koşulsuz sevgisi ve davranışları insanlar tarafından örnek alınmış; daha çok sevilmesini ve saygı duyulmasını sağlamıştır. İslam dünyasında Peygamber sevgisinin en güzel örneklerini ashabıkiram sergilemiştir. Ona duydukları bu sevgi ve bağlılık, benzersiz fedakârlıklarda bulunmalarını sağlamıştır. Sahabeye sorulan "Hz. Peygamber'e duyduğunuz sevgiyi nasıl tanımlarsınız?" sorusuna Hz. Ali'nin, "Resulullah bize malımız mülkümüz, çoluk çocuğumuz, ana babamızdan daha sevgiliydi. Ona, susadığımızda soğuk suya duyduğumuz arzudan daha çok arzu duyar, onu daha çok severdik."[245] şeklindeki cevabı ashabın Hz. Muhammed'e (sav) duyduğu sevgi ve bağlılığı gösterir.

Ashabıkiram, Hz. Peygamber'e olan sevgisini Kur'an-ı Kerim'e ve sünnete her koşulda bağlı kalarak göstermiştir. Hz. Peygamber, kendisine karşı sevgi ve saygının abartıldığı zamanlarda ise ashabını uyarmıştır. Onu gördükleri zaman ayağa kalktıklarında, *"Acemlerin birbirlerini yücelterek ayağa kalktığı gibi (benim için) ayağa kalkmayın."*[246] buyurmuştur. Böylece onlar, canlarından çok sevdikleri Allah Resulü'nün şahsını ve eşyalarını kutsallaştırmadan onun sevgisini kazanmanın yollarını aramışlardır.

SIRA SİZDE

"Allah Resulü bir defasında suya elini daldırıp abdest aldı. Ardından oradaki sahabiler onu izleyip aynısını yaptılar ve o sudan yudumladılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber, *'Sizi bunu yapmaya sevk eden şey nedir?'* diye sordu. Sahabiler, 'Allah ve Resulü'nün sevgisi.' dediler. Bunun üzerine Allah Resulü şöyle buyurdu: *'Eğer Allah ve Resulü'nün de sizi sevmesini istiyorsanız size bir şey emanet edildiğinde ona riayet edin, konuştuğunuz zaman doğru söyleyin ve komşularınızla iyi geçinin.'"*

(Taberani, el-Mu'cemü'l-Evsat, C 6, s. 320.)

Verilen metinden yola çıkarak Peygamber sevgisinin nasıl olması gerektiğini yorumlayınız.

Peygamber Efendimiz'i yaşarken göremeyen, onu görme arzusu ile dolu olan Üveys bin Amir Karani; Hz. Muhammed'e (sav) duyulan samimi ve sürekli sevginin timsali olmuştur. Yemen'in Karen köyünden olan ve bu sebeple Veysel Karani olarak anılan Üveys bin Amir Karani; Allah Resulü'nün sağlığında Müslüman olmuş ancak onu görme şerefine erişememiştir. Veysel Karani, yaşlı ve hasta annesine bakması sebebiyle Medine'ye bir kez gidebilmiş ancak Resulullah Medine'de bulunmadığı için onu göremeden dönmek zorunda kalmıştır.[247] Üveys'in kendisine duyduğu muhabbetten haberdar olan Allah Resulü de hırkasını çıkararak Hz. Ali ve Hz. Ömer'e vermiş, bu hırkanın Üveys'e hediye edilmesini vasiyet etmiştir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra hırkası Üveys'e ulaşmış ve o, hayatı boyunca büyük bir itina ile Peygamber Efendimiz'in hırkasını saklamıştır. Günümüzde kutsal emanetler arasında sayılan hırka, Osmanlı hükümdarı Sultan Abdülmecid'in yaptırdığı Hırka-i Şerif Camii'nde muhafaza edilmekte ve her yıl ramazan ayında ziyarete açılmaktadır.

Görsel 4.12: Kutsal emanetlerden Hz. Peygamber'e ait Hırkayışerif.

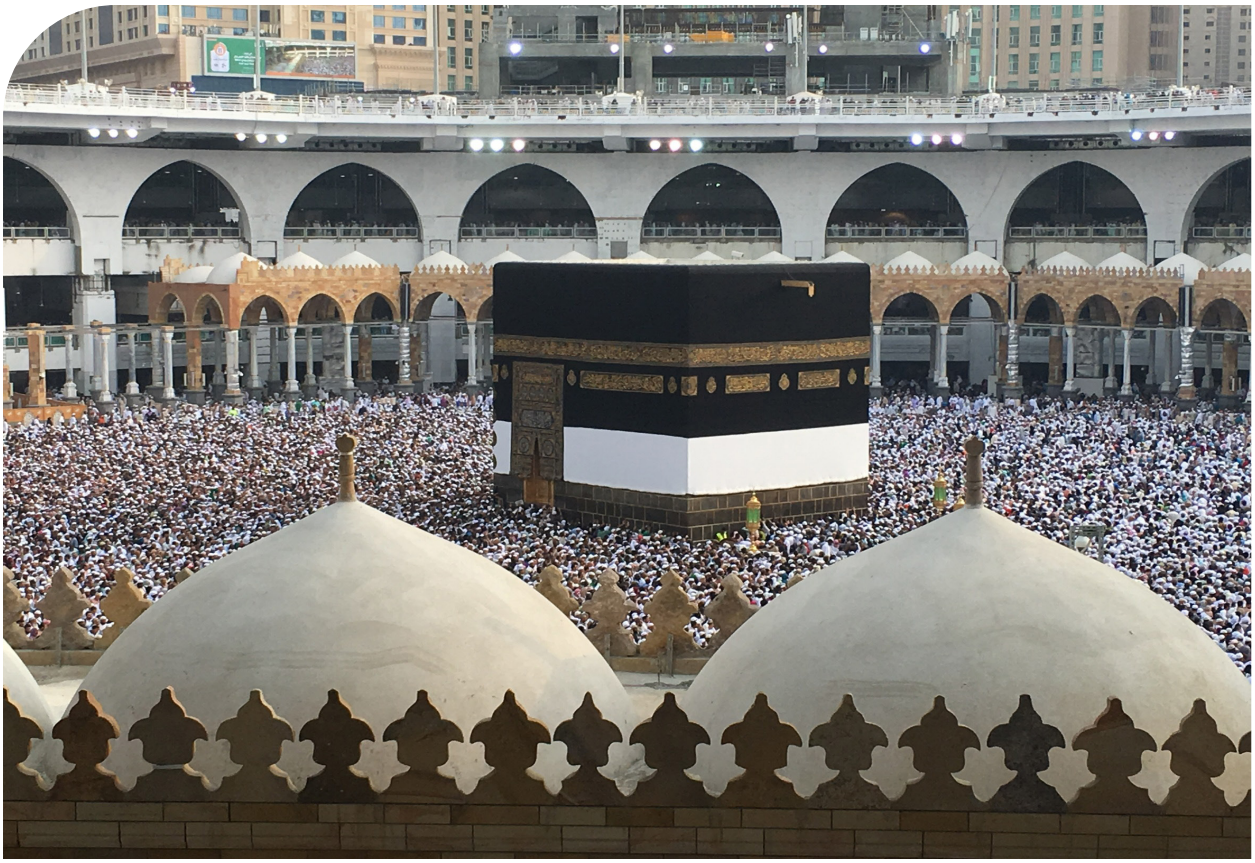
Hz. Peygamber sevgisi, Asrısaadetten sonra da artarak devam etmiştir. Bu sevgi; Hindistan'dan Afrika'ya, Anadolu'dan Balkanlar'a kadar tüm İslam coğrafyasına yayılmış ve tarihte eşi benzeri görülmemiş bir kültür ve medeniyet oluşmasına katkı sunmuştur.

Kültürümüzde Peygamber Sevgisi

Türk milleti; Abbasilerin ilk dönemlerinde kitleler hâlinde İslamiyet'i kabul etmeye başlamış ve hayatlarını samimiyetle inanıp bağlandıkları bu dine, Allah (cc) ve Hz. Peygamber sevgisine adayarak yaşamışlardır. Türkler; Selçuklardan itibaren İslam'ın bayraktarlığını yapmış ve Hz. Peygamber'e olan sevgiyi, fethettikleri her yere taşımışlardır. Selçukluların ilk hükümdarı Tuğrul Bey, tahta oturur oturmaz halifeye mektup yazmış ve bu mektupta Resulullah'ın ümmetine hizmet için hazır olduklarını belirtmiştir. Halifeye her şeyden önce peygamberlik makamının bir temsilcisi gözüyle bakan Selçuklular, bu temsilden dolayı halifelik makamına çok değer vermiştir.[248] Selçukluların Hz. Muhammed'e olan sevgisi; Türk milletinin ortak değeri olmuş, daha sonra Anadolu Selçuklularına ve Osmanlılara miras kalmıştır.

Osmanlı Dönemi'nde Türk İslam geleneğinin en önemli teması Hz. Peygamber sevgisidir. Bu sevgi; günlük hayattan felsefeye, siyasetten sanata kadar pek çok alanda değişim ve dönüşümün temeli olmuştur. Osmanlı Devleti'nde, yöneticilerden halka kadar toplumun her kesiminde peygambere duyulan sevgi ve hürmet pek çok durumda kendini göstermiştir. Onun adı anılınca hürmet ve tazimle eli sineye koyarak salavat getirmek, günde beş vakit okunan ezanları "ezan-ı Muhammedi" diye isimlendirmek, erkek çocuklarına Muhammet, Mahmut, Ahmet, Mustafa, Hasan, Hüseyin, Ali, Ömer; kız çocuklarına Hatice, Zeynep, Ayşe, Fatma, Rukiye gibi Peygamberimizin ve yakın çevresinin isimlerini vermek bu sevginin günlük yaşama tezahürüdür. Hz. Peygamber'in soyundan gelen seyit ve şeriflerin kayıtlarının tutulması ve ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla 'Nakibü'l-Eşraflık Müessesesi' kurulması Hz. Peygamber'e verilen önemin bir göstergesidir.[249]

Osmanlı padişahları, kutsal topraklardaki yapıların bakım ve onarımı için ayrı bir hassasiyet göstermiştir. Nitekim Kanuni Sultan Süleyman, Mescid-i Nebevi'yi tamir ettirmek için İstanbul'dan Medine'ye usta ve malzeme göndererek Cennetülbakî kabristanını ve Uhud Şehitliği'ni yaptırmıştır. Aynı zamanda Ehlibeyt ve sahabe kabirlerine türbeler yaptırarak buraların korunması ve daha kolay ziyaret edilmesi sağlanmıştır.[250] Aynı zamanda Osmanlı padişahları, Hz. Peygamber'e ait olan eşyaları İstanbul'a getirterek Peygamberimizin emanetlerini itinayla korumuşlardır.

Görsel 4.13: Ecdadımızın Harem-i Şerif'e hizmetlerinden biri de Kâbe içindeki revaklardır.

Osmanlılar, her yıl hac döneminden önce kutsal topraklarda yaşayan kişilere dağıtılmak üzere Hicaz bölgesine para, altın ve çeşitli hediyeler yollamıştır. Bunları taşıyan kervana "surre alayı" denilmiştir. Surre alayının kutsal topraklara güvenli bir şekilde ulaşması için tedbirler alınmıştır. Aynı zamanda yol üzerindeki kuyuların bakımı yapılmış, hacıların konaklama ve diğer ihtiyaçları da giderilmiştir. Surre alayı, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde trenle yapılmaya başlanmıştır. II. Abdülhamid, Hicaz demir yolu projesini yaptırarak hacıların trenle Medine'ye ulaşmasını sağlamıştır. II. Abdülhamid; Hz. Peygamber'in ruhunun, çıkacak sesten rahatsız olacağı endişesiyle Medine yakınlarındaki raylara keçe döşetmiştir.[251]

Milletimizin Hz. Peygamber'e olan sevgisi ve bağlılığı tüm yaşamında derin izler bırakmış ve eksilmeden toplumumuzdaki yerini korumaya devam etmiştir. Bu sevginin en güzel örneği gülün ve gül kokusunun Hz. Peygamber'i sembolize etmesidir. Gülün Hz. Muhammed'in (sav) yüzünün güzelliğini hatırlattığı, kabrinin gül bahçesine benzetildiği, Kur'an-ı Kerim'in de gül tohumları saçan bir kitap olduğu ifade edilmiştir. Hz. Peygamber'in güzel kokusu ile gülün güzel kokusu özdeşleştirilerek tasavvufta, edebiyatta benzetmelere konu olmuştur. Hz. Muhammed'e (sav) duyulan sevgi Türk milletinin mukaddes saydığı asker ocağının da sembolü olmuş, askerlik kurumuna "Peygamber ocağı" Türk askerine de "Mehmetçik" adı verilmiştir.[252]

Görsel 4.14: Peygamber sevgisi, Türk milletinin mukaddes saydığı asker ocağının sembolü olmuştur.

video

BİLGİ KUTUSU

İslam toplulukları arasında sevgi bağı kuran ilk surre alayı; Osmanlı Padişahı Yıldırım Bayezid tarafından Edirne'den gönderilmiş, sonraki padişahlar bu geleneği devam ettirmişlerdir. Surre alayı, her sene recep ayında hazırlanarak ramazanın 12. gününde padişahın da katıldığı büyük bir merasimle yola çıkmıştır. Amaç Haremeyn denilen kutsal yerlere yardım yapmaktır. Paralar surre denilen keselere konmuş, diğer örtüler de çok süslü bir devenin taşıdığı küçük sembolik bir çadır içine konarak gönderilmiştir. Bu çadıra mahmilişerif denmiştir. Mahmilişerif, Haremeyn'e surre adıyla gönderilen para ve hediyelerin yüklendiği araçtan dolayı kullanılan bir tabirdir.

Topkapı Sarayı'nın Kubbealtı önünde toplanan davetliler, Mekke şerifine gönderilecek olan mektup ve surreihümayun torbalarını surre eminine teslim etmişlerdir. Surre alayında yer alan feraşet çantasında hanedan mensuplarının, devlet erkânının ve halktan dileyenlerin o bölge halkı için hazırladıkları çeşitli hediyeler yer almıştır. Para dışında kıymetli seccadeler, halılar, avizeler, kıymetli mushafişerifler, okkalarla buhurlar, elbiseler, Mekke emirine mahsus sırmalı ve işlemeli kaftanlar, Kâbe ve Ravza-i Mutahhara kisvesi, kapı-pencere perdeleri, Makam-ı İbrahim'in kisveişerifi, işlemeli kapı, kutsal mekân için yağ ve balmumu, öd, amber, inci tesbih ve pek çok kıymetli eşyalar vardır. İçi bu güzel hediyelerle dolu olan çantalar; Haremeyn halkı tarafından asla boş gönderilmemiş, bu güzel uygulamaya aynı şekilde cevap verilerek hediyelerle doldurup geri gönderilmiştir. II. Abdülhamid zamanına kadar karayolu ile yolculuğuna devam eden bu alay, Hicaz demiryollarının yapılmasıyla beraber 1908'den itibaren demiryolu ile gönderilmeye başlanmıştır.

(bk. Yıldız Kısacık, Surre Alayları ve Kâbe Örtüleri: Niğde Müzesi Kâbe Örtüleri Örneği, s. 1-16.)

OKUYALIM

Osmanlı döneminde surre alayı denilen kafilede yolculuk yapan hacılar, her sene bir geleneği yerine getirmektedirler. Bu geleneğe göre, kafile Medine'ye girmeden önce şehrin dışında bir gün boyunca manen Hz. Peygamber'den şehre girmek için izin bekler. Dönemin şairlerinden olan Nabi, 1687 yılında bir hac yolculuğuna katılır. Surre alayı Medine sınırına geldiklerinde geleneği devam ettirmek için dinlenmeye çekilir. Kafilede bulunan dönemin paşalarından biri, kıbleye doğru ayaklarını uzatıp uyumuş, bunu gören Şair Nabi ise üzüntüsünü dile getiren bir şiir okur. Şiiri duyan paşa toparlanıp kendine gelir.

Şair Nabi'nin okuduğu şiir:

"Edebi terk etmekten sakın!
Zira burası Allahu Teala'nın Habibi'nin köyüdür.

Bu yer; Hak Teala'nın nazar evi, Resul-i Ekrem'in makamıdır.
Bu toprağın ışığından yokluk karanlıkları sona erdi.

Yaratılmışlar, iki gözünü körlükten açtı.
Zira burası kör gözlere şifa veren sürmedir.

Gökyüzündeki yeni ay, onun kapısının yüreği yaralı aşığıdır.
Gökyüzündeki oğlak yıldızı bile o Peygamber'in nurundan doğmaktadır.

Bu Cenab-ı Hakk'ın sevgilisinin istirahat ettikleri yerdir.
Fazilet yönünden düşünülürse Allah'ın arşının en üstündedir.

Ey Nabi, bu dergâha edebin şartlarına riayet ederek gir.
Zira burası, meleklerin etrafında pervane olduğu ve peygamberlerin öptüğü tavaf yeridir."

(bk. Ali Fuad Bilkan, Nabi Hayatı, Sanatı, Eserleri, C 2, s. 952; Hüseyin Yorulmaz, Urfalı Nabi, s. 28; bk. Salih Karacabey, Sıhhat ve Mesajları Açısından Bursa Ulu Cami'de Yer Alan Hadisler, s. 97-126; Hüseyin Yorulmaz, Divan Edebiyatında Nabi Ekolü –Eski Şiirde Hikemiyat, s. 204-211; Eski Şiir Dünyamızdan I: İstanbul ve Taşra, S. 65, s. 20.)

4. Bir Sahabi Tanıyorum: Ebu Eyyüb Ensari (ra)

Medine'de İslam'ı ilk kabul edenlerden olan Ebu Eyyüb Ensari (ra), Hazrec kabilesinin Neccaroğulları kolundandır. Hicret'ten iki yıl önce Medine'de Müslüman olmuştur. Hz. Peygamber, 622 yılında Mekke'den Medine'ye hicret ettiğinde tüm Müslümanlar onu evinde misafir etmek istemiştir. O da kendisini davet edenleri kırmamak için devesinin çöktüğü boş arsanın en yakınındaki evde konaklayacağını söylemiş ve Ebu Eyyüb Ensari'nin (ra) evine misafir olmuştur. Ebu Eyyüb Ensari (ra), Hz. Peygamber'i ağırladığı için "Mihmandar-ı Nebi" olarak anılmıştır.

Hz. Muhammed (sav) muhacirlerle ensardan kırk beşer kişiyi Enes bin Malik'in (ra) evine çağırıp *'İslam dininde hilf yoktur, din kardeşliği vardır.'*[253] buyurarak aralarında bir kardeşlik bağı kurmuştur. Bu muahatlardan biri de Ebu Eyyüb Ensari (ra) ile Musab bin Umeyr (ra) arasında olandır.[254]

Ebu Eyyüb Ensari (ra) sağlığı yerinde olan her Müslümanın Allah (cc) yolunda savaşması gerektiğine inandığı için bütün savaşlara katılmıştır. O, İkinci Akabe Biatı'nda bulunmuş; Bedir, Uhud ve Hendek gibi önemli savaşlara katılmış; Hayber, Mekke'nin Fethi, Huneyn Gazvesi olmak üzere pek çok gazvede Resulullah'ın yanında yer almıştır. Katıldığı savaşlarda, Hz. Muhammed'e (sav) duyduğu büyük sevgi ve bağlılık sebebiyle onun etrafından ayrılmamış, geceleri çadırının etrafında nöbet tutmuştur.

Büyük bir ilme sahip olan Ebu Eyyüb Ensari (ra) sahabeye dinî konuda pek çok fetva vermiştir. Vahiy kâtipliği yapmış ve Kur'an-ı Kerim'in cem edilmesinde bulunmuştur. Filistin, Suriye, Mısır, Kıbrıs seferine de katılan Ebu Eyyüb Ensari (ra); Hz. Peygamber'in *"İstanbul elbette fetholunacaktır; onu fetheden kumandan ne güzel kumandan, onu fetheden asker ne güzel askerdir!"*[255] müjdesi sebebiyle seksen iki yaşında İstanbul seferine katılmıştır.[256] "Cesedimi, ayağımın bastığı son noktaya gömün!"[257] vasiyetinde bulunması üzerine de surlara yakın bir yere defnedilmiştir. Rivayete göre Ebu Eyyüb Ensari'nin (ra) kabri zamanla kaybolmuştur. Diğer bir rivayete göre de İstanbul'un fethi sırasında şehrin üç gün boyunca yağmalanması sebebiyle mezarı tahrip edilmiş ve bu nedenle kabrinin yeri tespit edilememiştir. Ebu Eyyüb Ensari'nin (ra) kabrinin yeri, İstanbul'un fethinden sonra Osmanlı Padişahı Fatih Sultan Mehmet'in hocası Akşemseddin tarafından belirlenmiştir.[258] Kabir, 1454-1459 yılları arasında yeniden yaptırılarak türbeye dönüştürülmüştür.[259]

Görsel 4.15: Osmanlı Devleti zamanında kullanılan cülüs yolu.

Osmanlı sultanlarınca kıymet verilen türbe, kılıç kuşanma törenleri için kullanılmıştır.[260] Türbede ilk kılıç kuşanma töreni, Fatih Sultan Mehmet'e hocası Akşemseddin tarafından "cülus yolu" adı verilen yerde yapılmıştır. Sonraki Osmanlı padişahları da bu geleneği yüzyıllarca sürdürerek Eyüp Sultan Camii'nde kılıç kuşanmıştır. Eyüp Sultan Camii'ndeki kılıç kuşanma töreni 1918'de son Osmanlı Padişahı Sultan Vahdettin için yapılan törenle sonlanmıştır.[261]

Osmanlı padişahları tahta çıkacakları zaman ve sefere gitmeden önce türbeyi ziyaret etmişlerdir.[262] Örneğin Zigetvar Seferi öncesinde İstanbul'daki din adamları, hafızlar ve kurra hafızları Eyüp Sultan Camii'nde toplanarak Kur'an-ı Kerim'den bir cüz okuyup Osmanlı ordusunun zaferi için dua etmişlerdir.[263]

Günümüzde Eyüp Sultan Camii ve Türbesi İstanbul ya da başka şehirlerde yaşayanların ziyaret merkezlerinden biri olmuştur. Mübarek gün ve gecelerde, özellikle cuma günleri ve ramazan ayında pek çok insan tarafından ziyaret edilmektedir. Burada yapılan kalabalık ve toplu iftarlar her yıl gelenek hâlini almıştır. Eyüp Sultan Camii ve Türbesi bulunduğu semte adını veren, halkın dua etmek için seçtiği öncelikli yerlerdendir.

animasyon

5. Hadisten Hayata

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم قَالَ: « ثَلاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ بِهِنَّ حَلاوَةَ الإِيمَانِ: أَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا، سِوَاهُمَا، وَأَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ، وَأَنْ يَكْرَهَ أَنْ يَعُودَ فِي الكُفْرِ بَعْدَ أَنْ أَنْقَذَهُ اللهُ مِنْهُ، كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُقْذَفَ فِي النَّارِ »

video

"Enes bin Malik'ten (ra) nakledildiğine göre Resulullah şöyle buyurdu: *'Üç özellik vardır, bunlar kimde bulunursa o imanın tadını tadar: Allah ve Resulünü; herkesten fazla sevmek, sevdiğini Allah için sevmek, Allah kendisini küfür bataklığından kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmeyi ateşe atılmak gibi çirkin ve tehlikeli görmek.'"*

(Müslim, İman, 67.)

Hadisişerif, hayatın vazgeçilmez ihtiyacı olan sevgiyi ve sevgideki ölçüyü göstererek Allah'a iman etmenin güzelliğini vurgulamıştır. Gerçek Allah (cc) sevgisi; kalbe sadece Yüce Allah'ı koymak, her şeyde O'nu görmek ve O'nun rızasını elde etmek için çaba sarfetmektir. Bu durum, kalbe sadece Allah'ı (cc) koymak diğerlerini sevmemek anlamına gelmemektedir. Kalbin merkezine Yüce Allah'ın sevgisini koyup diğer tüm sevgileri o sevgi etrafında şekillendirmektir. Kur'an-ı Kerim'de Yüce Allah **"İnsanlardan kimileri vardır ki Allah'tan başka bazı varlıkları Allah'a denk tanrılar sayar da bunları Allah'ı sever gibi severler. İman edenler ise en çok Allah'ı severler ..."**[264] buyurarak sevginin kalpteki yerini açıkça belirtmiştir. İmanın tadını gerçek anlamda yaşamak isteyen her Müslüman; en çok Allah'ı (cc) sevmeli, severken de Allah (cc) için sevip Allah(cc) için buğzetmelidir.

Görsel 4.16: Yüce Allah'ı seven kainattaki güzellikleri keşfeder.

Yüce Allah'ı gerçek anlamda sevmek, O'nu hakiki manada tanımakla mümkündür. Allah'ı (cc) tanımanın en iyi yolu ise Kur'an-ı Kerim ve sünneti tam anlamıyla bilmektir. Kişi Yüce Allah'ı tanıdıkça isimlerinin kâinattaki yansımalarına şahit olur, O'na ihlasla bağlanır ve iman etmekten büyük lezzet alır.

Yüce Allah, **"De ki: Allah'a ve Peygamber'e itaat edin. Eğer yüz çevirirlerse şüphe yok ki Allah kâfirleri sevmez."**[265] ayetiyle kendisinden sonra Hz. Peygamber'e de itaat edilmesini emretmiştir. Resulü'ne sevgi ve saygı duyulduğu sürece O'nun sevgisine mazhar olunacağını belirtmiştir. Hz. Ömer "Ya Resulullah, sen bana nefsim hariç her şeyden daha fazla sevimlisin." dediğinde Allah Resulü: *"Sizden biriniz, ben onun nefsinden daha sevgili olmadıkça (gerçek) iman etmiş olmaz."* buyurmuştur. Ömer'in (ra), "Allah'a (cc) yemin olsun ki elbette sen, nefsimden daha fazlasıyla bana sevimlisin." demesi üzerine Hz. Peygamber: *"Şimdi tamam, Ya Ömer!"*[266] diyerek imanın ancak bu sevgiyle tamamlanacağını açıklamıştır.

Her mümin, Allah (cc) ve Resulü'nün sevgisini kalbine yerleştirerek karşısına çıkan tüm zorluklara sabrettiğinde Yüce Allah'ın rızasını kazanacağını anlamıştır. Allah (cc) rızasını kazanan bir müminin kalbindeki bu ilahi sevgi tüm yaratılanlara yansır. Yunus Emre; "Yaratılanı severim, Yaradan'dan ötürü" sözüyle sevginin kaynağının Yüce Allah olduğunu ve tüm yaratılanları da O'nun için sevmek gerektiğini hatırlatmıştır. Çünkü Allah (cc) için seven kişi karşısındaki insanı incitmekten çekinir. Allah'ın (cc) sevmediği ve yasakladığı davranışları yapmaktan kaçınır. Bir hata yaptığında özür dilemeyi bilir ve kendisine karşı yapılan hataları hoşgörüyle karşılar. Allah (cc) ve Resulü'ne hakiki manada iman eden kişi, duyduğu muhabbeti kaybetmekten korkar ve küfre düşmeyi ateşe atılmak gibi görür. İmanın lezzetini alan bir mümin; bu çizgiden ayrılmayı tehlikeli görür, Allah'ın (cc) emir ve yasakları doğrultusunda bir yaşamı tercih eder.

4. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıda verilen açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Hz. Muhammed'in (sav) sağlığında yanında olup onu gören ve onunla aynı ortamda yaşayan sahabe, vefatının ardından ona büyük bir özlem duymaya başlamıştır. Birçok sahabi bu özlem ile Hz. Peygamber'i tasvir etmeye çalışmıştır. Dış görünüşü, kıyafeti, yeme içmesi, konuşma şekli gibi konularda sahabenin yaptığı tasvirlerle günümüzdeki şemail eserleri oluşmuştur. Şemailler Peygamberimizin yaşam biçimini her yönüyle açıklayan eserlerdir.

Hz. Muhammed'in (sav) şemailinden bahseden birkaç cümle yazınız.

.....
.....
.....

2. Müslümanlar Hz. Peygamber'e duydukları sevgiyi; tezhip, minyatür, şiir, musiki, hat, ebru gibi İslam sanatlarına yansıtmışlardır. Örneğin Süleyman Çelebi, çok sevdiği Hz. Peygamber'in fazilet ve özelliklerinin daha iyi anlaşılıp öğrenilmesi için "Vesiletü'n-Necat" (Kurtuluş Vesilesi) isimli eseri yazmıştır.

Süleyman Çelebi'nin Hz. Peygamber için yazdığı "Vesiletü'n-Necat" isimli eserinden beğendiğiniz birkaç beyiti yazınız.

.....
.....
.....

3. Hz. Ali'nin, "Resulullah bize malımız mülkümüz, çoluk çocuğumuz, anne ve babamızdan daha sevgili idi. Ona; susadığımızda soğuk suya duyduğumuz arzudan daha çok arzu duyar, onu daha çok severdik." sözü sahabenin Hz. Muhammed'e (sav) olan sevgisinin sadece bir örneğidir. Bu sevgi İslam tarihinin her döneminde en güzel şekilde kendini göstermiştir.

Hz. Muhammed'in (sav) Müslümanlar tarafından bu şekilde sevilmesinin nedenleri sizce neler olabilir? Örneklerle açıklayınız.

.....
.....
.....

4. Türk milleti; Hz. peygamber ve Ehlibeyt sevgisini yüzyıllar boyunca hayatlarının merkezinde tutmuş, Resulullah'a olan sevgi ve bağlılığını her alanda göstermiştir.

Siz de kültürümüzdeki Peygamber sevgisini yansıtan üç örnek yazınız.

.....
.....
.....

5. Ebu Eyyüb Ensari (ra), seksen iki yaşında ilk İstanbul seferine katılmıştır. "Cesedimi, ayağınızın bastığı son noktaya gömün!" vasiyetinde bulunması üzerine surlara yakın bir noktaya defnedilmiştir.

Ebu Eyyüb Ensari'nin (ra) yaşlı olmasına rağmen savaşa çıkmasının sebebi nedir? Açıklayınız.

.....
.....
.....

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere parantez içinde verilen kelimelerden uygun olanları yazınız.

(hilf, hilye, ilahi, miraciye, mevlit, muahat, siyer-i Nebi, şemail)

6. Hz. Peygamber'in fiziki özelliklerini anlatan edebî eserlere ve aynı konuda hüsnühatla yazılmış levhalara ..... denir.

7. Hz. Muhammed'in (sav) görünüşü, kıyafeti, konuşma şekli, ahlakı gibi özelliklerini ifade eden kavrama ..... denir.

8. Miraç mucizesinin edebiyat, musiki, minyatür ve hat sanatlarına yansımış hâline ..... denir.

9. Cahiliye Araplarında kabilelerin veya şahısların yardımlaşma, dayanışma ve himaye amacıyla yaptıkları antlaşma ve ittifaklara ..... denir.

10. Türk din musikisinin makam ve usulleri kullanılarak bestelenen ve dinî meclislerde okunan şiirlere ..... denir.

11. Hz. Peygamber'in dünyaya gelişini, doğduğu zamanı, doğduğu yeri, hayatını, mucizelerini, ahlakını anlatan eserlere ..... denir.

12. Hz. Muhammed'in (sav) ensar ve muhacirleri kardeş ilan etmesine ..... denir.

Aşağıdaki kavramları doğru açıklama ile eşleştirerek yay ayracın içine madde numarasını yazınız.

13.	Ebru	( )	A) Kitreli su üzerine serpilen boyalarla bezenmiş kâğıt sanatıdır.
14.	Hat	( )	B) Varak altın ve çeşitli renklerin kullanılmasıyla uygulanan süsleme sanatıdır.
15.	Minyatür	( )	C) El yazması eserlerde bulunan küçük boyutlu renkli resimlerdir.
16.	Naat	( )	Ç) Arap harfleri kullanılarak yapılan güzel yazı sanatıdır.
17.	Tezhip	( )	D) Hz. Muhammed'i (sav) konu alan ve onu öven yazılardır.

Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

18. "Ant olsun! Allah'ın Resulü'nde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır."

(Ahzab suresi, 21. ayet.)

Yukarıdaki ayette Hz. Muhammed (sav) en güzel örnek olarak tanımlanmıştır. Hz. Peygamber'i, hayat tarzını, şahsiyetini, fiziksel özelliklerini ayrıntılarıyla öğrenmek isteyen bir kişi aşağıdaki eserlerden hangisine başvurmalıdır?

A) Esmaün Nebi

B) Hicretün Nebi

C) Miraciye

D) Siyer-i Nebi

E) Şemail

19. Hz. Peygamber ile ilgili aşağıda verilen ayetlerden hangisi konusu bakımından diğerlerinden farklıdır?

A) "Şüphesiz ki sen pek büyük bir ahlaka sahipsin."

(Kalem suresi, 4. ayet.)

B) "Ant olsun! Allah'ın Resulü'nde sizin için Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır."

(Ahzab suresi, 21. ayet.)

C) "Ant olsun! Size bir Peygamber geldi ki sizin sıkıntıya uğramanız onu incitir ve üzer. Çünkü o size çok düşkün, müminlere karşı çok şefkatli ve merhametlidir."

(Tevbe suresi, 128. ayet.)

D) "Resul'üm! Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik."

(Enbiya suresi, 107. ayet.)

E) "Biz seni sadece müjdeleyici ve uyarıcı olarak bütün insanlara gönderdik fakat insanların çoğu bunu anlamıyorlar."

(Sebe suresi, 28. ayet.)

20. II. Abdülhamid'in Medine'ye tren yolu yapıldığında "Ruhunebi incinir." düşüncesi ile rayların altına keçeler döşetmesi Resulullah sevgisinin örneklerindendir.

Hz. Peygamber'e duyulan bu sevgi hangi alanda örnek olarak gösterilir?

A) Edebiyat alanında B) Kültürümüzde C) İslam sanatımızda

D) İslam dünyasında E) Musikimizde

21. "Benimle benden önceki diğer peygamberlerin durumu, mükemmel ve güzel bir ev yapan fakat sadece köşelerinin birinde bir kerpiçlik yeri boş bırakan bir adama benzer. Halk, evi hayran hayran dolaşmaya başlar ve o eksikliği görüp 'Bu boşluğa bir kerpiç konulmayacak mı?' der. İşte ben bu kerpicim, ben peygamberlerin sonuncusuyum."

(Buhari, Menakıb, 18.)

Bu metinden yola çıkarak Hz. Peygamber için

I. Son peygamberdir.

II. En güzel örnektir.

III. Rahmet peygamberidir.

yargılarından hangisine ya da hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) I ve II C) I ve III D) II ve III E) I, II ve III

22. - Medine'ye hicretten sonra Hz. Peygamber'i yaklaşık yedi ay evinde misafir etmiştir.

- Bedir, Uhud, Hendek, Hayber ve Mekke'nin Fethi gibi bütün savaşlarda Hz. Muhammed'in (sav) yanında yer almıştır.

- Vahiy kâtiplerindendir, Kur'an-ı Kerim'in bir araya getirilmesinde de bulunmuştur.

- Katıldığı savaşlarda Hz. Muhammed'e (sav) duyduğu büyük sevgi ve bağlılık sebebiyle onun etrafından ayrılmamış, geceleri çadırının etrafında nöbet tutmuştur.

- Seksen iki yaşında İstanbul Seferi'ne katılmış ve sefer sırasında İstanbul'da vefat etmiştir.

Yukarıda Ebu Eyyüb Ensari (ra) ile ilgili bilgiler verilmiştir. Verilen maddelerden aşağıdaki özelliklerden hangisi çıkarılamaz?

A) Adaletli olması

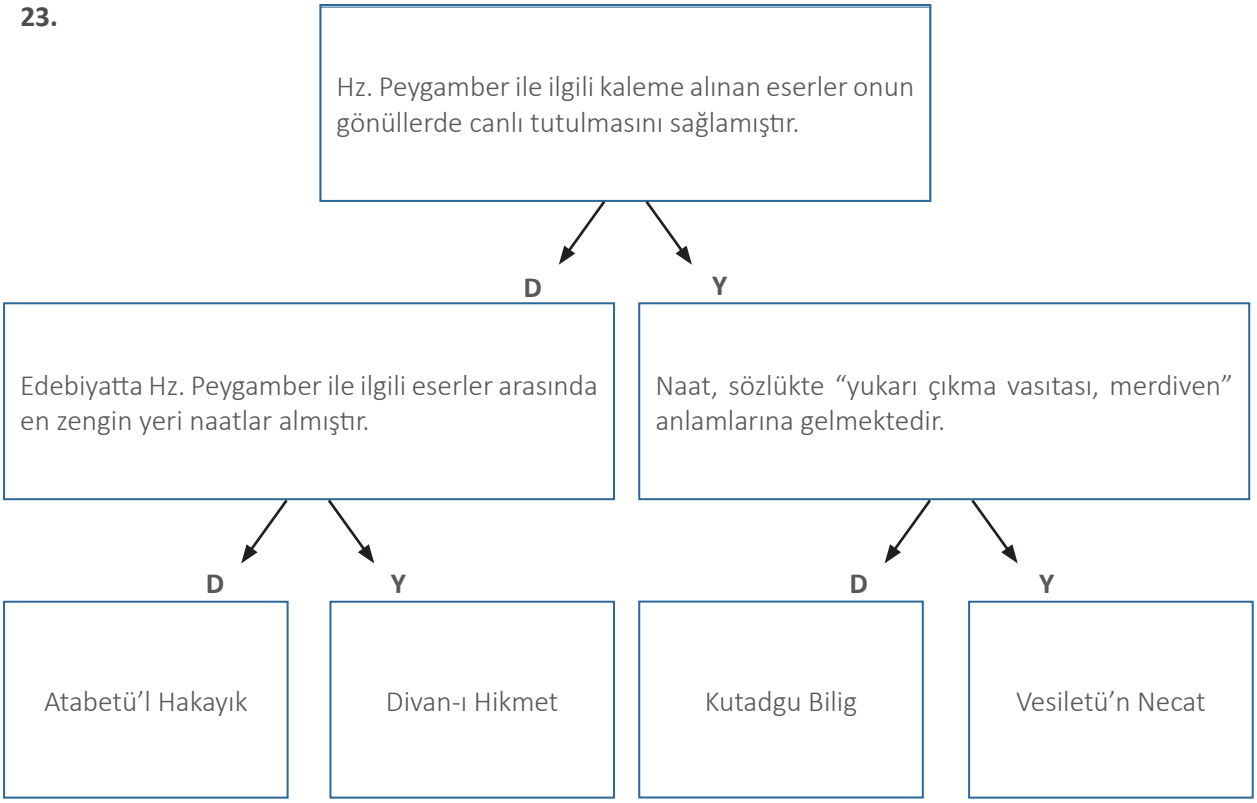
B) Misafirperver olması

C) Savaşçı olması

D) Şefkatli olması

E) Vefalı olması

23.

Yukarıdaki ifadeler doğru (D) ya da yanlış (Y) olarak değerlendirildiğinde ulaşılan eser kimindir?

A) Ahmed Yesevi

B) Edip Ahmed Yükneki

C) Süleyman Çelebi

D) Yunus Emre

E) Yusuf Has Hacip

Yedek soru

Sonnot

1 bk. Raşit Küçük, "Hz. Peygamber'in Örnekliğinde İnsan Onuru", Hz. Peygamber ve İnsan Onuru, haz. Mustafa Yeşilyurt, s. 21.

* cc: cellecelalüh şeklinde okunmakta olan bu kavram; büyüklük, ululuk anlamında olup Yüce Allah'ın adı anıldığında bir saygı ifadesi olarak kullanılır. (Hulusi Kılıç, "Celle Celaluh", TDV İslam Ansiklopedisi, C 7, s. 271.)

2 Şuara suresi, 107. ayet.

3 Acluni, Keşfü'l-Hafa, C 2 s. 132.

** (sav) "Sallallahü aleyhi vesellem" şeklinde okunan salatüselam; "Allah'ın (cc) selamı onun üzerine olsun." anlamına gelen bir dua cümlesidir. (MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 321.)

4 Al-i İmran suresi, 31. ayet.

5 bk. Araf suresi, 158. ayet.

6 bk. Nisa suresi, 59. ayet.

7 Ahzab suresi, 56. ayet.

8 Darimi, Mukaddime, 8; Tirmizi, Menakıb, 1.

9 bk. Muhsin Demirci, Kur'an'ın Ana Konuları, s. 144.

10 bk. Asr suresi, 3. ayet.

11 Rad suresi, 22. ayet.

12 Buhari, İman, 8; Müslim, İman, 69-70.

13 Tevbe suresi, 128. ayet.

14 bk. Hüseyin Algül, "Ebu Eyyub el-Ensari", TDV İslam Ansiklopedisi, C 10, s. 124; Said Ramazan el-Buti, Fıkhu's-Siyre, s. 169.

15 MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 185.

16 MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 185.

17 bk. Ömer Mahir Alper, "İtaat", TDV İslam Ansiklopedisi, C 23, s. 444,445.

18 İsmail Lütfi Çakan, Hadis Edebiyatında "Kitap ve Sünnet'e Bağlılık" Üzerine Genel bir Tetkik, Marmara İlahiyat Fakültesi Dergisi, S 7-10, s. 329.

19 Nisa suresi, 80. ayet.

20 Araf suresi, 158. ayet.

21 Ebu Davud, Salat, 221-223.

22 MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 334.

23 MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 113.

24 Tegabün suresi, 13. ayet.

25 Nisa suresi, 65. ayet.

26 bk. Nur suresi, 54. ayet; Nisa suresi, 59. ayet; Enfal suresi, 46. ayet.

27 bk.Kadı İyaz, Şifa bi Ta'rifi Hukuki'l-Mustafa, thk. Ahmed bin Muhammed bin Muhammed el-Şemni, C 2, s.2.

28 Al-i İmran suresi, 31. ayet.

29 Al-i İmran suresi, 104. ayet.

30 Necm suresi, 3. ayet.

31 Al-i İmran suresi, 159. ayet.

32 Al-i İmran suresi, 32. ayet.

33 Tevbe suresi, 100. ayet.

34 Ahzab suresi, 21. ayet.

35 Nahl suresi, 44. ayet.

36 bk. Hucurat suresi, 13. ayet.

37 Ahzab suresi, 71. ayet.

38 Nahl suresi, 44. ayet.

39 bk. Enbiya suresi, 107. ayet.

40 bk. Kalem suresi, 4. ayet.

41 bk. Ahzab suresi, 46. ayet.

42 bk. Enbiya suresi, 109. ayet.

43 bk. İsra suresi, 93. ayet.

44 bk. İsra suresi, 95. ayet.

45 Buhari, Nikâh, 1.

46 bk. Ahzab suresi, 36. ayet.

47 Tirmizi, Ahkâm, 3.

48 bk. Mehmet Yaşar Kandemir, "Abdullah bin Ömer bin Hattab", TDV İslam Ansiklopedisi, C 1, s. 127.

49 bk. İbni Sad, Kitabü't-Tabakati'l-Kebir, çev. Abdurrahman Elmalı, Mehmet Akbaş, C 4, s. 163.

50 bk. M. Yaşar Kandemir, "Abdullah bin Ömer bin Hattab", TDV İslam Ansiklopedisi, C 1, s. 126-128.

51 bk. Mustafa Fayda, "Cahiliye", TDV İslam Ansiklopedisi, C 7, s. 17.

52 Bakara suresi, 170. ayet.

53 Bakara suresi, 170. ayet.

54 Araf suresi, 52. ayet.

55 Muhammed bin Nasr Mervezi, es-Sünne, s. 111.

56 bk. İsmail Lütfi Çakan, İyi Müslüman, TDV Yayınları, s. 56-60.

57 MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 318.

58 MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 319.

59 bk. Mehmet Efendioğlu, "Sahâbe", TDV İslam Ansiklopedisi, C 35, s. 491.

60 bk. Abdülkerim Özaydın, "Asr-ı Saadet", TDV İslam Ansiklopedisi, C 3, s. 501.

61 bk. Al-i İmran suresi, 172-173. ayetler.

62 bk. Haşr suresi, 9. ayet.

63 bk. Enfal suresi, 74. ayet.

64 Müslim, Fezailü's-Sahabe, 221, 222.

65 Ahmed bin Hanbel, Müsned, 1, 294.

66 Mehmet Efendioğlu, "Sahabe", TDV İslam Ansiklopedisi, C. 35, s. 491.

67 Al-i İmran suresi, 110. ayet.

68 Buhari, İlim, 89.

69 Buhari, Fezailü'l-Kur'an, 8.

70 İbnül Esir, el-Kamil fi't-Tarih, C 2, s. 390-422.

71 Ahmed bin Hanbel, Müsned, C 1, s. 422.

72 Buhari, Edeb, 96.

73 bk. MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 354.

74 bk. Müddesir suresi, 2. ayet.

75 bk. Mehmet Efendioğlu, “Fezailü’s-Sahabe”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 12, s. 534.

76 Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, s. 97.

77 Nahl suresi, 41. ayet.

78 MEB, Dinî Terimler sözlüğü, s. 57.

79 bk. MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 354.

80 bk. Araf suresi, 157. ayet.

81 bk. Mustafa Baktır, “Suffe”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 37, s. 469.

82 bk. Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 2, s. 634.

83 bk. MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 174.

84 Tirmizi, Birr, 36.

85 Rad suresi, 28. ayet.

86 bk. Mustafa Fayda, “Aişe”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 2, s. 203.

87 bk. Ahmed bin Hanbel, Müsned, C 6, 372; Ebu Davud, Sünen, C 4, 215.

88 bk. İbrahim Kutluay, Zeyd bin Sabit’e Yahudi Yazısını/Dilini Öğrenme Talimatı Verilmesi İle İlgili Rivayetler Üzerine, Hadis Tetkikleri Dergisi, 7/2, s. 135-137.

89 bk. Mehmet Suat Mertoğlu, “Vahiy Katibi”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 42, s. 447-449.

90 bk. Mehmet Erkal, “Cizye”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 8, s. 42.

91 bk. Abdullah Aydınlı, “İbn Ümmü Mektum”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 20, s. 434.

92 bk. İsra suresi, 9. ayet.

93 bk. Nahl suresi, 44. ayet.

94 bk. Neml suresi, 77. ayet.

95 bk. İsra suresi, 82. ayet.

96 bk. Yunus suresi, 1. ayet.

97 bk. Sad suresi, 29. ayet.

98 bk. Zürkani, Muhammed Abdülazim, Menahilü’l-İrfan fi Ulumi’l-Kur’an, C 1, s. 241.

99 İbni Asakir, Muhtasaru Tarih-i Dımeşk, C 2, s. 96.

100 bk. Hamidullah, Kur’an-ı Kerim Tarihi, çev. Mehmet Sait Mutlu, s. 45.

101 Ebu Nuaym el-İsfahani, Hilyetü’l-Evliya ve Tabakatu’l-Asfiya, C 1, s. 256.

102 bk. Talat Koçyiğit, Hadis Tarihi, s. 13.

103 Nisa suresi, 59. ayet.

104 Al-i İmran suresi, 110. ayet.

105 Mustafa Fayda, “Ebu Bekir”, TDV İslam Ansiklopedisi, C.10, s. 101.

106 bk. Ethem Ruhi Fığlalı, “Ali”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 2, s. 371.

107 Halid Muhammed Halid, Yeryüzü Yıldızları, s. 182.

108 bk. M. Yaşar Kandemir, “Ebu Hureyre”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 10, s. 162.

109 bk. Hüseyin Algül, “Musab bin Umeyr”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 31, s. 226.

110 bk. Abdullah Aydınlı, “Ebu Zer el-Gıfari”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 10, s. 267.

111 bk. Zekeriya Güler, “Zeyd bin Desine”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 44, s. 317.

112 bk. İsmail Cerrahoğlu, “Abdullah bin Mesud”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 1, s. 114, 115.

113 İbni Sad, Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir, C 3, s. 172.

114 İbni Sad, Kitabü't-Tabakati'l-Kebir, C 2, s. 346.

115 bk. İsmail Cerrahoğlu, "Abdullah bin Mesud", TDV İslam Ansiklopedisi, C 1, s. 116.

116 İbni Sad, Kitabü't-Tabakati'l-Kebir, C 2, s. 346.

117 bk. Elif Erdem, Hale Şahin, Rukiye Aydoğdu Demir, Sahabe Hatıraları, s. 91.

118 bk. İsmail Cerrahoğlu, "Abdullah bin Mesud", TDV İslam Ansiklopedisi, C 1, s. 115.

119 bk. Bekir Topaloğlu, "Mümin", TDV İslam Ansiklopedisi, C 31, s. 556.

120 bk. İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajları, DİP Yayınları, s. 19, 20.

121 Mustafa Fayda, "Cahiliye", TDV İslam Ansiklopedisi, C 7, s. 17.

122 bk. Maide suresi, 50. ayet.

123 bk. Mustafa Fayda, "Cahiliye", TDV İslam Ansiklopedisi, C 7, s. 17.

124 bk. MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 44.

125 bk. Mustafa Çağrıcı, "Asabiyet", TDV İslam Ansiklopedisi, C 3, s. 453.

126 bk. Mustafa Çağrıcı, "Asabiyet", TDV İslam Ansiklopedisi, C 3, s. 453.

127 bk. Mustafa Fayda, "Cahiliye", TDV İslam Ansiklopedisi, C 7, s. 18.

128 bk. Fatih Duman, Korkut Dindi, Cahiliye Döneminde Sosyal Hayat, s. 127.

129 bk. MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 139.

130 bk. Hucurat suresi, 13. ayet.

131 bk. Ahmet Güç, Putperestlik", TDV İslam Ansiklopedisi, C 34, s. 366.

132 bk. Muhammed Numan el-Carim, Edyanu'l-Arab fi'l-Cahiliyye, (Mısır: Matbaatü's-Saadeti'l-Cevar, 1923),5; Mehmet Bölükbaşı, "Cahiliye Devri Araplarında Din Anlayışı", Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi 19/49, 2019, 105-107.

133 bk. Ahmet Güç, "Putperestlik", TDV İslam Ansiklopedisi, C 34, s. 366, 367.

134 bk. Ahmet Güç, "Putperestlik", TDV İslam Ansiklopedisi, C 34, s. 366.

135 MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 168.

136 bk. MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 169.

137 MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 365.

138 MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 342.

139 bk. MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, 268.

140 bk. Yunus suresi, 18. ayet; Enbiya suresi, 98-99. ayetler; Furkan suresi, 55. ayet.

141 bk. Mustafa Fayda, "Muhammed", TDV İslam Ansiklopedisi, C 30, s. 410.

142 bk. Taha suresi, 76. ayet; Bakara suresi 25. ayet; Araf suresi, 42. ayet.

143 bk. Bünyamin Erul, "Veda Hutbesi", TDV İslam Ansiklopedisi, C 42, s. 591-593.

144 bk. İbrahim Fidan, Cahiliye Şiirinde Kadın İmgesi, Dini Araştırmalar, Kadın Özel Sayısı, 2016, s. 294.

145 bk. M. Hanefi Palabıyık, Cahiliye Döneminde Gündelik Hayat, s. 51.

146 bk. Nisa suresi, 4. 12. ve 19. ayetler.

147 İbni Mace, Nikâh, 49.

148 Tirmizi, Menakıb, 63.

149 bk. İsmail Karagöz, Kürsüden Öğütler, s. 342.

150 bk. Enam suresi, 140. ayet.; Tekvir suresi, 8-9. ayetler.

151 bk. Buhari, Salat, 106.; Müslim, Mesacid, 41-42.

152 bk. Tirmizi, Menakıb, 31.

153 bk. Buhari, Edeb 18; Müslim, Fezail 65.

154 bk. Eyüp Baş, İslam Tarihi, s. 52.

155 bk. Adem Apak, Cahiliye Dönemi'nde Ekonomik Hayat, s. 86.

156 bk. Eyüp Baş, İslam Tarihi, s. 55.

157 bk. Adem Apak, Cahiliye Dönemi'nde Ekonomik Hayat, s. 89.

158 bk. Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Taif", TDV İslam Ansiklopedisi, C 39, s. 443.

159 bk. Adem Apak, Cahiliye Dönemi'nde Ekonomik Hayat, s. 119.

160 bk. İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 373.

161 bk. İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 373.

162 bk. İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 373.

163 bk. İsra suresi, 35. ayet.

164 bk. Bakara suresi, 275. ayet.

165 bk. Bakara suresi, 276. ayet.

166 Ebu Davud, Sünen, 3334.

167 Buhari, Zekât, 18.

168 bk. M. Macit Kenanoğlu, "Vergi", TDV İslam Ansiklopedisi, C 43, s. 53.

169 bk. Rıza Savaş, İslam'ın İlk Asrında Kadın, s. 202.

170 Bakara suresi, 188. ayet.

171 Mutaffifin suresi, 1. ayet.

172 bk. Sedat Tuna, Cahiliye Dönemi'nde Siyasetin Edebiyata Etkisi, ODTÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 2012, s. 1233, 1234.

173 bk. Şaban Öz, İlk Dönem İslam Toplumunda Siyasi Algı Değişimi Üzerine, KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi 21, 2013, s. 5.

174 bk. Fetih suresi, 10. ayet.

175 bk. Eyüp Baş, İslam Tarihi, s. 201.

176 bk. Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, s. 166.

177 bk. Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, s. 167.

178 bk. Şura suresi, 38. ayet.

179 bk. Recep Aslan, İstişarenin Önemi ve Hz. Peygamber'in Uygulamalarından Örnekler, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Haziran 2014, C 2, S 1, s. 225.

180 bk. Eyüp Baş, İslam Peygamberi, s. 201.

181 Tirmizi, Cihad, 34.

182 bk. Recep Aslan, İstişarenin Önemi ve Hz. Peygamber'in Uygulamalarından Örnekler, s. 232.

183 bk. Mustafa Fayda, "Bedir Gazvesi", TDV İslam Ansiklopedisi, C 5, s. 326.

184 bk. Eyüp Baş, İslam Tarihi, s. 205.

185 bk. İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 361

186 bk. İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 361

187 bk. İbni Sad, Kitabü't-Tabakati'l-Kebir, C 3, s. 127.

188 bk. Mehmet Salih Gündüz, Musab bin Umeyr'in Hayatı, Kişiliği ve İslam Tarihindeki Yeri, Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C 4, S 1, s. 114.

189 bk. Mehmet Salih Gündüz, Musab bin Umeyr'in Hayatı, Kişiliği ve İslam Tarihindeki Yeri, s. 116.

190 bk. Muhammed Emin Yıldırım, Hz. Peygamber'in Albümü Soy Ağacı / Nesebi ve Yakınları, s. 385

191 bk. Mustafa Sürün, 9. Uluslararası Din Görevlileri Sempozyumu, s. 57.

192 bk. İbni Hişam, Siret-i İbni Hişam, C 2 s. 5.

193 bk. İbni Sad, Kitabü't-Tabakati'l-Kebir, C 3, s. 129.

194 bk. Mustafa Sürün, 9. Uluslararası Din Görevlileri Sempozyumu, s. 62.

195 Ahzab suresi, 23. ayet.

196 İbni Sad, Kitabü't-Tabakati'l-Kebir, C 3, s. 133.

197 İbni Sad, Kitabü't-Tabakati'l-Kebir, C 3, s. 133.

198 Enam suresi, 82. ayet.

199 Ebu Davud, Büyu', 83; Müslim, Hibat, 13.; Ebu Davud, Edeb, 127.

200 bk. Nisa suresi, 36. ayet.

201 İsra suresi, 95. ayet.

202 Müslim, Fedail, 140

203 Kalem suresi, 4. ayet.

204 Ahzab suresi, 21. ayet.

205 bk. Ali Yardım, Peygamberimiz'in Şemaili, s. 46-47.

206 bk. M. Yaşar Kandemir, "Şemail", TDV İslam Ansiklopedisi, C 38, s. 497.

207 bk. Ali Yardım, Peygamberimiz'in Şemaili, s. 29.

208 bk. Azmi Bilgin, Hz. Muhammed'in Muhtasar Şemail-i Şerif Tercümesi'nde Geçen Vasıfları, s. 84.

209 bk. M. Yaşar Kandemir, Şemail, TDV İslam Ansiklopedisi, C 38, s. 497.

210 Mustafa İsmet Uzun, "Hilye", TDV İslam Ansiklopedisi, C 18, s. 44.

211 Mustafa İsmet Uzun, "Hilye", TDV İslam Ansiklopedisi, C 18, s. 47-51.

212 bk. Ali Yardım, Peygamberimiz'in Şemaili, s. 55.

213 bk. Ali Yardım, Peygamberimiz'in Şemaili, s. 59.

214 bk. Ali Yardım, Peygamberimiz'in Şemaili, s. 65.

215 Tin suresi, 4. ayet.

216 bk. İsra suresi, 70. ayet.

217 bk. Tegabun suresi, 3. ayet.

218 bk.Tuncay Başoğlu, "Resim", TDV İslam Ansiklopedisi, C 34, s. 579.)

219 bk. M. Uğur Derman, "Hat", TDV İslam Ansiklopedisi, C 16, s. 427.

220 bk. Yasin Pişkin, Din-Sanat İlişkisi Bağlamında Dinî Tecrübenin Sanat Ruhuna Etkisi, s. 56

221 bk. Faruk Taşkale, Hüseyin Gündüz, Hat ve Tezhip Sanatlarında Esmaü'n-Nebi, s. 67.; Casim Avcı, Mevlana İdris, "Hz. Muhammed'in Hayatı", s. 366, 377.

222 bk. Ayan Birol, "Tezhip", TDV İslam Ansiklopedisi, C 41, s. 61.

223 bk. F. Banu Mahir, "Minyatür" TDV İslam Ansiklopedisi, C 30, s. 118.

224 bk. Mehmet Emin Kahraman, Halil Önal, Minyatür Sanatının Evrimi, s. 20.

225 bk. Mehmet Memiş, Hz. Muhammed Sevgisinin Türk Kitap Sanatlarına Yansımaları, s. 270.

226 Uğur Derman, "Ebru", TDV İslam Ansiklopedisi, C 10, s. 80.

227 bk. Pınar Tuğçe Tokmak, Ebru Sanatında Düzgünman Ekolü: Ebruzen İsmail Dündar, s. 48.

228 Ahzab suresi, 56. ayet.

229 Ahmet Özel, “Mevlid”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 29, s. 475.

230 bk. Ahmet Özel, “Mevlid”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 29, s. 486.

231 bk. Faruk Kadri Timurtaş, Süleyman Çelebi Mevlid Vesiletü’n-Necat, s. 12.

232 bk. Osman Çetin, Mevlid’in Perde Arkası, Süleyman Çelebi’nin İzinde Buluşmak, s. 12.; Faruk Kadri Timurtaş-Mevlid (Vesiletü’n-Necat), s. 4.

233 bk. Ahmet Yaman, “Siyer”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 37, s. 316.

234 bk. Halil Batur, Rabi Divanı’nda Naat-ı Şerifler, s. 248.

235 Mustafa Çiçekler, “Na’t”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 32, s. 435.

236 bk. Sezai Küçük, Mevlana’da Hz. Peygamber Tasavvuru, s. 42.

237 Ali Nihat Tarlan, Fuzuli Divanı Şerhi, C 3, s. 147.

238 Ebu Davud, Edeb, 78.

239 bk. Casim Avcı, Mevlana İdris, Hz. Muhammed’in Hayatı s. 364.

240 bk. Nuri Özcan, “Sala”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 36, S. 15.

241 bk. Mehmet Öncel, Türk Din Musikisinde Kaside Formu (Hafız Emin Işık Örneği), s. 310.

242 bk. Mustafa İsmet Uzun, “İlahi”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 22, s. 64.

243 bk. Mustafa İsmet Uzun, “İlahi”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 22, s. 65, 66.

244 Al-i İmran suresi, 31. ayet.

245 Nasih Ulvan, Terbiyetü’l-evlad fi-l-İslam, C 1, s. 160.

246 Ebu Davud, Edeb, 153.

247 bk. Necdet Tosun, “Veysel Karani”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C 43, s. 74

248 bk. Seyfullah Kara, Selçuklu Sultanlarında Hz. Muhammed Sevgisi ve Bu Sevginin Tezahürleri, s. 29.

249 bk. Eyüp Baş, İslam Kurumları Tarihi, s. 302.

250 bk. Gülhan Bölükbaşı, Osmanlı Dönemi Siyer Kültürü ve Kaynakları, s. 21.

251 bk. Casim Avcı, Mevlana İdris, Hz. Muhammed’in Hayatı s. 340.

252 bk. Casim Avcı, Mevlana İdris, Hz. Muhammed’in Hayatı s. 340.

253 Buhari, Kefale, 2.

254 bk. Hüseyin Algül, “Ebu Eyyüb Ensari”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 10, s. 123-125.

255 Ahmed bin Hanbel, Müsned, 335.

256 bk. Hüseyin Algül, “Ebu Eyyüb Ensari”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 10, s. 124.

257 bk. İbni Sad, Kitabü’t-Tabakati’l-Kebir, s. 484-485.

258 bk. İdris-i Bitlisi, Heşt Bihişt, C 4, s. 78-79.

259 bk. Aşık Paşazade, Osmanoğulları’nın Tarihi, s. 416.

260 Abdülkadir Özcan, “Kılıç Alayı”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 25, s. 408-410.

261 bk. Hilal Kara, Abdullah Kara, İstanbul Semalarını Aydınlatan Bir Yıldız, s. 169.

262 bk. Baha Tanman, “Kılıç Kuşanma Törenlerinin Eyüp Sultan Külliyesi ile Yakın Çevresine Yansıması”, s. 77.

263 bk. 5 Numaralı Mühimme Defteri, no. 1555, s. 249-250.

264 Bakara suresi, 165. ayet.

265 Ali-i İmran suresi, 32. ayet.

266 Ayni, Umdetü’l-Kari, C 22, s. 252.

SÖZLÜK

A

Acem: 1. İran'da yaşayan Fars kökenli kimse. 2. İranlı.

adalet: 1. Doğruluk, eşitlik, denklik, aşırılıktan uzak ve dengeli olma, her şeye hakkını verme. 2. Bir işi yerli yerine koyma, hak sahibine hakkını verme, hak ve hukuka uygunluk.

adil: Adaletli, adalet sahibi, doğru, hakkı yerine getiren, hukuka saygılı, insaflı.

ahde vefa etmek: Sözünde durmak.

ahlak: 1. Huylar, mizaçlar, karakterler, tabiatlar. 2. İnsanın yaratılışından gelen özellikleri ile insanların iyiliğini ve mutluluğunu hedef alan kuralların hayata geçirilmesi ile kazanılan iyi ve güzel davranışlar.

Akabe: Birinci ve ikinci Akabe biatlarının yapıldığı, Kâbe'ye üç kilometre uzaklıkta olan ve Mina sınırları içinde kalan kayalık bir yer.

amber: 1. Amber balığından çıkarılan güzel kokulu, kül renginde bir madde. 2. Güzel kokulu bazı maddelerin ortak adı.

amel: 1. Yapılan iş, eylem, fiil. 2. Dünya ve ahirette ceza veya mükâfat konusu olan her türlü iş ve davranış.

ashap: bk. sahabe.

ashabıkiram: sahabe.

Ashabısuffe: bk. suffe.

Asrısaadet: 1. Hz. Muhammed'in (sav) peygamberlik görevini yaptığı ve varlığıyla şereflendirdiği devir. 2. Kur'an-ı Kerim'in indiği, bütün insanlığa rahmet ve örnek olarak gönderilen Hz. Peygamber'in yaşadığı, sahabelerini eğitip yetiştirdiği, insanları İslam dinine davet ettiği ve İslam'ın en güzel biçimde yaşandığı zaman.

ayet: 1. Kur'an'daki sureleri meydana getiren kelime veya cümlelerden her biri; ayetikerime.

azat: 1. Özgür, hür. 2. Köle veya cariyeyi hürriyetine kavuşturma.

B

batıl: 1. Yok olup giden, gerçek ve doğru olmayan, esassız, boş şey, boşa giden, hükümsüz, gerçeğe aykırı, hikmetsiz, temelsiz, devamsız. 2. Allah'ın (cc) peygamberleri aracılığıyla bildirmiş olduğu dine uymayan her türlü inanç, fikir, duygu, kanaat, tutum, davranış.

beşer: insanoğlu, insan.

beytülmal: 1. Maliye, devlet hazinesi, devlete ait mal varlığının bütünü. Hz. Peygamber'in Medine döneminden itibaren devlet gelirlerini korumak, muhafaza etmek ve yeri geldiğinde de hak sahiplerine vermek için oluşturulan devlet hazinesi. 2. Devletin mal varlığını muhafaza ve kontrol eden kurum.

biat: 1. Söz verme amacıyla el sıkma. 2. Eskiden İslam devletinde idare edenle idare edilenler arasında yapılan seçim veya bağlılık özelliği taşıyan sözleşme.

bidat: 1. Sonradan olan, sonradan ortaya çıkan, türeyen şey. 2. Hz. Peygamber döneminden sonra ortaya çıkan, dinî bir delile dayanmayan inanç, ibadet, fikir ve davranışlar.

biset: 1.Gönderme, iletme, elçi tayin etme 2. Bütün peygamberlerin, özel olarak da Hz. Muhammed'in (sav) peygamberlikle görevlendirilmesi.

buğzetmek: Kin beslemek, nefret etmek.

buhur: 1. Dinî törenlerde yakılan kokulu ağaç vb. maddeler. 2. tütsü.

büluğ: 1. Ulaşma, yetişme, erişme, varma, kavuşma. 2. Ergenlik, çocuğun belirli çağa erişmesi ve bünyesinin belirli fizyolojik ve biyolojik nitelikleri kazanması.

C-Ç

cahiliye: Hz. Muhammed'in (sav) peygamberliğinden önce, insanların yaşadıkları ve özünde putlara tapma, soy sopla övünme, hukuksuzluk, kibir ve zayıfları ezme gibi olumsuzlukları barındıran sosyal ve kültürel ortam.

cariye: 1. Eskiden savaşta ele geçirilen kadın köle. 2. Parayla alınıp satılan hizmetçi kız, halayık.

cem: 1. Bir araya getirme. 2. Çokluk.

Cemal: "Allah'ın (cc) mutlak güzelliğine, lütfuna ve iyiliğine işaret eden; mutlak güzelliğinin, yaratılışta mükemmellik olarak varlıklara yansıması." anlamında Allah'ın (cc) sıfatlarından biri.

Cennetülbakî: Medine'de Hz. Peygamber tarafından kurulan ilk mezarlık. Resulullah arkadaşlarından vefat edenlerin defnedilmesi için bir yer aramış ve Baki mevkiini mezarlık olarak kararlaştırmıştır. Türkler arasında (Cennetülbakî) adıyla meşhurdur.

cizye: 1. Vergi. 2. Geçmişte Müslüman devletle

rin; gayrimüslimlerin canlarını, mallarını, namuslarını korumak ve inançlarını özgür bir şekilde yaşamaları için devletin sağlamış olduğu imkânlara karşılık çalışabilir durumda olan erkeklerden almış olduğu vergi.

D

Darülerkâm: Mekke Döneminde Hz. Peygamber'in; Müslümanlara İslam'ı anlattığı, gelen vahyi tebliğ ettiği, topluca ibadet veya çeşitli görüşmelerin yapıldığı ve İslami eğitimin verildiği Erkam bin Ebülerkam'ın (ra) evi.

darülkurra: Kur'an-ı Kerim okuma ilmini uzmanlık derecesinde öğreten okul.

Darünnedve: Müslümanlıktan önce, Hz. Peygamber'in dedelerinden Kusay bin Kilab (ra) tarafından kurulan; Mekke'de Kureyş kabilesinin ileri gelenlerinin toplanıp siyasi, hukuki ve idari konuları görüştükleri; ayrıca nikâh vb. törenler için de kullandıkları yer.

E

edep: 1. İyi ahlak, güzel terbiye, eğitim 2. Allah (cc) ve Resulü'nün emrettiği bütün istekleri yerine getirip sakındırdıklarından kaçınarak elde edilen güzel huy.

Ehlibeyt: Hz. Peygamber'in ev halkı ve yakın akrabaları.

Ehlikitap: 1. Kitap sahipleri, kitabi. 2. Yahudiler ve Hristiyanları müşriklerden ayırt etmek için elde bulunan Tevrat, Zebur ve İncil'e inanan kimseler.

elçi: bk. resul.

emin: 1. İnanılan, güvenilen (kimse). 2. Mekkeliler tarafından Hz. Muhammed'e (sav) İslamiyet'ten önce verilen ve peygamber olduktan sonra da kullanılan sıfat, Hz. Muhammed'in (sav) adlarından biri.

ensar: 1. Yardım edenler, koruyanlar, destekleyenler, himaye edenler. 2. Hicret sırasında Hz. Peygamber'e ve Mekke'den Medine'ye göç eden diğer Müslümanlara kucak açıp onları misafir eden; beslenme, barınma ihtiyaçlarını gideren ve farklı bir ortamda yeni bir yaşam kurmalarında onlara yardımcı olan ve sahip oldukları her şeyi onlarla paylaşan Medineli Müslümanlar.

erkân: 1. Bir topluluğun ileri gelenleri, büyükler, üstler. 2. Yol yordam.

F

faiz: 1. Fazlalık, artma, çoğalma, nema, riba. 2. Hizmet ve emek karşılığı olmaksızın paranın kullanılmasına karşılık olarak elde edilen, dinen uygun görülmeyen kazanç.

fakih: 1. Din bilgini, fıkıh âlimi, müçtehit. 2. İslam fıkhını iyi bilen ve kendisine sorulan konular hakkında fetva verme ve çözüm önerme yetkisine sahip olan kimse.

farz: 1. Belirleme, tayin ve takdir etme, karar verme. 2. İslam dininde mükelleflerden yapılması kesinlikle istenen ve terk edilmesi günah olan fiiller, emirler.

fazilet: 1. Olgunluk, erdem, üstünlük, değer, kıymet. 2. İnsanın doğuştan sahip olduğu ve sonradan çalışma yoluyla geliştirip zenginleştirdiği güzel nitelikler.

fetva: 1. Fıkıh ile ilgili bir meselenin dinî hükmünü açıklayan cevap. 2. Hayatın akışı içerisinde Müslümanların karşısına çıkan problemlere ilişkin, sahasında uzman olan İslam fıkıh âlimlerince gösterilen çözüm yolu.

fıkıh: 1. Derin anlayış, kavrayış; bir şeyi en ince ayrıntısına kadar bilme. 2. Kişinin günlük hayatta ve ahirette yararına ve zararına olan şeyleri bilmesi.

fıtrat: 1. Yokken var etme, yaratma. 2. İnsanın yaratılıştan sahip olduğu fiziki özellikler. 3. İnsanın doğuştan sahip olduğu ahlak, huy, karakter, tabiat. 4. Allah'ın, tüm varlıkları kendi varlığını ve birliğini tanıyabilme gücü ve yeteneği ile yaratması; Hanif-lik, tevhit ve İslam inancı.

fidye: 1. Kurtuluş bedeli, kurtulmalık. 2. Esiri veya herhangi bir kişiyi içine düştüğü durumdan kurtarmak için verilen mal, para, fidyeinecat.

fizyonomi: Yüz çizgilerinin genel durumundan çıkan anlam.

G-Ğ

gayrimeşru: 1. Yasa dışı. 2. Evlilik dışı.

gaza: 1. Savaş amacıyla düşmana doğru yönelme, sefere çıkma. 2. İslam dinini korumak, yaymak veya davetin önündeki engelleri kaldırmak amacıyla Müslüman olmayanlara karşı yapılan savaş, cihat.

gazve: 1. Savaş, fetih, fetih hazırlığı, askeri saldırı. 2. Hz. Peygamber'in bizzat kendisinin sevk ve idare ettiği savaşlar.

H

habibullah: "Allah'ın (cc) en sevgili kulu." anlamında Hz. Muhammed (sav) için kullanılan saygı ve hürmet ifadesi, Hz. Peygamber'in sıfatlarından biri.

hadis: 1. Söz, haber. 2. Hz. Peygamber'in sözleri, fiilleri ve takrirleri; sahabelerin dine aykırı olmayan söz ve davranışlarını onaması.

hafız: 1. Ezberleyen, koruyan, saklayan, unutmayan kimse. 2. Kur'an-ı Kerim'i başından sonuna kadar ezberleyip okuyabilen kimse.

halife: 1. Birinin yerine geçen, vekil; vekili olduğu kişi adına görev yapan kimse. 2. Hz. Peygamber'in vefatından sonra onun yerine devlet başkanlığına geçen yöneticilerin ortak adı.

hanif: 1. Doğruya ve hakka bağlanan, gerçeğe dönen. 2. Hz. İbrahim'in tebliğ ettiği tevhit inancını koruyan, Hz. Muhammed'in (sav) peygamber olarak gönderilmesinden önce Allah'ın varlığına ve birliğine inanan kimse.

haram: 1. Yasaklanmış, koruluk, yasak bölge 2. Dinen sorumluluk çağına ulaşmış olan herkese, Allah'ın yapılmasını kesin olarak yasakladığı söz ve davranış.

Haremeyn: 1. Müslüman olmayanların girmesi dinen yasak olan iki şehir: Mekke ve Medine. 2. Mekke'de bulunan Kâbe ile Medine'de Hz. Peygamber'in kabrinin olduğu yer.

haşretmek: Kıyamet günü ölüleri diriltip bir araya toplamak.

hat: bk. hüsnühat.

hayâ: 1. Utanma, sıkılma duygusu, edep. 2. Kişinin; Allah'a (cc) olan içten sevgi ve saygısından dolayı kötü, çirkin, ahlak dışı ve günah olan davranışlardan rahatsız olup kaçınması.

helal: 1. Dinî bakımdan kullanılmasına, yapılmasına, söylenmesine, yenilip içilmesine izin verilen şey. 2. Dinin haram kılmadığı yollardan elde edilen kazanç.

hicret: 1. Terk etme, ayrılma, ilgiyi kesme. 2. Hz. Peygamber'in ve sahabilerin İslam'ı gereği gibi yaşamak, diğer insanlara Allah'ın (cc) emirlerini duyurmak ve müşriklerin işkencelerinden kurtulmak amacıyla Mekke'den Medine'ye M.S. 622 tarihinde yapmış oldukları göç.

hidayet: 1. Doğru yolu gösterme, doğru yolu bulma, rehberlik yapma, irşat etme. 2. Allah'ın (cc); insanlara kendi yolunda gidebilecek akıl, düşünme, öğrenme, hatırlama gibi yetenekler vermesi ve insanların da bunları kullanarak doğru yolu bulması.

hikmet: 1. Allah'ı (cc) gereği gibi bilme bilgisi. 2. Gerçeği açıklayan, şüpheyi gideren kesin delil, kanıt.

hilim: 1. Yumuşak huylu, kibar, efendi, ağırbaşlı ve akıllı olma; uygar davranma. 2. Gücü kuvveti yerinde olan birinin öfke anında haklı olduğu hâlde karşısındakini cezalandırmak yerine onu bağışlayıp affetmesi.

hilye: 1. Süs, ziynet, kolye. 2. Hz. Peygamber'in bedensel ve ahlaki özelliklerini ayrıntılarıyla anlatan edebî eser, hilyeişerif.

hilyeişerif: bk. hilye.

hitabet: 1. Hutbe okuma, güzel söz söyleme, vaaz ve nasihat etme, nutuk. 2. Bir topluluğa bir maksadı anlatmak, bir fikri açıklamak, öğüt vermek, bir görüşü benimsetmek, bir eyleme teşvik etmek gibi amaçlarla yapılan güçlü ve etkileyici konuşma veya güzel konuşma sanatı; retorik.

hoşnut: Bir davranış, bir durum veya bir kimseden memnun olan; yakınması olmayan.

Hristiyanlık: Hz. İsa'ya vahyedilen dinin adı.

hurafe: 1. Sapık, doğru olmayan, uydurma, asılsız söz. 2. Batıl dinlerden ve halk arasında uydurulan masallardan kalma aslı esası olmayan inançlar.

hüküm: 1. Karar verme, idare etme. 2. Allah'ın (cc) sorumluluk çağına gelmiş insanların inanç, ibadet, ahlak ve davranışlarına dair yapınız veya yapmayınız şeklindeki emirleri; yasakları.

hüsnühat: 1. Güzel yazı yazma; sanatkârane yazılmış yazı, hat. 2. Arap alfabesiyle güzel yazı yazma sanatı ve bu biçimde yazılmış yazı.

hürmet: Saygı.

I-İ

ibadet: 1. Boyun eğme, itaat etme, saygı duyma. 2. Allah'ın (cc) insanlara emrettiği ve insanların da Allah'a (cc) karşı yapmakla yükümlü oldukları tüm davranışlar.

ibret: 1. Ders alma, öğüt alma. 2. Görünenden görünmeyene geçme, nesneleri ve olayları dış yüzüne bakıp onlardaki hikmeti kavramaya çalışma, olaylardan ders alıp doğru sonuçlar çıkarma ve bunlara göre davranma.

idrak: 1. Anlayış. 2. Algı.

iffet: 1. Haramdan uzak durma, kötü söz ve işlerden kaçınma. 2. Yeme, içme ve diğer bedenî haz

lar konusunda ölçülü olma, aşırı istekleri bastırıp dinin ve aklın buyruğu altına sokmak suretiyle kazanılan erdem.

ihlas: 1. Samimiyet, içtenlik, kalbî ve karşılıksız sevgi, samimi bağlılık, doğruluk, temizlik, saflık, gösterişsizlik, riyanın karşıtı. 2. Tutum ve davranışlarda sadece Allah'ın (cc) hoşnutluğunu gözetme, sözün öze uyması, iki yüzlülükten uzak olma.

ihsan: 1. İyilik etme, iyi ve güzel davranma, güzel yapma, bağışlama, bağışta bulunma, ikram etme. 2. İnsanın başta ana ve babası olmak üzere diğer insanlara yönelik sevgiye ve saygıya dayalı özverili tutumu.

ihya: 1. Hayat verme, diriltme, canlandırma, yeniden hayata döndürme 2. İnsanın ömrünü ibadet ederek, ilmî çalışmalar yaparak, insanlığın yararına maddi ve manevi şeyler üreterek değerlendirmesi.

ikrar: 1. Kabul etme, doğrulama, onaylama, itiraf etme. 2. Allah'ın (cc) varlığına ve birliğine iman eden bir kimsenin Müslüman muamelesi görebilmesi için inanmış olduğu değerleri sözlü ve fiilî olarak dışa yansıtması.

iltica: Sığınma.

iman: 1. İnanma, tasdik etme. 2. Kişinin Allah'ın (cc) varlığını, birliğini, sıfatlarını, peygamberlerini, ahiret gününü ve bunlardan başka iman edilmesi gereken şeyleri kalp ile tasdik edip dil ile söylemesi.

imbik: Damıtmaya yarayan, damıtma işinde kullanılan araç; damıtıcı.

imtiyaz: Ayrıcalık.

infak: 1. Tükenme, tamamlanma, bitirme, son bulma, yoksul düşme. 2. Karşılıksız yardım, sadaka verme.

inkâr: 1. Gizleme, saklama. 2. Allah'ın (cc) buyruklarından birini veya tamamını reddetme.

irşat: 1. Rehberlik etme, yol gösterme, kılavuzluk yapma. 2. Müslüman olmayanlara İslam'ı tanıtarak onların Müslüman olmalarını sağlama veya Müslüman oldukları hâlde Müslümanlığın emir ve yasakları karşısında yanlış davrananları doğru olana çağırmak amacıyla yapılan dinî çalışma.

irticalen: Doğaçlama.

istihdam: Bir görevde, bir işte kullanma.

istişare: 1. Görüş alışverişinde bulunma, fikir alma, danışma. 2. Herhangi bir konuda doğruyu bulmak için sahasında güvenilir bir uzmanın görüşüne başvurma.

itaat: 1. Boyun eğme, uyma, dinleme, söz dinleme, alınan emre göre hareket etme, saygı gösterme. 2. Allah'ın (cc) ve elçisinin ortaya koyduğu emir ve yasaklara uyma.

itham: Suçlama.

itidal: 1. Aşırı olmama; ılımlı, ölçülü, dengeli, soğukkanlı olma. 2. Duygu, düşünce, inanç, ibadet, ahlak ve davranışlardaki denge.

itikat: 1. Gönülden bağlanma, kesin karar verme, samimi olarak inanma, iman. 2. Dünyada ve ahirette insanların mutlu olmaları için Allah'ın (cc) göndermiş olduğu kuralların hepsini kesin bir şekilde kabullenme, iman etme.

ittiba: Bir müçtehidin görüşüne göre amel etme, cemaatle namazda imama uyma.

J-K

Kâbe: Mekke'de Mescid-i Haram'ın ortasında bulunan ve Müslümanların kıblesi olan yeryüzündeki ilk mescit.

kabile: Aynı soya mensup aileler topluluğu, boy, aşiret.

kâfir: 1. İnkâr eden, tanımayan, reddeden. 2. Allah'ın (cc) varlığını ve birliğini inkâr eden; yaratmada, emretmede, isimlerinde ve sıfatlarında Allah'ı (cc) eşsiz kabul etmeyen; yaratıcı olarak Allah'ı (cc) kabul etse bile onun göndermiş olduğu elçilerin hepsine ayrı ayrı inanmayan, elçilerin getirmiş olduğu kitapları toptan reddeden veya Allah'ın (cc) vahiyle bildirdiği hükümlerin bir tanesini dahi inkâr eden.

kâhin: 1. Duyular alanına girmeyen âlemden haber verme iddiasında bulunan kimse, falcı. 2. Evrendeki sırları, herkesin bilemeyeceği bazı gizli şeyleri bildiğini söyleyen ve gelecekten haberler verdiğini iddia eden; kehanette bulunan kişi.

kandil: İçinde sıvı bir yağ ve fitil bulunan kaptan oluşmuş aydınlatma aracı, yağ kandili.

kandil gecesi: Müslümanlarca mübarek sayılan ve çeşitli dinî etkinliklerle kutlanan gece(ler).

kayser: Roma ve Bizans imparatorlarına verilen san.

kelimeitevhit: İman esaslarının özünü ifade eden "Allah'tan başka ilah yoktur, Hz. Muhammed Allah'ın elçisidir." anlamına gelen "Lailahe illallah Muhammedün Resulullah" cümlesi.

kemal: 1. Olgunluk. 2. İstenilen ve beğenilir niteliklerin tamamını taşıma durumu.

kozmopolit: 1. Çeşitli uluslardan kimseleri barındıran, içinde bulunduran 2. Ulusal özelliklerini yitirmiş kimse.

kıraat: 1. Okuma, telaffuz etme, tilavet. 2. Hz. Peygamber'in okuma biçimini örnek alarak Kur'an-ı Kerim'i harflerin çıkış yerlerine ve tecvit kurallarına uygun olarak okuma.

kibir: 1. Büyüklenme, büyüklük taslama, kendini üstün görme, böbürlenme. 2. Kişinin, yaratılış amacını ve varlığının özünü kavrayamayarak kendini büyük görüp başkalarını küçük görmesi.

kisra: Eski İran hükümdarları için kullanılan ünvan.

kisve: 1. Kılık kıyafet. 2. Hacıların Kâbe'de giydikleri beyaz üstlük.

kitre: Geven adı verilen çalının gövde veya kökünün üzerine bıçakla özel olarak yapılan çizgilerden akan zamk, kestere.

kubbe: Yarım küre biçiminde olan ve yapıyı örten dam, kümbet.

kudret: "Her şeye gücünün yetmesi, dilediğini dilediği zamanda var veya yok etmesi" anlamında Allah'ın (cc) sıfatlarından biri.

kurra: 1. Okuyucular, çok okuyanlar. 2. Kur'an-ı Kerim'i ezberleyip okuma konusunda uzmanlaşan, ibadet niyetiyle de Kur'an-ı Kerim'i çokça okuyup namaz kılan ve okuduklarını da başkalarına öğreten kimseler.

küfür: 1. Örtme, gizleme, yok etme. 2. Allah'ın (cc) varlığını veya birliğini inkâr etme, dinin kutsal saydığı gerçeklere inanmama ya da İslam'ın hak din olduğunu kabul etmeme.

külliyat: Bir yazarın bütün eserlerini içeren dizi.

külliye: Bir caminin çevresinde cami ile birlikte kurulmuş medrese, imaret, sebil, kütüphane, hastane vb. yapıların tümü.

künye: Bir kimsenin adı, soyadı, ülkesi, doğumu, mesleği vb. bilgilerini gösteren kayıt.

küttab: Kâtipler.

L

liyakat: 1. Bir kimsenin, kendisine iş verilmeye uygunluk, yaraşırlık durumu; değim. 2. yeterlilik.

lütuf: 1. Bağış, iyilik etme, yardımda bulunma. 2. Kulu; Allah'ın (cc) af ve rahmetine yaklaştıran, günahlara düşmekten uzaklaştıran her türlü ilahî yardım.

M

mabet: 1. İbadet edilen yer, tapınak, ibadethane. 2. Müslümanların toplu olarak ibadet edebilmeleri için yapılmış olan yer, cami, mescit.

mahlukat: Yaratıklar.

maslahat: 1. İnsanlığın yararına olan şeyler. 2. Bütün ilahi dinlerin ortak gayesi olan ve kişinin ahlakını geliştirip güzelleştirmeye yarayan kurallar.

mazhar: Bir iyiliğe erişmiş, erişen (kimse).

mazlum: 1. Zulüm görmüş, kendisine zulmedilmiş. 2. Sessiz ve uysal, boynu bükük.

Mecusilik: 1. Ateşe tapanların bağlı bulundukları din.

medrese: 1. Ders yapılan yer, okul, mektep. 2. İslam tarihinde dinî ilimler ile sosyal ve fen bilimlerinin öğretildiği yüksek öğretim seviyesindeki eğitim öğretim kurumu, fakülte.

medyun: Borçlu.

mehir: bk. mihr.

mersiye: Ağıt.

Mescid-i Haram: bk. Kâbe.

Mescid-i Nebevi: Hz. Peygamber'in Hicret'ten sonra Medine'de yaptırdığı, Kâbe'den sonra en önemli ikinci mescit.

meşru: 1. Yapılmasına dinen izin verilmiş, dine uygun olan şey. 2. İslam hukukunda farz, vacip, sünnet, müstehap ve mübah olan tüm davranışlar.

mihr: Müslüman bir erkeğin nikâh sırasında evleneceği hanıma verdiği veya vermeyi kabul ettiği mal ya da para, mehir.

minber: Cami ve mescitlerde imamın üzerinde hutbe okuduğu, basamaklarla çıkılan ve mihrabın sağında bulunan yüksekçe yer.

minval: Tarz.

misyon: 1. Görev. 2. Dinsel, bilimsel veya diplomatik bir görev yüklenmiş kimselerden oluşan kurul.

mizaç: 1. Huy. 2. İnsan vücudunun fizyolojik yapısı.

muahat: Hicret'ten sonra Hz. Peygamber'in, Mekke'den hicret eden muhacirlerle Medineli ensardan olan Müslümanlar arasında yapmış olduğu kardeşlik antlaşması.

muhacir: 1. Göç eden, hicret eden, yerleşmek üzere yurdundan başka bir yere giden kimse. 2. İslam'ı Kur'an-ı Kerim'in emrettiği gibi yaşamak; Mekkeli müşriklerin her türlü baskısından kurtulmak ve din, can, namus, akıl ve soy emniyetini sağlayıp her türlü tehlikeden korunmak amacıyla Mekke'den Medine'ye hicret eden Hz. Muhammed (sav) ve

arkadaşlarına verilen isim.

muhaddis: 1. Haber veren, söz nakleden, rivayet eden, ravi, hadis nakleden. 2. Hadislerin sahih olanlarını sahih olmayanlarından ayırt edebilme donanımına sahip, hadis ilminin terimlerini ayrıntılarıyla bilen, kendinden önceki hadis âlimlerinin naklettikleri hadislere vâkıf olan hadis âlimi.

muhtesip: 1. İyiliğin emredilmesini ve kötülüklerden sakınılmasını kontrol eden, denetleyen. 2. Tarihte; İslam dünyasında insanlara iyiliği emretmek, kötülükleri yasaklamak, çarşıların ve pazar yerlerinin düzenini sağlamak, ölçü ve tartıyı kontrol etmek, komşu haklarını gözetmeyenlere gerekli yaptırımı uygulamak ve toplumun huzurunu bozan her türlü hareketi denetlemekle görevli kişi.

Musevilik: bk. Yahudilik.

Mushaf: 1. Kur'an-ı Kerim'in adlarından biri. 2. Hz. Peygamber'e gelmiş vahiylerin tümünün iki kapak arasında toplanmış olan biçimi.

mutasavvıf: Tasavvuf inançlarını benimseyerek kendini Tanrı'ya adamış kimse, sufi.

mutedil: Ilımlı.

mutlak: 1. Salt. 2. Kendi başına var olan, hiçbir şeye bağlı olmayan; saltık.

mutmain: İnanmış, gönlü kanmış, emin olan.

müfessir: 1. Açıklayan, yorumlayan, tefsir eden, kapalı manaları ortaya çıkaran kimse. 2. Kur'an-ı Kerim'i insanların anlayabileceği şekilde Kur'an ilimlerinden yararlanarak yorumlayan, Allah'ın (cc) ayetlerindeki esas amacı ortaya çıkarmaya çalışan ve tefsir ilminde otorite olan din bilgini.

mükerrem: Saygı görmeye değer, muhterem olan, sayılan, hürmet edilen, aziz olan, onurlandırılan, yol gösteren kişi.

müstağni: Hiçbir şeye muhtaç olmayan.

müşrik: Allah'a (cc) ortak, yardımcı ve eş koşan kimse.

mütevazı: Alçak gönüllü.

müzakere: Bir konuyla ilgili fikir alışverişinde bulunma, oylaşma.

N

nefha: 1. Güzel koku. 2. Esinti.

nehiy: 1. Yasaklama, engelleme, menetme. 2. İslam'ın; haram olan söz ve davranışları ve yapılmasında fayda olmayan şeyleri hoş görmemesi, çirkin kabul etmesi, yasaklaması.

nezaket: Başkalarına karşı saygılı ve kibar davranma, naziklik.

nişane: 1. Nişangâh. 2. İz.

nübüvvet: 1. Peygamberlik, nebilik, elçilik, risalet. 2. Allah'ın (cc) gönderdiği vahiyleri, emir ve yasakları alıp insanlara dinin gerçeklerini duyurma; söz, tutum ve davranışlarıyla açıklama makamı olan peygamberlik.

nüzul: İniş.

O-Ö

öd: Ebruda kullanılan boyaların içine katıldığında, boyaların su yüzeyinde dairesel şekilde açılarak dibe batmasını ve boyaların birbirlerine karışmasını engelleyen safra.

P

panayır: Belli zamanlarda ve genellikle küçük yerleşim birimlerinde kurulan, sergi niteliğini de taşıyan büyük pazar.

pervaz: Kapı, pencere vb. yerlerin kenarlarına geçirilen ensiz parça.

peygamber: 1. Resul, elçi, nebi, yalvaç. 2. Allah'ın (cc) kendi katından kullarına göndermiş olduğu inanç esaslarını, ibadet biçimlerini, ahlaki kuralları, tüm emir ve yasaklarını bildirmek; insanlara güzeli, doğruyu ve yanlış olan şeyleri açıklamak üzere görevlendirdiği ve vahiyle desteklediği seçilmiş insan.

put: Bazı ilkel toplumlarda doğaüstü güç ve etkisi olduğuna inanılan canlı veya cansız nesne, tapıncak, sanem, fetiş.

putperest: Puta tapan, şirk ve küfür içinde bocalayan kimse.

putperestlik: Çok tanrılı dinlerde tanrısal varlıkları sembolize eden çeşitli figürlere tapınmayı ifade eden kavram.

R

rahmet: 1. İncelik, sevgi, şefkat, merhamet. 2. Bütün varlıkların iyiliğini arzu edip onlara her türlü yardımda bulunma isteği.

Ravza-i Mutahhara: 1. Hz. Peygamber'in kabrinin bulunduğu yer. 2. Hz. Peygamber'in Medine'deki mescidinde kabri ile minberi arasındaki "tertemiz gül bahçesi" anlamına gelen bölüm.

rekât: Namazın ayakta durma, rükû ve iki secdenin tamamlanmasıyla oluşan bölümü.

resul: 1. Allah (cc) tarafından kendisine yeni bir kitap verilen; insanları hak dine çağırmakla, dinî ve

toplumsal hayatı Allah'ın (cc) emirlerine göre düzenlemekle görevli olan peygamber, nebi, Allah elçisi. 2. Allah (cc) tarafından seçilip kendisine vahiy gönderilen, peygamberlik özellikleri taşıyan, Allah'ın (cc) kendisine bildirdiği emir ve yasakları; gönderildiği milletin dili ile onlara ulaştırmakla görevli peygamber.

rıza: 1. Razı olma, hoşnut olma, memnun olma, bir şeyi kendi hür iradesiyle isteme, kabul etme. 2. Mümin bir kulun sevinçli şeylerden memnun olduğu gibi başına gelen olumsuz şeyleri de gönül huzuru ile karşılayıp isyan etmemesi.

riayet: 1. Uyma, boyun eğme. 2. Sayma, saygı, ağırlama, itibar etme.

risalet: bk. nübüvvet.

rivayet: 1. Nakletme, nakil, haber verme, haber, anlatma. 2. Hz. Peygamber'in söz, onay ve eylemlerinin yazılı veya sözlü olarak sonraki nesillere metin ve senetleriyle aktarılması.

S

Sabiilik: Kur'an-ı Kerim'de Yahudilik ve Hristiyanlıkla birlikte anılan bir din.

Safiyullah: "Allah'ın seçkin kıldığı, tertemiz insan." anlamında Hz. Âdem.

sahabe: 1. Arkadaş, dost, veli. 2. Hz. Peygamber zamanında yaşamış, Müslüman olarak Peygamber'i çok kısa bir süre olsa da görmüş, onun sohbetinde bulunmuş ve yine Müslüman olarak ölmüş kimse; ashap.

salatüselam: 1. "Allah'ın rahmeti ve bereketi; Hz. Muhammed'in, ailesinin ve ona iman edenlerin üzerine olsun." anlamında "Allâhümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli-Muḥammed" biçimindeki dua cümlesi.

salavat: bk. salatüselam.

salih amel: 1. İyi, güzel, yararlı iş ve davranış. 2. Dayanaklarını Kur'an-ı Kerim ve sünnetten alan; insanın imanını güçlendirmek için niyetli olarak yapılan tüm güzel davranışlar, inançlar, ibadetler ve insanlığın faydasına yapılan işler.

sancak: Çoğunlukla askerî birliklere verilen yazı işlemeli, kenarları saçaklı ve gönderli bayrak.

semavi: 1. Allah'tan (cc) gelen, ilahi. 2. Gökle ilgili, göğe ilişkin, ulvi.

seriyye: 1. Hz. Muhammed'in kendisinin katılmayıp askerî sancağı arkadaşlarından birine vererek onun komutası altında gerçekleştirdiği askerî hareketler.

sıddık: 1. Hiçbir zaman yalan söylemeyen ve yerine getiremeyeceği sözü vermeyen, sözünde duran, çok dürüst. 2. Hakkı ve gerçeği tereddütsüz kabullenen, gerçeklere içtenlikle inanan.

siret: Bir kimsenin ahlakı, hayat tarzı, dışa yansıyan davranışı, kişiliği, seciyesi, karakteri, suret karşıtı.

sine: 1. Göğüs. 2. Bir şeyin içi, derinliği, özü; bağır, gönül, yürek.

siyer: 1. Yol, gidiş, hâl ve hareket, yaşayış tarzı. 2. Hz. Muhammed'in (sav) hayatını, onun yaşayış biçimini, niteliklerini, ahlakını, savaşlarını anlatan ve İslam kültürü içinde yer alan özel bir bilim dalı.

siyer-i Nebi: bk. Siyer.

statü: Bir kimsenin, bir kurum veya bir toplum içindeki durumu.

Suffe: 1. Mescid-i Nebevi'nin bitişiğinde yoksul sahabilerin barınması için yapılan ve giderek bir eğitim kurumu hâline gelen yer.

sure: Kur'an-ı Kerim'in her biri diğerinden besmele ile ayrılmış 114 bölümünden biri.

surre: Osmanlı padişahlarının her yıl Mekke ve Medine'ye gönderdikleri para ve armağanlar.

Ş

şehadet: 1. Tanıklık, şahitlik, bir şeyin doğruluğuna inanma. 2. Allah'tan (cc) başka tanrı olmadığına ve Hz. Muhammed'in (sav) onun kulu ve elçisi olduğuna inanmak. 3. Yüksek bir ülkü uğrunda ölme, şehit olma.

şek: Kuşku. (şeksiz, kuşkusuz, şüphesiz, muhakkak.)

şemail: bk. Şemailişerif.

şemailişerif: 1. Hz. Muhammed'in (sav) ahlak ve alışkanlıklarını konu edinen eserler. 2. Kur'an-ı Kerim'in Müslümanlar için örnek olarak gösterdiği Hz. Peygamber'i ibadet, ahlak, hayat tarzı, davranışları, kişisel özellikleri ve fiziki yapısı ile ele alıp anlatan ilim; bu konuda yazılan kitaplar.

şirk: 1. Denklik, ortaklık, ortak olma, eş koşma. 2. Allah'a (cc) inanmakla birlikte başka varlıkları da tanrı kabul etme.

şûra: 1. Danışma kurulu, meclis,kurultay. 2. Devlet ve hükümet başkanının önemli işlerde, alanında uzman olan kişilere ve toplumun ileri gelenlerine danışması ve onların görüşlerini alması.

T

tâbiin: 1. Tabi olanlar olanlar birinin peşinden gidip ona uyanlar, birinin görüşlerini benimseyen ve yolundan gidenler, izleyenler. 2. Sahabenin zamanına yetişen, onlarla görüşen, sohbette bulunan ve Müslüman olarak ölen kişiler.

takva: 1. Bilinçli davranma; uyanıklık, dikkatli olma, sakınma, korunma, korkma, endişelenme, kaygılanma. 2. Müminin tüm tutum ve davranışlarında Allah'a (cc) kulluk bilinciyle hareket ederek Allah'ın (cc) koruması altına girmesi, O'na duyduğu sevgi ve saygıyı güçlendirmeye gayret etmesi, bu sevgi ve saygıyı zedelemekten korkması.

taltif: 1. İyilik ederek gönül alma. 2. Birini nişan, madalya, aylık artırma vb. şeylerle ödüllendirme.

tasavvuf: 1. İslam'ın ruhi ve manevi yönünü öne çıkaran, insana Allah'ı (cc) görüyormuşçasına bir ibadet ve davranış bilinci kazandırmayı hedefleyen düşünce biçimi; hayat tarzı. 2. Kötü huyları terk edip güzel huylar edinme, Hz. Muhammed'in (sav) edep ve ahlakını davranış hâline getirme yolu.

tasdik: 1. Doğrulama, onay, gerçekliğini kabul etme, inanma, iman etme, gönülden bağlanma. 2. Allah'ın (cc); peygamberi aracılığı ile göndermiş olduğu şeylerin doğruluğuna kesin olarak inanma, içtenlikle bağlanma.

tasvip: Bir düşünce veya davranışın doğru ve isabetli olduğunu belirtme, uygun bulma, onama.

tavsif: Nitelendirme, niteliklerini söyleme.

tayyip: 1. Tertemiz olan, temizliğinde şüphe bulunmayan, pis olmayan. 2. Namuslu, iffetli.

tebeuttâbiin: 1. Sahabeleri gören kişilerle karşılaşıp onlarla sohbet eden ve Müslüman olarak ölen kişi. 2. Hz. Peygamber'in hadislerini nakleden üçüncü nesil Müslümanlar.

tebliğ: 1. Ulaştırma, duyurma, açıklama. 2. Peygamberlerin Allah'ın (cc) kendilerine indirmiş olduğu vahiyleri insanlara eksiksiz olarak bildirmesidir.

tefsir: 1. Kapalı bir şeyi açma, bir manayı açığa çıkarma ve bir şeyi açıklama. 2. Kur'an-ı Kerim ayetlerinin anlamlarını açıklamaya, hükümlerini ve bu hükümlerin dayandığı gerekçeleri açığa çıkarmaya ve ayetleri belirli bir yöntem çerçevesinde yorumlamaya yarayan ilim dalı.

tekbir: 1. Büyük görme, yüceltme, ululama, büyüklüğünü kabullenme. 2. Allah'ın (cc) büyüklüğünü, yüceliğini anmak için söylenen ve "Allah en büyüktür." anlamına gelen 'Allahüekber' sözü.

tevazu: 1. Alçak gönüllü olma, kibirlenmeme, yumuşak huylu ve mütevazı olma. 2. İnsanın, kendisinin de yaratılmış olduğunu bilerek insanlara karşı büyüklük taslamaması.

tevhit: 1. Birleme, bir şeyin bir olduğuna karar verme, tek kılma. 2. Allah'ı (cc) zatında, sıfatlarında ve fiillerinde birleme; O'nun tek ve eşsiz olduğuna inanma; O'na hiçbir şeyi şirk koşmadan ibadeti yalnızca O'nun (cc) için yapma.

tezahür: 1. Ortaya çıkma. 2. Belirti.

totem: İlkel toplumlarda topluluğun ondan türediği sanılan ve kutsal sayılan hayvan, ağaç, rüzgar vb. herhangi bir doğal nesne; ongun.

türbe: 1. Ziyaret edilen üstü kapalı veya yarı açık mezar. 2. Sahabiler, büyük âlimler, şehitler, veliler, hükümdarlar, vezirler ve tarihte önemli işler başarmış kişilerin mezarları üzerine yapılan ve üstü kubbelerle örtülü bina.

U-Ü

ümmet: 1. Topluluk, cemaat, millet, nesil. 2. Bir peygamberin getirdiklerine inanıp ona tabi olanların oluşturduğu topluluk.

üsveihasene: 1. En güzel örnek. 2. "İnanç, ibadet, ticaret, eğitim, öğretim ve ahlak başta olmak üzere hayatın her alanında Müslümanların kendilerine örnek almaları gereken tek ve en güzel model." anlamında Hz. Muhammed'in (sav) sıfatı.

V

vacip: 1. Yapılması gerekli, zorunlu olan. 2. İslam fıkhında, yapılması farz seviyesinde olmayan fakat sünnetten daha kuvvetli olan dinî hükümler.

vahiy: 1. Gizli konuşma, fısıldama, ilham etme, ima ve işaret etme, ortaya çıkarma. 2. Peygamberler aracılığıyla insanlara, hayatın hangi ilkelere göre yönlendirilmesi ve nelere uyup nelerden sakınması gerektiğini bildiren ilahi bilgi; bu bilginin gönderiliş tarzı.

vahiy kâtibi: Hz. Peygamber'e vahyedilen ayet ve sureleri, vahyin başlangıcından sonuna dek yazan sahabiler.

vekâlet: 1. Koruma, güvenme, gözetme, itimat. 2. Bir kişinin kendi adına iş yapabilmesi için başkasına yetki vermesi, onu kendi yerine geçirmesi, vekil tayin etmesi.

vekil: Birinin, işini görmesi için kendi yerine bıraktığı veya yetki verdiği kimse.

Y

Yahudilik: Allah'ın (cc), Hz. Musa aracılığı ile İsrailoğullarına göndermiş olduğu dinin adı.

yüce: Nicelik, nitelik, erdem vb. bakımlardan en üstün olan; ali, muazzez, uca. 2. Ulvi, mürtefi.

Z

zalim: Acımasız ve haksız davranan, zulmeden.

zarafet: Zariflik.

zekât: 1. Temizlenme, temizleme, arınma. 2. Çoğalma, bereketlenme, gelişme, büyüme. 3. Dinen zengin olan Müslümanların dinî bir görev olarak her yıl mallarının ve paralarının yüzde iki buçuğunu ibadet niyetiyle, fakirler başta olmak üzere Kur'an-ı Kerim'in belirlemiş olduğu yerlere vermeleri.

zikir: 1. Anma, hatırlama. 2. Allah'ın (cc) bazı isimlerini anlamlarını düşünerek belli sayıda ve belli miktarlarda okuma.

KAYNAKÇA

KUR'AN-I KERİM MEALİ, Halil Altuntaş, Muzzafer Şahin, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 2011.

KUR'AN YOLU TÜRKÇE MEAL VE TEFSİR, Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrıcı, İbrahim Kafi Dönmez, Sadrettin Gümüş, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2023.

KUR'AN-I KERİM MEALİ, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf/kuran-meal-1/fatiha-suresi-1/ayet-1/diyanet-vakfi-meali-4

ACLUNİ, İsmail bin Muhammed, **Keşfü'l-Hafa,** Mektebetü'l-Kudsi, Kahire, 1932.

ALGÜL, Hüseyin, "Ebu Eyyüb el-Ensari", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 1994, C 10, ss. 123-125.

ALGÜL, Hüseyin, "Musab bin Umeyr", **TDV İslam Ansiklopedisi,** Ankara 2020, C 31, ss. 226-227.

ALPER, Ömer Mahir, "İtaat", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 2001, C 23, ss. 444-445.)

ASLAN, **Recep, İstişarenin Önemi Ve Hz. Peygamber'in Uygulamalarından Örnekler,** Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C 2, S 1, Haziran 2014, ss. 223- 241.

ASYA, Arif Nihat, **Duâlar ve Âminler,** Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2006.

AŞIK PAŞAZADE, **Osmanoğulları'nın Tarihi,** çev. Kemal YAVUZ, M. A. Yekta SARAÇ, Gökkubbe Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2010.

APAK, Adem, **Cahiliye Dönemi'nde Ekonomik Hayat,** Fecr Yayınları, Ankara, 2022.

AYDINLI, Abdullah, "İbni Ümmü Mektum", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 1999, C 20, ss. 434-435.

AYDINLI, Abdullah, "Ebu Zer el-Gıfari", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1994, C 10, ss. 266-269.

AYNİ, **Umdetü'l-Kari,** Daru'l-Fikr, Beyrut, 1431.

AVCI, Casim, İDRİS, Mevlana, **Hz. Muhammed'in Hayatı,** DİB Yayınları, Ankara, 2021.

BAKTIR, Mustafa, "Suffe", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 2009, C 37, ss. 469-470.

BAŞ, Eyüp, **İslam Tarihi,** Grafiker Yayınları, Ankara, 2021.

BAŞOĞLU, Tuncay, "Resim", **TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul,** 2007, C 34, ss. 579-582.)

BATUR, Halil, **Rabi Divanı'nda Naat-ı Şerifler,** İnternational Journal of Fılologıa, Y 3, S 4, 30.12.2020, ss. 246-276.

BEYHAKİ, **Şuabu'l-İman,** Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, thk. Ebu Hacer Muhammed el-Said, 1. Baskı, Beyrut, 2000.

BİLGİN, Azmi, **Hz. Muhammed'in Muhtasar Şemail-i Şerif Tercümesi'nde Geçen Vasıfları,** Türkiye Mecmuası, S 1, 2016, C 26, ss. 81-88.

BİLKAN, Ali Fuad, **Nabi Hayatı, Sanatı, Eserleri,** Akçağ Yayınları, İstanbul, 2010.

BİROL, Ayan, "Tezhip", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 2012, C 41, ss. 61-62.

BÖLÜKBAŞI, Gülhan, **Osmanlı Dönemi Siyer Kültürü ve Kaynakları,** Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı İslam Tarihi Bölümü, Aksaray, 2019.

BÖLÜKBAŞIı, Mehmet, **Cahiliye Devri Araplarında Din Anlayışı**, Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi C 19, S 49, 2019, ss. 97-120.

BUHARİ, Ebu Abdullah Muhammed bin İsmail, **el-Camiu's-Sahih,** thk. Mustafa Dip el-Bağa, Dar'u İbni Kesir, Dımeşk, 1993.

CARİM, Muhammed Numan, **Edyanu'l-Arab fi'l-Cahiliyye**, Matbaatü's-Saadeti'l-Cevar, Mısır, 1923.

CERRAHOĞLU, İsmail, "Abdullah bin Mesud", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 1988, C 1, ss. 114-117.

ÇAKAN, İsmail Lütfi, **Hadis Edebiyatında "Kitap ve Sünnet'e Bağlılık"** Üzerine Genel bir Tetkik, Marmara İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 7-10, 1995.

ÇAKAN, İsmail Lütfi, **İyi Müslüman,** TDV Yayınları, Ankara, 2020.

ÇAĞRICI, Mustafa "Asabiyet", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 1991, C 3, ss. 453-455.

ÇETİN, Osman, **Mevlid'in Perde Arkası, Süleyman Çelebi'nin İzinde Buluşmak,** ed. Bilal KEMİKLİ, Bursa

Kültür A. Ş., Bursa, 2022.

ÇİÇEKLER, Mustafa, "Na't", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 2006, C 32, ss. 435-436.

DAŞ, Abdurrahman, **İslam Kurumları Tarihi,** ed. Eyüp BAŞ, Grafiker Yayınları, Ankara, 2017.

DARİMİ, Abdullah b. Abdurrahman, **Sünen,** thk. Hüseyin Selim Esed ed-Darani, Darü'l-Ma'na lin-Naşir ve't-Tevzi', el-Memleketü'l Arabiyyeti's-Suudiyye, 2000.

DERMAN, M. Uğur, "Hat", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 1997, C 16, ss. 427-437.

DERMAN, Uğur, "Ebru", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 1994, C 10, ss. 80-82.

DEMİRCİ, Muhsin, **Kur'an'ın Ana Konuları,** Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2008.

DUMAN, M. Fatih, DİNDİ, Korkut, **Cahiliye Döneminde Sosyal Hayat,** Fecr Yayınları, Ankara, 2022.

EBU DAVUD, Süleyman bin el-Eş'as es-Sicistani, **es-Sünen,** thk. Muhammed Abdulaziz el-Halidi, Darü'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 2001.

EFENDİOĞLU, Mehmet, "Fezailü's-Sahabe", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 1995, C 12, ss. 534-538.

EFENDİOĞLU, Mehmet, "Sahâbe", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 2008, C 35, ss. 491-500.

EL-BUTİ, Ramazan, **Fıkhu's-Sire,** çev. Atik AYDIN, Bilge Adamlar Yayınları, İstanbul, 2010.

EL-MAĞLUS, Sami bin Abdullah, **Siyer Atlası,** thk. Muhammed Emin Yıldırım, Siyer Yayınları, İstanbul, 2011.

EL-İSFAHANİ, Ebu Nuaym, **Hilyetü'l-Evliya ve Tabakatü'l-Asfiya,** Daru'l-Kütübi'l İlmiyye, Beyrut, 1988.

ERKAL, Mehmet, "Cizye", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 1993, C 8, ss. 42-45.

ERUL, Bünyamin, "Veda Hutbesi", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 2012, C 42, ss. 591-593.

ERUL, Bünyamin, "Talha bin Ubeydullah", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 2010, ss. 504-505.

ERUL, Bünyamin, "Zeyd bin Sabit", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 2013, C 44, ss. 321-322.

ERDEM, Elif, ŞAHİN, Hale, AYDOĞDU DEMİR, Rukiye, **Sahabe Hatıraları,** Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2018.

ERSOY, Mehmet Âkif, **Safahat,** Bir Harf Yayınları, İstanbul, 2008.

ET-TABERANİ, Ebü'l-Kasım, **el-Mu'cemü'l-Evsat,** Darü'l-Haremeyn, Kahire, 1935.

FAYDA, Mustafa, "Muhammed", **TDV İslam Ansiklopedisi,** Ankara, 2020, C 30, ss. 406-421.

FAYDA, Mustafa, "Aişe", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 1989, C 2, ss. 201-205.

FAYDA, Mustafa, "Bedevi", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 1992, C 5, ss. 311-317.

FAYDA, Mustafa, "Bedir Gazvesi", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 1992, C 5, ss. 325-327.

FAYDA, Mustafa, "Cahiliye", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 1993, C 7, ss. 17-19.

FIĞLALI, Ethem Ruhi, "Ali", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 1989, C 2, ss. 371-374.

FİDAN, İbrahim, **Cahiliye Şiirinde Kadın İmgesi,** Dinî Araştırmalar, Kadın Özel Sayısı, 2016, ss. 293-320.

GÜÇ, Ahmet, "Putperestlik", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 2007, C 34, ss. 365, 368.

GÜLER, Zekeriya, "Zeyd bin Desine", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 2013, C 44, s. 317.

GÜNDÜZ, Mehmet Salih, **Musab bin Umeyr'in Hayatı, Kişiliği ve İslam Tarihindeki Yeri,** Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C 4, Sayı 1, ss. 107-142.

HAMİDULLAH, Muhammed, **İslam Peygamberi,** Beyan Yayınları, İstanbul, 2008.

HAMİDULLAH, Muhammed, **Kur'an-ı Kerim Tarihi,** çev. Mehmet Sait MUTLU, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 1965.

HALİD, Halid Muhammed, **Yeryüzü Yıldızları,** Beka Yayınevi, İstanbul, 2017.

İBNİ ASAKİR, **Muhtasaru Tarih-i Dımeşk,** thk. Muhabbeddin Ebu Said Ömer, Daru'l-Fikr, Dımeşk, 1995.

İBNÜLESİR, **Üsdü'l-Gabe,** thk. Ali Muhammed Muavviz, Adil Ahmed Abdülmevcut, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994.

İBNÜLESİR, **el-Kamil fi't-Tarih**, ter. Heyet, Hikmet Neşriyat, İstanbul, 2008.

İBNİ HANBEL, **Müsned,** thk. Ahmed Muhammed Şakir, Darü'l-Hadis, Kahire, 1995.

İBNİ HİŞAM, **es-Siretü'n-Nebeviyye,** ter. Abdülvehhab ÖZTÜRK, Kahraman Yayınları, İstanbul, 2021.

İBNİ KUTEYBE, **Te'vilu'l-Muhtelifi'l-Hadis,** Hadis Müdafaası, ter. Hayri KIRBAŞOĞLU, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1989.

İBNİ MACE, **Sünen,** thk. Muhammed Fuad Abdulbaki, Daru'l İhya el-Kütübi'l-Arabiyye, 1953.

İBNİ SAD, **Kitabü't-Tabakati'l-Kebir,** çev. Abdurrahman ELMALI, Mehmet AKBAŞ, Siyer Yayınları, İstanbul, 2019.

İDRİS-İ BİTLİSİ, **Heşt Bihişt,** ter. Mehmet KARATAŞ, Selim KAYA, Yaşar BAŞ, Bitlis Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayınları, Ankara, 2008.

KADI İYAZ, **Şifa bi Ta'rifi Hukuki'l-Mustafa,** thk. Ahmed bin Muhammed bin Muhammed El-Şemni, Daru'l-Fikr, Dımaşk, 1392.

KAHRAMAN, Mehmet Emin, ÖNAL, Halil, **Minyatür Sanatının Evrimi,** Pearson Journal Of Socıal Scıences-Humanıtıes, 2020, ss. 19-25.

KANDEMİR, Mehmet Yaşar, "Abdullah bin Ömer bin Hattab", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 1988, C 1, ss. 126-128.

KANDEMİR, Mehmet Yaşar, "Ebu Hureyre", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 1994, C 10, ss. 160-167.

KANDEMİR, Mehmet Yaşar, "Şemail", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 2010, C 38, ss. 497-500.

KARA, Seyfullah, **Selçuklu Sultanlarında Hz. Muhammed Sevgisi ve Bu Sevginin Tezahürleri,** Kültür ve Coğrafyamızda Hz. Muhammed Sempozyumu (Orta Asya, Kafkasya ve Balkanlar), 7-8 Mart 2009, Adapazarı- Sakarya, ss.26-39.

KARA, Hilal, KARA, Abdullah, **İstanbul Semalarını Aydınlatan Bir Yıldız,** Nesil Yayınları, İstanbul, 2008.

KARAGÖZ, İsmail, **Kürsüden Öğütler,** Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 670 İlmî Eserler: 111, Ankara, 2006.

KARACABEY, Salih, **Sıhhat ve Mesajları Açısından Bursa Ulucami'de Yer Alan Hadisler,** Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S 2, C 20, 2011, ss. 97-126.

KENANOĞLU, M. Macit, "Vergi", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 2013, C 43, ss. 52- 58.

KUTLUAY, İbrahim, **Zeyd bin Sabit'e Yahudi Yazısını/Dilini Öğrenme Talimatı Verilmesi İle İlgili Rivayetler Üzerine,** Hadis Tetkikleri Dergisi, 7/2, ss. 135-137.

KETTANİ, **et-Teratibü'l-idariyye,** Daru'l-Erkam, Beyrut, 1431.

KISACIK, **Yıldız, Surre Alayları ve Kâbe Örtüleri: Niğde Müzesi Kâbe Örtüleri Örneği,** Milli Kültür Araştırmaları Dergisi, C 4, Özel Sayı, 1-16, 2020.

KOÇYİĞİT, Talat, **Hadis Tarihi,** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2007.

KÖKSAL, Asım, **Peygamberler Peygamberi Hz. Muhammed Aleyhisselam ve İslamiyet,** Gerçek Hayat Yayınları, İstanbul, 2005.

KÜÇÜK, Sezai, **Mevlana'da Hz. Peygamber Tasavvuru,** Kültür Coğrafyamızda Hz. Muhammed Uluslararası Sempozyumu-2, 7-8 Mart, 2009, Diyanet İşleri Başkanlığı, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, DİB Yayınları, 2011.

KÜÇÜK, Raşit. **"Hz. Peygamber'in Örnekliğinde İnsan Onuru", Hz. Peygamber ve İnsan Onuru,** haz. Mustafa YEŞİLYURT, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2013.

KÜÇÜKAŞÇI, Mustafa Sabri, "Taif", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 2010, C 39, ss. 443-447.

MAHİR, F. Banu, "Minyatür" **TDV İslam Ansiklopedisi,** Ankara, 2020, C 30, ss. 118-123.

MEMİŞ, Mehmet, **Hz. Muhammed Sevgisinin Türk Kitap Sanatlarına Yansımaları,** Kültür Coğrafyamızda Hz. Muhammed Uluslararası Sempozyumu, 7-8 Mart 2009, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara, 2011, ss. 265-296.

MERTOĞLU, Mehmet Suat, "Vahiy Kâtipleri", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 2012, C 42, ss. 447-449.

MERVEZİ, Muhammed bin Nasr, es-Sünne, thk. Salem Ahmed al-Selefi, Kültürel Kitaplar Vakfı, Beyrut, 1988, s. 111.

MÜSLİM, bin Haccac, **el-Camiu's-Sahih,** thk. Muhammed Fuad Abdülbaki, Matbaatü İsa el-Halebi ve Şirke, Kahire, 1955.

NESAİ, Ebu Abdurahman Ahmed bin Şuayb bin Ali, **Sünen,** Abdulfettah Ebu Ğudde, Mektebetü'l-Matbaati'l-İslamiyye, Beyrut, 1988.

NUMANOĞLU, Cengiz, **Şuur Bütün Şiirleri,** Sahhaflar Yayınevi, İstanbul, 2003.

ÖNCEL, Mehmet, **Türk Din Musikisinde Kaside Formu (Hafız Emin Işık Örneği),** Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C 6, S 12, 2018, ss. 306-322.

ÖZ, Şaban, **İlk Dönem İslam Toplumunda Siyasi Algı Değişimi Üzerine,** KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi 21, 2013, ss. 1-29.

ÖZAYDIN, Abdülkerim, "Asr-ı Saadet", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 1999, C 3, s. 501.

ÖZEL, Ahmet, "Mevlid", **TDV İslam Ansiklopedisi,** Ankara, 2004, C 29, ss. 475-479.

ÖZCAN, Nuri, "Sala", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 2009, C 36, ss. 15-16.

ÖZCAN, Abdülkadir, "Kılıç Alayı", **TDV İslam Ansiklopedisi,** Ankara, 2022, C 25, ss. 408-410.

PALABIYIK, Muhammed Hanefi, **Cahiliye Döneminde Gündelik Hayat,** Fecr yayınları, Ankara, 2022.

PİŞKİN, Yasin, **Din-Sanat İlişkisi Bağlamında Dinî Tecrübenin Sanat Ruhuna Etkisi,** İslam ve Sanat Tartışmalı İlmî Toplantı - 7-9 Kasım 2014, Akdeniz Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Konferans Salonu, İstanbul, 2015, ss. 44-59.

SARIÇAM, İbrahim, **Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı,** DİB Yayınları, Ankara, 2017.

SAVAŞ, Rıza, **İslam'ın İlk Asrında Kadın,** Siyer yayınları, İstanbul, 2017.

SÜRMELİ Mehmet, ALKAN, Arif, DELİSER, Bilal, MAVİLİ, Yusuf, AKYÜREK, Ömer, BAŞTÜRK, Ayhan, ÇINAR, Ali, **Dinî Terimler Sözlüğü,** Millî Eğitim Bakanlığı Yayımlar Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2009.

SÜRÜN, Mustafa, 9. Uluslararası **Din Görevlileri Sempozyumu,** Ravza Yayıncılık, İstanbul, 2019.

ŞAHİN, Hale, AYDOĞDU DEMİR, Rukiye, **Peygamberimiz ve Aile,** DİB Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2019.

TABERİ, **Camiu'l-Beyan,** thk. Abdullah bin Abdulmuhsin et-Türki, Daru'l-Hicr Littibaati ve't-Tevzi'i ve'l-İ'lam, Kahire, 2001.

TANMAN, Baha, **"Kılıç Kuşanma Törenlerinin Eyüp Sultan Külliyesi ile Yakın Çevresine Yansıması",** Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu II: Tebliğler, , ss. 76-93, İstanbul, 1998.

TARLAN, Ali Nihat, **Fuzuli Divanı Şerhi,** Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985.

TAŞKALE, Faruk, GÜNDÜZ, Hüseyin, **Hat ve Tezhip Sanatlarında Esmaü'n-Nebi,** Lale Kültür, Sanat ve Medeniyet Dergisi, Ocak-Haziran 2020, ss. 64- 72.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri, **Süleyman Çelebi Mevlid Vesiletü'n-Necat,** Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1970.

TİRMİZİ, Muhammed bin İsa, **Sünen,** thk. Ahmed Muhammed Şakir, Muhammed Fuad Abdülbaki, Şirketü Mektebetü ve Matbaatü Mustafa el-Babi el-Halebi, Mısır, 1975.

TOKMAK, Pınar Tuğçe, **Ebru Sanatında Düzgünman Ekolü: Ebruzen İsmail Dündar,** İstanbul Aydın Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, 01.06.2017,C 3, S 5, ss. 47-57.

TOSUN, Necdet, "Veysel Karani", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 2013, C 43, ss. 74-75.

TOPALOĞLU, Bekir, "Mümin", **TDV İslam Ansiklopedisi,** Ankara, 2020, C 31, s. 556.

TUNA, Sedat, **Cahiliye Dönemi'nde Siyasetin Edebiyata Etkisi,** ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Dergipark, 2012, ss. 1231-1264.

ULVAN, Nasih, **Terbiyetü'l-evlad fi-l-İslam,** Darü's-Selam Yayınları, Kahire, 1981.

UZUN, Mustafa İsmet, "Hilye", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 1998, C 18, ss. 44-47.

UZUN, Mustafa İsmet, "İlahi", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 2020, C 22, ss. 64-68.

VARLI, Mustafa, **Süleyman Çelebi Dualı Büyük Mevlidişerif,** Esma Yayınları, İstanbul, y.t.

YAMAN, Ahmet, "Siyer", **TDV İslam Ansiklopedisi,** İstanbul, 2009, C 37, ss. 316-319.

YARDIM, Ali, **Peygamberimiz'in Şemaili,** Damla Yayınevi, 14. Baskı, İstanbul, 2022.

YAVUZ, Salih Sabri, "Miraç", **TDV İslam Ansiklopedisi,** Ankara, 2020, C 30, ss. 132-135.

YAZICI, Şehba, **Hz. Peygamber Döneminde Amillik,** İslam Tarihi Araştırmaları Dergisi, 2018, S 3, ss. 51-56.

YESEVİ, Ahmet, **Divan-ı Hikmet,** ed. Mustafa Tatcı, Ahmet Yesevi Üniversitesi, Merkez Repro Basım Yayın, Ankara, 2017.

YILDIRIM, Muhammed Emin, **Hz. Peygamber'in Albümü Soy Ağacı / Nesebi ve Yakınları,** Siyer Yayınları, İstanbul, 2011.

YORULMAZ, Hüseyin, **Urfalı Nabi,** Şule Yayınları, İstanbul, 1998.

YORULMAZ, Hüseyin, **Divan Edebiyatında Nabi Ekolü –Eski Şiirde Hikemiyyat-, İstanbul-Taşra Farklılığı,** Kitabevi, İstanbul, 1996.

YORULMAZ, Hüseyin, **"Eski Şiir Dünyamızdan I: İstanbul ve Taşra,** Dergah, S. 65, ss. 17-20.

ZÜRKANİ, Muhammed Abdülazim, **Menahilü'l-İrfan fi Ulumi'l-Kur'an,** İssa al-Babi el-Halebi, 1943.

5 Numaralı Mühimme Defteri, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın No: 21, Divan-ı Hümayun Sicilleri Dizisi: II, No. 1555, Ankara, 1994.

Bu kitapta, Chikago Atıf Sistemi uyarlanarak kullanılmıştır.

Görsel Kaynakça

Cevap Anahtarı

25°D
30°D
35°D
40°D
45°D
40°K
35°K
ROMANYA
Bükreş
UKRAYNA
RUSYA FEDERASYONU
HAZAR DENİZİ
Sofya
BULGARİSTAN
K A R A D E N İ Z
GÜRCİSTAN
Tiflis
Edirne
Kırklareli
Sinop
Bartın
Zonguldak
Kastamonu
AÇARA Ö.C.
Artvin
Ardahan
ERMENİSTAN
AZERBAYCAN
YUNANİSTAN
Tekirdağ
İstanbul
Samsun
Ordu
Giresun
Trabzon
Rize
Kars
Eriyan
Kocaeli
Düzce
Karabük
Çankırı
Amasya
Gümüşhane
Bayburt
Sakarya
Bolu
Çorum
Tokat
Yeşilırmak N.
Gökçeada
Yalova
Çanakkale
Bozcaada
Bursa
Bilecik
Ankara
Erzincan
Erzurum
Iğdır
Ağrı
NAHÇIVAN Ö.C. (AZERBAYCAN)
Balıkesir
Eskişehir
Kırıkkale
Yozgat
Sivas
Kızılırmak N.
Fırat N.
Aras N.
Kütahya
Kırşehir
Tunceli
Bingöl
Muş
Manisa
Gediz N.
Afyonkarahisar
Tuz Gölü
Elâzığ
Van Gölü
Van
Atina
İzmir
Uşak
Nevşehir
Kayseri
Malatya
Bitlis
Küçük Menderes N.
Aksaray
Diyarbakır
Siirt
Aydın
Büyük Menderes N.
Konya
Adıyaman
Batman
Hakkâri
Denizli
Isparta
Niğde
Kahramanmaraş
Şırnak
Burdur
Ceyhan N.
Dicle N.
Mardin
İ R A N
Muğla
Karaman
Osmaniye
Gaziantep
Şanlıurfa
Antalya
Seyhan N.
Adana
Mersin
Kilis
Göksu N.
Hatay
Asi N.
Fırat N.
Dicle N.
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
Erenköy
Lefkoşa
S U R İ Y E
I R A K
GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ
LÜBNAN
Beyrut
Bağdat
Şam
A K D E N İ Z
L İ B Y A
Tel Aviv
FİLİSTİN
Batı Şeria
Doğu Kudüs
FİLİSTİN
Gazze Şeridi
İSRAİL
M I S I R
Süveyş K.
TÜRKİYE'NİN MÜLKİ İDARE BÖLÜMLERİ İLE KARA VE DENİZ KOMŞULARI HARİTASI
BAŞKENT
Ankara
İL MERKEZİ
Elâzığ
GÖL
ÜLKE SINIRI
ÖZERK BÖLGE SINIRI
AKARSU
0 50 100 200 300 400 km
Harita Genel Müdürlüğü tarafından üretilmiştir.

TÜRK DÜNYASI HARİTASI
Bağımsız Türk Devletleri
Türk Cumhuriyetleri, Türk Bölgeleri
Türk Toplulukları
0 250 500 1.000 1.500 2.000 km
TÜRK CUMHURİYETLERİ, TÜRK BÖLGELERİ
1 GAGAVUZ YERİ
2 KARAÇAY-ÇERKESYA
3 KABARDİN-BALKARYA C.
4 DAĞISTAN C.
5 ÇUVAŞİSTAN C.
6 TATARİSTAN C.
7 BAŞKURT C.
8 KARAKALPAKİSTAN C.
9 ALTAY C.
10 HAKASYA C.
TÜRK TOPLULUKLARI
a Avrupa'daki Türkler
b Kosova Türkleri
c Yunanistan Türkleri
ç Bulgaristan Türkleri
d Romanya Türkleri
e Suriye Türkmenleri
f Irak Türkmenleri
g İran Türkleri
h Afganistan Türkmenleri
ı Pakistan Türkmenleri
i Hindistan Türkmenleri
j Çin H. C. Türkleri
k Moğolistan Türkleri
l Rusya Federasyonu Türkleri
ÜLKE KISALTMALARI
ARNAVUTLUK ARN
BELÇİKA BEL
BOSNA - HERSEK BH
GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ GKRY
HIRVATİSTAN HRV
İSVİÇRE İSV
KARADAĞ KRD
KOSOVA KSV
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ KKTC
KUZEY MAKEDONYA KMKD
LİHTENŞTAYN LİH
SIRBİSTAN SRB
TÜRKİYE
KAZAKİSTAN
RUSYA FEDERASYONU
ÖZBEKİSTAN
TÜRKMENİSTAN
KIRGIZİSTAN
TACİKİSTAN
AFGANİSTAN
İRAN
İRAK
PAKİSTAN
HİNDİSTAN
MOĞOLİSTAN
ÇİN HALK CUMHURİYETİ
SİNCAN UYGUR ÖZERK BÖLGESİ
SAHA (YAKUT) C.
TUVA C.
GÜRCİSTAN
AZERBAYCAN
SURİYE
SUUDİ ARABİSTAN
YEMEN
UMMAN
BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ
KATAR
KUVEYT
BANGLADEŞ
Karadeniz
Akdeniz
Kara Denizi
Hazar Denizi
Barents Denizi
Norveç Denizi
Kuzey Denizi
Baltık Denizi
Ohotsk Denizi
Bering Denizi
Umman Denizi
Yemen Denizi
Kızıldeniz
Ankara
Astana
Moskova
Bişkek
Taşkent
Aşkabat
Tahran
Kabil
İslamabad
Yeni Delhi
Pekin
Ulanbator
Riyad
Muskat
Doha
Abu Dabi
Dakka
Trablus
Beyrut
Kahire
Amman
Sana
Lefkoşa KKTC
Atina
Roma
Madrid
Paris
Berlin
Varşova
Minsk
Kiev
Oslo
Helsinki
Stockholm
Kopenhag
Dublin
Amsterdam
Brüksel
Lizbon
Cezayir
Tunus
Trablus
Libya
Nijer
Çad
Sudan
Misir
Fas
İzlanda
İrlanda
Portekiz
İspanya
Fransa
Almanya
Polonya
Belarus
Ukrayna
Moldova
Romanya
Bulgaristan
Yunanistan
İtalya
Hollanda
Danimarka
İsveç
Finlandiya
Norveç
Sırbistan
Bosna-Hersek
Hırvatistan
Kosova
Arnavutluk
Makedonya
Gürcistan
Ermenistan
Azerbaycan
Kırım
Türkmenistan
Özbekistan
Kırgızistan
Tacikistan
Afganistan
İran
Irak
Kuveyt
Suudi Arabistan
Katar
Birleşik Arap Emirlikleri
Umman
Yemen
Pakistan
Hindistan
Bangladeş
Çin Halk Cumhuriyeti
Moğolistan
Rusya Federasyonu
Kazakistan
Türkiye
Suriye
Gürcistan
Azerbaycan
Ermenistan
Kırım
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
Kuzey Makedonya
Lihtenştayn
Sırbistan
Karadağ
İsviçre
Avrupa'daki Türkler
Kosova Türkleri
Yunanistan Türkleri
Bulgaristan Türkleri
Romanya Türkleri
Suriye Türkmenleri
Irak Türkmenleri
İran Türkleri
Afganistan Türkmenleri
Pakistan Türkmenleri
Hindistan Türkmenleri
Çin H. C. Türkleri
Moğolistan Türkleri
Rusya Federasyonu Türkleri
GAGAVUZ YERİ
KARAÇAY-ÇERKESYA
KABARDİN-BALKARYA C.
DAĞISTAN C.
ÇUVAŞİSTAN C.
TATARİSTAN C.
BAŞKURT C.
KARAKALPAKİSTAN C.
ALTAY C.
HAKASYA C.
30°B 20°B 10°B 0° 10°D 20°D 30°D 40°D 50°D 60°D 80°D 100°D 120°D 130°D 140°D 150°D 160°D 170°D 180°
40°K 30°K 20°K 10°K
30°D 40°D 50°D 60°D 70°D 80°D 90°D 100°D 110°D 120°D